

J. 220/937

COMEMORAREA
„JUNIMII” LA IAȘI
MAI 1936

IAȘI
TIPOGRAFIA CONCESIONARĂ: ALEXANDRU A. ȚEREC
1937

Inscr. 24.436

COMEMORAREA „JUNIMII” LA IAȘI

MAI 1936

65251

Sub îngrijirea D-lor:
CONST. MEISSNER
și RUDOLF SUȚU

IAȘI
TIPOGRAFIA CONCESIONARĂ: ALEXANDRU A. ȚEREC
1937

Biblioteca *Comitetul* *1953*
Cota 68838
Inventar 65251

1953

CONTR *1953*

RC 66/02

COMEMORAREA
JURNUL LA IASI
MAY 1958

B.C.U. Bucuresti

C65251

1953

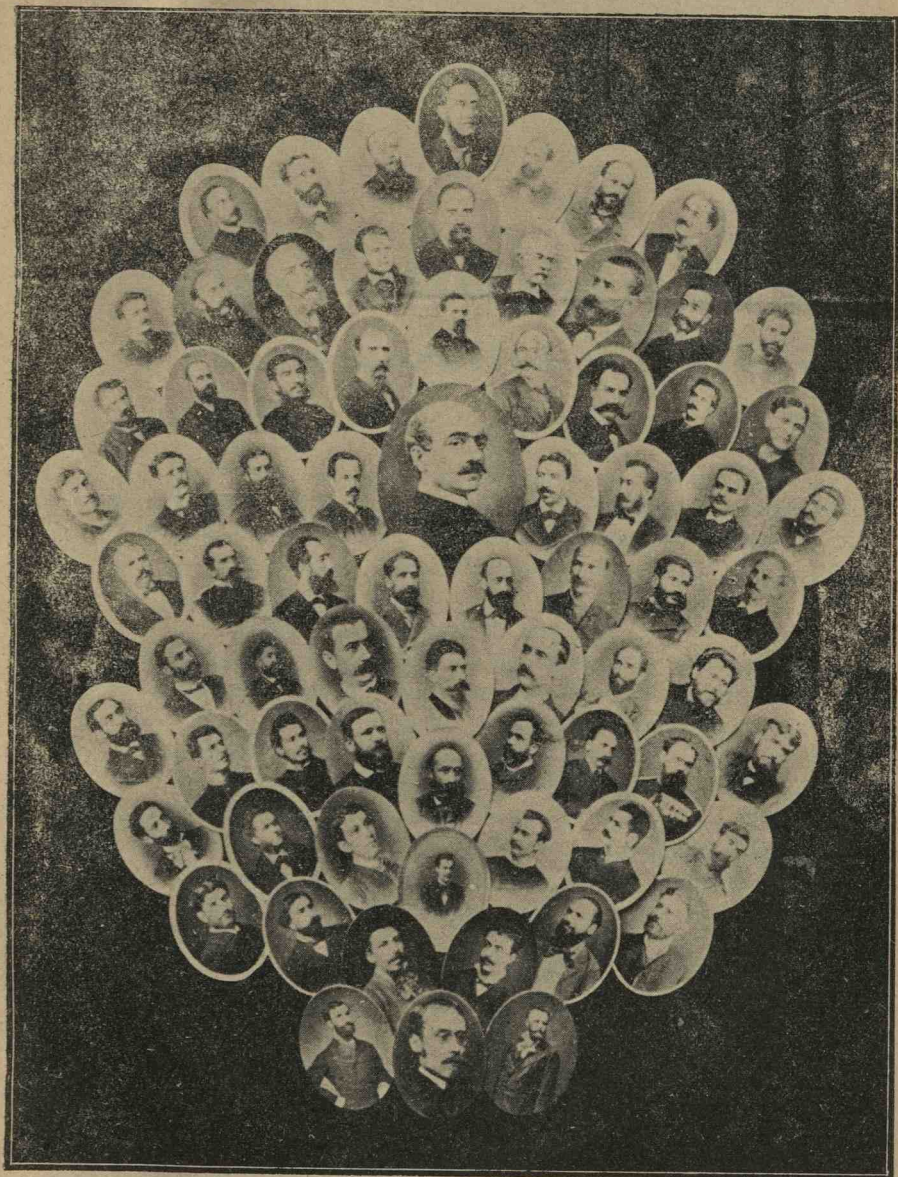

O talangă istorică.

Fundatorii «Junimii»

«Junimea» 1880

Cum s'a desfășurat serbarea comemorativă a Junimii

Iași, Mai 1936

Multe sute de oameni au sărbătorit cu însuflețire Duminică 3 Mai 1936, în sala Teatrului Național din Iași, vechea și ilustrata Societate „Junimea”; inițiativa acestei manifestări a fost însă a unui singur om: a Domnului *Osvald Racovitză*, Primarul Municipiului Iași.

Cel care prin organizarea „Lunii Iașilor” și a „Expoziției” se străduia să dea acestui oraș un nou îmbold de activitate pe tărâmul industrial și comercial și să-i pregătească astfel un viitor mai prielnic. Înțelegea ca, tot cu acel prilej, să atragă luarea aminte a întregii Româniimi și asupra gloriosului trecut al foastei capitale a Moldovei.

Iar cum o verigă din acest trecut, și încă una de reală însemnătate, o constituia Societatea „Junimea” cu Revista ei „Convorbiri Literare”, Primarul nostru, mândru de antecedentele mărețe ale istoricului oraș de subț a sa oblăduire, ținu să reîmprospăteze în memoria contemporanilor, în primul rând, tocmai *această* fază a dezvoltării noastre culturale.

În vederea înfăptuirii acestui gând, d-l Racovitză făcu apel la un număr de scriitori și intelectuali din cei mai de seamă ai Iașului pentru ca aceștia, împreună cu D-nii *A. C. Cuza* și *C. Meissner*, ultimii în viață dintre vechii junimiști ieșeni, să ia directiva organizării proiectatei sărbătoriri comemorative.

Drept urmare, s'a constituit *Comitetul de organizare a comemorării Societății «Junimea» din Iași*. În compunerea lui au intrat, pe lângă d-l Primar și pomeniții doi vechi junimiști, următoarele persoane: *M. Sadoveanu, M. Codreanu, G. Topîrceanu, G. Ghibănescu, Octav Botez, General M. Negruzzi, Em. Serghie, M. Carp, Al. Băleanu, C. R. Ghiulea, Rudolf Sufu, A. D. Afanasiu, N. A. Bogdan, Maior*

Burada. Ca Președinte al Comitetului a fost ales d-l *C. Meissner*, iar sarcina de Secretar a binevoit s'o ia asupra-și d-l *R. Sufu*.

Acest Comitet hotări, în chiar primele sale consfătuiri, ca sărbătorirea celor 72 de ani de existență ai „Junimii” să cuprindă : o *șezătoare festivă*, în care să-și rostească cuvântul personalitățile cele mai competente în materie prin cultura și trecutul lor ; o *expoziție retrospectivă*, în legătură cu operele și manifestările acestei societăți ; o *revistă comemorativă* ; un *ospăț* oferit de Primărie ; o *vizită* la restaurata bojdeucă a lui Creangă ; o *reprezentafie la teatru*, cu un program tot în legătură cu activitatea Junimii.

În vederea punerii în aplicare a celor hotărâte, Comitetul se împărți în subcomisiuni, fiecare dintr'însele având a realiza câte unul din punctele stabilite.

Din chipul demn cum s'a desfășurat întreaga comemorare în zilele de 3 și 4 Mai 1936 și din volumul de față, icoana fidelă a înălțătoarei sărbătoriri, reese valoroasa contribuție a fiecăreia din subcomisiuni,

Primarul Municipiului precum și Președintele Comitetului de organizare aduc aci călduroasele lor mulțumiri tuturor colaboratorilor.

Amândoi se mai folosesc de acest prilej spre a-și exprima nețarmurita lor recunoștință acelora cari prin cuvântările ținute la șezătoare și la ospăț, prin articolele scrise pentru volumul comemorativ, prin scrisorile de aderare și felicitările adresate organizatorilor, au consacrat odată mai mult meritele neperitoare ale „Junimii” și au dovedit că festivitățile dela Iași din Mai a. c. n'au fost numai ale Iașului, ci ale României intelectuale de pretutindeni.

I. Șezătoarea

În ziua de 3 Mai, fixată pentru ședința festivă, sala Teatrului Național din Iași era arhiplină la orele 3 după amiază : asistența ocupase până la ultimul loc. Foarte multă lume, ne mai încăpând, a fost nevoită să se întoarcă dela ușă. Un public din cele mai selecte urmări cu încordată atenție cuvântările ținute timp de 4 ore consecutive, fără nici o pauză. Cu adevărat impresionantă era tăcerea religioasă cu care au fost ascultați toți vorbitorii, fără excepție—tăcere întreruptă doar numai de ropotele de aplause cu care alesul auditoriu sublinia vorbele înaripate ale acestora. Astfel, spre satisfacția mulțimii adunate, s'au perindat la tribună, în ordinea ce urmează, D-nii : Primar al Municipiului *Osvold Racovitza*, Rector al Universității *Traian Bratu*, Președinte al Comitetului *Const. Meissner*, Profesori *S. Mehedinși* și *I. Petrovici*, General *Mihai Negruzzi*, apoi Romancierul *Cezar Petrescu*, Consilierul permanent la Consiliul Legislativ *Ioan C. Filitti*, Profesorul și scriitorul *I. A. Bassarabescu*.

De cuvântările rostite vor putea lua cunoștința cetitorii noștri din Partea I a acestui volum.

Incheiându-se seria discursurilor, au luat din nou cuvântul D-nii *C. Meissner* și *Osvald Racoviță*.

Cel dintăiu, care în calitate de Președinte al Adunării își luase și însărcinarea, în decursul ședinței festive, de a prezenta auditorului pe oratori în momentul invitării lor la tribună, spuse următoarele :

„Să-mi fie îngăduit, Doamnelor și Domnilor, ca, înainte de a ne împărtășia, să vă mai rețin câteva clipe spre a-mi exprima sincere și mari mulțămiri pe de o parte, sincere și mari regrete pe de alta.

Mulțamesc din toată inima distinșilor vorbitori pentru neuitatele conferințe cu care ne-au îmbogățit mințile și ne-au înălțat sufletele în memorabila întrunire de astăzi; deasemenea tuturor acelor cari ne-au înaintat prețioase manuscrise spre publicare în volumul comemorativ ce va vedea în curând lumina zilei; mulțumesc întregii asistențe pentru deosebitul interes cu care a urmărit lămuririle și dezvoltările aduse aici unei pagini atât de importante din gloriosul nostru trecut cultural; mulțamesc în sfârșit camarazilor noștri din Comitet pentru spornica muncă depusă întru organizarea acestei festivități.

Regret din toată inima absența din mijlocul nostru pe ziua de astăzi a unicului meu vechiu confrate junimist ieșan, *A. C. Cuza*. E viu simțită de mine această lipsă, ca și de Domniile-Voastre toți. Câtă plăcere de asemenea ne făcea să-l vedem aici pe bătrânul profesor *Ioan Pop—Florantin*, pe care numai înaintata vârstă de 97 de ani l-a împiedecat de a răspunde apelului nostru. Sunt convins că prezența la serbare, cot la cot, a ultimilor trei vechi Junimiști în viață—*Ioan Pop—Florantin*, *A. C. Cuza*, *C. Meissner*—ar fi fost salutată de Domniile-Voastre cu deosebită dragoste. N'a fost să fie!

Regret apoi profund lipsa d-lui *Mihail Sadoveanu*, care acceptase să ne vorbească despre Ioan Creangă. Cine putea fi mai chemat decât d-sa să ne facă portretul acestui corifeu al „Junimii”, întocmai precum dl. *Cezar Petrescu*, autorul romanelor „*Luceafărul*” și „*Nirvana*”, era cel mai chemat să ne prezinte pe *Mihai Eminescu*?

În reala pagubă a acestei festivități mai e împrejurarea că, pentru motive independente de voința d-sale, n'a putut participa la ea dl. *I. E. Torouțiu*, valorosul colecționar al unui pe cât de imens pe atât de prețios material referitor la trecutul „Junimii” și publicat sub titlul „*Studii și Documente Literare*”. Acest neobosit muncitor și fin intelectual avea să trateze în fața noastră subiectul „*Legăturile Junimii cu România de peste hotare*”. Păcat că nu ne-a fost dat să avem parte de această interesantă și instructivă conferință.

Cum să nu ne plângem apoi de absența numeroaselor personalități de elită—cele mai multe din ele anunțate, așteptate și mult dorite—care, pentru diferite pricini, au fost în imposibilitate de a fi alături de noi?

Astfel n'am avut fericirea să salutăm astăzi aci pe dl. Dr. *C. Anghelescu* Ministrul Instrucțiunii, pe dl. Ministru *Victor Iamandi*, pe reprezentantul *Academiei Române*, pe dl. *Al. Tzigara—Samurcaș*, directorul actual al „*Convorbirilor Literare*”, pe d-nii profesori *P. P. Negulescu*, *C. Rădulescu—Motru*, *I. Rădulescu*

—*Pogoneanu*, pe reprezentanții *Societății Scriitorilor Români* și pe acei ai *Cercului Ieșenilor din București*, în fruntea căruia contam cu siguranță să l avem în mijlocul nostru pe Președintele actual dl. *Gr. Trancu—Iași*; pe d-nii *General C. Manolache*, *Gh. T. Kirileanu*, *T. Naum*.

Regretând mult aceste absențe, încheiu reinnoind călduroasele noastre mulțămiri tuturor celor de față”.

Iar încheerea definitivă a serbării o face dl. *Osvald Racovitză*, primarul, prin următoarea alocuțiune:

„Înainte de a ne despărți, trebuie să ne îndeplinim o ultimă îndatorire și anume a încheia această frumoasă sărbătorire cu cuvinte de mulțumire pentru acei ce au contribuit la succesul ei. În primul rând, trebuie să aducem mulțumiri lui Dumnezeu, care ne-a ținut în viață pe supraviețuitorii junimiști, în jurul cărora am putut face această sărbătorire. Mulțămim tuturor vorbitorilor și musafirilor cari s'au ostenit pentru reușita comemorării și Domniilor-Voastre tuturor cari ați participat, onorată asistență de toate vrăstele și categoriile, în frunte cu I. P. S. S. Mitropolitul Nicodem al Moldovei și Generalul Toma Dumitrescu, strălucitul comandant al corpului IV de armată”.

Dl. *Osvald Racovitză* dă cetire apoi telegramei adresate M. S. Regelui.

M. S. Regelui Carol II București

Răsună încă în sufletele noastre cuvintele pe cât de înțelepte pe atât de calde și vibrante rostite de Majestatea Voastră în preamărirea societății „Junimea” și în deosebi a octogenarului Iacob Negruzzi, în incinta Academiei Române.

Astăzi întruniți la Iași, spre a comemora „Junimea”, gândul nostru al tuturor se îndreaptă cu respect și cu recunoștință către Suveranul nostru, Regele Culturii, și-I urăm viață lungă, domnie strălucită și propășire cât mai sus a acestei Culturi, stăruitor propăvăduite.

Să trăiți, Majestate!

Primarul Municipiului Iași
Osvald Racovitză

La această telegramă M. S. Regele a binevoit să răspundă cu cunoscuta-I augustă grațiozitate.

Facem loc aci telegramelor și scrisorilor prin care unele din personalitățile invitate și-au exprimat viile lor păreri de rău de a nu fi putut lua parte la festivitate.

Telegrama D-lui Ministru *Victor Iamandi*.

D-lui Const. Meissner, fost ministru și prezident al serbărilor Junimii Iași.

«Regretând a nu putea fi prezent la solemnitatea comemorării Junimii, societatea literară care în veacul trecut a inițiat și stabilit condițiile de sănătoasă dezvoltare ale culturii românești, model dând țării o lungă contribuție spirituală și artistică, îngăduiți să vă exprim D-voastre, fericitul supraviețuitor al

acestei strălucite asociațiuni pe care ați cinstit o cu o statornică și rodnică colaborare, mulțumirile mele recunoscătoare pentru măgulitoare atențiune ce ați avut de a mă invita la impresionabila sărbătorire a sufletului și a gândului moldovenesc de-apururi viețuitoare pe aceste vremuri de simptomatice deviațiuni de pe linia luminoaselor tradiții etice și intelectuale ale trecutului nostru.

A se aminti cât mai des de acțiunea și de opera pe care Junimea le-a îndeplinit cu atâta râvnă și cu atâta folos obțesc este o datorie pentru toți aceia cari poartă grija de mâne a culturii și a educației poporului românesc.

Felicitându-vă călduros pentru organizarea acestei pilduitoare solemnități a gloriei de altă dată a Iașului nostru și făcându-vă cele mai vii urări de viață lungă, vă rog să credeți că în ceace ne privește vom ști să prețuim și să ne facem vrednici de sforțările și de idealismul creator al Junimii pe csre o simbolizați».

Victor Iamandi

Adresa *Academiei Române* No. 1197 din 7 Mai 1936.

Stimate Domnule Coleg,

Avem onoare a vă răspunde la amabila D-voastră invitație la solemnitatea comemorării Societății „Junimea” că Academia Română a primit scrisoarea Domniei Voastre de invitațiune abia la 5 Mai, deci la două zile după împlinirea comemorării.

Academia Română își exprimă profunda sa părere de rău de a nu fi putut fi reprezentată la această înălțătoare manifestare comemorativă din cauza arătată, cu atât mai mult cu cât colegul nostru dl. S. Mehedinți era pregătit să primească a fi delegatul Instituțiunii noastre ¹⁾.

Primiți, vă rugăm, stimate Domnule Coleg, distinsele noastre salutăr colegiale.

Secretar General

G. Țițeica

Scrisoarea D-lui *Alex. Tzigara-Samurcaș*

Budapesta, 23 April 1936.

Iubite și venerate domnule Meissner,

Din însemnările carnetului meu constat că la 26 era fixată serbarea Junimii, care totuși nu știu de va avea loc

În ori-ce caz țin să mă scuz că nu pot veni, fiind reținut de Congresul internațional de istoria artei ce se ține aci.

Urând cel mai desăvârșit succes serbării organizate vă rog a-mi ierta absența, considerându-mă cu gândul în mijlocul Dv. în aceste înălțătoare momente de sărbătorire a celei mai vechi societăți culturale din țară.

Să trăiască spiritul binefăcător al Junimii și cel mai venerabil dintre reprezentanții ei.

Cu cele mai afectuoase sentimente

Al. Tzigara-Samurcaș

1) Comitetul adânc măhnit de neiertata întârziere a expedierii unora din invitațiuni, își exprimă toate regretele și scuzele sale.

Scrisoarea veneratului bătrân *Ioan Pop-Florantin*

București, 1 Mai 1936.

Iubite domnule Meissner,

Vă mulțumesc de invitațiunea la serbătorirea pentru comemorarea Junimii. Sunt cu tot sufletul alături de Dv., căci corpul refuză să mă poarte la o așa depărtare.

Mă asociez evocării memoriei marilor dispăruți, pe cari i-am auzit și i-am văzut în acțiunile lor spre binele națiunii.

Cu admirație pentru pilda ce o dați tineretului, vă urez să-mi călcați pe urmele celor 97¹⁾ de ani purtați cu sănătate.

Ioan Pop-Florantin

Telegrama D-lui *Președinte al Societății Scriitorilor Români*

D-lui C. Meissner

Iași

Astăzi 3 Mai fiind adunarea generală anuală a Societății Scriitorilor Români regret sincer de a nu fi putut lua parte cu întreg comitetul la comemorarea Junimii, Cu gândul suntem însă cu toții în mijlocul Dv. și aducem Junimii omagiile noastre cele mai calde.

Președinte, **N. M. Condiescu**

Telegrama *Președintelui Cercului Ieșenilor din București*

D-lui C. Meissner

Iași

După o sută de ani dela întemeierea Academiei Mihailene, sustrăși o clipă de preocupările zilnice, comemorând la Ateneul Român pe ctitorul ei Gheorghe Asachi în ziua când la Iași se preamărește amintirea Junimii, trimitem Domnilor C. Meissner și A. C. Cuza omagiul admirațiunii noastre, dorindu-le viață lungă pentru a se bucura de roadele strădaniei înaintașilor și a lor puse în slujba culturii spre mărirea și consolidarea patriei. Fie în veci pomenită amintirea Junimii.

Președintele Cercului Ieșenilor, **Gr. Trancu-Iași**

S'au mai primit foarte inimoase scrisori și telegrame dela D-l *General C. Manolache*, dela D-l *I. E. Torouftu*, dela profesorii *I. Rădulescu-Pogoneanu* și *Teodor Naum*, dela publicistul *Gh. T. Kirileanu*.

II. Expoziția retrospectivă

În decurs de o săptămână a stat deschisă și pusă la dispoziția publicului această expoziție, care a fost cercetată cu deosebit interes de un foarte mare număr de intelectuali.

Partea cea mai prețioasă, cea a obiectelor expuse în vitrine și

1) Sublinierea numărului 97 a fost a autorului scrisorii. Zicem „a fost”, deoarece Ioan Pop-Florantin, astăzi, când scriem aceste rânduri, nu mai e în viață. N'au rămas decât doi din vechii Junimiști.

D. A. C. Cuza

anume: întreaga colecție a „Convorbirilor Literare”—dela Nr. 1 din Martie 1867 și până la zi—, colecțiile de manuscrise, scrisori, stampe, afișe, două tablouri ale Junimii, fotografii, etc., s'a datorat extremei bunevoințe a d-lui *General Mihai Negruzzi*, fericitul posesor al unei cu adevărat neprețuite comori.

Neuitatul său unchiu, Academicianul *Iacob Negruzzi*, secretarul perpetuu al vechei Junimi, supranumit cu drept cuvânt «sufletul» acestei societăți, om ordonat și meticulos, a adunat încetul cu încetul imensul material ce i-a trecut prin mâni și l-a păstrat cu sgarcenie până la sfârșitul vieții. Cu grija ca nu cumva să se împrăștie, după săvârșirea-i din viață, comoara cu atâta sârguință și migăleală acumulată, o lăsă, neștirbită, unui singur moștenitor, nepotului său drag *Mihai*. Acesta nu o va risipi. Dimpotrivă. Știm că se poartă cu gândul sănătos de a oferi posterității, folosindu-se de acest material, o oglindă credincioasă a muncii de câteva decenii a strălucitei societăți culturale românești... „Junimea”.

Îi urăm deplină izbândă întru înfăptuirea acestui gând și cu această ocazie, îi exprimăm, în numele comitetului nostru precum și al vizitatorilor expoziției, toată recunoștința pentru valoroasa-i contribuție la înălțarea festivității dela 3 Mai.

De rânduirea bogatului material oferit de D-l General Negruzzi—care material, fie zis în treacăt, nu constituia decât o mică parte din cele adunate de „Moș Jack”—s'au ocupat cu deosebită râvnă și competență D-nii *Alex. Băleanu*, directorul Arhivelor Statului, *A. D. Afanasiu*, Rectorul Academiei de Arte-Frumoase, *N. A. Bogdan*, cunoscutul publicist și *Rudolf Sufu*, secretarul comitetului organizator al comemorării. Mulțămiri acestor membri ai subcomisiunii respective.

Toată recunoștința noastră apoi d-lui *Em. Serghie*, Directorul Teatrului Național, pentru încăperea din chiar acelaș edificiu ce ne-a pus-o la dispoziție pentru expoziția retrospectivă.

Dacă vizitatorii acesteia au avut rara posibilitate de a privi cu pietate la sute de foi scrise sau corectate de chiar mâna unui *V. Alexandii*, a unui *Maioreșcu*, a unui *Carp*, a unui *Eminescu*, a unui *Creangă*, a unui *Leon* și a unui *Iacob Negruzzi*, a unui *A. D. Xenopol*, a unui *A. C. Cuza* etc. etc., ei s'au bucurat și de prilejul tot atât de rar de a avea înaintea ochilor figurile multora dintre vechii Junimiști.

Domnului Rector *Traian Bratu* i se datorește galeria de portrete ale Junimiștilor profesori universitari, galeria ce D-sa a binevoit să o încredințeze subcomisiunii. Rectorul Academiei de Arte Frumoase și unii particulari au oferit, spre a fi expuse, portrete de ale altor corifei. Astfel s'au înfăoșat privirilor publicului, venit în număr considerabil, chipurile Junimiștilor: *Tifu Maioreșcu*, *V. Alexandri*, *M.*

Eminescu, Ion Creangă, Iacob Negruzzi, V. Confa, V. Pogor, N. Gane, Leon Negruzzi, N. Culianu, I. Melic, Anton Naum, Al. Gr. Sufu, Șt. Vârgolici, A. D. Xenopol, I. Căragiani, Al. Philipide, Gh. Panu, Th. Burada, C. Leonardescu și a atâtor altora.

Credem că mulți dintre tinerii intelectuali, văzându-se în incinta acestei expoziții retrospective, între cadrele cu figurile Junimiștilor de altă dată, între operele lor tipărite și mai cu seamă între hârtiile îngălbenite scrise de propria lor mână, se vor fi simțit, cu oareși-care fiori, transportați în acele vremuri apuse, care avut-au un rost adânc în cultura neamului.

III. Ospățul

oferit de Primăria Municipiului, a avut loc în seara de 3 Mai, ziua comemorării.

Acestei mese nu i-a dat Primarul pompoasa titlatură de «banchet», ci popularul nume de „ospăț”, indicând prin aceasta chiar intenția-i de a strânge lumea invitată la o petrecere neprotocolară, prietenească, familiară, la o petrecere, pe cât cu puțință, în genul veselilor aniversări ale Junimii.

În concordanță cu această intenție, D-l C. Meissner, deschizând seria toasturilor, atrase atenția oaspeților, nu prin obișnuitul clinchet în farfurie sau sticlă, ci clătînând energic cogeamite talangă, o talangă... istorică.

„Acest clopot, Domnule Primar”—așa își începu cuvântarea— „acest clopot, prevăzut cu numele „Maiorescu” pe el, fu oferit aceștia, la una din aniversările Junimii, de către veșnic glumețul și duhliul Vasile Pogor. În mânându-i acel «atribut prezidențial», îi spuse că vânzătorul, la care intrase, îi pusese întrebarea: „Ce fel de talangă voiți, cucoane Vasile, pentru oi sau pentru boi?”— „I-am răspuns, firește, pentru boi, căci mă gândiam la voi”.—Nu de mult am fost pus în posesiunea acestei prețioase tălângi. O păstrasem în podul caselor sale din via-i dela Galata *Teodor Pogor*, rudă de aproape a lui „Cuconul Vasile”; iar fiica lui Teodor, foașă elevă a soției mele, luând cunoștință, prin ziare, de comemorarea Junimii, avu delicata atenție, pentru care îi exprim aci recunoștința noastră, de a ne-o oferi în dar.

În vedere că D=Voastre, Domnule Primar, vă datorim serbătorirea de astăzi, vă rog, la rându-mi, să acceptați în dar această talangă, spre depunerea și păstrarea ei în Muzeul Municipiului Iași“.

În aplausele unanime ale comesenilor, talanga trecu solemn din mâinile D-lui Meissner în acele ale D-lui Osvald Racovitză.

În tot decursul ospățului s'a menținut tonul vesel astfel inau-

gurat, alternând totuși, ca și la vestitele aniversări ale Societății serbătorite, cu discuții și propuneri din cele mai serioase.

Atragem îndeosebi luarea aminte a cetitorilor asupra cuvântării inspirate a D-lui profesor *Octav Botez*, cuvântare lămuritoare a raporturilor de pe vremuri dintre «Convorbiri Literare» și «Viața Românească» și publicată în extenso la sfârșitul Părții I a volumului de față.

Nu putem uita că în acea memorabilă seară l-am auzit glăsuind pentru ultima oară pe vrednicul cărturar *Gh. Ghibănescu* care, curând după aceea, spre adâncă mâhnire a tuturor acelora cari l-au cunoscut, a trecut acolo de unde nimeni nu se mai întoarce.

Au ținut, apoi, cuvântări însuflețite d-na *Elena C. Meissner*, d-nii *I. D. Filiffi*, *I. A. Bassarabescu*, *A. D. Atanasiu*, *Ceicovschi*, *Al. Vasiliu-Tătăruși*, iar d-nii *M. Codreanu*, prin epigrame ca întotdeauna reușite, *Osvold Racovitză*, *General M. Negruzzi* și *I. Petrovici*, prin vervă scânteietoare, amintiri hazlii și diverse propuneri furtunos aplaudate, s'au întrecut întru păstrarea neștirbită a buneii dispoziții generale.

Această întrecere n'a slăbit nici o clipă, mai cu seamă pe tema propunerilor edilitare de tot felul: concurau vorbitorii pentru captarea buneivoinți a părintelui orașului, care a și fost destul de larg.. în promisiuni.

Astfel multe și variate s'au cerut: să se dea unor străzi anume specificate numele unor foști profesori și profesoare de marcă; să se fixeze plăci comemorative pe casele fost locuite de mari barbați ai Iașului; să se și cumpere de comună aceste case; să se construiască în curtea școalei de arte frumoase o vastă sală de expoziție pentru tinerii artiști pictori și sculptori; să se fotografieze vechile clădiri în care au domiciliat oamenii noștri de seamă și să se alcătuiască un album etc. etc., unele din propuneri având avantajul de a fi puțin costisitoare—ceeace și accentuau propunătorii lor—altele cusurul de a reclama mari cheltueli. Primarul pe toate le asculta cu un zâmbet mai mult sau mai puțin promițător,

Cele mai vii aclamații însă le stârni D-l *I. Petrovici* prin faptul că nu a cerut, ci a anunțat anumite realizări: Tripticul *Maioreșcu-Conța-Xenopol* ce în curând urmează să fie înălțat în fața Universității și așezat între statuetele existente *M. Cogălniceanu* și *M. Eminescu*, apoi proiectata galerie de busturi ale Junimiștilor în grădina Copou.

Admițând că nu s'ar înfăptui decât o mică parte din cele solicitate și prevestite, încă tot istoric va rămânea «ospățul» de exuberantă voioșie junimistă dela 3 Mai 1936, prin acele îmbolduri care

nici posibile n'ar fi fost, de nu era în capul Municipiului nostru vrednicul Primar, D-l Osvald Racovitză.

IV. Vizitarea bojdeucei

A doua zi după șezătoare, inaugurarea expoziției și ospăt, adică la 4 Mai, s'au îndrumat, în orele de înainte de prânz, multe dintre personalitățile de pe întinsul țării invitați la comemorare, precum și numeroși ieșeni, spre scunda și sărăcăcioasa căsuță din mahalaua Țicăului, căsuță de minimă valoare pecuniară și estetică, de preț nesemat însă prin cel ce a locuit odinioară într'însa.

E vorba de bojdeuca lui *Ion Creangă* și de piosul pelerinaj, la care au luat parte atâția intelectuali de rasă.

Cu evlavie s'au apropiat aceștia de foașta locuință a iubitului povestitor; cu evlavie au intrat în îngustă tindă, spre a trece apoi în cele două cămăruțe din dreapta și stânga ei, singurele încăperi ale casei; cu evlavie și încordată atenție au ascultat toți lămuririle date de D-l *Emil Ceicovschi*, vrednicul ieșan care s'a devotat cu însuflețire operei de restaurare a bojdeucei, păstrându-i însă întocmai vechea înfățișare,

Intr'una din camere, cu emoție au văzut vizitatorii câteva obiecte care aparținuseră lui Creangă: ceaslovul de pe vremea când era diacon, o păreche de ochelari ai lui, o nisiperniță ș. a. În cealaltă se află adunate scrieri publicate de el, cărțile didactice la care a colaborat, călindare, fotografiile, un bust. Colecțiile acestea urmează să mai fie completate.

Din fundul tindei s'a pășit în ceardacul din dos, cu întinsa-i perspectivă asupra pitoreștei măhălăi a Țicăului și a melancolicelor dealuri pleșuve ce închid orizontul. În acest ceardac își petreceau, după cum se știe, multe ore din zi și din nopți cu lună bunii prieteni *Creangă* și *Eminescu*. La acele dealuri priveau amândoi „punându-se la tarlale, până ce se făcea ziua albă”. Acum, învăluși de această amintire, vizitatorii amuțiră. Au fost momente de adâncă reculegere, aveau doar în fața lor priveliștea ce se ogândise pe vremuri și în ochii cei isteți, scriitori și răztori ai autorului „Amintirilor din copilărie” și în cei adânci, visători și triști ai celui mai mare gânditor și poet al neamului!

O contribuție neașteptată la întărirea reculegerii a adus-o cunoscutul învățător și folklorist *Alex. Vasiliu-Tătăruși*, acest țaran autentic cu plete lungi și haină națională, când, scoțându-și fluierul din traistă, se puse pe cântat o doină din cele de inimă sfâșietoare.

Subt aceste impresii părăsiră oaspeții, tăcuți și duși pe gânduri.... bojdeuca lui Creangă.

V. Reprezentația dela Teatrul Național

Cu această reprezentație s'au încheiat serbările comemorative ale „Junimii” dela Iași. Menirea spectacolului din seara de 4 Mai era de a reîmprospăta în memoria publicului și'n deosebi a tineretului studios bucăți literare datorite unora din membrii celebri ai acestei Societați.

Organizarea acestei ultime manifestări se datorește distinsului director al Teatrului Ieșan, D-lui Em. Serghie, precum tot d-sale se datorește faptul că „Sezătoarea” s'a putut ține în sala aceluiaș așezământ. Comitetul mulțumește călduros d-lui Serghie pentru larga d-sale contribuție la reușita serbării.

Programul a fost compus din :

I. Două schițe de *I. L. Caragiale* dramatizate și anume :

1. *C. F. R.*, cu artiștii *C. Ramadan*, *N. Meicu* și *C. Sava* ;
2. *Justifie*, cu artiștii *C. Ramadan*, *C. Sava* și D-na *El. Foca*.

II. Canțonete de *V. Alexandri* și anume :

1. *Șoldan Viteazul* cu dl. *M. Grosariu* ;
2. *Coana Chirița în voiaj* cu dl. *Mil. Gheorghiu* ;
3. *Clevecici* cu dl. *Gh. Popovici*.

Sala arhiplină a răsplătit pe toți actorii cu aplause furtunoase.

Nu ne îndeplinim decât o datorie exprimând tuturor executorilor întreaga noastră grațitudine pentru frumoasa înfăptuire a programului.

In numele Comitetului
C. Meissner

Cele două „Junimi” dela Iași „Junimea” literară și „Junimea” politică

Imprejurări, independente de voința mea, cum se zice—dar, să o spun, și o mică deosebire de concepție—au făcut să nu pot asista la serbările de comemorare ale «Junimei», ținute în Iași la 3 Mai 1936.

Astăzi, când apare un volum festiv al acelei comemorări, ca vechiu membru devotat și admirator sincer al «Junimei» dela Iași, vin să-i aduc pe calea aceasta și omagiul meu, fie-mi permis a zice:

Omagiul adevărului.

Căci acesta a fost însuși principiul de bază al «Junimei» care a însuflețit întreaga sa activitate, și care se impune dar, mai cu deosebire, față de dânsa, oricând.

Fără ca să poată fi vorba aici de nici un neadevăr, amintesc ceea ce spunea în această privință marele îndrumător al «Junimei», din primul moment al activității sale, în calitatea aceasta, Titu Maiorescu (In contra direcției de astăzi în cultura Română 1868):

«Vițiul radical.... în toată direcția de astăzi a Culturii noastre, este *neadevărul*, pentru a nu întrebuița un cuvânt mai colorat, neadevăr în aspirări, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr până în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare ale spiritului public.

În toate domeniile—în literatură, în știință, în politică—lupta «Junimei» dela Iași, a fost: luptă pentru adevăr. Așa dar: numai respectând adevărul—față de orice și de oricine ca și față de ea însăși—o putem onora.

Aceasta a făcut înălțarea «Junimei», în orice privință : adevărul. Acesta a dat ședințelor ei un farmec deosebit. Tocmai : libertatea oricărui „junimist“, de a se ridica în numele adevărului—precum îl înțelegea el—împotriva oricui.

De aici, dispoziția așa de glumeată, în formă, dar așa de serioasă în fond, care a făcut ca dezbaterile ei să se desfășure libere, ferite de orice pedantism :

«*Anecdota primează*».

De aici, cealaltă formulă, ca o consecință :

«*Intră cine vrea, rămâne cine poate*».

Când vre unul—ca la orice societate „savantă“—venea cu vre un studiu adânc, de pildă asupra unei probleme de «filosofie», sau asupra «monedelor antice», să zicem, studiu care amenința să paralizeze, în seara aceea, dar poate și în altele încă, orice altă discuție : «*Anecdota primează*», intervenea ca să salveze societatea. Cetiți bine vă rog : nu anecdota ; ci anecdota. Ceea ce este cu totul altceva : având un scop determinat.

Aici se impune—tot în «interesul adevărului», de sigur—necesitatea explicării titlului sub care expunem aceste considerații : *Cele două Junimi de la Iași*.

Voesc să observ—ceea ce se trece adeseori cu vederea—că, la Iași, au fost două «Junimi» : «*Junimea literară*» și «*Junimea politică*».

Aceleași personalități marcante au format și «Junimea» literară și «Junimea» politică : înrîurindu-se una pe alta.

Titu Maiorescu, șeful autorizat al «Junimei» literare, a fost și unul din reprezentanții cei mai aleși ai Junimei, politice. Precum Petre P. Carp, șeful recunoscut—dar vom vedea că nu în totdeauna urmat—al «Junimei politice» : a fost și un junimist literar. Dintre ceilalți, unii erau exclusiv literari, ca : Mihail Eminescu, Ioan Creangă, Vasile Pogor, Anton Naum, I. Slavici, N. Culianu, A. D. Xenopol, V. Burlă, Miron Pompiliu, Ștefan Vârgolici, C. Meissner, Pavel Paicu, Al. Gr. Suțu, Pop Florantin. N. Volenti, Al. Philipide, etc. Alții, erau exclusiv politici, ca : Teodor Rosetti, Grigore M. Buiucliu, T. Ciupercescu, Petre Missir. Iar o a treia categorie, totodată și literari, și politici : Iacob Ne-

gruzzi, Nicu Gane, Leon Negruzzi. Acestei din urmă categorii, i-am aparținut și eu: A. C. Cuza.

Indrăznesc a mă cita și pe mine. Nu din vanitate. Ci pentru că reprezintă *afirmarea hotărâtă și experimentarea unui adevăr politic*, în mijlocul Junimei chiar. Adevăr : care astăzi triumfă.

Deocamdată, oprindu-ne la «Junimea literară», amintesc aici admirabila caracterizare, cu totul exactă și cuprinzătoare de cătră cel mai autorizat conducător al ei, Titu Maiorescu, care zice, în articolul său «Leon C. Negruzzi și «Junimea» (Critice Vol. II 1892. p. 336)

«Leon Negruzzi este și el, în limitele talentului său, un «adept al acelei școale literare din Iași, despre care mult s'a zis, dar puțin s'a înțeles, adică al societății «Junimea».

«Junimea» din Iași a fost—și acum putem vorbi de ea «ca de un lucru trecut—o adunare privată de iubitori ai literaturii și ai științei, de iubitori sinceri. Din întâmplare cei «d'întâi membri ai ei s'au găsit a fi înzestrați cu cunoștințe, «destul de felurite, fiecare după studiile și după gusturile «sale, încât să se poată complecta unii pe alții și tot odată «să se poată înțelege. Discuțiile cele mai animate, însă fără «nici un amestec de interese personale, i-au apropiat și i-au «împrietenit, atrăgând încetul cu încetul pe mulți alții a căror «dispoziție de spirit îi făcea accesibili la asemenea cercetări «adeseori abstracte. În primii ani ai acelor întruniri intime «s'a urmărit cu stăruință cetirea mai tuturor operilor literaturii române de pân'atunci, bune—rele, cum erau, și pe «temeiul unor asemenea cetiri se iscau discuțiile: observări «critice, încercări de stabilire a unui teren comun de înțelegere, teorii conduse la extrem și apoi limitate spre o aplicație care mai firească, expuneri științifice despre estetică, despre «limbă, despre scriere, despre multe alte obiecte ale gândirii «omenești—căci științele se înrudesce—*de omnibus rebus et quibusdam aliis*, totdeauna libere, adeseori îndrăznețe, de «regulă vesele, niciodată pericole, sau meschine, sau înveninate. Și se formase astfel o atmosferă de preocupări curat «intelectuale, care fără voie și pe nesimțite ajunsese a stăpâni «pe toți, așa încât orele petrecute odată pe septemână la

«Junimea» steteau în cel mai mare contrast cu viața de toate zilele, erau o lume aparte, un vis al inteligenței libere înălțat deasupra trivialităților reale. Și așa de intensiv și așa de puternic lucra această atmosferă asupra celor ce o respirau încât formă ea însăși o legătură între ei și i armoniză pe toți pentru timpul cât dura, pe unii pentru toată viața lor.

«Cele mai disparate spirite s'au putut întâlni și s'au putut însufleși în acest contact: veselul voltairean Pogor cu sistematicul politic Carp, melancolicul Teodor Rosetti cu (pe atunci) humoristicul Iacob Negruzzi, scriitorul acestor rînduri cu militarul autodidact M. Cerchez, traducătorul lui Heine N. Schelitti cu franțuzitul M. Korne, închisul estetic Burghel cu vîrtosul glumeț Creangă, juristul Mandrea cu hazliul Paicu, agerul și recele Buicliu cu sentimentalul Gane, spaniolul Vêrgolici cu obscurul german Bodnărescu, horățianul Ollănescu Ascanio cu liricul ofițer Șerbănescu, tăcutul Tasu cu vorbărețul Ianov, viul cugetător Conta cu poliograful Xenopolu, exactul Melic cu «volintirul» Chibici, amarul critic Panu cu blîndul Lambrior, anecdotistul Caraiani cu teoreticul Misir, bunul «papa» Cuianu cu epigramaticul Cuza, isbucnitorul Philippide «Hurul» cu blajinul Miron Pompiliu, super-gingașul Volenti cu filozoful Burlă, popularul Slavici cu rafinatul Naum, înaltul visător Eminescu cu nemilosul observator Caragiale, și alții și alții în umbră și în penumbră, iar din când în când în mijlocul lor întineritul Vasile Alexandri cu farmecul povestirilor lui.

«Unde sunt aceste timpuri și unde sunt acești oameni!

«A venit realitatea practică, au venit cerințele vieții publice și i-au aruncat în diferite sfere de acțiune. Iar unde începe acțiunea, încetează răgazul contemplativ.

«Și totuși cutez a zice, că la cei ce mai sunt în viață din vechia «Junime» literară, și chiar la cei desbinați astăzi prin luptele politice, a rămas ceva statornic și comun: în viața lor privată amintirea ororor petrecute la «Junimea» printre cele mai fericite momente ale tinereții lor, în viața publică o mai mare accesibilitate pentru orice idee de interes general».

Această caracterizare minunată, a «Junimei» literare.

datorită lui Titu Maiorescu, corespunde întru totul celor ce am văzut și am simțit și eu, în contact cu întrunirile «Junimei» și cu acei prieteni neuitați, cu cari am trăit împreună. Socolesc și eu acele momente ca printre cele mai fericite și mai rodnice, ale vieții mele, nu numai ca desfătare sufletească, ci servindu-mi și mie ca o temeinică îndrumare în viață.

La școala «Junimei» dela Iași—căci a fost mai întâi de toate o adevărată «școală»—mi-am desăvârșit și eu educația mea. La debaterile ei, la cari participau cele mai alese spirite, se aduceau în discuție problemele variate ale culturii în genere, literare, științifice și artistice, cu o competență desăvârșită și într'un spirit de cea mai perfectă urbanitate. Nu mi s'a întâmplat ca la aceste întru totul libere discuții, să văd vreodată—ași pntea zice să simt—vre-un conflict personal. În ultima analiză, aceea ce hotărea era «gluma»: magica putere de armonizare a spiritelor—«spiritul». În «Junimea» literară—era riguros interzisă «politica». În «Junimea» politică—pot zice cu totul intimă pe vremea aceea, și în care nu erau admiși decât câțiva prieteni—nu se făcea literatură: rezervată cu totul celeilalte Junimi.

* * *

Anul 1884 are o deosebită însemnătate pentru «Junimea»: fiind ultimul an în care «Convorbiri literare» au apărut la Iași,

În anul acesta apoi, Junimea își serbează la Iași a XX-a aniversară a înființării sale, prin organizarea, ca de obicei, a unui «benchet», al cărui anunț hazliu îl reproducem aici textual:

«Anunț Important.

«Un hoț

«nu e numai acela care fură pe altul în virtutea art. 306 și «urm. Cod. Pen., ci mai ales acela care cu deplină conștiință «se fură pe sine însuși. Și n'ar fi oare un adevărat furt și «o adevărată tâlhărie când un «Junimist» s'ar absentă de la

«a XX-a Aniversară

«a Societății Junimea

«unde cu prețul mai puțin decât minim și mai mult decât «derisoriu de

«numai 30 lei

«poate bea, mânca și petrece fizicamente, intelectualmente și moralmente.

Două sări derândul ?

«In 5 Ianuarie 1884 la 8 oare sara vor fi ciaiuri, cozonaci, cafele, ciocolăzi, amestecate cu literatură la Otelul «Binder în Iași, saloanele No. Iar a doua zi în 6 Ianuarie «la 6 $\frac{1}{2}$ oare sara, tot la zisul otel va avea loc un splendid și în analele Junimei ne mai pomenit

«Benchet

«cu mâncările cele mai alese, vinațurile cele mai indigene și «cele mai străine, înghețetele cele mai reci și cu cheful cel «mai tradițional.

«Pentru care face poftă.

«Secretarul cel mai perpetuu știut și cunoscut».

Această serbare a întregii «Junimi», a avut succesul —tradițional— cel mai desăvârșit, după cum mi s'a spus. Căci în timpul acesta, eu mă aflam în streinătate.

La sfârșitul aceluiaș an 1884, întorcându-mă la Iași, mi-a revenit mie cinstea de a lua inițiativa serbării *centenarului mișcării lui Horia*, la care s'au asociat, în deosebi, și câți-va «Junimiști», din cei mai afirmați: Miron Pompiliu, Ioan Creangă, Mihail Eminescu el însuși, Gh. Negruzzi, avocat, fratele cel mai mic al lui Iacob și Leon. În vederea acestei serbări—care avea un caracter hotărât «naționalist», de susținere pe față a fraților noștri Români din Austro-Ungaria—am scris câteva articole, în «Noua Revistă», care apărea la Iași: provocând atacurile presei ungurești împotriva românilor ardeleni, din Regat, expuși astfel poate la rigorile guvernului nostru. La aceste atacuri, s'a grăbit să răspundă «Noua Revistă», în unul din articolele sale de fond, sub titlul «Aniversarea lui Horia» (Iași, 22 Iulie—4 August 1884, pag. 313):

«Ca și la ocasiunea tristei serbări a centerarului răpirei nelegiuite a Bucovinei, asupra Românilor de dincolo de munți au început a insinua contra celor ce au dat ideia serbării centenarului revoluției din Transilvania.

«Astfel un ziar unguresc din Pesta, vorbind despre ea, «spune că inițiativa a fost luată de niște Români fugiți din «Transilvania, de niște oameni de nimic, cari nu merită nici «o considerațiune și că prin urmare nu trebuie să i se dea «nici o importanță.

«Protestăm contra acestor neadevăruri avansate de «Pester Lloyd». Ideia a fost dată de d. Alexandru C. Cuza... «băstinaș Moldovan.

«Apelul făcut de el prin coloanele acestei reviste și-a «găsit un ecou în toate inimele românești; și de aceia fără «a ne îngriji câtuși de puțin de bârfele unor ziare fie stre- «ine, fie chiar românești, nădăjduim că această serbare va «lua proporțiunile ce se cuvine să le iee».

Serbarea lui Horia, s'a ținut, în adevăr, Duminică 21 Octombrie 1884, și a avut un strălucit succes. La ora 6 p. m. un impozant cortegiu, compus din mai multe mii de cetățeni, a pornit de la Universitate, în frunte cu comitetul organiza- tor, cu studențimea, cu muzica Regimentului XIII, cu pur- tători de facle, mergând la Statua lui Ștefan cel Mare, din fața Palatului, unde s'au ținut mai multe cuvântări, și tre- când apoi la monumentul din grădina Barnovski, unde a comemorat amintirea Voevodului martir Grigore Ghica. După aceste manifestații entusiaste, cortegiul s'a dus la sala festivă de la Hotelul Traian, oferită gratuit de proprietarul bine cunoscut și fost primar al Iașului, Scarlat Pastia, unde urma să aibă loc banchetul.

La banchet, la care am luat parte și eu ca și la în- treaga manifestație—să zicem «incognito», îmbrăcat civil, căci îmi făceam serviciul militar—au asistat între alții: Mihail Eminescu, Ioan Creangă, Miron Pompiliu, Gh. Negruzzi, Gh. Panu, A. D. Holban, Th. Speranță, Gavril Muzicescu. S'au ținut firește, mai multe tuasturi, între cari tuasturile lui Ion Creangă și Gh. Negruzzi pentru Eminescu, căruia i s'a făcut o strălucită ovație. Poetul, profund emoționat, a răs- puns, zicând:

«Să ridicăm paharul pentru acei pe umerii cărora
«apasă toate greutatețile neamului nostru, pururea obij-
«duiți: pentru fărâșimea românească».

Cu însuflețite strigări și aplause nesfârșite, poetul a fost aclamat, îmbrățișându-l, cu lacrimi în ochi, bunul său prieten Ioan Creangă. Au urmat cântările înflăcărâte ale tuturor : *Deșteaptă-te Române. Cântecul lui Horia. Patria Română.*

Ba, nu, nu măi frățioare
Pentru că Românul are
Patrie mai mare...

La această serbare, cu adevărat naționalistă, a intervenit și un mic incident—să zicem «diplomatic»—cuprinzând o idee mare, ce era să se realizeze mai în urmă. La banchet a asistat și cunoscutul reprezentant al mării boerimi moldovene, N. Rosetti—Roznovanu—cunoscut «rusofil», din casele căruia pornise mișcarea separatistă de la 3 Aprilie 1866, instigată de Ruși. Luând cuvântul, Roznovanu a citit o scrisoare de scuze că nu a putut să asiste, a *Prințului Emmanoil Conaki Vogorides*, cum semna, zicând între altele, (fost candidat la Tronul Bulgariei în 1875) :

«La anul 48, împreună și alături cu românii, s'au sculat și s'au luptat în contra revoluțiunii maghiare, noroadele «slavonice, serbii, slovacii, croații, cari locuiesc pe teritoriul «așa numitei coroane a lui Sfântul Ștefan. *Tot așa și în viitor «când vremile vor veni*, numai unirea românilor cu slavii va «fi în stare să zdrobească jugul apăsător al cuceritorilor asiatici. Ea va aduce emanciparea tuturor popoarelor *autoctone*, «cari viețuiesc de la Marea Neagră la Alpele Iulie, și de la «Carpați la Marea Egee, și cari sunt singure legiuite stăpâne, pe pământul de unde se hrănesc».

O adevărată profeție! Adevărită peste câțiva ani, la 1916, ea face onoare—lăsând la o parte tendințele filo-rusești—gândirei politice a prințului Emmanoil Conaki Vogoride, decedat de curând la Paris, nepot al lui Conaki, și editor mai pe urmă cu o minunată prefață, a poeziilor lui. (Iași Noembrie 1886).

Serbarea lui Horia de la 1884, are însă și oare-care însemnătate, pentru Junimea, vădind cu prilejul ei : tendințele hotărît naționaliste—cum nici nu s'ar fi putut altfel—ale celor mai calificați «junimiști». Cât pentru mine, trăind în mijlocul lor am avut fericirea atunci să cunosc pe Mihail

Eminescu, cum am arătat în cele scrise de mine, acum câți-va ani pentru «*Eminescu comemorativ, Album Artistic Literar întocmit de Octav Minar. Iași*», zicând :

Reîntors în țară, vremelnicește, de la studii, pe la 1884, am avut fericitul prilej, să-l cunosc pe marele poet, în cercul unor prieteni comuni, din care făceau parte mucalitul povestitor *Ioan Creangă*; cicălitorul critic șef al *caracudei*, și al *triburilor clefăitoare* de la *Junimea*, *Miron Pompiliu*; simpaticul compozitor *Wilhem Humpel*; talentatul poet *Petru V. Grigoriu*, veselul nostru «*Budușcă*», cum i se zicea, și alții, prea curând dispăruți dintre noi.

Pe atunci, Eminescu era, după întâiul acces al boalei, restabilit pe deplin, cu înfățișarea senină, cu fruntea înaltă, și minunat arcuită, cu privirea blândă din ochii sei prea mici, visători, cu zâmbetul iertător și nirvanic. O ușoară încovoiere a umerilor, o îngrășare prea timpurie, cu urme de bugezeală a feței, erau singurele semne ale stării lui de suferință și ale scăderii puterilor lui. De altfel, un suflet de copil, ce nu se cunoaște, impersonal până la desăvârșită uitare de sine, și, ca un școlar zburdalnic, de obicei serios, melancolic și tăcut. Părea a fi stăpânit de un neastâmpăr lăuntric, de un dor nemărgenit de necunoscut. De câte ori nu l'am auzit îmbiindu-mă : *să ne ducem*—să plecăm departe, într'o pribegie fără țintă și fără sfârșit.

Iți făcea impresia, nu a unui om *necăjit* de neajunsurile traiului, ci a unui gânditor care plutia mai presus, a unui *exilat* din lumi ideale.

Când l'am cunoscut prin 1884 în Iași, Eminescu locuia în curtea Otelului *România*, legendarul *Petrea Bacalu*, în dosul, și în parte, pe locul ocupat acum de *Sala Pastia*, într'o mansardă, din podul unei șuri de piatră, la care te urcai pe o scară exterioară. Printr'o ușă cu geam, dând de-a dreptul afară, pătrundeai în această cameră, spațioasă de altfel, dar joasă în plafon, fără prea multă lumină, având un pat, un scaun și o masă simplă, ca mobilier. Cărțile și ziarele erau aruncate pe jos.

Nu lipsa îl făcea pe Eminescu de sigur să prefere această odaie ori-cării alte încăperi a otelului, în care ar fi

putut locui, ci *farmecul izolării*. În mijlocul orașului, trăia singuratec, în afară de zgomotul banal și de promiscuitatea supărătoare a vieții de han.

Același *sentiment al tănuirii*, îl făcuse, altă dată, să șadă într'o altă mansardă, a caselor Jby din Iași, și-l împiedica să se folosească de ospitalitatea ce i se oferia de prietenii săi.

Fie-mi îngăduit a arăta că eu însumi am căutat să-l scot din podul șurii de la Pastia, temându-mă să nu cadă într'o zi, de pe scară. I-am pregătit atunci o cameră, în condițiile cele mai bune, cu totul izolată având intrare deosebită, cu ferestrele în grădină la locuința mea (din strada Coroi), unde eram singur, după ce-mi făgăduise că va veni. Dar supt diferite pretexte, și-a tot amânat mutarea. Am înțeles că prefera să locuiască chiar în centru, în apropiere a localurilor pe care le frecventa, temându-se, de sigur să nu supere pe cineva, cu intrările lui neregulate și târzii.

Avea însă și o scuză a vieții lui zbuciumate, în afară de temperamentul său. Suferia mult din cauza unor ulcere, de care erau cuprinse amândouă picioarele de la genunchi până la glezne, cauzându-i mari dureri, care-l împiedicau să doarmă.

Adeseori mi s'a întâmplat să-l întovărășesc acasă, pe la ora unsprezece noaptea, lăsându-l să se culce. Și aflam a doua zi că s'a sculat petrecând până în ziuă. De altfel, fatalitatea părea că-l urmărește. Într'o seară, intrând acasă a alunecat pe gheață, în poarta otelului, rupându-și piciorul ceia ce l'a silit să stea mai multe săptămâni în cura spitalului Sf. Spiridon, unde mă duceam să-l văd, și unde-l găsisem cetind, sau trecându-și vremea cu jocul de șah.

Tot în acest timp, ne-am pus să-l hotărâm a se fotografia, neexistând pe atunci decât două portrete ale lui, acel din Praga, la vârsta de douăzeci de ani, și acel făcut pentru tabloul societății «Junimea», din Iași. Insistențele noastre au fost multă vreme zădarnice. În sfârșit, într'o zi, profitând de bunele lui dispoziții, l'am luat de pe terasa otelului Traian, împreună cu Wilhelm Humpel și cu Petru V. Grigoriu, și așa, îmbrăcat în costumul său alb, de vară, cum era, ne-am dus cu toții la atelierul de fotografie Nes-

tor Heck, unde a consimțit a se fotografia, însă numai în grup, alătura de noi.

Ne-am și așezat împreună. După indicațiile noastre, însă, fotograful l'a scos numai pe dânsul, ceia ce nu puțin l'a supărat mai apoi, văzându-se amăgit ca un copil.

Tot pe la 1884, am luat parte, împreună cu dânsul, cu Creangă, cu Pompiliu și cu alții, la banchetul de la Otelul Traian, pentru serbătorirea amintirii lui *Horia*. Aici, în mijlocul zgomotului de la sfârșit, s'a ridicat Eminescu, închinând paharul său pentru *țărâtimea românească*. Impresia a fost covârșitoare, și banchetul s'a terminat cu o impunătoare manifestație pentru poet.

«In vara anului 1885 însă, împrejurările ne-au silit să ne despărțim. Intorcându-mă în străinătate, l'am lăsat pe Eminescu, deplin sănătos, în grija numeroșilor săi admiratori și prieteni din Iași, unde știm că l'a ajuns boala, pentru a doua oară, în 1886, așa că a fost internat în ospiciul de la Neamț.

La întoarcerea mea, în Decembrie 1886, Eminescu era încă bolnav, restabilindu-se abia în primăvara anului 1887, când a plecat la Botoșani, la soră-sa Henrieta. De la dânsa, cu care era în corespondență, *Miron Pompiliu* a primit într'o zi o telegramă desperată. Ni se spunea că : «*Mihai e în ultimele momente*», cerându-ni-se numai decât să vină unul din noi, Pompiliu sau eu acolo. Știind că era suferind, și crezând în adevăr că ar fi survenit cine știe ce complicație, am plecat imediat amândoi.

Ajungând în Botoșani, la miezul nopții, ne-am dus de-a dreptul la locuința poetului, unde ne-a primit Henrieta după o așteptare de o jumătate de oară, zdrobită de suferință. Biata femeie era paralizică, și nu putea să se miște decât cu ajutorul unor bandaje de fier, pe care se trudise să și le puie. In timpul nopții, neavând servitoare, când Mihai striga, era silită să se târâe pe brânci, până la patul lui, ca să-l poată servi, cu un devotament admirabil.

A doua zi numai, l'am văzut și pe Eminescu. Se găsea sârmanul, într'o stare de prostrație desăvârșită. S'a uitat la noi fără a ne cunoaște, și fără a vorbi un cuvânt, privind numai cu ochii aiuriți, nu însă de slăbiciune, căci altfel a-

rată încă voinic, ci din cauza afectării creerului, dând speranțe de îndreptare, care știm că s'au și realizat, mai târziu.

După ce ne povesti suferințele lor, arătându-ne starea de lipsă în care se aflau, la plecarea, Henrieta îmi dădu și unele manuscrise, mai recente ale poetului. Pe bucăți de hârtie proastă, mototolită, erau versuri scrise cu creionul, care de abia se mai puteau ceti, și printre aceste: „*Kamadeva*”.

Transcriind imediat această poezie, pe care mai apoi am trimes-o lui Iacob Negruzzi pentru „Convorbiri”, m'am dus în odaia de alături, în care ședea poetul pe pat, și i-am cetit-o, uitându-mă la dânsul. Intr'un moment, privirea lui rătăcitoare s'a concentrat: părea că și aduce aminte de ceva de demult. A fost însă numai o clipă, suficientă pentru a ne face să sperăm, dar fără ca să fi parvenit a-l însufleți din starea automatică în care l'am găsit.

Iată însă, și celelalte strofe, care nu au fost încă publicate, pe care mi le-a dat Henrieta atunci:

Odată te-am văzut
Și-am stat încremenit.
Și crud'a fost durerea,
Cu care te-am iubit,

Te văd a doua oară,
Și glasul tău l'ascult,
Și știi numai atâta:
Că te-am iubit prea mult.

Și de-atunci, de pe patul lui de suferințe dela Botoșani în primăvara anului 1887, nu l'am mai văzut pe poet. Pot zice chiar că nici nu mai era el, afară doar de clipa, în care a părut că și amintește de *Kamadeva*—«fiul cerului albastru și al ilusiei deșerte».

Cu Junimea, ea însăși, în timpul acesta, de pe la 1884, am stat în cea mai strânsă legătură, luând parte la toate manifestările ei atât literare cât și politice: acestea fără întruniri regulate, săptămânale, ca ale Junimei literare, ci numai ca relații prietenești. La atât se reducea, pe vremea aceea aproape toată Junimea politică dela Iași. Neavând nici

un fel de organizație: cu președinte, vice-președinți, statute, program, cotizații, adunări de partid. Căci nu ca organizație materială, de „partizani”—cari ar fi căutat să fie pe cât mai numeroși—a jucat Junimea de la Iași un rol în politică. Ci numai ca *direcție spirituală*, din care s'a format în urmă, mai mult la București: *Partidul Constituțional*.

A. C. Cuza

SERBĂRILE „JUNIMII” LA IAȘI

PARTEA I-a

CUVÂNTĂRILE

Cuvântarea d-lui Osvald Racovitză

Primarul oraşului Iaşi

Urmând a da la iveală, spre cunoştinţa tuturor, tot ceiace Iaşii din timpurile cele mai îndepărtate şi până astăzi a dat ţării noastre, neamului şi chiar omenirii poate, pe deoparte, iar pe de altă parte a ne afirma dreptul de a cere de la toţi să se dea Iaşilor la rândul lui, ceia ce i se cuvine pentru tot trecutul lui de glorie, de jertfe şi creaţiuni depe urma căror alţii au profitat mai mult decât Ieşenii, o datorie civică faţă de acest trecut al oraşului nostru ne-a îndemnat pe noi, cei cari am luat iniţiativa, să vă poftim la comemorarea de astăzi.

Spuneam cândva şi o spun şi aici că Iaşii înseamnă şi trebuie să însemne pentru ţară şi neamul românesc mai mult decât un simplu oraş, căci el, vechia capitală a Moldovei, poartă încă urmele şi mărturiile tuturor actelor mari şi faptelor bune ale străluciţilor domnitori ce i-a avut Moldova, ale multor boieri vechi de seamă, ale marilor mitropoliţi şi ale multor mari cărturari şi dascăli; prin el s'a realizat unirea de la 1859 în urma jertfei de sine ce a făcut, despuindu-se de tot ceiace însemna foloase şi avantaje ale unei capitale de ţară, fără să-i pese de pierderile şi ruina căroră era sbrtit să le cadă pradă „chiar dacă ar fi fost să crească iarbă pe uliţele Iaşului“ după cum s'a rostit așa de frumos şi de hotărât marele Mihalache Kogălniceanu, simbolizând în aceste cuvinte celebre, spiritul de jertfă caracteristic moldovanului şi în special ieşanului.

Iaşilor i-a fost dat printr'o poruncă a soartei să trezească în el primele începuturi de cultură şi să se mândrească cu cele mai vechi şcoli: şcoala Vasiliană şi mai târziu Academia Mihăileană şi cea dintâi universitate din ţările româneşti şi tot

în el să ia naștere primul teatru românesc și primele mișcări literare ajunse apoi în toată splendoarea lor în cadrul „Junimei literare” a cărei comemorare o facem azi.

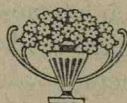
Iată de ce acest Iași trebuie cercetat cu deamănuntul, trebuie răscolit în tot trecutul lui și trebuie înțeles, căci el cuprinde într'însul monumente, așezăminte și amintiri legate de trecutul țării și al neamului, care trebuie să intereseze întreaga țară. Tradițiile lui aparțin neamului, el fiind numai păstrătorul și tăinuitorul lor, deaceia, după cum minierii răscolesc adâncurile pământului pentru a scoate la lumină pietrele scumpe și toate bogățiile cari zac în ele, tot așa ne-am propus și noi să răscolim trecutul, până în cele mai mari adâncuri ale lui, pentru a da la iveală comorile care nu trebuie să zacă închise în ele, ci trebuie să strălucească totdeauna înaintea ochilor tuturor generațiilor ca luceferi de orientare și să slujească mereu ca izvoare de virtuți și idealism cu care să se cinstească și viitorul, precum s'a cinstit și trecutul.

De aceia am socotit să ne îndeplinim o datorie de buni ieșeni de a vă aduna aici în jurul acestor doi venerabili fruntași d-nii: Const. Meissner și Alexandru Cuza, păstrați *nouă* de voința lui Dumnezeu până în zilele noastre, cu dorința de a-i păstra și mai departe ca ostateci ai bunelor tradiții ale mișcării culturale și spirituale pe care le-a reprezentat în trecut nu numai pentru Iași, dar pentru toată țara și pentru întreaga suflare românească de oriunde, „Junimea literară”, de altădată, de la noi dela Iași. Se cuvine a ne aduce aminte cu evlavie, înălțare sufletească și mândrie de ea, azi la trecerea a aproape 75 de ani de la nașterea ei și la aceasă răspântie a vremurilor să ne scotocim conștiințele spre a cerceta dacă nu ne vom fi abătut prea tare din cărarea bunelor tradiții isvorâte sau purcese din înțelepciunea, activitatea și operele unor sămănători străluciți ai culturii și marilor idei care s'au fixat la baza dezvoltării statului nostru, precum au fost: Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, Vasile Conta, Eminescu, Vasile Alexandri, Creangă, Nicu Gane, Vasile Pogor, Petre Carp, Culianu, Caragiale, Anton Naum și restul până la 101 după catalogul „Junimei”.

Pentru a încheia scurta mea introducere și a da rând celor ce cu tot dreptul și cu toată competența vă vor reda tot coloritul în care se îmbracă „Junimea”, îmi dați voie să evoc

cu slabele mele puteri idealismul curat și înălțător de care au fost însuflețiți membrii acelei «Junimi», de au putut conlucra laolaltă în cadrele acestei societăți, respectuoși până la capăt pentru lozinca: «În societatea noastră nu se face politică» ca un omagiu închinat libertății părerilor și astfel ne-au dat pildă că frunțași din cei mai de seamă ai vieții publice și culturale, cu diverse și chiar opuse părerii pe tărâm politic, unii chiar și pe cel științific sau literar, au putut colabora la marea operă culturală pe care au îndeplinit-o în slujba țării, a binelui și a adevărului.

Slavă și recunoștință amintirii lor și fie ca generațiile mai tinere și cele viitoare să nu uite trecutul acesta și să găsească în el izvor de idealism la fel pentru binele și propășirea țării.

Cuvânt rostit de dl Traian Bratu

Rectorul Universității Mihăilene

Universitatea din Iași, care a avut fericirea de a putea număra printre profesorii ei pe mai mulți dintre membrii „Junimei” în frunte cu întemeietorul și îndrumătorul ei în cele estetice și critice și printre slujbașii ei la Bibliotecă pe cel mai mare nu numai din generația „Junimei”, nu poate lipsi de la o comemorare pioasă și sfântă a adolescenței culturii românești, a acelei adolescențe care ne-a dăruit pe de o parte pe Titu Maiorescu, marele și înțeleptul îndrumător după Asachi și Mihail Kogălniceanu, pe de altă parte piscurile cele mai înalte ale creației artistice la noi întrupate în Eminescu și Creangă.

Știința românească nu a stat pe loc de atunci încoace și nu s-a oprit unde fusese ridicată pe vremea „Junimei”, ci s'a ridicat neconținut și a ajuns să nu fie numai debitoare a științei din Apus. Și totuși o adâncă smerenie ne cuprinde, când facem o comparație între vremile de acum șaizeci—șaptezeci de ani și vremile noastre.

Oricine vede astăzi mai bine decât mai înainte, că Eminescu și Creangă s'au ridicat de-odată ca din nimic, cum s-ar ridica Ceahlăul dintre dealurile din Sudul Iașilor, spre a se înălța până la culmile artei desăvârșite și rămâne încremenit în fața acestei minuni de care este capabil geniul; dar când este de cântărit rolul lui Mihail Kogălniceanu și apoi al lui Titu Maiorescu cu cercul „Junimei” din jurul său, nu trebuie uitat că față de starea culturală a mediului românesc de pe aici diferența între nivelul reprezentat de ei și între mediul căruia i se adresau era aproape aceeași ca și aceea dintre cei doi scriitori și publicul cel «mare»: Asachi și Kogălniceanu la început,

apoi Maiorescu și cei din „Junimea” și un cerc restrâns de scriitori și de boieri erau tot atât de sus față de media culturii românești, cum era Eminescu față de aceia, drept al căror «epigon» el considera generația sa.

Prin prisma aceasta privim noi activitatea desfășurată de «Junimea» și atunci valoarea înfăptuirilor ei apare sub înfățișarea ei reală și istorică, iar noi, repetând vorba lui Eminescu: „voi credeți în scrisul vostru” cu smerenie le recunoaștem proporțiile de eroi în ale culturii și prin aceasta superioritatea față de noi. Pe vremea lor școlile trebuiau create, învățătorul, profesorul secundar trebuiau pregătiți, înzestrați cu suflet și trimiși în apostolat. Și ei toate acestea le-au făcut. Și au dat și ucenicilor lor suflet din belșugul sufletului bogat cu care erau înzestrați, asigurându-și astfel un drept nemuritor la admirația și recunoștința noastră.

Dar spre marea noastră bucurie mai avem și astăzi înaintea noastră bătrâni (bătrâni după ani, nu după suflet) cari au făcut parte nu numai din generația «Junimei» ci chiar din cercul ei, bătrâni, cari au avut fericirea de a cunoaște pe Maiorescu în vremea când dădea direcție nouă culturii românești și pe Eminescu în vremea când viziunea lui profetică îi arăta ca o unitate reală și indisolubilă românia «De la Nistru pân' la Tisa», bătrâni, cari odată intrați înspre toamna zilelor lor au avut și fericirea de a vedea înfăptuită aievea viziunea profetică a poetului, unirea politică a Românilor. Au avut timp să vadă realizarea Unirii la 1859, au avut timp să trăiască toată ascensiunea ce a urmat, independența, regalitatea, întemeierea statului în toate domeniile și să vadă și încoronarea trecutului plin de sbucium și de năzuințe prin unirea din 1918: sămânța aruncată în al treilea sfert al secolului trecut dându-și roadele. Nu cunoaștem sentimentul invidiei, de aceia îi înconjurăm cu tot respectul nostru și îi ferim. Căci fericiți sunt aceia, cărora le-a fost dat să vadă și să cunoască și să colaboreze la sădirea pomului, să vadă pomul îngrijit și de dânșii, crescând și formându-și o coroană din ce în ce mai mare și mai bogată și mai plină de posibilități de fructe abundente. Fericiți mai ales, dacă seninătatea înțeleaptă, pe care le-o dă vrâsta și trecutul atât de bogat în roade, le-o fi dând puțința să întrevadă în zbuciumul atât de tulbure al prezentului în ciuda tuturor

umbrelor și năzuința spre linia luminoasă și mântuitoare a întăririi culturii românești și a consolidării neamului nostru pe toate tărâmurile.

De aceea Universitatea Mihăileană, închinându-se smerită înaintea celor ce acum șaptezeci—șaizeci de ani au lărgit temeliile culturii noastre naționale și i-au imprimat direcția nouă și sănătoasă, aduce omagiul său de venerație și acelor fericiți cari se găsesc în mijlocul nostru și le urează să trăiască până când vor putea spune că au văzut mântuirea neamului asigurată și fără putință de a mai fi destrămată.

D. Osvold Racovitză, primarul oraşului, iniţiatorul festivităţii «Junimii» la Iaşi

D. C. Meissner

Cuvântarea d-lui Constantin Meissner,

președintele comitetului de organizare

Onorat auditoriu,

Nu fără emoție rostesc aceste două cuvinte „onorat auditoriu,“ odinioară sacramentale, cu care conferențiarii junimiști se adresa asistenței adunate în marea sală a Universității vechi — astăzi Facultatea de Medicină — spre a asculta mult prețuitele lor prelegeri populare. Aceasta era formula neschimbată cu care — și începeau cuvântările lor Titu Maiorescu, Petre Carp, Teodor Rosetti, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor și toți care au urmat după ei. Până și cei mai nedisciplinați, ca Gh. Panu bunăoară, nu și-ar fi permis vre-odată să se abată dela regula stabilită. Deoarece ne-am întrunit astăzi aici spre a ne reaminti acele vremuri de demult apuse, am găsit de cuviință să mă prezint Domniilor voastre, evocând salutul: „Onorat auditoriu“.

De asemenea nu fără emoție apoi constat că nu numai Iașul, ci și Țara întreagă își îndreaptă privirile cu deosebit interes spre vechea „Junime“. Cumcă așa este, o dovedește faptul că, în timpul din urmă, mi se tot cere, ca unuia din cei foarte rari «vechi» junimiști încă în viață, să-mi răscolesc amintirile, doar va mai eși la iveală vre-un amănunt inedit, fie el chiar și de mică importanță.

E semnificativă necesitatea aceasta sufletească ce o simte lumea intelectuală de astăzi de a scormoni trecutul, acel trecut din care vechea «Junime» e una din verigi.

Mă întreb: redeşeptărea atât de vie a dragostei pentru ceea ce a fost, să nu fie motivată oare de mâhnirea față de ceea ce este, de scârba ce o provoacă cele ce se petrec sub ochii noștri: incorectitudinea și necinstea atât de generalizate, arivismul uluitor al multora la înalte situații nemeritate și la averi suspecte, deslănțuirea până la paroxism a patimilor, mizera stare economică și financiară a Statului ca și a indivizilor?!

Mă întreb: să nu fie oare tocmai aceste vitregi împrejurări pricina năzuinții oamenilor de a-și mai mângâia și întări sufletele privind spre trecut? Tineretul îndeosebi caută o asemenea înviorare, tineretul nostru însetat de *mai bine*, mai bine de care e lipsit în prezent, fără să-l întrezărească măcar în viitor.

Iată că și eminentul nostru Primar, iscusitul organizator al «Lunii Iașilor» și al «Expoziției», menite și una și alta să contribuiească la pregătirea unui *viitor* mai prielnic orașului nostru, a ținut totodată să reîmprospăteze tot acuma, în memoria contemporanilor, gloriosul său trecut. Iar deoarece parte integrantă din acest trecut, ba parte de reală însemnătate, a făcut și „Junimea“, dl. Oswald Racoviță luă inițiativa comemorării ce o celebrăm astăzi, comemorare care, judecând după afluența lumii în această sală, corespunde unei nevoi sufletești bine simțite.

Însă, luând cuvântul, nu mi-am pus în gând să vă vorbesc aici de rolul covârșitor ce l-a avut această Societate în viața culturală a țării. Ce și cât i se datorește pe tărâmul dezvoltării limbii literare, pe acel al stabilirii ortografiei românești, al criticii literare și al literaturii propriu zise prin îmboldirea la lucru a atâtor talente, între care unele atingând chiar genialitatea, e cunoscut și arhicunoscut. O știți din toate câte s'au scris asupra „Junimii“, din polemicile adese ori acerbe ce pe vremuri au avut loc, din studiile publicate asupra operei junimiste, din plinele de miez, „Amintiri“ ale lui Gh. Panu și Iacob Negruzzi. De altfel, veți avea prilejul de a auzi îndată voci mult mai autorizate decât a mea, care vor arunca noi lumini asupra oamenilor și împrejurărilor din ultimele decenii ale veacului al 19-lea.

Intru cât mă privește, mă mărginesc numai la arătarea *căilor* utilizate de „Junimea“ în excepțional de rodnică ei activitate și la un scurt istoric al dezvoltării lor.

Trei la număr au fost aceste căi:

1. Ședințele săptămânale ale Societății;
2. Prelegerile populare;
3. Scoaterea Revistei „Convorbiri Literare“.

* * *

Când s'a întemeiat „Junimea“?

Ea nu posedă act de naștere.

Faptul acesta constituie o primă și radicală deosebire dintre această Societate și ori-ce alte cenacluri, fie românești, fie străine, dar mai cu seamă românești. Văzutu-s'a, la noi, vre-o asociație, vre-un cerc, vre-o societate, care să nu-și inaugureze activitatea prin votare de Statute, prin alegerea unui președinte, a câtorva vice-președinți, a

secretarului, casierului, cenzorilor ? Nici urmă de toate acestea la Junimea noastră.

Lipsa tocmai a unui astfel de document, a unui act de stare civilă, îndreptăția pe Iacob Negruzzi, unul din fundatorii Junimii și cel mai harnic dintre Convorbiriști, să-și înceapă discursul aproape stereotip, ce-l ținea la veselele banchete anuale de sărbătorire a aniversării societății, cu afirmarea că «originea Junimii se pierde în noaptea timpurilor» Același lipsă îl îndreptăția și pe Vasile Pogor ca, înscriindu-se în falș contra celor susținute de «amicul Jacques», să ia imediat cuvântul, să-l combată și să demonstreze că «Junimea a existat și s'a ilustrat încă înainte de a lua ființă.

Totuși, mulțumită bunei sale memorii și investigațiilor retrospective făcute de Iacob Negruzzi, se poate stabili cu certitudine că adevăratul început al viitoarei „Junimi“ a avut loc într'o seară din *Ianuarie 1864*, în locuința lui Maiorescu, seară în care erau de față, în afară de gazdă, Teodor Rosetti, cumnatul lui Cuza-Vodă, Negruzzi, N. Burgheli și P. Carp, spre a asculta cetirea tragediei *Macbeth*, tradusă de acest din urmă. Locuința în chestie se află în fundul curții Bisericii Sf. Trei-Erarhi. În aceeași curte era adăpostită școala normală de învățători „Vasile Lupu“, al cărui director era Maiorescu. Clădirea în care s'a ținut astfel prima ședință, urmată apoi de multe altele, nu mai există astăzi.

De această casă acum rasă de pe fața pământului mă leagă neșterse amintiri atât din copilărie cât și din viața matură. În vrâstă de 9 și 10 ani am fost adese ori în somptuosul cabinet de lucru în care directorul Maiorescu și soția lui obișnuiau să-și primească oaspeții și printre aceștia și pe părinții mei. Iar douăzeci și doi de ani mai târziu, ocupam (1886—1890) acelaș apartament în aceeași calitate de director al școlii «Vasile Lupu», apartament pe care-l sfințise odinioară prin domicilierea într'însul strălucitul profesor, parlamentar și barbat de Stat.

Iată astfel bine fixat în timp și loc leagănul Junimii. În această casă directorială au continuat a se ține cele mai multe din ședințele săptămânale, ajunse mai pe urmă atât de celebre, aceasta până la *Ianuarie 1868*, când Maiorescu părăsi direcția școlii normale. În urmă, Junimiștii, al căror număr mergea mereu crescând, se întruniau în fiecare Vineri seara în primii ani, în fiecare Sâmbătă seara după aceea, alternativ la Maiorescu și la Pogor. Maiorescu, neavând casă proprie, a stat cu chirie o vreme în strada Mârzescu No. 24, peste drum de actualul Teatru Național, iar apoi, până la strămutarea-i la București, în 1873, în strada Tăutu No. 16 în casele ocupate astăzi de Școlile Comerciale de fete. Pogor ședea în casele proprii din

str. Coroi (case stăpânite actual de d. Gh. Brătianu). După plecarea lui Maiorescu din Iași, Junimiștii erau primiți, tot alternativ, de Pogor, de Iacob Negruzzi, acesta cu locuința în str. Păcurări No. 21 (azi proprietatea d-lui Coroi, Procuror General) și de N. Gane, în casele proprii din strada ce-i și poartă numele.

Aceste amănunte ar putea părea de prisos. Totuși le dau, deoarece sunt convins că nu va fi fără interes pentru urmași să știe anume unde și când s'a făurit acea prodigioasă și sui generis activitate, contribuitoare atât de hotărâtor la înălțarea culturală a Românilor. În tot cazul, mă folosesc de serbătorirea de față spre a ușura sarcina viitorilor scotocitori mișaloși ai trecutului.

Am rostit epitetul de *sui generis* cu privire la felul de a se lucra în ședințele Junimii. Așineauri am și accentuat radicala deosebire dintre dânsa și toate celelalte societăți din punctul de vedere al emancipării de ori-ce formalități mai mult sau mai puțin pedante, în cătușind libertatea membrilor. Mai menționăm acum voioșia exuberantă de care erau întovărășite până și lucrările cele mai serioase.

Ajunge să amintim preceptul admis că „anecdota primează”, în virtutea căruia putea fi întreruptă o lectură sau o discuție, fie cât de interesantă; de asemenea că de povestirile scabroase, reproduse cu talent, se făcea un haz nespus.

Ajunge să mai amintim unele ciudate sentinți, precum bunăoară cea că „autorul a vorbit”, aplicată poetului, a căruia operă era forfecată fără milă de „câinii din Junimea”: autorului îi era interzis să-și apere „copilul”. Alta: „Strofa suprimată poate fi utilizată aiurea”—aceasta drept fișă de consolare. Alta: »Străin Junimii”, vorbă cu care se închidea gura ori-cui încerca să discute politică sau în genere vre-un subiect altul decât literatură, artă, filosofie... Și câte și mai câte!

Să nu uităm, în sfârșit, nici porecele aninate numelor celor mai cu greutate dintre membrii Junimii. Maiorescu era *Tata nebunilor* Iacob Negruzzi „*Carul cu minciunile*”; fratele acestuia, Leon Negruzzi, mare de trup, fusese supranumit *Tony*, numele unui elefant bine dresat dela un circ ce trecuse prin Iași; N. Gane, Drăgănescu numele unui băcan din str. de Sus; I. Caragiani, mîncăcios, gros și gras, purta epitetul „*bine nutrifal*”; Carp era numit *Excelență*; mai erau: *Pudicul Naum*, *cei trei Români*—Tassu, Panu, Lambrior,—fiindcă apăreau mai întotdeauna îmbrăcați în haine de saiac, produs dela monăstirea Varatec, și așa mai departe. Dintre puținii rămași fără nici uu supranume era Vasile Pogor. De ce? Pentru că mai toate porecele de mai sus, de el au fost scornite.

Veselia, răsetele, glumele, zeflemelele, anecdotele, hazliile po-

vestiri, porecelele n'au împiedecat Junimea, după cum e astăzi îndeobște recunoscut, de a lucra cu mare spor și de a contribui la rădăcarea efectivă a culturii noastre. Ba dimpotrivă, într'o atmosferă rece și într'un mediu rigid, nu s'ar fi ajuns le prețioasele rezultate dobândite.

Sedințele Junimii au constituit, înainte de toate, un centru de instruire reciprocă—dat fiind că se întâlneau aci specialiști atât de variați, filosofi, istorici, literați, filologi, economiști etc. etc.—un centru de co-instruire, dacă mi-i permis să mă exprim astfel.

Dintre vizitatori, unia se simțiră atrași tocmai de acest anume chip de colaborare și rămaseră statornici junimiști; alții, destul de numeroși, părându-li-se ușuratece procedările, se retrăgeau și bârfeau: fost-au acești din urmă oare cei cu adevărat înțeleghători?

Se știe cât de mult huliță a fost pe vremuri această societate. Țin să scot în relief numai una din multiplele acuzări atât de nedrepte ce i s'au adus. Ci-că Junimea era o societate *de admirație mutuală*. Adevărul e că nici n'a existat, la noi, vre-un cerc de oameni, în care să se fi discutat mai aprins, să se fi făcut critici mai aspre să se fi sfâșiat vorbitorii reciproc mai cu vervă. Așa fiind, „cânilor din Junimea” numai imputarea da admirație mutuală nu li se poate face, afară doar de-s învinovați că ei au fost printre cei d'întâi apreciatori și admiratori ai unui Eminescu sau ai unui Creangă?!

Incheiu lămuririle ce am avut de dat relativ la sedințele Junimii. Dar fiindcă veni vorba de Eminescu, amintesc că a mai fost cu multă înverșunare acuzată „Junimea” și'n deosebi Maiorescu, șeful ei spiritual, de indiferență-i față de genialul nostru poet și gânditor, atunci când l-a ajuns pe acesta cumplita boală, care l-a și răpus. Maiorescu a fost prea mândru ca să răspundă la o asemenea revoltător de neîntemeiată învinovățire; după săvârșirea lui din viață însă, a început a se face lumină cu privire la *lipsa-i de interes* pentru nenorocitul prieten. Mă refer îndeosebi la o scrisoare a lui Maiorescu către convalescentul Eminescu, publicată în „Convorbiri Literare”, anul 1932 pag. 429—431.

Întâmplarea face că, luând cunoștință de o parte din corespondența rămasă dela defuncta Emilia Humpel, sora lui Titu Maiorescu, am dat peste noi dovezi de profunză grijă avută de șeful Junimii, de întreaga-i familie și de mulți vechi Junimiști întru salvarea lui Eminescu. Aceste dovezi vor fi date publicității cât mai curând cu putință.

* * *

Mare înrăurire asupra intelectualității din vremea ei a avut-o «Junimea», în al doilea rând, prin *prelegerile populare*.

Inaugurate de Maiorescu în 1863, deci înainte încă de nașterea Junimii, ele deveniră una din preocupările de căpetenie ale membrilor Societății. Chiar în 1864, primul an de existență a acestui cerc, trei dintre fondatori și anume Maiorescu, Pogor și Carp ținură asemenea conferinți publice. Din capul locului, lumea intelectuală le urmăria cu viu interes. În anii imediat următori, numărul conferențiarilor merse din ce în ce crescând, precum creștea continuu și numărul auditorilor: se îngrămădia îndeosebi tineretul, lacom de a se instrui. Sala cea mare a Universității—astăzi Facultatea de Medicină, vechea clădire—era adese ori neîncăpătoare pentru mulțimea doritoare a asculta. Mulți dintre conferențieri s'au distins prin prelegerile lor, pe cât de profitabile, pe atât de plăcute auditorilor. Dintre cei mai apreciați de public erau, în afară de oratorii menționați; Iacob Negruzzi, A. D. Xenopol, N. Gane, V. Conta, Lambrior, Panu, Vărgolici, P. Misir și alții.

Necontestat însă că acela care-i întrecea cu mult pe toți vorbitorii și la conferințele căruii vasta încăpere era regulat ocupată până la ultimul loc, o parte din lume nevoită fiind să se întoarcă dela ușă, era ilustrul Maiorescu. Nu e de mirare. Prin fondul bogat și variat al cunoștințelor, prin desăvârșita-i claritate în expunere, prin strălucita-i elocvență, prin glasul său limpede ca cristalul, prin rara-i eleganță în întreaga înfățișare, nu mai puțin prin gesturile expresive ale mânilor lui albe și de o frumusețe excepțională, Maiorescu își fermeca auditoriul, pe care-l ținea robit din clipa apariției la tribună și până la rostirea ultimului cuvânt.

Dintre ceilalți, unul singur, prin sclipitoarea-i inteligență, verbul său înaripat și vasta lui cultură promitea, la începuturile sale, să-l ajungă, ba chiar să și-l întrecă. Acesta era A. D. Xenopol. Știu că succesul acestuia, când ținu cea d'întăiu prelegere, fu atât de covârșitor, încât soția lui Maiorescu—prima soție născută Kremnitz—întrebă pe prieteni, cu îngrijorare, dacă nu cumva noul și tânărul conferențiar stârnise mai multă admirație decât chiar soțul ei. Nu-i exclus că Xenopol ar fi putut cu vremea întuneca gloria oratorică și profesorală a lui Maiorescu, date fiind strălucitele însușiri cu care era înzestrat. O crudă boală însă, ce era să-l răpună, n'a trecut fără oareșicare urmări. A. D. Xenopol a rămas, ca istoric și filosof, o figură de reală însemnătate pentru propășirea culturii noastre. De nu era năprasnica boală, acest om era menit să se ridice la înălțimi nebănuite.

* * *

În al treilea rând, a avut Junimea o profundă și hotărâtoare înrăurire asupra culturii neamului întreg prin publicarea Revistei „Convorbiri Literare”.

A mai stărui asupra rostului Convorbirilor în propășirea noastră culturală ar însemna să împingem uși deschise.

Primul număr al „Convorbirilor Literare” a apărut în Martie 1867 și Revista are deci astăzi respectabila vechime de 69 de ani. Credem și sperăm că ultimul său număr nu se va înregistra decât atunci, când vor fi dispărut și fiii, și nepoții și strănepoții spirituali ai *actualilor* săi conducători, cari aproape toți s’au format la școala junimistă, recte la școala maioresciană. Li prevedem astfel o foarte lungă viață și de aci înainte. După cum se afirmă odinioară—în glumă—că «originile Junimii se pierd în noaptea timpurilor», precizem acum «Convorbirilor Literare»—însă nu în glumă—o existență bogată în rezultate până într’un viitor îndepărtat.

Ceea ce ne îndreptățește să rostim un asemenea îndrăzneț pronostic e faptul, ce l-am mai relevat odată, că „o pleiadă de oameni de mâna întâia precum și numeroși tineri idealști de valoare necontesată încunjură «Convorbirile» cu dragoste și le hărăzesc tributul lor de muncă încordată și desinteresată».

Intr’adevăr, în cele aproape șapte decade de traiu ale Revistei au colaborat și colaborează și acum un imens număr de personalități din cele mai marcante în mișcarea intelectuală a țării. Iată bunăoară, spre a da numai câteva nume, de sprijinul devotat a ce fel de oameni de știință și de scriitori, se bucură «Convorbirile»: S. Mehedinți, Al. Tsigara-Samurcaș, P.P. Negulescu, I. C. Filitti, I. Petrovici, Cezar Papacostea, Rădulescu Pogoneanu, etc. etc.

Cred în lunga viață a «Convoobirilor» și într’un viitor al lor temeinic asigurat pentru că, după cum Maiorescu a făcut școală, școală fac la rândul lor cei aci enumerați și școală vor face și urmașii lor.

Cuvântarea d-lui profesor S. Mehedinți Epoca „Junimei“

Ne-am adunat spre a cinsti împreună amintirea oamenilor mari ai Junimei.—Ca profesor, aş dori un singur lucru: serbarea aceasta să nu treacă, lăsându-ne cum ne-a găsit, ci să rămânem, dacă se poate, cu o idee cât mai exactă despre vechea Junime.

Mai întâi, ce înseamnă „oameni mari“?

Nu cumva urmaşii vor privi cu asprime uşurinţa cu care, în timpurile din urmă, am dăruit acest titlu unor oameni de o măsură mijlocie şi chiar sub-mijlocie?

În publicaţia festivă, pe care organizatorii acestei serbări au pus-o la cale, am cercat să dau următoarea definiţie, pe care o supun aprecierii celor de faţă:

Oameni mari sunt numai aceia, care, pe lângă o excepţională putere de creaţie, fie în latura civilizaţiei, fie în latura culturii, au avut atâta armonie lăuntrică, încât viaţa lor întregă să poată fi dată ca pildă pentru posteritate.

Evident, Junimea a avut astfel de oameni.

Dar ea merită să fie sărbătorită şi pentru alt motiv: de numele ei s'a legat nu numai cea dintâi mare înflorire culturală a neamului, ci a reprezentat la noi şi una din epocile spiritului omenesc.

Imi dau seama că spun o vorbă mare—foarte mare. De-aceia, mă şi simt îndemnat să dovedesc afirmarea mea.—Ca unul care am îngrijit timp de vreo 17 ani revista „Junimei“, sunt dator s'o fac,—dacă nu altfel, măcar din simţul de răspundere faţă de tineretul care ne ascultă.

* * *

Junimea și-a trăit traiul aci, în Iași, tocmai când soarele era la meridian nu numai pentru noi, ci și pentru alte popoare din Europa. Iată de ce poate fi vorba de o „epocă a Junimii”.

În adevăr, secolul al XIX-lea a însemnat din punct de vedere etnografic și istoric un început de „eră nouă”.

Mii și mii de ani, omenirea trăise oarecum în neștiire, fără să cunoască măcar propria sa întindere în spațiul geografic. Rând pe rând, fiecare popor crezuse că țara lui se află tocmai la mijlocul pământului; că el reprezintă adevăratul chip al omenirii, străinii sunt un fel de Ne-oameni, și că la marginea lumii trăiau numai căpcăuni sau alți monștri.

Abia în secolul al 18-lea s'a încheiat explorarea întregii planete și începuseră oamenii de știință a-și da seama că omenirea e aproape aceiași peste tot, cu mici deosebiri dela o rasă la alta.

Cei care nu luaseră însă cunoștință de faptele etnografice, au și sărit în cealaltă extremitate: Rousseau, în „Contractul social”, își inchipuia omenirea ca o sumă aritmetică de indivizi—la fel bunăoară cu un roi de țânțari. Iar din această inchipuire pripită a ieșit toată frazeologia revoluționară despre „Drepturile omului” și alte formule ale cărturarilor care cunosc lumea numai din paginile cărților și o pun la cale, stând la masa lor de scris.

Din fericire, secolul al 19-lea, după cercetări mai amănunțite în toate continentele, a corectat această gravă eroare, arătând lămurit că, oricât de mari ar fi asemănările între rasele umane, omenirea totuși nu poate fi privită ca o entitate omogenă, ci este în realitate un mosaic de multe „formații etnice” destul de osebite între ele.

Iată de ce, secolul trecut a pus în primul plan marea idee a „Dreptului Națiunilor”, ca un semn de eră nouă în ce privește dezvoltarea relațiilor dintre neamuri.

Aceasta a fost ideea care sta la meridianul istoriei, când s'a ivit la noi Junimea.

* * *

Ce însemnează însă Dreptul Națiunilor?

Insemnează un lucru pe care lumea ar fi trebuit să-l înțeleagă încă de acum două mii de ani:

Respect pentru toate neamurile pământului, ca unități *etnografice, sociale și politice deosebite*.

Respect față de toate, deoarece în orice neam se pot găsi unele însușiri favorabile pentru progresul omenirii întregi. Iisus a fost cel dintâi care a pus sub ochii oamenilor această luminoasă idee: lumea privită ca o mare familie! Iar Romanii au ajutat mult realizarea ideii. Cucerind aproape toată lumea veche, cu simțul lor practic, ei au adus ca prizonieri la Roma nu numai pe monarhii învinși, dar și pe zeii celorlalte popoare. A umplut Capitolul de zei și de zeițe—firește, sub mâna lui Jupiter Capitolinul... făcând astfel pace nu numai pe pământ, dar și în cer. *Pax romana*.

Un singur neam se încăpățîna încă să afirme superioritatea zeului său local—Evreii. Iată de ce Iisus a fost atât de aspru cu ei și atât de generos cu celelalte neamuri ale pământului. (A prezis chiar dărâmarea templului particularist din Ierusalim, pe care Romanii au și executat-o, ceea ce însemna un mare progres, față de faza barbară a omenirii de până atunci cu atâți zei regionali).

Totuși a trebuit să mai treacă 19 sute de ani, până ce îndreptățirea tuturor națiunilor de a se manifesta pe planul istoriei, ca membre ale aceleiași familii umane, a ieșit deplin la iveală.—Iată pentru ce zisei că Junimea reprezintă la noi nu numai *cea dintâi mare înflorire culturală* a neamului, ci corespunde și unei „*mari epoci în desvoltarea spiritului omenesc*.”

Intrebarea e: înțeles-au oare întemeetorii Junimei deplin această idee?

Adversarii Junimiștilor („bârfitorii” de care pomenea a-dineauri veneratul președinte al acestei Adunări”), între alte multe calomnii, au răspândit și insinuarea că cei adunați împrejurul „Convorbirilor Literare” au trecut dincolo de interesele Națiunii, alipindu-se la gloata Cosmopoliților.

Ei bine, afirmarea aceasta este un neadevăr nu se poate mai grav. Și, măcar acuma, când întemeietorii Junimei sunt de mult sub țărână, se cuvine să restabilim adevărata față a lucrurilor.—Să privim deci faptele.

Alecsandri, încă din tinerețe, și-a simțit inima îndurerată de câte ori era vorba de poporul românesc. Cine cunoaște „Lipitorile satelor“ nu mai are nevoie de nici o dovadă. Poetul și folkloristul îndrăgostit de „Lunca Siretului“ și de țărănime a spus o vorbă sguduitoare de suflet :

când aud doina, parcă aud toată Moldova plângând !

Iar cuvântarea sa în Parlament, privitoare la străini, o cunoașteți, așa că nu mai e nevoie să mai amintim nimănui cuprinsul ei. ¹⁾

Mă întreb deci—și întreb pe orice om cu respect față de adevăr : poate fi pus Alecsandri alături de cosmopoliți ?

Conta, alt Junimist de frunte, după ce a îmbrățișat tot orizontul filosofiei, cu gândul la satul său Ghindăoani, a luat față de străini o atitudine nu se poate mai categorică, (după cum se și cuvine din partea oricărui cugetător cinstit).

Mă întreb prin urmare iarăși și întreb pe orice om de bună credință : poate fi așezat Conta între cosmopoliți ?

Creangă din Humulești, reprezentantul cel mai tipic al țaranului român (din timpul când acest titlu nu cuprindea nici o impuritate,) a fost și a rămas până a închis ochii ferit de orice înstrăinare.

Creangă—cosmopolit !

La rândul său Eminescu—cea mai înaltă manifestare a sufletului etnic—iată ce ne spune :

„Răscoliți geniul național, spiritul propriu și caracteristic al poporului, din adâncurile în care doarme ; faceți o uriașă reacțiune morală, o revoluție de idei, în care ideia de *românesc* să fie mai mare decât uman, genial și frumos ; în fine fiți români, români și iarăși români.“

Eminescu, cosmopolit...! Nu amintește chiar el sentința populară :

Cine a îndrăgît streinii

Mânca-i-ar inima câinii...

În sfârșit, însuși potolitul Maiorescu n'a stat o clipă la îndoială, când a fost vorba de problema cardinală a neamului.

1) Discurs rostit în Senat, la 10 Octomvrie 1879, contra suprimării art. 7 din Constituție.

„Ai un singur bloc de marmură... Dacă faci din el o caricatură... de unde să scoți o operă de artă”? Iar celor care cred că aici era vorba numai de estetică, aş putea să le amintesc că pentru mentorul Junimei, țăranul român era „singura pătură reală a țării”. E destul însă amintirea unui singur act politic: triumfala împotrivire a lui Maiorescu în Parlamentul dela 1878, față de articolul 7, prin care tratatul dela Berlin ne impunea încetățenirea evreilor.—Ca reprezentant al opoziției, marele orator—putem spune fără teamă de a greși—singurul orator de clasică autoritate între toți al căror cuvânt a răsunat în Parlament—a combătut cu toată energia clauza silnică, strecurată de străini în favoarea Evreilor.

Aș vrea să știu: Cine dintre cleveitorii de altădată ai Junimei sau dintre urmașii lor mai îndrăznește azi să numere între cosmopoliți pe cel ce a reprezentat atunci parlamentul român și întregul neam românesc în lupta sa contra atacului viclean al străinilor?

Și totuși s'ar putea bănui, că unul sau altul dintre Junimiști nu va fi fost tot atât de refractar față de străini, ca frunțașii mai sus înșirați.—Fie și așa. Dar un lucru: excepția nu răstoarnă regulile. Apoi trebuie să mai ținem seamă de un fapt capital: *gândul și simțirea adevărată a unui neam se manifestă mai ales în literatură și artă*, iar excepția invocată, oricât de onorabilă ar fi în alte privințe, nu e reprezentativă nici pentru arta, nici pentru literatura românească.

* * *

Iată așa dar socoteala limpede a Junimei: *ea a fost cea mai senină expresie a sufletului nostru etnic*. Credințele ei au fost întemeiate pe știință, nu pe pasiunile vulgului.—Poate afirma cineva că Alecsandri („veselul Alecsandri”) a vorbit din ură?

Indrăznește un om în toată firea să spună că filosoful Conta a ajuns la convingerile sale despre elementele alogene din România, fără să fi cunoscut exact faptele și fără să-și fi dat seama de valoarea ideilor sociale pe care le reprezintă?

Și cine va cuteza să afirme că Ion Creangă nu-și da seama ce se potrivește ori nu se potrivește cu firea românului și cu nevoile neamului românesc?

În sfârșit, cine va avea curajul să bănuiască măcar că Eminescu, sinteza sufletului națiunii întregi, și Maiorescu, mintea cea mai obiectivă dintre toate câte s'au ivit între români, au exprimat păreri neconforme cu știința și filosofia epocii lor ?

E limpede așa dar că *Junimea a reprezentat cu demnitate ideea cardinală a secolului în care s'a ivit*. În Junimea și prin Junimea, neamul românesc a ajuns pentru întâia oară la cea mai clară conștiință despre ființa sa ca națiune cu un ideal propriu.

Acesta este *adevărul istoric*, cu care trebuie să ne despărțim dela serbarea de față. * * *

De aceea, crezul de atunci al Junimei (mărturisit în cel dintâi congres pan-românesc, chemat de Eminescu la Putna) e și azi crezul tuturor oamenilor de reală cultură :

Respect față de toate neamurile pământului, începând, se înțelege, cu neamul din care faci parte.

Dar nu numai respect, ci și iubire, deoarece nu se știe din ce rasă și din ce neam vor răsări florile cele mai alese ale spiritului omenesc.

Poate că cele mai filosofice capete se vor ivi din rasa polineziană, atât de înclinată spre abstracții....

Poate că cele mai înalte concepții etice vor porni din mijlocul rasei roșii, cu însușiri atât de impresionante în latura curajului și a demnității personale...

Poate că cele mai fine manifestări muzicale vor fi în lotul rasei negre.

Primatul Europei în toate manifestările de civilizație și de cultură este o biată iluzie. Marele popor japonez prin codul său de onoare (Bushido) ne-a dovedit că pielea galbenă poate fi uneori mult mai delicată decât cea albă, iar vestitul explorator Nansen nu s'a sfiit să așeze pe Eskimoși, în unele priviri, mai sus decât toți Europeanii.

Prin urmare, nu cu forme și cu formule ipocrite, ci din adâncă și cinstită convingere, mărturisim că, pentru orice om de știință, imperativul social și național nu poate fi altul decât al Junimii :

Respect tuturor neamurilor pământului !

Dar cu o condiție : fiecare la locul lui, adică în țara lui. În

fața științei și în fața moralei nu există „popor ales“, adică *privilegiat!* Iar cine pretinde pentru sine o astfel de enormitate, acela insultă omenirea întregă și-i declară războiul,—întră prin urmare (cum se zice azi) în definiția „agresorului“ și trebuie să fie combătut cu toate mijloacele, pe care știința, morala și dreptul de apărare al fiecărei națiuni le pune la îndemână.

Știu că străinii și înstrăinații nu vor înțelege azi doctrina Junimei, cum n'au înțeles-o nici atunci; și au destule cuvinte să n'o înțeleagă.

Știu deasemenea că viața publică e plină de erori și de ademeniri spre eroare.

Avem însă o mângâjere și o mare nădejde: *tineretul*.

După ce a făcut deosebirea între *nationalismus latrans* al celor ce eri ziceau una, iar astăzi spun și fac alta, și naționalismul corect al corifeilor Junimei, *tineretul*, de ani de zile, se îndreaptă tot mai mult către Eminescu, considerându-l ca singurul educator reprezentativ al națiunii întregi.

Vechea calomnie a celor care, neputând suferi critica necruțătoare a Junimei, plecau și „bârfeau“ (cum mărturisea adineauri veneratul președinte al acestei adunări) acea perfidă calomnie s'a spulberat. *Tineretul* ridică acuma steagul Junimei deasupra, întocmai cum îl ridicase Eminescu la mormântul lui Ștefan Vodă.

„Biruit-au gândul“ cel adevărat! De astă dată „biruit-au adevărul“ pentru totdeauna.

De aceea, într'o zi ca aceasta, de mare dreptate istorică, în calitate de îngrijitor al „Convorbirilor Literare“, aduc omagiul meu nu numai oamenilor mari ai Junimei, nu numai leșenilor care și-au amintit cu atâta pietate de trecut, ci și tinerilor care se îndreaptă spre viitor cu steagul nepătat al celui mai mare educator național, Mihail Eminescu.

Ca profesor, mai am de exprimat acum o singură dorință:

Forma Junimei au putut-o imita mulți (chiar și oameni nedemni de trecutul Junimei); *fondul* însă nu l'au moștenit și nu-l vor putea moșteni, decât cei cu sufletul cinstit.

Urez deci tinerilor, adică României de mâne, să fie și să rămână neclintită în cultul Junimei, până la deplina biruință a întregului neam românesc, în toate colțurile pământului românesc.

Cuvântarea d-lui profesor Ion Petrovici

TITU MAIORESCU

Sunt încă mișcat de evocarea D-lui C. Meissner, unul dintre foarte puținii supraviețuitori ai „Junimei“ de la Iași—ai zice o columnă de marmoră rămasă în picioare într’o incintă de coloane doborâte, — sunt încă mișcat de povestirea amintirilor sale personale, despre vremuri de demult, vremuri glorioase și fecunde, deosebit de scumpe pentru oricine se simte legat de viața sufletească a Iașilor.

Trebue să constat totuși că aceste istorisiri înduioșate, nu mi-au produs numai emoție, ci mi-au stârnit și puțină gelozie. Născut prea târziu pentru a fi putut fi martor la acele evenimente luminoase din care s’a încheat viața „Junimei“ literare, mă văd lipsit astăzi de un îndoit beneficiu, deopotrivă de prețios: *primo*, de o comoară de amintiri personale din acele timpuri frumoase, încântător de evocat, și *secundo* de perspectiva de a scăpa mai repede de vremile actuale, cu care nu simt nici o afinitate și pentru care n’aș vrea să port nici o răspundere.

Dacă însă din cauze biografice, n’am putut lua parte la adunările „Junimei“ de la Iași, și nici n’am contemplat cândva a avea pe Eminescu, Alexandri, Creangă, Vasile Conta și pe alții, dispăruți de timpuriu, în schimb am avut norocul să cunosc personal pe șeful „Junimei“, a cărui figură urmează să o evoc îndată, potrivit cu însărcinarea ce mi-a fost încreșințată din partea comitetului organizator.

Sunt peste douăzeci de ani de când am văzut pentru ultima oară pe Titu Maiorescu (mort în 1917), — vreme suficientă ca să se lase negura asupra depărtărilor și să nu

mai poți simți contactul cu cineva călătorit dintre cei vii; dar în ciuda celor două decenii intercalate și a tuturor schimbărilor care au prefăcut aspectul și năzuințele societății noastre, niciodată nu m'am simțit mai aproape ca astăzi de Titu Maiorescu, de sufletul lui armonios, înzestrat cu o putere spontană de a deosebi numai decât, adevărul de eroare, frumosul de contrafacere, virtutea de simulațiune. Maiorescu posedă de la natură darul minunat de a vedea lucrurile clar, de a le reflecta exact și de a le așeza fără greș în ordinea valorii lor efective. Spiritul său era o admirabilă balanță de precizie, — și chiar dacă între contemporanii lui vei fi găsit pe alții să-i admiri mai tare ca pe dânsul, de nici o apreciere însă nu erai mai mândru și în nici una așa de încrezător, ca'n aceia a lui Titu Maiorescu. Notarea lui infailibilă valora mai mult decât notele oricui altul, — de-ar fi fost acesta împodobit cu toate talentele și cu toate strălucirile spiritualității.

Cum să nu te duci cu gândul la un asemenea om, cum să nu conviețuești mereu cu amintirea personalității sale, ba chiar să te surprinzi îngânând o rugăciune, implorându-l să se încarneze iar, — într'un haos ca acesta de astăzi, într'o vreme în care s'a răsturnat cu totul scara de valori și s'a falșificat etalonul de măsură, într'o epocă în care se confundă așa de lesne talentul cu îndrăzneala, inteligența cu gălăgia, sau energia cu lipsa complectă de scrupule? Nu a fost poate altă epocă în evoluția noastră culturală, care să se fi îndepărtat mai tare de la principiile lui Maiorescu, bineînțeles prăvălindu-se, nu suind, — și parcă îți vine o clipă să te întrebi, ce să mai caute o balanță de precizie într'o vreme în care norma generală pare a fi pretutindeni lipsa la cântar? Pentru cine însă nu se resemnează la ceea ce este și visează îndărătnic la ce ar trebui să fie, pentru acesta n'a fost epocă mai vrednică de cât a noastră de o operație chirurgicală, făcută cu artă de meșter, așa cum a dat odată pilda Titu Maiorescu.

Sau cum să nu te duci cu mintea iarăș la dânsul, cel puțin la ipostasa lui de critic literar, într'o vreme când ni se oferă cu ifose de poezie superioară, defilări de silabe fără

înțeles, — un fel de poezie ultravioletă, plină de pretenții și goală de sens ?

Maiorescu a fost acela care într'o vreme de confuzie și de desorientare analoagă cu cea de astăzi — cu deosebirea inoperantă că literații de atunci nu sburau în ultraviolet, ci se târau în infraroșu, deci tot într'o zonă situată dincolo de gama lămurită a colorilor perceptibile — Maiorescu a fost acela care cu bagheta lui infailibilă, a îndreptat lucrurile și a adus lecuirea, zicând să se facă lumină și lumină s'a făcut!

Insemnătatea acestui om de vastă acțiune culturală — care unea cu limpezimea ideilor curajul înfăptuirii — se vede deopotrivă din tot ce s'a realizat pe când dânsul era în viață și din tot ce nu se poate face astăzi, când nu mai este printre noi.

Ce aş putea să mai adaog pentru a completa schița acestei mari figuri comemorate, știut fiind că'n timpul restrâns ce mi s'a pus la îndemână, nu poate fi vorba de un desen de detaliu, ci numai de rezumative caracterizări.

Socot că mai înainte de orice altă trebuiește să scot în evidență excepționala unitate a spiritului său, cu toate laturile lui perfect armonizate, culminând cu cea mai grea dintre toate concordanțele : cea dintre gând și faptă. La Maiorescu fapta și gândul nu mergeau pe drumuri divergente înțelegând să pretindă nu numai altora, dar mai cu seamă sie-și, aplicarea strictă a normelor morale. Ba mai mult decât atâta, pe când în genere, omul e mai sever cu alții și mai indulgent pentru sine, — Maiorescu dimpotrivă cu nimeni nu a fost mai riguros decât cu el însuși. Adeseori experiența lui întinsă, lărgimea sa filosofică și un simț al relativității, propriu oamenilor superiori, îl făceau mai îngăduitor cu alții, în timp ce față de sine mergea cu intransigența până la nedreptate, impunându-și uneori jertfe exemplare pe care totuși nu le merita.

Sufletul omenesc este în deobște așa de greoiu la îndeplinirea datoriei, încât chiar un filosof de austeritatea lui Kant a făcut din datorie legea altei lumi, decât aceia pământescă, unde imperativul etic e stăvilat atât de puternic de interese personale și calcule egoiste. Maiorescu a arătat

totuș o admirabilă sprinteneală la îndepinirea celor mai severe datorii, executându-și dârza linie etică. nici cu stângăcia șovăelii, nici cu scrâșnirea efortului, ba parcă mai degrabă cu grația unui sbor. Omul acesta simțea că orice alunecare poate lesne să se prelungească într'un lanț de alunecări, și a fost unul din puținii oameni care părea pătruns de ideia acestui vers al lui Corneille :

„*Un pas hors du devoir nous peut mener bien loin*“.

Desinteresarea lui exemplară, aversiunea de compromisiuri și de complicități cu subiectivismul, echilibrul perfect al judecății și măsura în faptă, au contribuit toate împreună să-i procure un prestigiu și o autoritate de care nu s'a bucurat poate nici unul din contemporanii săi. Pe fruntea lui Maiorescu vedeai parcă răsfrângeri de raze transcendente, și oricare ar fi fost incurajarea sa, uneori destul de familiară, niciodată nu ți-ar fi trecut prin minte să scurtezi distanța, să scapi în prezența lui o vorbă mai riscată, necum să greșești a-l atinge cu mâna, așa cum se putea întâmpla cu alții, de aceeași vârstă și în toată celebritatea unor minți creatoare.

Și fiindcă am pomenit cuvântul de „creație“, nu pot să trec cu vederea că lui Maiorescu i s'a reproșat câteodată, oarecare lipsă de puteri inventive, recunoscându-i-se numai gloria minoră a unui critic foarte ascuțit.

Nu știu dacă noțiunea de „creație“ n'ar trebui supusă la o revizuire și mă întreb dacă omul care a scos din nebulosă începuturile culturii românești, împingându-le pe drumuri de lumină, n'a săvârșit o adevărată operă creatoare, — mai ales că după mentalitatea evoluționistă, creația a fost de mult echivalată cu trecerea de la confuz la limpede, de la haotic la definit și încheșat. Dar chiar dacă s'ar continua să se refuze lui Maiorescu epitetul de creator, nu i se va tăgădui însă niciodată acela de *înțelept*. Și atunci am putea atrage atențiunea că scopul ultim al omului — ca și al tuturor sforțărilor umanității — nu este creația, ci înțelepciunea, — creațiunile apărând mai degrabă ca un mijloc pentru atingerea înțelepciunii, care ar fi cunoașterea exactă a adevărului și contemplarea tuturor lucrurilor prin prisma veșniciei. Iar la această stare ideală, unii privilegiați pot să

ajungă fără multe eșafodagii creatoare, fără multe construcții accesorii, care nu sunt așa dar un scop în sine.

În orice caz nu se poate bagateliza cu una cu două, o minte ca aceea a lui Maiorescu, care își boltea cupola unei înțelepciuni înalte peste ansamblul armonic al bogatelor sale însușiri. Desigur o cupolă are și dânsa limite, — iar înțelepciunea își are și ea plafonul ei. O înțelepciune nelimitată e greu s'o mai chemi înțelepciune și nu degeaba a zis poetul:

„Ce n'est pas être sage,

„D'être plus sage qu'il ne faut“.

Și dacă ceva este drept, e că Maiorescu a avut din toate atât cât trebuie, — atât cât trebuie pentru a nu se vătăma splendida sa armonie, adevărată minune a acestei naturi, care e parcă mai destoinică să desvolte o însușire răzleață, chiar până la superlativ, decât să repete coordonări de însușiri multiple, fără nici o imperfecțiune.

Cum altă dată Prometeu a răpit focul din cer și l'a pus la dispoziția oamenilor, tot așa parcă Maiorescu a răpit simfonia sferelor cosmice, dintr'untâi pentru sine, dar de aci pentru nevoile culturale ale neamului său, pe care le-a descursat admirabil și le-a îndrumat cu mână de maestru. Este drept că astăzi pare a se fi instalat din nou haosul și incoherența. Dar când va fi și va fi să se restabilească iarăș rânduiala, aceasta nu se va petrece, decât printr'o întoarcere pocăită la tradiția maioresciană.

Firește nici o epocă nu seamănă desăvârșit cu alta, iar acelea în care ne aflăm astăzi — oricâte analogii fundamentale ar prezenta — își va avea nuanțele ei distincte și exigențele ei aparte. Tradiția maioresciană va trebui și dânsa adaptată, — însă desigur nu înlăturată. Iar dacă ar fi să schițăm o complectare, cel puțin acolo unde lucrul e mai clar, aș zice că ea va trebui întovărășită de o conștiință și mai vie a drepturilor noastre ca popor, — ca popor care n'am râvnit niciodată să stăpânim pe alții, dar care avem pretenția firească de a fi stăpâni la noi acasă.

Cuvântarea d-lui G-ral Mihai Negruzzi

Onorat Aăditoriu,

Mi-a fost dată delicata sarcină de a vorbi despre acel de la «Junimea» atât de apropiat sufletește mie: Iacob C. Negruzzi«— Moș Jac»— Redactorul Convorbirilor Literare și secretarul perpetuu al Societăței Junimea de la Iași.

Toți ante-vorbitorii mei au început prin a declara «emoțiunea» de care sunt cuprinși atunci când urmau să vorbească despre unul din membrii de vază a Junimei. Ce grad de emoție trebuie să mă cuprindă pe mine, încadrat între oratori de vază — sancționați — și obligat de o atât de apropiată rubedenie (sunt doară nepot de frate) să evit ori ce exagerare, și să mă limitez la sfertul de oră îngăduit să vorbesc?

Breasla mea m'a învățat de copil să «țin piept» ori cărei situațiuni penibile sau chiar cât de grele, voi ține dar piept emoției și vă rog «Onorat Auditoriu» să fiți îngăduitori dacă nu voi putea descrie cu suficient talent meritele acestui «Junimist» de întreagă și reală valoare, dacă ne-am referi numai la nașterea și viața acestei vestite Societăți literare «Junimea».

Redactând revista «Convorbiri Literare» și sbuciumându-se atât pentru ea cât și ca secretar perpetuu, Iacob Negruzzi a fost fără contestație posibilă «sufletul» acestei societăți ca și acel al revistei. Dealtfel Gh. Panu în «Amintiri despre Junimea de la Iași» zice ritos că fără «el» societatea ca și Revista nu ar fi putut exista. Aș putea să închei cu aceasta căci ce s'ar putea adăuga la o atât de leală consta-

tare venită din partea unui om — membru al Societății — de inteligența, valoarea culturală recunoscută și cunoscuta severitate a aprecierilor lui. Gh. Panu era numit la Junimea «răutăciosul Panu».

Iacob Negruzzi a fost al 2-lea fiu al Vornicului și scriitorului Costachi Negruzzi și al Mariei născută Dumitrachi Gane (agă). Fratele său mai mare Leon — tatăl meu — a fost și el membru al Junimei și colaborator apreciat al Convorbirilor. Amândoi frații Leon și Iacob au urmat studiile liceale și universitare la Berlin unde au plecat cu căruța de poștă — sub supravegherea profesorului Fieweger — în toamna anului 1852. S'au reîntors în țară după 11 ani de studii. Iacob Negruzzi avea la plecarea lui vârsta de 10 ani. A venit cu titlul de Doctor în drept ocupând foarte curând o catedră universitară la facultatea de drept din Iași.

La sosirea lui prin tatăl său făcu cunoștință cu Vasile Pogor, apoi cu Maiorescu, Petre Carp, Th. Rosseti, Miluță Cerkez (viitor general), Burghele etc. cu cari leagă strânse și trainice legături de prietenie și cu cari înjgheabă (cei 4 dintâi) Societatea Junimea și apoi apariția Convorbirilor.

Un șfert de veac Iacob Negruzzi a condus această revistă. Rezultatul strădaniei lui se evidențează azi când după 67 ani se sărbătorește apariția «ei» aici la Iași, când se sărbătorește apariția acestei «făclii» care arde de 67 ani lăsând dără de lumină pe ogorul științei, literaturii, istoriei Țării și Neamului Românesc, făclie premergătoare înmănunchierii acestui neam — trezind conștiințele și arătând calea de urmat pentru acest mare și ideal scop.

Iacob Negruzzi a fost înarmat de o solidă și lungă cultură pe care a întreținut-o continuu până la adânci bătrânețe. Era dotat de o voință și sirguință remarcabilă, avea o putere de muncă excepțională. Toate aceste calități se vădesc prin prodigioasa vastă corespondență ce a dus cu toți scriitorii și colaboratorii Convorbirilor, prin publicarea a 6 volume literare, 3 reviste (Nazat, zeflemele și scump dar face), un volum Amintiri din Junimea și Amintiri din copilărie, a scris 2 volume sub pseudonimul «Dinu Sofian», a redactat ziarul «Constituționalul», a profesat mult avocatura, a fost un

foarte conștiincios profesor Universitar, un devotat membru al Academiei Române. etc. Fire blândă, modest — plin de demnitate și cuviință fără precise ambițiuni personale.

Vechiu membru al Academiei Române, Iacob Negruzzi o prezidează în mai multe rânduri.

În familie era foarte respectat și mult iubit. Natură veselă—împreună cu soția lui Maria născută Radu Rosseti ei găseau totdeauna mijlocul de a dispune ori ce societate în care se aflau. Dealtmintreli în trei articole ce am publicat în Convorbiri literare am fixat felul cum l'am înțeles, cunoscut iubit și respectat pe acest smerit român și demn fiu al bucului meu Costachi Negruzzi.

Desbrăcat — cum am zis — de ambițiuni personale — îmi amintesc atunci când câte-va luni înainte de a muri a fost sărbătorit de Academia Română—serbare prezidată de M. S. Regele Carol II — «el» abia a înțeles rostul acelei serbări și la început a privit ca și cum nu ar fi fost vorba de el. Talentul cu care Octavian Goga a știut să i se adreseze, l-a trezit fără vrere, gândurile l'au mânat hăt departe înapoi, și-a dat seama că a rămas «singurul» și «singur» cu felul cum a știut să-și trăiască viața. Cuvântarea Regelui țării atât de precisă în constatări și bine voitoare față de dreptul ce-i acordau cei 90 ani bătuți de viață l'a buimăcit puțin. O vagă umbră de melancolie a painjinit ochii săi. Câte-va lacrimi au picurat. Erau de mulțumire? Eu care l'am cunoscut bine nu cred. Au fost mai degrabă lacrimi de mâhnire pentru toți cari pleaseră și plângea singurătatea lui căci simțea, se vedea trăind în o lume nouă, grăbită, vecinic agitată pe care nu o putea pricepe — el omul ticăit în toate acțiunile vieții lui — și poate că unele lacrimi au fost datorate și bunei voinți Regale, căci Iacob Negruzzi a fost un devotat și necontestat iubitor al Dinastiei noastre atât de valoros reprezentată prin cei 3 Regi.

Așa a fost Iacob Negruzzi.

Cuvântarea d-lui Cesar Petrescu

EMINESCU ȘI JUNIMEA

Marelui, nefericitului nostru Eminescu, i-a fost dat din viață să îndure toate mâhnirile, desnădejțile și cum-penele într'un chip fatal legate de o mână de pământ. O știa. O spunea. O suspină în acele adânci versuri cu vibrație de orgă, care n'au fost numai o meșteșugită alcătuire de cuvinte ce din coadă va să sune, ci îndeosebi o spovedanie, plânsul geniului nefericit aflat în exil, într'o lume vrăjmașă, brutală, vulgară. Aceasta a fost povestea „Luceafărului“ său. Aceasta e și taina atâtor variante ale poeziei prin care își cerea moartea ca o ușurare, ca un mormânt aproape de limanul mării, unde să-și scuture teiul sfânt frunza de-asupra.

Nefericit în viața pământească, nu s'a bucurat nici după moarte de un destin mai blând. Au venit comentatorii, biografii, istoricii literari, memoriatiștii; au venit epigonii să-i scormonească traiul cel mărunț de toate zilele, să-i alcătuiască fișele antropologice, să-i purice virgulele din scrisorile de dragoste — au purces mâini indiscrete să scoată în vileag tot ce e dureros și se cuvine să rămână tănuit într'o viață de om.

O știa și aceasta.

O presimțea.

N'a spus'o tot el?

*O sărmane ! fii tu minte câte'n lume ai auzit,
Ce-ți trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit?
Prea puțin. De ici, de colo de imagine-o fășie,*

*Vreo umbră de gândire, ori un petec de hârtie;
Și când propria ta viață singur n'o știi pe de rost,
O să-și bată alții capul s'o pătrună cum a fost?*

.....

*Or să vie pe-a ta urmă în convoiu de'nmormântare,
Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare...
Iar de-asupra tuturor va vorbi vre-un mititel
Nu slăvindu-te pe tine... Lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră...*

O știa așa dar...

Și totuși de această ultimă osândă n'a fost cruțat. Do-
vadă că mă aflu în fața dumneavoastră, aidoma în postura
pe care o prevăzuse el: — un mititel, un epigon, un nimic
adăpostit la uriașa-i umbră, covârșit de anevoioasa indato-
rință de a cerca să-i evoc sufletul chinuit, viața, ideile, lupta
îndârjită pentru aceste idei, în atmosfera și în mediul unde
și-a petrecut existența trupească și sufletească.

Eminescu la Junimea?

Poate mai precis ar fi fost s'o spun: Eminescu la Iași.
Căci Junimea aparține Iașilor. Se confundă cu Iașii.

Eminescu a venit la Iași, adus de o chemare care era
și a Junimei, dar măcar tot atât era a vechei cetăți de Scaun
a Moldovei, așa cum o visase romanticul autor al Sărmanu-
lui Dionis — cetate de vis, scăldată în pulberea luminei lu-
nare.

Când tânărul student dela Viena a trimis cele dintâi
stihuri **Convorbirilor**: *Veneră și Madonă, Epigonii și Mortua
est* — era abia un începător. Două zeci, douăzeci și unu de
ani. Gândiți-vă la chipul junelui de-atunci, așa cum îl arată
fotografia destinată Veronicăi Micle: tânărul romantic cu
fruntea înalt boltită, cu părul inelat desvelindu-i tâmpile,
cu ochii luciferici; un alt Sărmanul Dionis, în carne și oase
tânjind după viața altui veac, socotindu-se într'un nedrept
surghiun printre contemporani.

Acel tânăr, cu sufletul lui de-atunci și cu aspirațiile lui
de-atunci, a fost atras de Junimea, fiindcă în primul rând
Junimea se confunda cu Moldova, fiindcă înfățișa o subtilă

rezistență a spiritului autohton, a spiritului critic moldovenesc, la formele de import, la pospaiul occidentalizării găunoase, la maimuțarea apusului. Mai tari decât doctrinele apusului și decât modele apusului, îi păreau celui Eminescu dela Viena, dela România-Jună și dela Putna, forțele atavice cu moaștele Voevozilor închise în cripte de monăstiri. În fond, Junimea aceasta reprezintă. Față de graba Valahiei care adopta forme înainte de a prelucra fondul, față de excesiva franțuzomanie bucureșteană și față de democratismul verbal, de republicanismul stigmatizat de Caragiale, Junimea aducea la o răspântene de epocă istorică, o cuminenie și un bun simț specific moldovenesc. Iar Eminescu, minte înclinată în acelaș timp speculațiilor metafizice, dar și studiului istoric, a aflat la Junimea oameni care au pus atât metafizica, precum și studiul istoriei, în slujba unei politici de chibzuite realități, de prudent respect al trecutului. Multă vreme, cercetători superficiali au prezentat cugetarea politică a lui Eminescu, drept o occidentală influență a atmosferei și ideilor precumpănitoare la Junimea; fără să țină socoteală că încă dela Viena, tânărul student își afirmase această cugetare în afară de influența Junimei, dar exact pe linia Junimei. A fost o suprapunere, o identificare: Eminescu s'a regăsit la Junimea: a aflat acolo ideologia, crezul său, împărtășit de cugetătorul și omul politic Titu Maiorescu; de filologi și istorici, ca Lambrior ori Tassu; de frați întru scris ca Iacob Negruzzi.

În singura sa vorbire publică — prelegerea rostită la 14 Martie 1876 — Eminescu a sintetizat atitudinea Junimei față de graba Principatelor-Unite de a împrumuta idei, forme, experiențe dela vecini, fără a căuta mai întâi rădăcina experiențelor în fâgașul bătătorit al tradiției, al trecutului, al realităților autohtone.

Era o prelegere, și a fost un rechizitoriu.

S'ar putea spune că vorbirea dela 14 Martie 1876 a mai fost și prefața articolelor pe care Eminescu avea să le scrie nu cu mult mai târziu, în *Timpul*. Cu o viziune de poet și cu un glas de profet, el a cerut contemporanilor să se desmeticească, să revină la matca evoluției istorice, să nu împingă alcătuirile țării spre formele măsluite după chipul și

asemănarea occidentului, unde altele sunt tradițiile, altele treptele de civilizare și de cultură, unde altul este materialul uman. El a demască lustrul acestei pripite occidentalizări și primejdia influenței austriace; a acelui hibrid imperiu vecin, unde beamterii își purtau țăfna în uniforme prestigioase fără să ia aminte că de fapt săpau încă de pe atunci temelia șubredului dualism habsburgic.

Conferința n'a avut răsunetul cuvenit. Erau atâția oameni politici ai vremii cu o mai mare greutate a cuvântului! Dar după șaizeci de ani, desmormântată din paginile *Convorbirilor literare*, această prelegere ne apare și pentru ceasul de față un îndreptar. Multe pronosticuri ale tânărului de 26 ani s'au împlinit. Multe sânt în curs de îndeplinire. Despre câte cuvântări politice se poate spune oare acelaș lucru?

Și mai dovedește această prelegere de o uimitoare maturitate de cugetare și de-o rară luciditate; mai dovedește că Eminescu n'a luptat pentru ideologia junimistă fiindcă întâmplarea l-a adus în cercul ieșan de pe vremuri. Ci că a fost atras de Junimea, tocmai prin coincidența, prin suprapunerea de ideologii, așa cum o afirmam mai adineaori și cum afirmația poate fi oricând verificată, alăturând textul acelei prelegeri, cu toate discursurile de atunci și de mai târziu, ale lui Titu Maiorescu și Petre Carp.

Incepând cu Maiorescu și sfârșind cu Ion Creangă, aci, la această Junime a Iașilor, a găsit Eminescu nenumărate suflete gemene. Poate că în viața mărunță, de toate zilele, legătura nu părea întotdeauna prea strânsă. Junimea era alcătuită de oameni diferențiați din punct de vedere social, cu obiceiuri, tabieturi, prejudecăți care adeseori ridicau un zaplaz înalt între un ins și alt ins. Dar toate acestea cădeau când răspopitul Creangă, ministrul Maiorescu, boemul Eminescu, hâtrul Caragiani, se aflau adunați sub acelaș acoperiș în ședințele săptămânale ale Junimei.

Titu Maiorescu, minte metafizică, sacrificându-se pe sine pentru o misiune de cultură într'o țară la început de viață culturală; Ioan Creangă, suflet țărănesc, din Humuleștii Neamțului — aceștia mi se par că reprezintă două contraste, două extreme ale Junimei, două pietre hotar între care s'a aflat cuprins miracolul Junimei.

Eminescu, fiul căminarului Gheorghe Eminovici din Ipotești era atras de Creangă, fiul jococarului din Humulești, cu lumea lui de eresuri și de basme; dar era atras în aceiași măsură și de Maiorescu, discipolul lui Kant și al lui Schopenhauer. Unde s'a mai aflat vreodată, aiurea, o posibilitate de conviețuire a unor oameni atât răspicat deosebiți unul de altul? Personalitățile cele mai diferențiate, culturile cele mai diverse și-au dat întâlnire într'o lume unde Iacob Negruzzi și Vasile Pogor, fecior de Mare Vornic, deschideau casa și întindeau mâna dolofanului ex-diacon Ioan Creangă; unde academicul Titu Maiorescu se afla cot la cot cu un obscur dascăl de școală primară; unde întâia oară talentul rupea zăgazarile categoriilor sociale.

E greu, chiar printr'o întoarcere îndărăt a închipuirii, să ne înfățișăm aspectul acestei societăți între anii 1865-1885. Era încă vremea titlurilor de boierie șterse numai formal din pactul țării; era încă vremea unei prea proaspete ștergeri a privilegiilor. Iar în această atmosferă de prejudecăți încă vii, Junimea sfărma întâia oară zăgazu dintr-o privilegiile de naștere și privilegiul talentului; întâia oară dădea întâietate personalității unsă cu harul divin al creației, nu întărită numai cu pitacul domnesc al căftăniilor. Eminescu s'a aflat de îndată între oameni care au știut să-i prețuiască geniul și l-au acceptat cu toate ciudățeniile firii sale ieșite din rândurile comune. Oricâte legende răuvoitoare au plămuit adversarii Junimei, pentru a ne zugrăvi un Eminescu izolat în cercul cărturarilor și oamenilor politici din această societate fără statute și fără precedent în istoria culturii românești, toate au căzut cu vremea, au fost desmințite de documentele și de corespondențele junimiștilor scoase la iveală în anii din urmă. Eminescu a găsit la Junimea sprijin spiritual și prietenii statornice; după cum în epoca studenției aflase de acolo ocrotire materială și după cum în anii când mintea i s'a înnegurat, a aflat oameni să-i poarte de grijă la sanatoriul de peste graniță și la casele de sănătate din țară.

În acest Iași al Junimei, umbra lui viază și acum. În Iași și în legendă. A stat numai trei ani din viața sa tânără abia întors dela Berlin; a mai rătăcit umbra lui încă un an

după ce asupra cugetului său pogorâse o aripă neagră — dar aci îl găsim, de acest Iași a fost legat, nu de Bucureștii unde n'a văzut niciodată decât o copiște a spoelii. Că Iașii își întorc ochii spre el, ochii spre Junimea, e un semn al vremurilor. Inseamnă că morții nu sânt morți, pentru melancolicul târg al mormintelor și al souvenirurilor. Nu sânt morți. Trăesc în noi. Fie chiar și în această umilă mână de pământ a unor resemnați epigoni, care prin Eminescu dăinuim, la umbra lui ne târâm.

Cuvântarea D-lui Ioan Filitti

ȘCOALA JUNIMISTĂ

Dacă am privilegiul de a fi încă prea tânăr pentru a fi făcut parte din „Junimea”, sunt, din nenorocire, destul de trecut în vârstă, pentru a fi cunoscut foarte de aproape pe trei stâlpi ai ei, pe Carp, Maiorescu și Iacob Negruzzi.

M'am bucurat de dragostea și de prețuirea lor. Am avut însă, mai ales, cinstea de a fi fost colaboratorul cel mai apropiat al lui Maiorescu, la apogeul carierei sale, care a coincis cu apogeul României mici, în împrejurările gingașe de la 1913, stăpânite cu neîntrecută măiestrie, de bătrânul profesor de filozofie, improvizat diplomat.

Sunt numai 23 de ani de atunci, dar cât de mult se pare !

Intr'adevăr, quantum mutati ab illo !

Câte prefaceri în viața statului și neamului nostru !

Câți oameni, pe atunci obscuri, sau în situații modeste, n'au izbutit, avântându-se, după război, în vâltoarea politică, să ajungă la acele situații care, într'o societate încă inapoiată în cultură, sunt cele mai râvnite și prețuite.

Dacă n'am făcut parte deci, din Junimea, m'am adăpat însă și eu dela școala lui Carp și a lui Maiorescu. În această calitate, bine cunoscută veneratului președinte al comitetului pentru comemorarea Junimii, d-lui C. Meissner, mi s'a făcut și mie cinstea unei poftiri de participare.

Invățătura lor n'a avut decât un cusur, a fost prea înaltă pentru mediul în care au propovăduit și de aceea n'a putut îndrepta relele pe care le denunța.

Ce a însemnat, într'adevăr, școala junimistă ?

A însemnat, în literatură ca și în politică, privirea pro-

blemelor prin singura prismă a rațiunii, disecarea lor cu scalpelul criticii curat obiective, Dar, cum poate fi simpatic celor mai mulți un asemenea sistem, care scoate la lumină, fără cruțare, atâtea minciuni, sau goliciuni ?

În literatură, cum a arătat simpaticul Ibrăileanu, pe care aș fi vrut să-l regășesc aici, nu Junimea este aceea care a introdus spiritul critic. Ea a depănat numai mai departe, firul tors, în Moldova, la mijlocul veacului trecut, de o pleiadă strălucită, din care este destul a pomeni pe Kogălniceanu, Alecsandri, Costache Negruzzi și Alecu Russo. Ei au combătut exagerările latiniste ale unui Eliade, Cipariu, sau Laurian, opunându-le limba populară, rezultat al unei plămădiri de veacuri. Ei s'au pus în calea impulsului dat tineretului de Eliade, ca și de Asachi, de a scrie mereu, fără preocupare de valoarea, de fond, sau de formă, a prozei, sau a poeziei.

Activitatea purificatoare a acestor înaintași moldoveni, a urmat-o mai ales Maiorescu, începând dela 1864, când s'a înființat Junimea, până la 1881, dată admisă de regretatul Ibrăileanu, pentru triumful bunului simț și bunului gust în literatura noastră. Lupta a fost grea și antipatică multora, pentru că criteriile pozitive de apreciere literară și de recunoaștere a frumosului, erau puse mai presus de naționalitatea autorului, de frazeologia sentimentală, ori de declamațiile patriotice.

Dacă efectul binefăcător al criticii junimiste și în special maioresciane, s'a resimțit, până la marele război, asupra limbii și literaturii noastre, asistăm adesea, de atunci încoace, la o nouă stâlcire, care de astă dată însă, în loc de înfrânare, găsește aprobare și chiar răsplătire.

Tot atât de obiectivă și deci de antipatică multora, a fost școala junimistă și în studiul istoriei naționale, punând și în acest domeniu, mai presus de orice alte considerații, cunoașterea adevărului.

* * *

Dacă mulți au prețuit serviciile aduse de Junimea limbii și literaturii românești, prea puțini au înțeles concepțiile ei politice.

Greșit judecate au fost aceste concepții, nu numai de adversarii politici, dar chiar de unii intelectuali, ca spre pildă, regretații Ibrăileanu și Zeletin, sau d. Lovinescu.

În lipsă de cunoștințe exacte despre originea liberalismului de la noi, pornit de sus în jos, de la clasa conducătoare care, aproape în unanimitate, l'a adoptat în vremea divanelor ad-hoc, el a fost confundat de cei mai mulți, cu nuanța extremistă și exaltată a așa zișilor «roșii» din Muntenia, cari, începând dela 1848, s'au manifestat, prea adeseori, ca revoluționari și republicani, până ce, de la 1876, au devenit partid de ordine și de guvernământ, sub eticheta de național-liberal.

Din această confuzie, a derivat și învinuirea adusă junimiștilor ca și în genere așa zișilor conservatori, în realitate liberali moderati, de a fi fost, dacă nu chiar reacționari, dar cel puțin staționari, potrivnici introducerii formelor noi, împrumutate din apus.

În realitate, și în domeniul politic, școala junimistă nu s'a ridicat decât împotriva frazeologiei exaltate și a formelor goale.

Am arătat, în studii ale mele, că adoptarea formelor apusane era inevitabilă la noi, ca rezultat al unui curent vechi măcar de la 1821.

Dar, că aceste forme noi au și dat roade îmbucurătoare, cum au susținut Ibrăileanu, Zeletin, sau d. Lovinescu, iată ce a contestat școala junimistă și, cred, cu drept cuvânt.

Noi n'am putut avea și n'am avut o burghezie, care să se asemene cu cea din occident, nici prin origini și, deci, nici prin concepții. Pretinsa noastră burghezie, cum am avut prilej să arăt, n'a fost decât un surrogat al clasei conducătoare boeresti, pe care a vrut și a izbutit s'o înlocuiască la cârma statului. A zugrăvit-o Alecsandri, sub chipul lui Clevetici demagogul, înaintașul lui Farfuridi al lui Caragiale. Sub frazeologia revoluționară, se ascundea dorința de îmbogățire și ambiția de a juca roluri politice în locul boerimii.

O subțire pojghiță nouă orășănească vroia să profite, la rândul ei, de stat și de buget. Așa zisele partide politice, sub etichete deosebite, ascundeau acelaș fond. Invrăjbirile lor meschine, aveau de scop să asigure îndestularea alternativă a unor minorități, în dauna marelui masse a populației.

Nu împotriva liberalismului, ci a falșificării lui la noi, împotriva acestei nepotriviri între, de o parte, organizarea complexă a mecenismului statului și manifestările de civilizație ale clasei superioare, iar de altă parte, viața reală a păturilor nu-

meroase de jos, s'au ridicat Alecsandri, Eminescu și junimiștii.

„Avem școli, academii, ziare, literatură, muzee, chiar o constituție, scria Maiorescu la 1870 în Convorbiri Literare (II, 305), dar sunt speranțe, iluzii, căci folosesc unei pojghițe extrem de subțiri, pe când clasa cea mai numeroasă, țărâניה, nu numai nu trage foloase, dar chiar suferă pe urma fantasmagoriilor claselor superioare“.

Iar la 1871, în parlament, Maiorescu zicea: „Dacă a fost un fel de regulă de purtare a partidului roșu de a lovi în interesele clasei de sus, a noastră va fi de a susține pe ale claselor de jos. Această cameră conservatoare, după aprecierea mea, este, în momentul de față, singurul partid liberal..., căci ceace la noi este stânga, iese afară din stat... Vă rog să arătăm sollicitudinea noastră mai ales pentru învățământul elementar“. Și în alt discurs: „Este oare bine să rămânem nepăsători la foametea intelectuală ce bântuie cele mai multe sate și să li luăm mijloacele bugetare, pentru a le întrebuița la mărirea salariilor profesorilor superiori?“

Apoi, la 1876, după ce fusese silit să părăsiască ministerul instrucției, fiind că voise să desființeze niște catedre inutile de la facultatea de drept, Maiorescu spunea în parlament: „De la 1864 până la 1876, am crescut tinerimea astfel încât nu poate exista ca burghezi independenți, în afară de bugetul statului... și s'a făcut atmosfera care împinge statul la creare de funcții..., iar de altă parte îl expune la lipsă de industriași, arendași, fabricanți, comercianți, și apoi ne plângem că străinii pun mâna pe activitatea economică a acestei țări... Am închis poporul într'o ladă, l'am lăsat fără lumina instrucției și n'am deschis decât o fereastră, care ni convenea nouă, a școalelor care apoi au umplut facultățile de drept și au sporit cifra advocaților și postulanților de funcții“. Constată că, de la 1864 încoace, numărul școalelor sătești a scăzut, dar s'au înmulțit catedrele de la facultatea de drept.

Constatări rămase valabile, mutatis mutandis, și în zilele noastre.

În articolele din „Timpul“, ziar politic al junimiștilor, Eminescu desvolta aceleași idei și se arăta preocupat de soarta a două clase sociale neaș românești, pe care le vedea amenințate și voia să le scape de peire, țărâניה și meseriași.

N. Gane (din timpul «Junimii»)

Ca urmare a acestor concepții, găsim, în programul politic de la 1881 al grupării junimiste, despărțite de ceilalți conservatori, pe lângă puține proiecte înfăptuite fie de acea grupare, fie mai mult de alții, ca introducerea etalonului de aur, inamovibilitatea magistraturii, statutul funcționarilor, altele care nu s'au înfăptuit nici azi, precum: stăvilirea cumulului, dorința veche de 80 de ani, de când a fost înscrisă în proiectul de constituție de la 1859 al comisiei centrale de la Focșani, scoaterea politicii din gospodăria județelor și comunelor, dezvoltarea învățământului sătesc și a celui real, reducându-se cel superior teoretic și în sfârșit, o proprietate țărănească de sine stătătoare și un corp renăscut de meseriași români.

Nu este oare straniu ca gruparea junimistă, având astfel de concepții, să fi fost învinuită de reacționarism, mai întâi de „fracția liberală” din Iași, a discipolilor lui Barnuțiu și, mai încoace de Ibrăileanu, Zeletin și d. Lovinescu?

Explicația este că toți aceștia au văzut și prețuit numai foloasele ce, pe urma liberalismului, le-a tras, la noi, acea poșhiță subțire orășănească, pe care eu am calificat-o de „pseudo-burghezie”.

Ce fel de reacționarism era acela al lui Maiorescu, ale căruia constatări, ce am citat, stau și azi, măcar în teorie, la temelia programelor partidului țărănesc?

Dar, atunci, de unde a derivat judecata greșită asupra concepțiilor politice ale Junimii?

A derivat din coaliția tuturor intereselor, pe care le denunța, ale acelei pseudo-burghezii care triumfase și înțelegea să exploateze statul spre folosul ei, pe când, pentru Maiorescu, arta vieții consista în rezervă, discreție, cumpătare și abnegație (Aforisme, în Critice, II).

A derivat din atitudinea de critică rece a acestei grupări, care voia supremația rațiunii asupra pornirilor și instinctelor, individuale, ca și colective, și considera că nu merită să fie cârmuitori acei cari, în loc de a călăuzi mulțimea, se lasă duși de ea.

A derivat din disprețul, ce nu-l ascundea, față de toți cască-gură, cari abdică la judecată în fața idolilor așa zisei opinii publice, și față de demagogii profitori ai psihologtei mulțimii.

A mai derivat, în sfârșit, din muștrarea tacită pe care o constituia, pentru majoritatea pseudo-burgheziei noastre conducătoare, concepția etică despre omul politic, formulată de Petre Carp: «corect în viața privată, desinteresat în viața publică».

Faimoasa osândă a «fierului roșu», a căreia rostire a zguduît până la lacrimi pe cei cari au auzit-o, va privi mereu, pe deasupra cazului special ce a țintit atunci, tendințele nenorocite de a jertfi interesele generale celor de partid.

Gruparea junimistă a mai însemnat un mănunchi de oameni cari au vrut să traducă în fapt lozinca marelui Barbu Catargi: «nimic pentru noi, totul pentru țară». Un mănunchi de oameni cari au meritat prinosul adus de francezul Le Cler aceluiăș bărbat de stat neînțeles: «intrat în minister cu mâinile curate, l'a părăsit cu mâinile goale».

Dar, o asemenea concepție despre viața politică, era cum am spus prea înaltă pentru mediul în care se desfășura.

De aceea, nu-i de mirare că gruparea junimistă n'a luat parte decât prea puțin la cârmuirea statului. Un an din Martie 1888 la Martie 1889, șapte luni din Iulie 1900 la Februar 1901, și, în unire însă cu conservatorii, trei ani, din Decembrie 1910, la Decembrie 1913.

Rezultatul? Organizarea noastră de stat de azi, cum ni-o oglindesc bugetele, comparată cu starea reală de dincolo de capitală și de câteva orașe, într'o țară ca a noastră, care nu este în fond, după expresia d-lui prof. I. Simionescu, de cât un mare sat, îmi apare încă, tot ca lui Maiorescu acum exact 60 de ani, ca o făptură diformă, cu un cap imens, pe un trup istovît, sau cu un salon de lux într'o casă dărăpănată.

Concepția junimistă rămâne ca o stea călăuzitoare prea depărtată, ca un ideal, către care cată, măcar, să țintim.

Cuvântarea d-lui I. A. Bassarabescu

Sunt cel din urmă care iau aici cuvântul și-mi dau seama că va trebui să fiu și cel mai scurt.

Ați ascultat înălțătoarele discursuri ale distinșilor exponenți de azi ai *Junimii*, în frunte cu valorosul nostru președinte și animator, D-1 Constantin Meissner și ați văzut cum primul și principalul sălaș al acestei societăți literare a fost nemuritoarea Atenă a vechiului regat: Iași.

Și cred că din toate cuvântările, ați dedus și D-v—ca și mine—că evoluția *Junimii* s'a efectuat în condițiuni excepționale: În adâncurile organismului ei desăvârșit, ea ascunde ceva din infinitul bolții înstelate, care a inspirat lui Eminescu «Luceafărul», atunci când—în nopțile de vară—de pe lavița de brad din pridvorul tainic al bojdeucii lui Creangă, își topea melancolic sufletul lui genial în versuri eterne.

Vă rog să observați și Dv. : Meritul *Junimii* nu e acela de a-și fi asigurat nemurirea în raport numai cu viitorul, ci și cu trecutul, pentru-că... «origina ei se pierde în noaptea vremurilor!» O noapte, pe care ea a isbutit s'o transforme în zi luminoasă; iar vremurile, a știut să le domine prin autoritatea ei morală, prin creațiile ei neperitoare, prin acel *humor* vioiu și plăcut, care o ține mereu tânără și-i îndreptățește numele de *Junimea*. Iar factorii componenți, cari i-au dat strălucirea, au situat-o pentru totdeauna în literatura română, la locul cel mai de cinste. E destul să amintesc numele lui Titu Maiorescu, al lui Iacob Negruzzi, al lui Alexandri, Eminescu, Creangă, Slavici, N. Gane, Caragiale, Duiliu Zamfirescu etc., pentru-ca nimeni să nu-i poată contesta vreodată rolul covârșitor ce a jucat în acțiunea de regenerare a literaturii noastre.

Ca un omagiu ce vreau să aduc zilei solemne de astăzi, vă cer voie să citez câte-va rânduri din «*Direcția Nouă*» a lui Titu Maiorescu, marele critic și îndrumător literar, pentru-ca să vedeți câtă actualitate vibrează și acum în principiile și orientările lui literare de acum cinci decenii :

Cu privire la formă :

«Nu înțelegem, nu putem primi neglijența *formei*.

Tocmai spre deșteptarea publicului român, din nepăsarea lui, trebuie prezentate *numai* formele estetice cele mai curate. În mijlocul agitărilor politice și sociale, arta e chemată a ne da un liman de adăpost».

Cu privire la fond :

«Pentru ce scriem ?

Scriem, pentru a ne răspândi gândirea mai departe de cât o duce vorba. Vorba nu poate trăi mult, nici în timp, nici în spațiu. Rostită *acum*, ea amuțește *apoi*. Auzită aici, ea se pierde acolo. Uneori o prinde cel ce o aude și își aduce aminte de ea, o poartă chiar din loc în loc. Dar tot nu mai este vorba dintâi. Aducerea aminte e necredincioasă : Vorba purtată de altul nu e gândul vorbitorului, ci graiul purtătorului».

* * *

Iar la întrebarea : Ce idee poate să spargă marginile spațiului și momentului și să străbată în viitorul timpurilor, Maiorescu răspunde :

«Numai acea idee și acea simțire, care prin cuprinsul ei și din chiar isvorul ei s'a înălțat peste interesul strâmt al individului și a găsit în capul celui ce o produce acel prisos al concepțiunii, care-i dă valoarea universală.

Nu scopul de a ajunge la un folos individual prin scriere; nu deșertăciunea de a te vedea trecut printre autori; nu ambițiunea de a întrece pe alții; nu aceste interese personale îți dau dreptul de intrare în literatură.

Numai entuziasmul impersonal pentru ceea ce știi că e adevărat în gândirea ta și pentru ceea ce *simți* că este frumos în închipuirea ta, numai aceasta îți pune pe frunte semnul celor chemați.

.

Numai acela are vocațiune, care în momentul lucrării se uită pe sine.

Așa dar, entuziasmul impersonal ; iacă semnul hotărâtor al celor chemați.

Măsurată cu această scară, cea mai mare parte a literaturii zilnice nici nu merită să existe, nici nu poate exista. Și dacă se pare **azi** a fi, se vede mâine că nu este și rămâne ca și cum n'ar fi fost».

* * *

Ce lecție minunată și eternă, care poate servi de îndreptar, în ori-ce timp—dar mai ales astăzi—când atâția mănunchi ai condeiului rătăcesc ca fluturii de noapte în haosul dezorientării, al superficialității și al parodiei inconsciente, mult mai stridentă de cât flașneta.

Cuvânt de omagiu pentru „Junimea“ și „Convorbirile Literare“, rostit de d-l profesor Octav Botez. ¹⁾

În numele «Vieții Românești», sora mai mică și ieșană a «Convorbirilor literare» de odinioară, dați-mi voie să aduc salutul meu, emoționat și respectuos, bătrânei reviste cași «Junimei» de altădată.

Indeletniciri profesionale, de critic și în anii din urmă de istoric literar, m'au făcut să reflectez adesea, asupra evoluției noastre culturale și literare din ultimul secol.

Din aceste reflexii, am rămas cu impresia că trei momente capitale se pot distinge în cursul ei și că acestea se confundă, în mare parte cu însăși istoria culturală a orașului nostru.

Aceste momente sânt, după părerea mea, următoarele:

1) Primul e acel al «Daciei Literare» și al revistelor care au continuat-o, «Propășirea» și «România Literară», însuflețite de acelaș spirit, acel al generației bonjuriste dela 1840-1859, atât de criticată astăzi.

2) Al doilea e acel al «Convorbirilor literare» și al «Junimei», produs al generației care s'a manifestat atât de strălucit, între 1870-1885, cu deosebire.

3) Al treilea e acel al «Vieții Românești», care aparține generației poporaniste, apărute în arenă după 1900 și care și-a dat întreaga măsură, mai ales, între anii 1906-1916.

Desigur, Iașul a cunoscut în trecut și alte reviste serioase, meritoase, onorabile, «Contemporanul», de pildă odinioară, sau «Arhiva» care dăinuște și azi.

1) Facem loc tot aici acestui discurs ținut nu la șezătoarea festivă dela 3 Mai, ci la ospățul din seara aceleleași zile.

Dar numai în cele trei momente, mai sus pomenite, se poate spune că suflarea românească de pretutindeni și-a plecat steagul în fața orașului nostru, recunoscând în el, centrul spiritual al întregului neam.

Intre manifestările culturale sau curente de idei, ce reprezintă în istorie aceste trei momente, atât de diferite la prima vedere, există totuși, pentru cine caută să pătrundă dincolo de aparențe, o legătură tainică, profundă, organică.

Ca să vă dovedesc întrucât e îndreptățită afirmația mea îngăduiți-mi să mă opresc o clipă, în grădina fermecată a amintirilor.

Deși, nu am ca alții de față aici, privilegiul de a putea să privesc în urma mea la o distanță de cinci sau patru decenii, veți recunoaște că treizeci de ani, reprezintă în cursul vremurilor, totuși ceva, este, aproape, intervalul unei generații.

Intr'o zi frumoasă de Martie 1906, zi pe care o retrăiesc cu intensitate în această clipă, căci a rămas pentru totdeauna încrustată în inima mea, redacția «Vieții Românești» se întrunea în casa din strada Sărărie a d-lui C. Stere pentru a sărbători apariția primului număr.

Eram doisprezece. Cinci dintre noi nu mai sânt. Trei dintre ei: Gheorghe din Moldova, Nicu Gane, Mihai Pastia au trecut de mult în lumea umbrelor, doi și poate cei mai buni, Ibrăileanu și Constantin Botez au trecut și ei așa spune aproape simbolic, cu două luni în urmă.

Dintre cei prezenți, Nicu Gane, septuagenar aproape, era cel mai bătrân. Destinul a făcut, ca eu care trecusem de douăzeci și unu de ani, să fiu cel mai tânăr.

Pe omul eminent, căruia revista îi datora în primul rând apariția și care mai târziu, a contribuit, ca nimeni altul, la tăria și prestigiul ei,—vorbesc spiritual al generației mele, căci Stere a fost mai mult doctrinarul și șeful politic, —pe marele critic pe care l-au pierdut Moldova și țara, spirit reflexiv, concentrat, obsedat de probleme și chinuit de conflicte, cu o viață interioară din cele mai intense... nu l-am văzut vreodată, mai voios și mai exuberant ca în acea zi.

Cauza acestei stări sufletești de un diapazon neobicinuit la un om ca dânsul era faptul că izbutise să atragă între

noi pe Nicu Gane, sfătosul povestitor și unul din ultimii reprezentanți ai boierimii moldovene de odinioară care stălp altădată al «Convorbirilor»—asistase la întemeierea lor și în preajma lui Alexandri fusese la 1859 unul din luptătorii Unirii.

Bătrânul acesta, mărturie vie a altor vremi, reprezintă pentru Ibrăileanu—și acest lucru îl simțiam și noi—firul unei neîntrerupte tradiții, care lega prezentul cu trecutul îndepărtat.

Câțiva ani mai târziu și chiar până la războiul de întregire, revista noastră a avut ce-i dreptul, polemici acerbe, adesea violente cu continuatorii «Convorbirilor», de mult strămutate la București.

Intr'o rubrică nesemnată și destul de temută pe vremuri, Ibrăileanu și alții, între care, mărturisesc că mă aflam și eu, am combătut adesea cu tenacitate și îndârjire pe acei pe care-i socoteam adversarii ideilor noastre.

Intorcându-mă cu un sfert de secol în urmă și reflectând la paginile scrise atunci, cu focul tinereții dar și cu naivitatea și intransigența ei, le găsesc uneori nedrepte, alte ori greșite. Nu le regret totuși, căci isvorau dintr'o convingere sinceră și adâncă, care și astăzi a rămas a mea. Nu le regret de asemeni, fiindcă împreună cu Ibrăileanu și ceilalți tovarăși de arme, nu am uitat niciodată în tumultul luptei, sfatul înțelept al lui Kogălniceanu, marele ctitor al culturii moldovenești, a cărui statuie veghiază în fața Universității noastre și ne călăuzește pașii: «Discutați ideile, nu atacați persoanele».

De aceia am știut să respectăm totdeauna omul în acel pe care-l combăteam, și am fost stăpâniți de nu știu ce conștiință obscură care ne șoptea că—mai presus de vremelnicele noastre lupte—urmăream, deși cu mijloace diferite, poate acelaș tel.

Imaginea patriei comune care trăia în inimi și pe care o serveam cu toții, a plutit pururi înaintea noastră după cum ne-am simțit în fiecare clipă depozitarii unui tezaur sacru de cultură, dar în aceiași vreme de liberalism, umanitate și toleranță, pe cari eram datori să-l transmitem intact și neprihănit urmașilor noștri.

Iată de ce lupta pe care am dus-o a fost urbană, leală

cavalerească... iată de ce, cu toate deosebirile de păreri, un Maiorescu a putut odinioară întinde mâna unui Stere—după cum azi, dacă Ibrăileanu ar fi în mijlocul nostru, un Mehedinți nu ar putea să i-o refuze, pe a lui.

Dar aceste vremi fericite au fost și se pierd zi de zi, în zarea trecutului, pe când publicistica românească de toate nuanțele ne oferă azi dezolantul spectacol al unei lupte de un caracter cu totul deosebit, lupte personale, lupte fratricide, în care ideile sânt mai totdeauna absente, iar în locul lor asistăm la dezlănțuirea din ce în ce mai impetuoasă a acelor instincte primitive, telurice, brutale—element animal pe care Maiorescu l-a stigmatizat odinioară cu atâta tărie, în pagini profunde, profetice și nemuritoare.

Căci trăim astăzi—orice spirit luminat și clar văzător trebuie s'o recunoască—ceasuri triste, descurajante care, întorcându-ne cu mult înapoi, dezonoarează adesea epoca noastră și pun cercetătorului o problemă gravă între toate, cea a unității sufletești a acestui neam, serios amenințată și pe care uneori pare a o pândi din umbră destrămarea și haosul.

De aceia, cu gândul rămas în urmă și pătruns de nostalgia unui strălucit și înălțător trecut, mă închin cu respect și venerațiune înaintea d-lui Meissner, nobilă și delicată figură a altor vremuri.

Aduc de asemeni omagiul meu, celorlalți veterani sau continuatori ai Junimii: D-nii Mehedinți, Basarabescu, Filitti, cărunți astăzi—deși mult mai tineri decât d-sa.

Și sfârșesc adresându-mă primarului acestui municipiu, căruia îi revine onoarea de a fi inițiatorul și în mare parte organizatorul acestei zile de sărbătoare a culturii, popas prea scurt de liniște și de pace în preajma unor grele și aspre furtuni:

Fie ca vremile fericite de odinioară să reînvie iarăși, iar sărăcitul nostru Iași, străvechea cetate, bogată în biserici și monumente să nu rămână numai orașul amintirilor sau o necropolă a trecutului, ci să redevie încă odată, în viitorul necunoscut, ceia ce a fost de trei ori în cursul unui secol și ceia ce a încetat de a fi azi, capitala spirituală a întregii lumi românești!

SERBĂRILE „JUNIMII” LA IAȘI

PARTEA II-a
PAGINI COMEMORATIVE

Ion Creangă
în ultimii ani ai vieții sale

Ion Creangă

A vorbi despre viața lui Creangă era, până ieri, un lucru destul de greu. În afară de copilărie, pe care și-a povestit-o singur, informațiile erau destul de sărace. Criticii și istoricii noștri literari depe vremuri nici nu avuseseră curiozitatea să se adreseze actelor oficiale. Data exactă a morții lui și locul unde și-a dat obștescul sfârșit au fost stabilite acum în urmă. Deasemeni s'au găsit actele privitoare la căsătoria lui și la celebra caterisire. Au fost consultate și actele particulare pe lângă cele oficiale, așa încât acum se poate urmări, pas cu pas și an cu an, viața marelui scriitor. Nu spre lauda noastră trebuie să adaug, însă, că această muncă metodică de cercetări migăloase și reconstituire se datorește în mare parte unui străin. D-l Jean Boutière, diplomat al școlii de limbi orientale, doctor în litere, a publicat în 1930, în limba franceză, la Paris, o importantă monografie asupra lui Ion Creangă, împlinind această lipsă. Darul pe care ni-l face d. Boutière, cu dragoste și prietinie, și pentru care trebuie să-i fim recunoscători, nu-i însă mai puțin ciudat pentru noi, căci nu-i numai un dar, e și o lecție. În treizeci de ani seminariile noastre universitare au măcinat vorbe. S'au extaziat, au hulit, au etichetat, au categorisit, n'au găsit însă cu cale să întreprindă lucrările de pietate asupra marilor noștri artiști morți. Poate, mâni, se va ridica o generație care să vorbească mai puțin și să lucreze mai mult.

Creangă, în ultimul timp, a fost făcut cunoscut prin traduceri unor cercuri de cititori apuseni, în Franța și Anglia. La noi i se face din când în când reproșul că ar fi un scriitor provincial; asta, însă, numai din pricină că această nație românească inteligentă (nu vorbesc de țărani)

cea mai inteligentă bine înțeles dintre toate națiile, nu-și cunoaște limba. Acei apuseni au apreciat într'un înalt grad savoarea și fineța artistică a Humuleșteanului. Acest ambasador al nostru la neamurile evolute, înfățișând o esență concentrată a calităților poporului său, poate fi socotit într'adevăr, artisticește, ca ceva unic.

Scriitorul nostru s'a născut în 1837, la Humulești, sat din marginea Târgu-Neamțului. Era cel mai mare din opt copii. Tatăl lui era neam de clăcaș: Ștefan a Petrei Ciubotarul. Deci primul nume al lui Creangă a fost Nică a lui Ștefan a Petrei Ciubotarul. Mama lui, dela care i se trage numele de scriitor, era Smaranda, fată a lui David Creangă din Pipirig. Ascendenții lui par să fi venit de peste munte, cu oile, dintr'o regiune numită Vașlab, de unde și numele Oșlobanu între neamurile scriitorului.

Prima copilărie deci și-a petrecut-o pe malul Ozanei. Neuitatele pagini din «Amintiri» ne arată că acesta a fost raiul vieții lui.

În 1847, adică pe când era în vârstă de zece ani, popa Ion Humulescu întemeiază o școală la poarta bisericii, chemând pe copiii satului la învățătură. Pe Ionică îl trimete numaidecât maică-sa aici. Învață buchile și *tratajii*, și începe apoi ceaslovul, sub mâna lui bădița Vasile Dascălușul. Dar nu trece multă vreme, numai câteva luni, și oamenii stăpânirii intră ca hultanii în sat la Humulești, prinzând cu arcanul pe bădița Vasile și ducându-l la oaste. Școala rămâne pus-tie un timp, apoi, în anul al doilea, se deschide cu dascălul Lordache; dar merge greu, pentru că acesta venea cam des afumat la școală și bătea copiii. «O zi mă duceam la școală și două nu», zice Creangă. Copiii umblau de-a frunza frâsinelului pe toloace și la scăldat; școala aceasta a lui Dumnezeu era mai bună și mai folositoare ca cealaltă. Vara anulului acestuia 48 se încheie cu holera, de care suferă și Nică a lui Ștefan a Petrei Ciubotarul; dar scapă, după vorba veche că «soiul rău nu pier». »

Tată său, om simplu, «carte nu știa de fel, nici haz nu făcea de dânsa»; însă Smaranda Creangă era femeie ageră și dornică de lumină pentru fiul ei, nădăjduind să-l facă popă. Ionică citea acasă împreună cu dânsa ceaslovul, psal-

tirea și Alexandria. Neconținut mama dorea să-și vadă odrasla trimisă la școli, dar gospodarul nu voia s'audă de asta. Totuși mama nu se lasă. Cu ajutorul bătrânului David Creangă dela Pipirig, Ionică e trimes la școala lui Alecu Balș din Broșteni. Acolo e așezat, cu Ion, frate mai mic al Smarandei, în gazdă la baba Irinuca, cea care avea două capre râioase și-o fată balcâză. Învățător acolo e Neculai Nanu, și treburile cărții merg destul de bine. Dar pe la Miezul Păresii, anul 1849, cei doi Ioni mititei, nepotul și unchiul, dobândind podoaba râiei dela caprele babei, învățătorul nu i-a mai primit în clas. La Buna-Vestire, arătându-se cel dintâi soare de primăvară, copiii începură a zburda pe colnic și sparseră casa Irinucăi cu un bolovan prăvălit pe coastă, omorînd și o capră. Însăpăimântați de asemenea ispravă, fug. Ajung, pe o plută, la Borca; apoi, cu niște munteni, trec la Pipirig, după ce îi apucă o noapte cu viscol pe opcina muntelui. De Florii, Ion se înfățișează cu tovarășul său la bunica, care-i scapă în câteva zile de râia căprească. După asta, Nică e trimes acasă la Humulești.

Aici, în cursul verii, învață cântări, la biserica Înălțării din Târgu-Neamț. Iarna următoare, stă mai mult pe lângă maică-sa, ajutând-o la tors și țesutul sumanelor, lucru pentru care fetele din Humulești îi scot porecla de Ion Torcălu.

În 1852, având cincisprezece ani vârstă, Nică a lui Ștefan asistă, cu tovarășii săi cântăreți dela biserica Înălțării, la sfințirea paraclisului spitalului din Neamț și la inaugurarea «Școlii Domnești», față fiind și măria-sa bunul voievod Grigorie Ghica.

A intrat aicea sub numele Ștefănescu Ion, având profesori pe preoții Grigore Conta și Isaiia Teodorescu—alias popa Duhu. Acesta din urmă se dovedea a fi un spirit cu totul original, însă, schimbându-i numele, nu i l-a nimerit pe cel adevărat. În 1854, Creangă trece la «fabrica de popi», adică la școala de catiheți din Folticeni, unde fu acceptat după o dajdie de două mierțe de orz și două de ovăs.

În Folticeni s'a așezat la gazdă pe ulița Rădășenilor, la Pavel Ciubotaru. Protoereul Conta, directorul școlii de catiheți, își petrecea nopțile mai mult cu jocul de cărți, așa încât n'avea vreme ziua; deci învățăceii nu făceau spor;

unii umblau în petreceri la livezi și jocuri; prea puțini își sfărâmau mintea, ca Trăsnea, cu gramatica lui Măcărescu.

Crăciunul anului 1854, Ion l-a făcut la Humulești. După Bobotează, s'a întors iar la școală, unde umbla «mai mult de formă».

După istoria cu «poștele», dărâmarea sobei și sfada cu Pavel, s'a mutat mai la deal, la unul Vasile Fieraru.

Cătră Paști, s'a vestit înființarea seminarului dela Socola. Catiheții s'au împraștiat.

Toamna — anul 1855 — după o vară fericită în raiul copilăriei, la Humulești, Creangă se duce în căruța lui Moș-Nichita, la Socola, purtând în suflet doruri și regrete. Pentru el, la poarta pe care o lăsa în urmă în zarea munților, se așezaseră cei doi heruvimi cu sabie de foc. În minte îi sunau versuri de jale :

*Astă noapte pe răcoare,
Cânta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Și cânta cu glas subțire
Pentru-a noastră despărțire.*

Din această epocă Ion Creangă începe să devie un desrădăcinat. Despărțirea de satul natal s'a făcut în chip definitiv. În Humulești nu va mai fi decât oaspete, împovărat de părerile de rău după zilele de odinioară.

La Seminarul din Socola își face studiile sub călăuză arhimandritului Filaret Scriban, elenist și teolog de samă, până cătră finele anului 1858.

A fost în acest timp un student cuminte, sârguitor și rânduitor, notat «bine» și «eminent» la toate disciplinele, desfăcut complet de toate zburdălniciile dela Ozana.

În cursul anului 1858, a murit tatăl său, departe de casă, și a fost îngropat la Prigoreni, lângă Târgul-Frumos.

Maică-sa Smaranda, rămasă văduvă cu mulți copii și destule datorii, avea nevoie de-un sprijin. Deci Creangă renunță la cursul superior al seminarului și cere un certificat pentru studiile făcute. Acest certificat este eliberat la 12 Dechemvrie 1858.

Câteva luni petrece la Humulești; apoi la începutul

verii, în 1859, vine la Iași, unde se hotărăște să se căsătorească în vederea hirotonisirii.

Întâlnindu-se în uliță cu popa Ivanciu, prieten bun, acesta îl întreabă de ce nu se însoară. — N'am parale, răspunde Creangă. Atunci popa Ivanciu scoate și-i pune în palmă un pitac de zece parale. Creangă îl ia și se declară mulțumit și gata să-și ia soție. Popa îl duce numaidecât în peșit, și, ieșind dela viitoarea mireasă, se opresc ca să cins-tească o garafă de vin la o binecuvântată crășmă.

La 23 August 1859, Creangă se însoară cu Ileana Grigoriu, o copilă abia de cinsprezece ani, fiica economului Grigoriu dela «Patruzeci de sfinți». Din această căsătorie s'a născut un singur copil, Constantin, — Căpitanul Constantin Creangă, de mai târziu, cel cu «hârtia Creangă» și cu birtul «Ca la mama acasă», om întreprinzător și original, însă fără destulă cumpănă, se pare, deoarece n'a izbândit în întreprinderile lui.

Căsătoria lui Ion Creangă n'a fost norocoasă. Foarte de vreme s'au iscat neînțelegeri, care s'au isprăvit cu despărțenia, la 1873, dupăce, încă din 1867, Ileana Grigoriu părăsise domiciliul conjugal.

Chiar în anul căsătoriei, 1859, mitropolitul Sofronie Miclescu îi binecuvintează cererea de a fi sfințit diacon. Această trecere în tagma ecleziastică este prezidată de episcopul Ghenadie Șendrea, la biserica Sfânta-Paraschiva din Târgu-Frumos.

Patru ani diaconul Creangă a oficiat la «Patruzeci de sfinți», unde locuia cu nevasta într'o căsuță din ograda bisericii; pe urmă a trecut la «Sfântul-Pantelimon», apoi la Bărboi și Galata, și însfârșit la Golia.

La această din urmă biserică locuia în 1866.

Cu doi ani mai înainte, în 1864, doritor să-și îmbunătățească situația, Creangă, fiind în vârstă deja de douăzeci și șapte de ani, începuse a urma cursurile institutului «Vasile Lupu», școală de învățători instalată la Trei-Ierarhi.

Școala trebuia să se deschidă încă din 1863, dar nu se prezentaseră elevi. Atunci ministerul hotărî, pe deoparte, să se aleagă și să se trimită din județe absolvenții cei mai capabili ai școlilor sătești; iar, pe de alta, Titu Maiorescu, directo-

rul școlii, să plece în Germania spre a studia organizarea școlilor normale din Prusia. Deci în 1864, institutul vasilian începe a funcționa cu optsprezece elevi, dintre care doi erau externi: Creangă și prietenul său din seminar Enăchescu. În școala normală dela Trei-Ierarhi, Creangă a adăos la legătura lui cu Enăchescu una nouă: cea cu institutorul Constantin Grigoriu, colaborator și el, mai târziu, al lui Creangă la felurite opere didactice.

La finele anului 1864, Creangă a fost distins întâiul între normaliști. Dela această epocă datează fără îndoială legătura de prietinie și de respect a scriitorului nostru pentru Titu Maiorescu.

În cursul anului al doilea, grație sprijinului lui Maiorescu, Creangă a fost numit institutor la Trei-Ierarhi. În 1865 și-a isprăvit și studiile normale.

Contactul cu Maiorescu a dezvălit natura bogată și generoasă a țăranului dela Humulești. Viitorul scriitor începe a observa și a cunoaște lumea nouă în care intrase, pe când în lumea lui interioară, legată de trecut, se încheau juvaierurile amintirilor și poveștile copilăriei. Printr'o chimie pe care nici un savant n'a fost în stare s'o clasifice, aceste amintiri și aceste povești se transformau într'o minune, ca aceea ramură de la Salzburg despre care vorbește undeva Stendhal. Cercetătorul curios dă drumul, în adâncimea ocnei de sare, unui colomb de brad aninat de un fir de sfoară. Îl lasă acolo o vreme, pânăce cristalii de sare înfloresc pe el, alcătuind o fantazie irizată. Aceasta, spune foarte frumos scriitorul francez, înfățișează gestațiunea amorului. Observația e adevărată și pentru producția literară. Lucrurile, în aparență ca toate lucrurile, dobândesc, în adâncimile poetului, valori nebănuite. Deci înlăuntru se pregăteau «amintirile» și «poveștile» pe când, în afară, diaconul se amesteca în Iașul politic al vremii, cu destulă ardoare și mai ales gălăgie — lucru care i-a și adus porecla cunoscută de «părintele Smântână». Ia parte la mișcarea separatistă dela 3 Aprilie 1866, așa zisa răscoală a calicilor, în fruntea căreia a stat mitropolitul Calinic; se zice chiar că ar fi salvat de la moarte pe înaltul chiriarh; apoi se agită în toate întrunirile politico-electorale, în calitate de membru al «fracțiunii libe-

re și independente». Avea darul improvizației, înflorindu-și retorica, de multe ori în chip fericit, cu pilde și maliții proprii țăranului nostru dela Bistrița.

În ipostaza aceasta se găsea adversar al «Junimii». Toți, la urmă, impulsivitatea lui artistică trebuiau să-l aducă în acest celebru cenaclu în calitate de prietin.

Toț la acea epocă, 1867, întreprinde în colaborare cu unii din tovarășii de școală publicarea celei dintăiu cărți didactice : «Metodă nouă de scriere și citire».

Cam din această vreme critică, în chip firesc corespunzătoare cu deplina lui dezvoltare intelectuală, începe între Creangă și autoritățile eclesiastice acel conflict care trebuia să se isprăvească cu înfrângerea lui. De fapt era o biruință a spiritului său și o eliberare.

Diaconul Creangă cutezase să se ducă la teatru împotriva opreliștii, negăsind acolo, după cum mărturisea el, nimic contra lui Dumnezeu și dreptății. Trăsese apoi câteva focuri de pușcă în ograda Goliei, asupra ciorilor. Acest reprobabil atentat al unui cleric împotriva unei făpturi a lui Dumnezeu mai degrabă a fost trecut cu vederea de cătră înalt-prea-sfinția-sa mitropolitul. Dar când arhimandritul Ieronim Buțureanu, superiorul mănăstirii Golia, făcu cunoscut că diaconul a îndrăznit să se tundă ca mirenii, scandalul nu mai putu fi trecut cu vederea. Judecata dicasteriei spirituale, adunând toate ponturile vinovățiilor, găsi de cuviință să dărâme pe acel anticrist. Adresa protoeriei Iași, care face cunoscut lui Creangă interdicția, cuprinde expresii de o deosebită savoare stilistică :

«Onorabile Părinte, din motivul înaltei ordonanțe no. 1651, subsemnatul protoiereu are onoarea a vă face cunoscut că sunteți oprit dela lucrarea diaconiei pentru totdeauna, până veți da proba de îndreptare ; dând legale probe de îndreptare atunci vei fi iertat. Primiți încredințarea osebitei mele considerațiuni».

Cu drept cuvânt această perlă de stil oficial a trebuit să ia loc în dosarul «Junimii», și încă un loc de onoare între produsele beoțiene ale timpului.

Asta se întâmplă în Octomvrie, 1871. Creangă era in-stitutor la Școala din Sărărie. Părintele Mitropolit, însufle-

țit de un duh într'adevăr creștinesc, aduse la cunoștința ministerului de instrucție decăderea diaconului Creangă din rangul lui de cleric, ceea ce îi aduse, nu mult după aceea, destituirea din învățământ.

Răzvrătitul încă mai putea să ceară iertare, mai ales acum când rămăsese muritor de foame. În loc de asta, Humuleșteanul încercă să-și câștige pâinea cinstit, deschizând un debit de tutun. Asta constituia pentru clerici o nouă insultă a religiei. Deci se pronunță isgonirea lui definitivă.

Ieșirea lui Creangă din cler s'a produs la 1878. Conflictul între constrângerile fariseice și duhul lui de independență trebuia să ducă la asemenea desnodământ. Toată această dramă își are rădăcini adânci în însăși natura lui țărănească nedisciplinată, ironică și puținel păgână. Reiteratele lui neascultări și lovituri, dintr'un anumit punct de vedere nu pot fi aprobate, dar trebuie să ne felicităm că astfel s'a putut degaja definitiv, ca într'o naștere nouă, cel mai mare povestitor al nostru.

La 1872, Ion Creangă se așează în bojdeuca lui din Țicău, având tovarășă pe Tinca Vartic, o femeie vrednică și inteligentă, mai tânără decât el cu cinsprezece ani, care l-a îngrijit până la clipa sfârșitului. Aici, după ce fu cunoscut și prețuit ca scriitor, veneau să-l vadă intelectualii ieșeni, delectându-se cu anecdotele și țărăniile lui. Se pare că Tinca era o bună și iscusită auditoare și se amuza cea dintâi cu poveștile lui Creangă. Avea și ea depozite de zicători și observații, pe care scriitorul știa să le prindă și să le utilizeze.

În 1878, divorțul de soția lui, Elena Grigoriu, era fapt împlinit, și copilul, Constantin, atunci elev al liceului militar, rămase în grija părintelui său.

În 1874, literatura română poate fi socotită că intrând într'o eră nouă. Titu Maiorescu devine Ministru al instrucțiunii. Creangă este din nou numit în învățământ. Părăsindu-și debitul de tutun, omul cel năcăjit intra în sfera lui normală de activitate. Dăscălia și viața intelectuală erau în concordanță cu adevăratele lui daruri înăscute. Să ferim memoria lui Titu Maiorescu c'a ușurat eliberarea definitivă a lui Ion Creangă.

La epoca aceasta scriitorul era un om cu proporții impunătoare, puțintel congestionat, umblând cu straie de șieac rău croite, cu pălărie lată'n boruri, și cu ciubote. Purta în dreapta un baston noduros și cu stânga mânuia în zilele verii o basma mare, amintire eclesiastică,—singura. Vesel și bine dispus, prietinos și bun, își plimba silueta originală de patru ori pe zi dela bojdeuca din Țicău la școala din Păcurari și înapoi. Mahalagiii și elevii lui de altă dată au păstrat despre el o plăcută amintire.

Se ducea regulat la întruniri publice, își păstrase gustul pentru teatru; avea plăcere și pentru vin bun în tovărășia prietinelor. La Bolta-Rece, unde se găsea acest lucru ce veselește inima omului, a întâlnit, în 1875, pe Mihail Eminescu. Imprejurările, odată declanșate, se rânduiau, am putea zice, în chip logic. Eminescu trebuia să completeze actul lui Maiorescu. Marele poet simte dintr'odată ce comori se ascund în acest institutor modest și-l introduce la «Junimea». Prima bucată pe care Creangă a publicat-o în «Convorbiri Literare» a fost *Soacra cu trei nurori* (Octomvrie, 1875).

Între intelectualul rafinat și țăranul dela Humulești armonia trebuia să fie deplină. În chip firesc amândoi se acordau în dragostea pentru popor și mai ales pentru ce e original și poetic în natura acestui popor. Acel ceva distinct și nobil, cu totul particular, al țăranului din Carpați, găsea în ambii nu numai admirație ci și putere de valorificare. Prietinia lor a fost neconținut strânsă și vie, dela această dată până la sfârșitul tristei lor vieți.

Într'un răstimp de criză, Eminescu a locuit și el în Țicău, la prietinel său. În cerdacul căsuței, la răcoare, amândoi s'au desfătat de dulceața prieteniei, în multe zile de interminabile sfaturi. În 1877, Eminescu a trebuit să părăsească Iașii. Măhnirea ambilor prieteni a fost deosebit de vie, după cât se vede din corespondența rămasă de la ei.

Poveștile lui Creangă au apărut în «Convorbiri» între anii 1875 și 1879. Între 1880 și 1882, Creangă tipărește capitole din «Amintiri. La 1883, activitatea lui literară conținește. Cași Eminescu la aceeași epocă, povestitorul primește avertismentul morții. Fără îndoială că boala crudă care a lovit pe poet a oprit abia la începutul ei o operă care ar fi

mers, în alte condiții fiziologice, la un apogeu măreț. Eminescu a fost o natură desăvârșit genială. Creangă poate n'ar fi putut să depășească ceiace ne-a dat. Cariera lui Eminescu a fost ruptă la data fatală. A lui Ion Creangă era sfârșită, când au început să-l bântuie accesele de epilepsie.

Intre anul 1883 și anul morții, 1889, viața povestitorului a fost tristă și penibilă. Curajul pe care-l arăta era ultima rezervă a vitalității lui. În aceste ultime întărituri inamicul continua să-l atace. Inamicul, adică suferinți fizice pe care încerca să le aline cu ajutorul medicinei; suferinți morale, care-l scurtau tot așa de adânc; una din acestea, poate cea mai crudă, a fost vestea internării a doua a lui Eminescu în bolnița dela Mănăstirea Neamț. Probabil în 1886 a trebuit să abandoneze catedra, cerând pensionarea. Viața lui fizică și intelectuală se împutina. «Convorbirile» se mutase la București. Prietenul lui cel mai bun era mort viu. Un răstimp, în bojdeuca dela Țicău veniră câțiva intelectuali tineri să-i însenineze o clipă negura: Eduard Gruber, N. Beldiceanu, V. Morțun, Artur și Raul Stavri, Artur Gorovei.

Pe urmă a fost sfârșitul, deși moartea l-a surprins tot după o glumă. La 31 Decembrie 1889, în sfintele sărbători de iarnă, pe când plugărașii se pregăteau să ure și să sune la ferestre, vestind an nou, Creangă închidea ochii, trecând acolo unde nu-i nici durere nici întristare.

A fost îngropat în deal, la cimitirul Eternitatea, însoțit de convoiu sărac și de puțini prietini. Un institutor, bătrânul Toma Săvescu, a făcut elogiul dascălului. Eduard Gruber a vorbit despre scriitor. Mormântul lui a rămas uitat multă vreme, «fără noroc și fără prietini», până ce o generație nouă l-a împrejmuț și l-a înflorit așezând deasupra o imagine de marmură.

Un alt bust a fost înălțat de curând în grădina dela Copou, între masivi de trandafiri acățători, nu departe de Teiul lui Eminescu.

În amintirea intelectualilor ieșeni apar deseori îngemănate evocările acestor doi mari prietini, povestitorul și poetul. La fantomele vechii noastre cetăți s'au adaos și ei, pentru totdeauna.

N'ași voi să spun vorbe multe despre opera țaranului dela Humulești, căci opera este a unui țaran cărturar. Poate nu ne îngăduie timpul, ori mai degrabă meșteșugul nostru nu este acesta. Criticii literari au însușiri anumite de cercetare și despicare a lucrurilor. Pe când noi facem parte chiar din familia povestitorului. Putem avea talent și intuiție, servite de o inteligență adecuată, cântărită însă așa fel încât nu ne e îngăduit să trecem dincolo de granițele destinate. Dreptul acesta îl are numai critica, adică inteligența, dacă voiți, fără talent. Acceptând deosebirea, așa cum vinul o acceptă pe a sa de oțet, ne vom permite totuși să facem un mic proces unora dintre comentatorii inteligenți ai lui Creangă. Cum categorisirile și comentariile s'au făcut de pe catedră universitară, simțim chiar că e necesar să intervenim, atât din datorie cât și din maliție.

Creangă a fost așezat în saltarul care poartă eticheta : «scriitor popular». Adică alături cu Anton Pann și Petre Ispirescu.

Dar un scriitor popular e cu totul altceva decât este Creangă.

Un scriitor popular e acela care scrie pentru popor. Nu-i necesar să scrie nici într'o limbă populară, nici să-și aleagă subiect din viața poporului. Poporul iubește ficțiuni extraordinare sau învățături, care trebuie să-i fie servite într'o limbă redusă la cele mai simple elemente, dacă se poate la subiect și predicat. O sintaxă complicată rămâne neînțeleasă pentru un cetitor care silabisește destul de greu cuvânt după cuvânt. «Genoveva», «Alexandria» și «Tilu buhoglindă» sunt cele mai bune ilustrații în acest gen.

Literatură populară este și literatura nescrisă a țaranului. Câteodată întâlnim, după ce am ascultat multe lucruri fără valoare, sclipiri de geniu. Au și poeții populari dreptul să alcătuiască producții slabe. A fost unul însă care a eliberat veacurilor «Miorița».

Creangă a utilizat limba populară și un material de viață al poporului, însă n'a făcut folklor. Folklorul are uneori o alură grotescă și comică, din punct de vedere artistic; pentru că persoana dela care se culege materialul nu e nici decum necesar să aibă însușiri poetice. Găsim în Crean-

gă limbă populară, însă e ușor să ne dăm seama că nu e limba populară obișnuită ci o cvintesență artistică și armonioasă a ei.

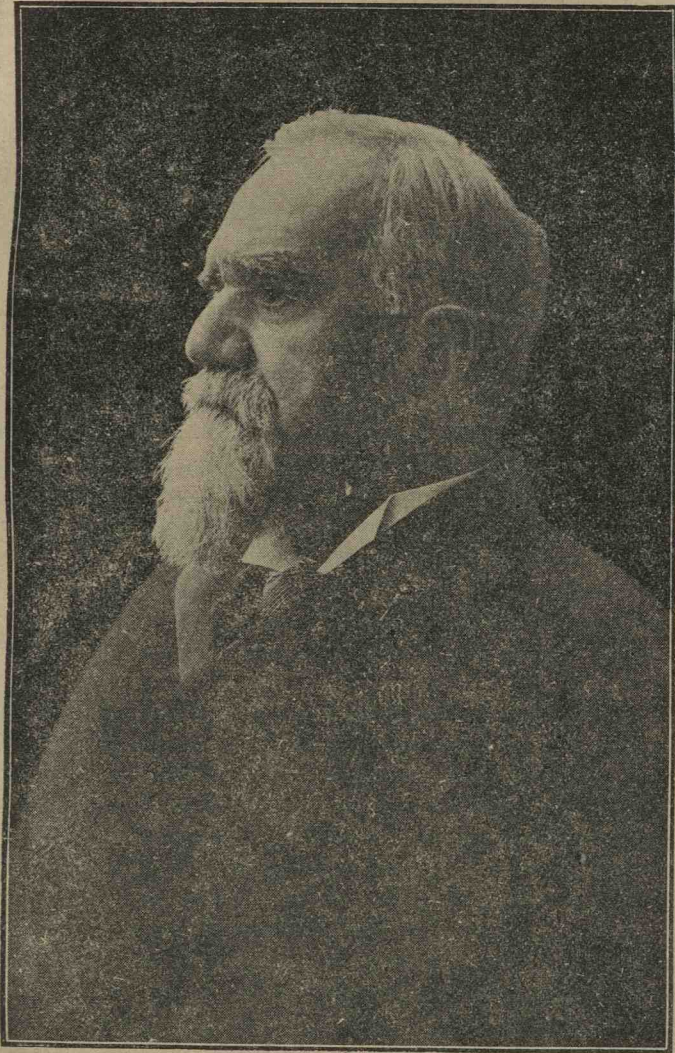
Găsim și'n Eminescu inspirații și formă populară. Însă între un cântec popular și «Codrule, Codruțule» este o deosebire caracteristică și esențială. Avem de aface cu elementele formei populare, însă ridicate la un înalt potențial artistic. Materialele prime au fost retopite și turnate din nou după o formulă personală.

«Era odată o capră care avea trei iezi...» Povestea aceasta am auzit-o deatâtea ori în copilăria noastră. Am auzit-o povestită și'n douăzeci de cuvinte, ca o informație de gazetă. Vedeți ce-a făcut Creangă. Ce nuvelă dramatică cu descripții și tipuri. Aurul a fost de șapte ori lămurit în foc și ciocănit cu răbdare. E o creație cu totul extraordinară; e ceva nou adaos la totalitatea lucrurilor din această lume.

Opera lui Creangă, deci, e o valorificare a limbii și a ficțiunii populare, e creație. Așa încât Humuleșteanul trebuia scos din cutia etichetată și lăsat liber, fără tovarășie, scriitor mare și artist unic al acestui neam.

Mihail Sadoveanu.

Titus Maiorescu

Ceva despre Maiorescu

Desfășurarea vieții noastre este, uneori, mai complicată de cât ne închipuim. Ea e determinată, se înțelege, în liniile ei mari, de o sumă de cauze care, chiar când nu se pot vedea, se pot presupune, fără multă greutate și cu destulă siguranță, fiindcă făcând parte din mecanismul firesc al oricărei activități omenești, nu pot lipsi mai niciodată. Ea mai poate fi însă determinată, în amănuntele ei, de unele influențe, nu numai anevoie de descoperit, fiindcă nu sunt nici de cum vizibile, dar și anevoie de bănuț, fiindcă nu sînt nici curențe, nici generale. Asemenea influențe schimbă uneori, pe neașteptate, orientarea noastră în viață; ele pot da chiar faptelor noastre înfățișări surprinzătoare, enigmatice, care, ne părînd explicabile celorlalți, pe căile normale, îi fac să incline, fără să vrea, către misticism.

Un caz de această natură constituie tema unui roman din literatura engleză mai nouă. Influența misterioasă a unui portret domină întreaga desfășurare a întâmplărilor ce-i alcătuiesc țesătura. Pentru personagiile care o suferă, în mod direct, și pot astfel să-și dea seamă de mecanismul ei psihologic, acea influență n'are nimic ne-natural. Portretul în chestie trezește, pur și simplu, în mintea lor unele amintiri și, în legătură cu ele, unele sentimente care, fiind încă vii, nu pot să nu le modifice, în unele privințe, purtarea sau, cel puțin, atitudinile. Pentru celelalte personaje însă, care n'au nicio idee de existența unei asemenea influențe oculte, complicațiile neașteptate ce se produc în acest chip iau un aspect uimitor, cu un impresionant colorit supranatural. E romanul *Daphne Adeane* al lui Maurice Baring,— scriitor de un incontestabil talent, căruia nu i se poate aduce decât obiecția unei sincerități intempestive. El desvăluie în adevăr cititorilor, dela început, secretul conflictelor de conștiință pe care vrea să le pună în scenă. Le spune, anume, din primele rânduri, că faptele personajilor sale nu sunt determinate

numai de acțiunea vizibilă pe care o exercită ele însele unele asupra altora, ci și de acțiunea invizibilă a unui agent fantastic, ce nu mai face parte din lumea lucrurilor pământești de cât sub forma câtorva pete de colorare pe o bucatică de pânză. De dincolo de mormânt, a-cel regisor ocult impune unora dintr'însele, prin înprospătarea sentimentelor pe care i le-a inspirat altădată, anumite gesturi și anumite atitudini.

Lăsând la o parte ficțiunea literară a scriitorului englez, pe care n'am menționat-o decât ca să ilustrez, într'un caz extrem, meca-nismul psihologic în chestie, trebuie să recunoaștem că fiecare om poate avea, în cercul în care trăiește și lucrează, două influențe diferite: una vizibilă, care se exercită sub ochii tuturor, alta invizibilă care, nefiind cunoscută de cât de cei ce o suferă direct, rămâne ascunsă pentru ceilalți. Și mă întreb, acum când iau condeiul ca să pun pe hârtie,—pentru volumul pe care îl pregătește „Comitetul pentru comemorarea Societății literare Junimea”,—una din amintirile mele despre Maiorescu, dacă rolul pe care l-a jucat el în evoluția culturii noastre n'ar trebui examinat și din acest punct de vedere. Străduințele lui de a îndruma dezvoltarea noastră literară pe căi mai sănătoase și mai firești s'au putut vedea de ori și cine, sub aspectul lor teoretic, în operele scrise pe care ni le-a lăsat, iar sub aspectul lor practic de toți cei ce au luat parte la ședințele Junimii. Nu cumva a mai exercitat însă multilateralul animator și o altă influență, mai puțin vizibilă, dar nu mai puțin reală, și tot atât de utilă ?

La o asemenea întrebare, se înțelege, nu se poate răspunde cu ușurință. Cu siguranța cuvenită n'ar putea răspunde, firește, de cât cei ce, în relațiile lor cu Maiorescu, au simțit, în vreun fel, înrâurirea lui personală. Cei mai mulți însă din cei ce s'au găsit, altă dată, în această situație, nu mai sunt printre noi. N'am putea face dar, cu privire la ei, decât ipoteze,—mai mult sau mai puțin discutabile. Numai cei ce mai sunt încă în viață, dintre cei ce au avut legături directe cu Maiorescu, ne-ar putea aduce oarecare lămuriri. Aș dori dar să le atrag atenția asupra acestei necesități a istoriei noastre culturale și să le dau în acelaș timp un exemplu care să-i ajute, în cazul când ar fi nevoie, să ia acelaș drum.

Cea mai veche amintire, pe care am păstrat-o despre cel ce a fost sufletul „Junimii”, a rămas legată pentru mine de un eveniment însemnat—aș putea zice capital—din viața mea intelectuală. Nu mi se va lua dar în nume de rău că mă opresc mai întâi asupra-i, ca introducere la ceea ce vreau să povestesc. O voi face cu discreția, pe care n'o consider numai ca o datorie față de alții, pe care o simt ca o nevoie față de mine însumi.

Când am venit la București ca să-mi încep studiile universitare, —ce trebuiau să-și găsească continuarea, după dorința familiei mele, într'o școală politehnică din streinătate,—m'am înscris la facultatea de științe. În liceu mă interesase mai mult partea pozitivă a învățământului,—și în deosebi matematica. În cursul superior, cel puțin, îmi întrebuițam o bună parte a timpului liber deslegând probleme, —de algebră mai ales. Redactasem chiar un curs de geometrie în spațiu și unul de trigonometrie, cu câteva încercări de a demonstra unele teoreme în alte moduri de cât cele din manualele de care dispuneam. Orientarea mea inițială, la universitate, era astfel firească, și aș fi mers de sigur mai departe pe acelaș drum, dacă întâmplarea nu m'ar fi dus, odată, la cursul lui Maiorescu de la facultatea de litere.

Nu era desigur spre cinstea mea că nu m'am dus de cât din întâmplare să ascult pe cel ce ilustra pe atunci, cu mai multă strălucire decât oriși cine, învățământul nostru superior. Nu era însă vina mea că mi lipseau, când am venit la București, noțiunile cunoscute despre valorile de atunci ale culturii noastre. După programele învățământului secundar de pe acea vreme, nu se pomenea nimic, la limba română, de mișcarea literară strict contemporană. O presupun, cel puțin, ca să nu fac prea grea vina profesorilor mei de acea materie, care nu mi vorbiseră niciodată de „Junimea“ și de misiunea culturală pe care și-o asumase. Nu auzisem prin urmare nici de Maiorescu,—pe calea pe care ar fi fost natural să iau cunoștință de numele lui, indisolubil legat de acela al societății literare, al cărei principal protagonist era.

Puțin timp însă după înscrierea mea la facultatea de științe, unul din noii mei prieteni, care, mai bine informat sau mai curios decât mine, urma, deși studia dreptul, cursul de istoria filosofiei contemporane de la facultatea de litere, m'a luat într'o zi să-l ascult și eu—„măcar odată“. Mi-aduc foarte bine aminte de acest cuvânt, care fusese probabil opus obiecției mele că nu vedeam ce aș fi căutat la un curs de o materie ce nu mă interesa. Prietenul meu a adăugat chiar, ca scuză pentru stăruința lui și ca îndemn pentru nehotărârea mea, vorba cunoscută : une fois n'est pas coutume...

Nu prevedeam, nici el, nici eu, că zicătoarea avea să rămână de rușine. „Odată“—ca să mă servesc de limba cu care eram deprins pe atunci—n'a fost pentru mine, în cazul pe care îl povestesc, ceva egal cu unitatea. A fost o cantitate, nedeterminată încă de sigur, în primul moment, dar pe care o simțeam considerabilă ; bănuiam chiar că era atât de mare, în cât putea să tindă spre infinit.

Sala cu numărul IV, pe care cursul lui Maiorescu o făcuse cunoscută, era plină de lume. Pe băncile din amfiteatru, studenți, în-

grămădiți în mare număr ; pe scaunele de jos, public strein, ușor de deosebit prin vârsta pe care o arăta ; mi-aduc aminte, ca acum, de un bătrân mărunțel, cu părul alb. Și mai era în sală încă ceva, ce nu se vedea, dar se simțea. Era o atmosferă particulară, anevoie de caracterizat : veselă și totuși concentrată, plină de reculegere și în acelaș timp de nerăbdare. Într'un contrast izbitor cu dezordinea și gălăgia ce precedau începerea altor cursuri, în sala cu numărul IV toți stau, plini de cuviință, la locurile lor, cu grija par'că să nu turbure cumva intrarea profesorului, ce se aștepta dintr'un moment într'altul, și să nu-i întârzie, nici măcar cu o clipă, primele cuvinte.

Cu o exactitate cronometrică, la orele cinci și un sfert Maiorescu a intrat pe ușe, cu pași mărunți și grăbiți, ținând în mâna stângă, cu brațul îndoit, pălăria și câteva foi, de format mare. Întru cât îl vedeam pentru prima oară, m'a impresionat mai întâi, cum era firesc, înfățișarea lui fizică. Era un om robust și energic, care părea hotărât, serios și chiar aspru, un om care, de sigur, nu se juca cu lucrurile de care se apuca și nu glumea ca datoriiile vieții. Ținuta lui pe catedră avea ceva încordat și stăpănit, ceva rigid și hieratic, ceva aproape solemn. Nu fără dreptate s'a zis că părea, câteodată, un preot care celebra, un cult. Vocea lui era gravă și oarecum apăsată ; cuvintele lui erau rare și par'că scandate. Fraza lui curgea totuși plină, corectă, de o izbitoare structură literară. Iar gesturile lui plastice desemnau par'că și pentru ochii celor ce-l ascultau, conturile ideilor pe care le expunea.

Am înțeles atunci, mai întâi, ce însemna darul, marele dar, al vorbirii. Profesorii pe care îi avusesem în liceu, la materiile ce ar fi îngăduit desvoltări oratorice sau le ar fi reclamat chiar, nu se bucurau de o înzestrare specială, din acest punct de vedere. Iar pe ceilalți oratori ai țării nu putusem încă să-i cunosc. Impresia pe care mi-a făcut-o astfel Maiorescu, prima dată când l-am văzut și l-am auzit, a fost cu atât mai puternică, cu cât era unică.

Și mai mult, însă, m'au impresionat lucrurile pe care le spunea. Vorbea, în acea neuitată „prelegere”, — cum obicinuia să zică el, conformându-se uzului academic german, — de clasificarea științelor, după Auguste Comte. „Materie aridă !” — mi s'a plâns, la ieșire, prietenul care mă adusese și care, ca student în drept, nu părea a se interesa prea mult de științele pozitive, „Dar care dă de gândit” — m'am marginit să-i răspund eu, care nu mă găseam în aceeași situație. Și'n adevăr, ideile de care am luat cunoștință atunci m'au urmărit multă vreme, cu o stăruință vecină cu obsesiunea. Iar rezultatul, cu totul neașteptat, a fost că, meditând asupra raporturilor pe care le stabilea Auguste Comte între științe, am ajuns să mă gândesc, mai mult

și mai adânc, la rosturile lor, în general. Ele căutau, evident, să explice diferitele categorii de fenomene ale universului,— fie care, se înțelege, câte una. M'am întrebat dar, în chip firesc ce explicau matematicile la care țineam atât de mult. Și răspunsul, pe care m'am văzut silit să mi-l dau eu însumi, a fost fatal. Ele nu explicau nimic; nu făceau decât să dea precizia cantitativă ultimă explicărilor, pe care le formulau celelalte științe. Altfel, matematicile nu se ocupau în deosebi de nici o categorie de fenomene ale naturii. Așa, cel puțin, mi se părea pe atunci. Și nu vedeam, prin urmare, cum m'ar fi putut ajuta ele să ajung la înțelegerea lumii, a cărei nevoie începuse a lua pentru mintea mea, oricât era încă de necoaptă, proporții apreciable.

Oricât ar părea de curios, nevoia aceasta îmi era, încă de pe atunci o cunoștință veche și incomodă. Incepuse să mă viziteze—și să mă necăjească—de timpuriu. Îmi pricinuiseră, bunăoară, câteva mici crize, ce îmi neliniștiseră, încă din copilărie, credințele religioase. N'aveam încă 11 ani, când mă făcuse să pun piciorul pe căile îndrăznețe ale naturalismului și evoluționismului în împrejurări comice sau chiar triviale. Văzusem într'o zi, la țară, o puțină de brânză, scoasă din pivniță, fiindcă se golise, și uitată într'un colț de oamenii din curte, care, în toiul muncilor agricole din luna lui Iulie, n'avuseseră timpul s'o spele. Pe fundul ei se mișcau niște viermi. În mintea mea de copil s'a ridicat atunci, brusc, întrebarea, cum luaseră naștere acolo, acele vietăți netrebnice? Se băgase oare Dumnezeu în fundul putinei de brânză, ca să le creeze, așa cum crease la început, după Biblie, celelalte animale? Răspunsul mi se părea că nu putea fi decât unul singur. Resturile de materii organice de pe fundul putinei suferiseră, sub acțiunea căldurii, transformări, din care ieșiseră, de la sine, viermii cu pricina. Mergând apoi mai departe, cu neastâmpărul intelectual de care pătimeam încă de pe atunci, m'am gândit că, poate, așa au luat naștere, la început, primele ființe vii,— care nu vor fi fost, poate, ca cele de astăzi, ci mult mai mici și mai nevoiașe, cam ca viermii în cheștie, sau și mai ticăloase încă...

Mi-aduc aminte ca acum de ceeace a urmat după acea neașteptată ispravă ideologică. Speriat par'că de atâta îndrăzneală, am pornit-o, aproape în fugă și fără să știu de ce, înspre păduricea din apropiere. Era ca și cum m'ar fi apăsât un vag sentiment de remușcare. Făcusem poate un păcat... Și mă împingea par'că de la spate nevoia de a medita, la umbra copacilor, în liniștea tăcută a desigurilor, de a mă lămurii, de a mă spăla de păcat. Sau poate, de a căuta verificări de fapt?... Culcat pe iarbă, pierdut printre bălării, m'am apucat în adevăr să mă uit, iscoditor, la găngăniile mărunte, pe care

le puteam descoperi prîpprejur. Erau mici și nevoiașe, de sigur... Să fi fost, totuși, cu puțință, ca ele să se fi „făcut“ singure?

Și n'am găsit, ca să mă liniștesc, decât presupunerea că n'au fost poate, la început, nici măcar așa cum le vedeam eu. Vor fi fost mai întâi mult mai mici, mult mai nevoiașe,—și numai cu vremea vor fi ajuns mai mari și mai bine întocmite... Erau, în germen, ideea generației spontane și ideea transformismului, de care n'am mai putut scăpa apoi, și pe care am fost fericit să le regălesc mai târziu, mult mai târziu, în operele biologilor și filosofilor contimporani. Căci, ca și programele părții literare a învățămîntului secundar, acelea ale părții științifice erau departe de a fi, pe acea vreme, ceea ce ar fi trebuit să fie. La „științele naturale“ se mărgineau să dea noțiuni de morfologie, cu clasificările curente, botanice și zoologice. Despre originea și evoluția formelor, vegetale și animale, lipsea orișice indicație, ori cât de sumară.

Mi s'a părut așa dar, în timpul crizei sufletești în care mă aruncase cursul lui Maiorescu, că matematicile de care mă ocupam, nu explicau nici o categorie de fenomene ale universului. Ele stabileau, e drept, legile numerelor și figurilor; dar acestea păreau a fi simple produse subiective ale minții omenești, nu realități obiective ale lumii din afară. Natura îmi părea plină de lucruri concrete, nu de numere abstracte; iar formele acelor lucruri nu mi păreau să aibă, în marea lor majoritate, nimic geometric. Cât despre legile mișcării, ele făceau parte mai mult din domeniul fizicei, de și formulele lor erau, incontestabil, matematice.

Ceea ce mă neliniștea, însă, și mai mult, era faptul că nici celelalte științe nu păreau să aibă, din punctul de vedere ce mă preocupă, o situație mult mai bună. Ele explicau, e drept, cât puteau, unele categorii de fenomene ale universului. Dar explicările lor erau limitate și rămâneau, în orice caz, izolate. Ele nu duceau adică la o înțelegere generală și unitară a lumii. Iar legăturile, pe care le stabilea Auguste Comte între ele, constituiau mai mult o precauție metodică, menită să le înlesnească, lor, desvoltarea, nu să ne ajute, nouă, celor ce le studiem, să ne facem o idee generală despre lume, să ajungem adică la o înțelegere totală și deplină a ei.

Muncit de asemenea gânduri, m'am hotărât să urmez regulat, din toamna următoare înainte, cursurile de filosofie,—pe acele ale lui Maiorescu, firește, în primul rând,—în care speram să găsesc lămuririle necesare. Nu-mi închipuiam, în adevăr, nicidecum că problema ce se ridicase dinaintea mea nu mai preocupase și pe alții. Și o nouă întâmplare, de astă dată și mai hotărâtoare, m'a aruncat, definitiv, pe alt drum. În anul acela a fost vorba la cursul de istoria fi-

osofiei contemporane de doi filosofi englezi, John Stuart Mill și Herbert Spencer. Cel dintâi, din operele căruia Maiorescu n'a studiat decât „Subjugarea femeilor“ și „Libertatea“, m'a interesat mai puțin, —deși constituise pentru ceilalți studenți partea cea mai frumoasă a cursului. La cel de al doilea însă mi-a atras atenția, în deosebi ideea evoluției. Din nefericire, profesorul nu făcuse decât s'o indice, ca formulă cosmologică generală, pentru ca să treacă apoi la geneza formelor vieții sufletești, după „Principiile de psihologie“. Ca s'o studieze mai deaproape, am luat „Primele Principii“, opera de căpetenie a filosofului englez. Și am fost atât de impresionat, încât am citit-o de două ori, pe nerăsuflăte. Găseam într'însa, în adevăr un prim răspuns la întrebările ce mă chinuiau, Găseam, în orice caz o confirmare a credinței mele că științele particulare nu ne dau decât crâmpie de înțelegere a lumii. Spencer zicea că ele nu ne dau decât cunoștințe „parțial unificate“ și că „unificarea totală“ a acestor elemente fragmentare de înțelegere a lumii trebuia s'o ia asupra-și o știință mai generală decât ele, adică filosofia. Lucrarea, neobicinuit de întinsă, pe care am făcut-o asupra operei filosofului englez, s'a bucurat de o atenție deosebită din partea lui Maiorescu. Mi-a adresat, la universitate, câteva cuvinte de încurajare, și m'a invitat, pentru o convorbire mai lungă, acasă,—unde, spre marea mea mirare, m'a reținut la dejun.

Am avut astfel putința să-l văd sub o altă înfățișare, mai puțin impresionantă de cât cea de pe catedră, dar mai atrăgătoare. Era un om viu, mobil, prevenitor, afectuos,—la care familiaritatea nu su-prima distanța, dar înlătura sfiala firească a tinerilor la primul contact,—pe care solemnitatea rece sau chiar rigidă, de la universitate l'ar fi făcut, altfel, anevoios. Vorbea mai puțin rar și mai puțin apăsător de cât la curs, cu o vădită bună dispoziție sau chiar, în unele momente, cu o veselie pronunțată. Părea deasemenea mai puțin dogmatic; afirmațiile sale erau mai puțin categorice; dimpotrivă, le îngrădea adesea cu rezerve, pe care le pregătea cu cuvintele,—ce urmau de regulă după o mică pauză consacrată par'că unei rezezi, dar concentrate meditații,—și care, cum am aflat ulterior, deveniseră proverbiale: „Doamne! Domnule...“.

Era către sfârșitul lunii Mai, într'o zi plină de lumina intensă și de căldura timpurie a primăverilor noastre, când i-am făcut acea primă vizită. Pe veranda cu coloane ioniene și cu balustrada încărcată de clematite violete, a casei sale din strada Mercur, i-am povestit după dejun, la cafea, nedumeririle mele teoretice. M'a ascultat cu interes, aproape cu mirare, privindu-mă lung, aproape neîncrezător, cu ochii adânci ce-i stau par'că la pândă sub sprâncenele stufoase,—

și m'a îndemnat să nu las fără urmare frământările mele sufletești. „Vocațiile se manifestează uneori prin asemenea crize”, — au fost cuvintele cu care și-a încheiat sfatul, ce avea să cântărească greu în cumpăna vieții mele.

N'aș vrea să dau acestei amintiri un aspect dramatic, afirmând cum se obișnuiește în asemenea împrejurări, că „în acel moment”, s'a hotărât, definitiv, calea pe care aveam s'o urmez, ulterior. E însă cert că îndoielile mele, cu privire la utilitatea direcției în care mă împinsese pasiunea mea pentru matematici, au crescut brusc, devenind apoi din ce în ce mai puternice. Iar rezultatul a fost că în toamna următoare, când ar fi urmat să intru într'o școală politehnică, am renunțat pentru totdeauna la vechile mele planuri.

Așa am ajuns să mă ocup de filosofie. Și când întâlnesc uneori, în lecturile mele, discuțiile dintre filosofi asupra deosebirilor dintre cauzele „eficiente” și cele „ocasionale”, mă simt, — gândindu-mă la experiența pe care a constituit-o pentru mine această schimbare atât de importantă, — mai mult decât încurcat. Cursul lui Maioreșcu asupra lui Auguste Comte, ca și cel asupra lui Herbert Spencer, ca și convorbirea pe care am avut-o cu el însuși, au fost de sigur, cauze ocazionale. Cum le-aș putea însă nega eficiența?

Acest aspect al activității lui Maioreșcu, — care, întâmplător de sigur, dar cu o utilitate ce n'ar putea fi pusă la îndoială, a ajutat pe atâția să se lămurească, în mijlocul îndoielilor inevitabile ale tinereții, să găsească drumuri mai drepte, printre cărările piezișe pe care erau expuși să rătăcească, să nu-și piardă cumpătul, în fața greutăților nelipsite ale începuturilor, — mi se pare că este, astăzi mai ales, puțin cunoscut și puțin prețuit. Poate fiindcă a rămas învăluit în umbra discretă a convorbirilor particulare, — sau chiar în misterul influențelor personale inconștiente. Sunt totuși convins că, pe vremea când, sub influența Junimii, s-au făcut la noi primele eforturi mai serioase de ridicare a culturii noastre naționale la un nivel european, nu puțini au fost cei ce, când scriau o pagină, se gândeau fără să vrea, la ceea ce avea să zică Maioreșcu, stăpâniți fiind de nevoia nemărturisită de a nu se expune la criticile lui. Iar aceia care au trăit în apropierea lui imediată știu că nu puțini au fost cei ce i-au cerut și i-au urmat sfatul, desvoltându-se astfel, oare cum, sub conducerea lui. Și mai știu, de asemenea, că printre ei se găseau tineri ce au jucat, mai târziu, roluri de frunte în viața noastră națională.

De când am început apoi să mă ocup, mai stăruitor de filosofie, am rămas legat sufletește de Maioreșcu. Raporturile mele ulterioare cu el și cu Junimea, la care m'am văzut astfel asociat, n'au fost poate lipsite de interes. Nu le-aș putea însă povesti acum. Aș

depăși mai întâi, limitele ce-mi sunt îngăduite, în cadrul volumului de față. Și al doilea, ar fi încă prea de vreme, date fiind unele aspecte ale lor,—cele politice bunăoară. Sper să pot face însă mai târziu ceea ce nu pot face acum. Aș dori chiar să fie cât mai târziu, ca o garanție mai mult de obiectivitate. Cu cât ne apropiem mai mult de poarta misterioasă ce nu se deschide, pentru fie care din noi, de cât o singură dată, dar ne desparte pentru totdeauna, când se închide în urma noastră, de lumea în care am trăit, cu atât ne depărtăm mai mult de vălmașagul turbure, plin de amăgiri și deșertăciuni, al vieții pământești. Și cu atât, dacă nu suferim de infirmități etice incurabile, putem ajunge să ne judecăm mai drept, pe noi înșine și pe alții.

P. P. Negulescu

Și sufletul ca nourul...

Și sufletul ca nourul se naște 'ntunecat.
In viața lui de-o clipă, de vânturi sbuciumat,
In cale-i lasă trăznet și samănă furtună,
Iar fruntea lui cu fulger ades' și-o încunună.
Dar când câștigă pacea, pe culmi când s'a suit
Incremenește-aripa-i pe-albastru nesfârșit...

E 'n culmi, departe, singur, dar plin de întuneric
Cum nourul — un munte — s'arată sus himeric.
In preajmă-i e tăcere ca 'n setea ce-o răzbuni
Și 'n sânu-i zăvorâte stau mutele furtuni!
Ci totuși in 'nălțime ferice gândul nu e
Când mai presus de patimi aripele îl sue !

Dar iată, vine-o rază, — de unde-a răsărit ?
Din biruința oare, sau dintr'un gând strivit ?
In liniștile sterpe, sau sbuciumul durerii
Misterios coboară lumina mângâerii...

De sus Vegherea sfântă cu raza-i l-a străpuns,
Credința 'n Ea, pe frunte cu mirul ei l-a uns,
Tot sufletul s'aprinde la tainica-i ivire
Topind in flacări ceața de patimi și robire.
Se stinge efemerul, deșertul vieței vis
Când ochiul său lăuntric e plin de paradis...

Ce-i pasă? Îl așteaptă în sânu-i larg, când moare,
Mormântul de lumină al veșnicului soare !

D. Nanu

Structura Junimistă

A apariția „Junimei“, într-o vreme când tezaurul științific și literar al Moldovei moderne se găsea la începuturile agonisirii lui, nu este totuși un fenomen de tinerete al culturii noastre. Prin toată compoziția și manifestarea ei, „Junimea“ apare ca o cristalizare a unei societăți mature, sprijinită pe un lung trecut. Vârsta societăților se judecă după calitatea spiritului lor și acela al „Junimei“, în care criticismul lui Maiorescu fuziona cu incisivitatea lui Carp și scepticismul lui Pogor cu profunzimea lui Eminescu și bunele metode moderne ale lui Xenopol, dovedea că un lung șir de oameni, cultivați prin lecturi înalte sau afinați în practica unei distinse vieți de societate, trebuise a fi lăsat în urmă. Unele din rămășițele bibliotecilor boeresti datând din veacul al XVIII-lea, aduc mărturia limpede a acelor preocupări de cultură înaltă, prin care societatea moldovenească trecuse mai înainte de a-și fi putut da expresia sa. Ceeace rezultase ca însușiri ale spiritului și inimii și ca putere de a organiza o concepție despre viață și lume, aștepta numai împrejurările prielnice pentru a lua forme de manifestare concretă. Istoricii vor arăta mai bine care au fost aceste împrejurări. Noi ne mulțumim să constatăm că „Junimea“ a însemnat nu numai un curent literar, dar și o adevărată structură morală.

O structură presupune integralitate și unitate, un mod de grupare a tuturor energiilor sufletești după un plan unitar și către finalități comune. „Junimea“ mi se pare că răspunde ambelor condiții. Căci spre deosebire de grupări literare cu un rost istoric în viața altor popoare, spre deosebire de pildă de „cenaclul“ romantic, „Junimea“ n'a fost numai o adunare de

scriitori, selectați după anumite criterii estetice, ci un organism cu puteri de iradiere asupra tuturor domeniilor culturii. Maiorescu a înțeles lucrul acesta încă din 1872, când scriind studiul său asupra „Direcției nouă“, arăta cum același spirit orienta nu numai pe poeții mai de seamă ai „Convorbirilor literare“, dar și pe autorii cari îi dădeau studii de istorie, de filologie, de critică politică și literară. Se poate spune că junimismul a fost o adevărată disciplină de viață. Grupările care s'au constituit mai târziu, într'o vădită intenție de a egala modelul care se întocmise atât de fericit la Iași, n'au putut niciodată să imprime membrilor ei acea marcă distinctivă, păstrată în timp de două sau trei generații. Chiar rigiditatea de care junimiștii sunt învinuiți nu era decât expresia unei siguranțe interioare, provenită dintr'o integrare mai largă a puterilor sufletești. „Junimea“ a fost o școală a fermității, cu tot ceea ce acest termen cuprinde ca avantajii și poate ca neajunsuri. Căci dacă în momente de repezi schimbări, cum au fost acelea ale ultimului secol, oamenii bine întocmiți sunt chemați să ție cămășă, forma lor prea încheșată și oarecum închisă manifestă o anumită rezistență față de curentele vremii. Să adăugăm că dacă în ultima generație de intelectuali, tipul junimist este mai rar reprezentat, aceasta nu înseamnă că nevoia lui nu mai poate fi viu resimțită.

A fost oare „Junimea“ o structură unitară? Evident, în sânul ei s'au întâlnit temperamente felurite, oameni cu o pregătire deosebită și cu talente inegale. Sub această varietate se pot recunoaște însă unele tendințe omogene. Mai întâiu acea aspirație către limite precise și clare, care a ținut departe pe junimiști de formele oricărui exces în literatură, în știință sau în viața practică. Nici poligrafia, nici exaltarea mistică, nici modurile eruptive ale sentimentului și acțiunii n'au putut să se desvolte în atmosfera „Junimei“. Tot ce era excesiv se frângea de acea voință limitativă, atât de bine secundată de un ascuțit simț al ironiei. Spun ironie și nu humor, darul de a surprinde ridiculul demascându-l cu causticitate și nu virtutea de a te înveseli rămânând plin de simpatie pentru obiectul care te-a înveselit. Ironia te face temut, dar nu popular. Din această pricină grupul care a întovărășit până la urmă „Junimea“ a fost destul de puternic, dar nu prea numeros și legă-

turile care l-au cimentat au stat mai mult în stima reciprocă, decât într'o cordialitate aprinsă și debordantă.

Calitatea structurii junimiste a fost eminentamente intelectuală. Junimiștii au fost în primul rând oameni de idei. Atenția lor s'a îndreptat în deobște către stabilirea principiilor și aceasta chiar în domeniul acelor specialități științifice care par a reclama mai cu seamă cercetarea realităților particulare și concrete. Este astfel caracteristic faptul că Al. Xenopol dezvoltă paralel o activitate de istoric și filosof și face să culmineze lucrările sale într'o operă de filosofie și metodologie istoriei. Nu se poate spune că printre junimiști au lipsit cercetătorii atenți la fapte. Erudiția mărunță și haotică n'a stat însă în gustul lor și prin importanța pe care au știut s'o rezerve vederilor generale, ei au realizat în chip fericit acea armonie dintre intuiție și concept în care Ion Kant vedea condiția progresului cunoștinței.

O mențiune specială merită locul pe care momentul estetic îl deține în structura junimistă. Oameni de bun gust și de maniere elegante, cu înțelegere pentru mai multe arte, profesând oratoria antică, junimiștii au fost promotorii unei culturi de tip estetic. Ceeace Maiorescu cerea oricărui producător de cultură era de fapt o însușire a genialității artistice: acel „entuziasm impersonal“, despre care vorbise Schopenhauer în capitolele de estetică ale sistemului său. Iar stricta delimitare între valori, în care se rezumă sensul întregului criticism junimist, era o operație care se orienta după concepția unei arte eliberate de influențe provenite din regiuni eterogene. Prin analogie cu programul unei „arte pentru artă“ se formează acela al unei științe libere de orice alt amestec și chiar al unei politici care nu se îndrumează decât după propriile ei norme interioare. „Junimea“ combate deopotrivă tendința în artă sau știință ca și sentimentalismul în politică. Astfel, cine studiază pe Eminescu poate rămâne uimit constatând cum în activitatea sa poetul alternează cu analistul lucid al stărilor sociale, visătorul și imaginativul cu omul datelor exacte. „Adevărul în toate domeniile“ este deviza călăuzitoare a lui Maiorescu și pentru a obține acest adevăr care are o fizionomie deosebită după domeniul în care îl cercetăm, este limpede că sunt necesare acțiuni de separare și organizare, de limitare față de

exterior și de grupare către un centru propriu, al căror model rămâne activitatea plăsmuitoare în artă. Improvizației și scăpării, „Junimismul“ îi preferă lucrarea întocmită pe îndelete, bine cumpănită și echilibrată. Din această pricină junimiștii nu sunt atât oameni de acțiune, avântați în largul vieții practice și sociale, cât oameni de interior, meșteri în atelierile unde opera se alcătuește cu încetul. Oamenii aceștia nu resimt niciodată graba de a termina repede lucruri care cer timp pentru a fi bine duse la capăt. Polemica dintre „Convorbiri literare“ și „Contimporanul“ durează aproximativ un deceniu și repliele junimiste vin uneori doi sau trei ani după atacurile care le prilejuiseră. Este limpede că în aceste împrejurări nu interveneau cu rol determinant impulsurile omului de acțiune, ci chibzuința învățatului și a meșterului răbdător.

„Junimea“ a fost un centru de cultură urbană, cu toată prezența caracteristică în sânul ei a unui scriitor rustic ca Ion Creangă și a unui geniu cu profunde rădăcini în viața anonimă a poporului, cum a fost Eminescu. Conducerea mișcării literare de către scriitorii ridicați din pătura rurală sau participând la sfera ei de viață este un fenomen care începe înainte de „Junimea“, dar care atinge plenitudinea lui abea mai târziu. Oamenii cari se adună acum aparțin Iașilor dela 1860, un distins oraș de tip provincial, cu vechi tradiții de scaun domnesc, asemănător în unele privințe cu Weimar și Heidelberg, localități cu un rol înrudit în viața culturală a Germaniei. Mișcarea „Junimei“ se întretesc cu viața de societate a Iașilor, așa încât în renumitele ei ședințe literare libertățile boeme ale cenaclului se temperau prin stilul mai rezervat al saloanelor. Calitatea urbană a „Junimei“ dă o anumită direcție preocupărilor ei, chiar celor practice. Problema orașelor, aceea a formării și creșterii unei burghezii naționale este considerată de junimiști cu un interes infinit superior problemei țărănești. Proiectul de reformă școlară al lui Maiorescu (1876), care propunea pentru întâia oară învățământul real în scopul cererii unei pături orășenești producătoare, indică sensul în care se desvolta gândirea politică a junimismului.

Se repetă neincetat că „Junimismul“ a exercitat o aspră critică împotriva acelor forme apusene ale vieții publice, pe care reforma grăbită a statului le-a introdus în ultima sută de

ani. Se uită între acestea să se adauge că astfel de critici nu se însoțeau cu dorința de întoarcere către vechile forme. „Junimismul” nu dorea decât să aducă fondul corespunzător la nivelul formelor. Dorea apoi o ritmică mai domoală a transformărilor, menită să le menție în acord cu evoluția totdeauna mai înceată a factorului intern. Structura junimismului nu era propriu vorbind reacționară. Afundarea romantică în trecut, cultul fervent al cadrelor arhaice de viață a putut apărea uneori ca un motiv literar, dar nu ca o idee politică diriguitoare. Este sigur însă că oamenii aceștia cari construiau încet, cu simț al măsurii, al ironiei și urbanității, cultivau idealul mai static al armoniei finite și realizate.

Sunt clipe de neliniște în care mințile noastre încearcă să regăsească dreapta lor măsură.

Pagini omagiale

Sărbătorirea „Junimei” este pentru „Societatea Scriitorilor Români” un eveniment cu atât mai solemn, cu cât „Junimea” a fost cea mai viguroasă și mai creatoare societate de scriitori din câte a cunoscut cultura românească modernă. Acolo, la „Junimea”, au stăpânit: spiritul critic — atitudine europeană — și buna-cuviință românească. Acolo s’au încercat cele dintâi sinteze românești; căci în mijlocul atâtor evenimente externe — semnele începuturilor de cultură — „Junimea” a știut să rămână clar-văzătoare și să susțină toate talentele românești. „Intră cine vrea, rămâne cine poate”; lozinca aceasta este în acelaș timp și cel mai fericit criteriu de selecție a valorilor. Ochiul ager al „Junimei” a știut să aleagă elemente creatoare, să le ajute și să le impună. Nici o societate literară din lume n’ar fi putut face mai mult. Prezența „Junimei” în tânăra cultură românească a fost deci nu numai critică, ci și creatoare. A alege, a ajuta, a impune — sau a

lupta contra sterilității și a fraudei culturale — este un act creiator de care istoria unei țări trebuie să țină seamă. Astăzi, când istoria „Junimeii”, este prezentă în toate capitolele Istoriei moderne românești — nimeni nu se mai îndoiește de importanta funcție a unei societăți de scriitori. Este cea mai viguroasă verificare a rolului spiritualității în crearea istoriei, pe care o cunoaștem noi, românii. „Junimea” a înțeles misiunea spirituală și civilă a scriitorului ; a înțeles că o țară nouă se face mai ales cu un duh nou. „Societatea Scriitorilor Români” aduce deaceia sincerul ei omagiu acestei revoluționare și românești cetăți spirituale.

Comitetul Societății Scriitorilor Români

Clipe prinse din viața lui Eminescu și Maiorescu

Fragmente din notițe de Amintiri

Notele ce urmează nu sunt scrise acum, cu prilejul mării serbări de comemorare a acelei *Junimi*, care a exercitat o înrâurire atât de puternică asupra vieții noastre publice, mai întâi literare și culturale, apoi chiar politice.

Sunt bucăți scoase din cadrul unor *Amintiri*, pe cari le-am notat pentru mine, ca să-mi fixez impresiile avute în unele momente memorabile ale vieții.

Importanța subiectivă, care mi-a dictat notarea lor, își poate găsi un echivalent obiectiv în faptul că ele adaugă o trăsătură, cât de mică, la portretul cât mai vrednic al unor realități trecute.

Ele nu vor fi fără folos pentru acela care va căuta a reconstitui chipul vremurilor și al oamenilor.

Dacă cele ce privesc oameni de seamă, ca Eminescu și Maiorescu, s-au impus a nu fi lăsate pradă uitării, e că sunt scăpărări de lumină ale unor apariții geniale cari cer să fie adunate cu pietate.

I

DELA EMINESCU

1) Eram încă în liceu, sau în preajma bacalaureatului. Mă dusesem să ascult o conferință a lui Maiorescu la Ateneu, în

sala acelui local din gura Cișmigiului, unde se află azi Teatrul Liric. Mă așezasem într'un cap de bancă, dinspre intrare. Maiorescu, care înlănțuia atenția auzitorilor cu șirul logic al ideilor, cu timbrul fascinant al glasului său muzical, cu măsurata expresivitate a gestului de o sobrietate clasică, nu desprețuia, în cursul desvoltării subiectului, podoaba retorică a comparațiilor. Imaginile exemplilor, în arta lui oratorică, erau ceva mai mult decât simple flori stilistice recreative, erau adevărate concretizări plastice ale gândirii. Atunci, pentru lămurirea unei idei, anume a ideii „cercului luminos al conștiinței“, Maiorescu recurse la figura unei închipuiri sugestive, al cărei cuprins, dacă nu și întreaga formă, mi-a rămas în minte.

Inchipuți-vă pe marginea unui râu, o salcie, care își apleacă deasupra undelor limpezi ale apei curgătoare, ramurile ei pletoase. În mijlocul umbrei aruncate pe apă, un cerc de lumină care face să se vadă trecând prin el undele, câte încap în el, din masa apei curgătoare. Astfel, din valurile vieții noastre sufletești vedem în noi numai cât trece și încap în „cercul luminos“ al conștiinței.

Această imagine era, firește, desvoltată, era înflorită, era întrucâtva dramatizată cu muzicalitatea intonației măestrite a glasului, cu finețea expresivă a gestului sugestiv ca o evocare de intuiție.

Dar ce m-a impresionat atunci, ca ceva neașteptat, care îmi excita curiozitatea, era o atitudine inexplicabilă a conferențiarului. Pe când formula această comparație poetică, Maiorescu, întors puțin în partea sălii despre intrare, fixase cu privirea pe un auzitor din banca întâia.

Am urmărit direcția privirilor lui Maiorescu și am descoperit, din spate capul unui tânăr, cu un păr frumos, negru ca abanosul și tăiat ca o chică artistic rotunjită. Și, ce m-a izbit și mai plăcut, sub chica lui de artist, o ceafă de o splendidă armonie sculpturală ne mai văzută. Un gât de Zeu.

Mă întrebam în mine : cine o fi tânărul ăla ? Dece s-o fi uitând așa Maiorescu la el, cu unele înțelesuri, parcă, de zâmbitoare familiaritate intimă în privire ?

La terminarea conferinței, mi-a spus cineva, care a întreat și el pe altul :

— E un scriitor.

— Ce scriitor ?

— Eminescu... Poetul Eminescu.

Poetul Eminescu, pe atunci, era puțin cunoscut în rândurile generației mele.

2) Eram student la facultatea de Litere din București, înscris și la Drept, după ce „perdusem“, cum spunea cruzimea ingrătă a tinereții, sau după ce „făcusem“, cum ar spune modestia mai acomodantă a bătrâneții, un an la Medicină.

Unul din profesorii mei, Petre Cernătescu, un devotat politic al lui Dumitru Brătianu, m-a recomandat ilustrului său prieten pentru ziarul „Națiunea“ pe care atunci (1882—1883) marele patriot Dumitru Brătianu îl scosese ca să lupte încontra altui mare patriot, încontra fratelui său Ion Brătianu, care îi succedase la cârma țării, ca șef de guvern.

La ziarul „Națiunea“, unde mi-am făcut eu prima (și ultima) școală de gazetar — căci curând, chiar în timpul activității mele la acel ziar, în 1883, am plecat la studii în străinătate — am cunoscut, între alți redactori mai de seamă și mai în vârstă, dela cari am plăcute amintiri, și pe unul mai tânăr, Simionescu Râmniceanu.

Dela *Simionescu* (Râm.), mulțumită prieteniei lui, am o amintire prețioasă. El avea legături cu mulți colegi de presă. Intre alții, cu Mihail Eminescu, dela *Timput*.

Prin el am cunoscut întâia oară personal pe marele poet, a cărui valoare covârșitoare de azi nu se afirmase, pe atunci, prin o recuroaștere obștească, desăvârșită, deși ajunsese în culmea ascensiunii lui creatoare. Dar primul volum de poezii, publicat de Maiorescu în 1883, nu apăruse încă. Nu se adunaseră încă în mănunchiu solar multiplele raze geniale, la a căror strălucire nu mai era dat altuia să se ridice.

Era socotit, totuși, chiar atunci, printre confrății cari îl cunoșteau personal, ca o „minune“ a timpului, și din fericire ca o minune abordabilă. Și căutau să se folosească, să se bucure, pe cât puteau, de această favoare a împrejurărilor și a norocului.

Simionescu îmi spuse într'o zi, ieșind împreună dela ziar :
— Hai să luăm o cafeluță cu Eminescu la Rașca.

Rașca era o cafenea — berărie, cu grădină de vară, pe

str. Academiei, ceva mai departe de colțul Bulevardului, aproape în fața stradei ce duce la Capșa, în Calea Victoriei.

Il găsim pe Eminescu singur la o masă, înăuntrul cafelei. Impresia ce mi-a rămas, clară, întărită mereu de mirare, în decursul timpului, a fost vasta memorie și erudiția uimitoare a poetului. Simionescu îl întreba lucruri în diverse domenii de cunoștințe, pe cari nu le poți presupune gata, prezente în minte, nici la specialiști totdeauna.

Mi-aduc aminte, bunăoară, de întrebarea, sugerată de năstărușu ce mers al conversației :

— Oare cam pecând să fi apărut vioara, ca instrument muzical, în lume ?

Și Eminescu să caute, pe baza datelor evoluției istorice a muzicii, să-și dea o părere aproximativă ! Și tot așa de extraordinară mi s-a părut orientarea lui precisă în domeniul astronomiei. Cunoștea și spunea, în cifre, distanțele dintre corpurile cerești, între ele, și depărtarea lor de pământ.

Din așa fond sufletesc de convingeri, răsăria poezia, publicată după vre-o trei ani în urmă :

La steava care-a răsărit
E-o cale atât de lungă.
Că mii de ani i-a trebuit
Luminii să ne ajungă.

3) Era prin 1888. După ce obținusem doctoratul la Berlin, în August 1887, și mă întorsesem în țară, supliniam catedra de filosofie la liceul Mateiu Basarab din București, până să ocup, prin concurs, la 1 Dec. 1888, catedra de psihologie, pedagogie și estetică dela Universitatea din Iași.

Am întâlnit, atunci, de vreo două ori pe Eminescu în cancelaria liceului. Nu știu pentru ce venia. Fusese bolnav. Peste marele lui suflet trecuse groaznicele mutilări barbare ale fatalității. Ruinile lor se oglindeau înspăimântător de jalnic în chipul lui bolnav, în ochii lui stinși. Parcă din adâncul supra-umanei lui conștiințe învăluite în haos, auziai ecoul aceluia geamăt din versul ce nu îndrăznesc să-l citez întreg :

„Ah organele's sfârmate...”

Când l-am văzut în 1883, era în culmea ascensiunii lui încă necoprinsă de înțelegerea timpului. Curând, și blestemul

destinului avea să-și strecoare otrava distrugerii lui. Acum, ajunsese, pare-se, la gradul din urmă al descompunerii. Și totuși, din „organele lui sfărmate“ tot mai licăreau, câteodată, scântele geniului.

Am stat de vorbă cu el. Auzisem că boala lui avusese nuanțe de manie religioasă. Parcă-l văd cum sta pe scaun cu bustul drept, cu amândouă mânele întinse pe genunchi, în atitudinea unei încarnații a lui Osiris, sub chipul v'unui Faraon egiptean.

Aflând că m-am întors dela Universitatea din Berlin, pe care o frecventase și el, o rază de vie curiozitate i-a însuflețit privirea. M-a întrebat de mulți profesori pe cari îi audiase. Intre cei d'întăiu, de marele egiptolog Lepsius, pe care eu nu l-am apucat. M-a întrebat de Curtius, directorul Muzeului de Antichități din Berlin, profesorul a cărui vervă erudită și fantezie de artist da viață și înțeles simbolic gesturilor încremenite în ghips ale zeilor și eroilor greci, din Muzeu.

Vorba lui înceată șoptia domol, ca'n vis. — ecou nestăpânit al comorii sufletești nepătrunse, care, în curând, la 1889, avea să se scufunde în întunericul de veci.

II

DELA MAIORESCU

Cu Maiorescu am avut, firește, relativ mai multe clipe de contact. Din fiecare s-ar putea desemna o trăsătură caracteristică a personalității lui. Din toate ar răsări acea nesdrucinabilă atitudine protocolară care se cristaliza, *sub specie aeternitatis*, cum obișnuia el să spună, chiar în împrejurări neprielnice, cum la-m văzut, bunăoară, la o ședință a Academiei Române. E cea mai veche amintire a mea despre Maiorescu.

Abia eșisem din liceu. Era în 1880. Se discuta în Academie, sub preșidenția Regelui Carol I, proiectul de reformă a ortografiei române. Maiorescu susținea, ca raportor, proiectul noii ortografii, combătut cu înverșunare de marele luptător August Treboniu Laurian, reprezentantul curentului latinist. Situația lui Maiorescu nu era ușoară. Cel care se ridicase în contra proiectului nu era un om de a doua mână. Invățatul ajutor al însemnatei opere *Tentamen criticum* (apărute la Viena

1840), în acel timp profesor de limba și literatura latină la Universitate (l-am apucat și eu, cu puțin înaintea morții lui), avea un prestigiu mai presus de sfera multelor lui titluri, destul de înalte, dar relativ abordabile. Laurian, fruntașul revoluției dela 1848 din Transilvania, fusese președinte, cu rol conducător dominant, al Academiei Române, la începuturile ei. Și, ca încoronare a tabloului, fusese profesorul Regelui Carol, care presida ședința. Și încă, apoi, ca circumstanță care complica situația, marele luptător avea un temperament de o impetuoasă combativitate agresivă.

În toiul discuției, întărit de un argument al lui Maiorescu, care apăra principiile noii ortografii, Laurian, care își vedea amenințat sistemul său de cugetare filologică, latinistă a strigat înfuriat, rupându-și fraza, de care mi-aduc aminte aproape textual, cu un fel de interjecție rămasă probabil, ca un tic de tusă, din o boală a lui de gât:

— Apoi, dacă nu mai vrem să judecăm — mna! atunci s-o spunem pe față, mai bine, curat românește — mna! — că fiecare e liber să scrie așa cum o vrea — mna!

Maiorescu, dela masa lui de raportor, așezată sub tribuna prezidențială, la fiecare — *mna!* ca la răsfufnetul unei lovituri de măciucă, se inclina politicos:

— Mersi!... Mersi!

Cei cari l-or fi cunoscut mai bine decât mine, pe atunci, i-or fi zărit eșind, automatic, finele lui ghiare și ascunzându-se repede, cu voință; și i-or fi văzut mijind, sub zâmbetul afabilității de circumstanță, colții ascuțiți ai ironiei mușcatoare. Nimic din impulsurile lăuntrice n-a străbătut de sub decorul convențional al ședinței solemne.

Nu pot să adun celelalte cazuri împrăștiate în textul notelor; nici, mai ales, să le fac să încapă în limita paginilor îngăduite pentru publicația ocazională. Mă mărginesc la un moment în care se evidențiază marea lui plasticitate mintală, extraordinara lui putere de memorizare.

Se sărbătorea scoaterea la pensie a ilustrului profesor, pentru limita de vârstă, limită care nu coincide totdeauna cu limita puterilor de muncă. Maiorescu a dovedit-o strălucit, în curând, prin energia activității lui în politică: culminând ca

șef de guvern (1912) și ca președinte al conferinței păcii dela București (1913).

Ca unul care a fost profesor al Universității ieșene și îndrumător al atâtor instituții culturale din capitala Moldovei, el a fost sărbătorit și la Iași. Din partea Universității, ea delegat al facultății de Litere, i-am ținut eu cuvântarea omagială, în *aulă*. Ca să fiu mai protocolar, cuvântarea nu am rostit-o liber. I-am citit-o. După mine au mai vorbit alții, în numele diferitelor instituții. Intre vorbitori a fost și Petre Râșcanu, pentru Institutele-Unite, mi se pare.

La toți le-a răspuns, la urmă, Maiorescu. A vorbit liber, fără a se servi de nici o notiță. În cursul cuvântării, s-a raportat odată la ce am spus eu, odată la ce a spus Râșcanu,

Indată după terminarea manifestărilor de omagiu, cari au ținut mai toată ziua, în diferite părți ale orașului, a venit la mine cineva dela *Evenimentul*, dacă nu mă înșel D-l Rudolf Suțu, să-mi ceară pentru ziar discursul pe care văzuse că îl aveam scris gata.

- Mi l-a dat și D-l Maiorescu, adause el.
- Când?
- Ceva mai înainte. L-am și dus la redacție.
- Când l-a scris?, întrebai mirat.
- Nu știu.
- Ași vrea să-l văd și eu.

Am promis să aduc eu însumi la ziar cuvântarea ce o cetisem în *aulă*.

O problemă psihologică mi se formula în minte. Când a scris Maiorescu cuvântarea? După ce a spus-o? Ori înainte de a o rosti? Sunt tipuri de memorizare și de un fel și de celalt. Din repetată experiență cunosc primul caz: al meu.

Ajuns la redacția ziarului, caut să văd cum e redată cuvântarea lui Maiorescu în scris. O citesc cu atenție. Era întocmai, întocmai cum o rostise. Dar, ca să văd în ce caz ne aflăm, caut pasajele unde oratorul se raportase la ce am spus eu și la ce a spus Râșcanu. Acelea nu puteau fi prevăzute și scrise înainte. Sunt or nu amintite? Și cum? Le-am găsit: într'un loc „cum a spus D-l Găvănescul”. în altul „cum spunea D-l Râșcanu”. Dar aceste raportări erau adăugate pe deasupra, printre rânduri, scrise mai mic. În colo, tot discursul era scris

curat, citeț, aproape caligrafic, fără nici o îndreptare, fără nici o ștersătură.

Dovada era făcută. Maiorescu rostise, cu o exactitate excepțională, cu o spontaneitate captivantă, textul cuvântării festive, scris de mai înainte. Și stabilise, prin improvizare de moment, apropierea de idei ce legau vorbirea lui de spusele mele și ale lui Râșcanu.

Aceasta nu însemnează deloc că Maiorescu nu era în stare să improvizeze o expunere de argumente și considerații înlănțuite mai lung. A profesat doar avocatura, a fost doar deputat și ministru militant și a știut să răspundă imediat, *stante-pede*, adversarilor, cu un talent recunoscut și temut. Dar libertatea de care se putea servi la barou și la tribună, unde, de altfel, spontaneitatea improvizării era o necesitate ineluctabilă a cuvântului intrat în arena luptelor zilnice, nu voia să și-o îngăduiască la catedră.

I. Găvănescul

Sufletul „Junimii“

Junimea a fost o societate, un salon și o școală. Societatea era reprezentată prin *Theodor Rosetti*, cumnatul lui *Vodă Cuza*, prin *Petre Carp*, devenit curând ministru și *Vasile Pogor*, primarul de mai târziu al Iașilor. Salonul îl ținea *Iacob Negruzzi* și era împodobit cu personalitatea strălucită a lui *Vasile Alecsandri*. Școala era a lui *Titu Maiorescu*.

Școala alegea, salonul susținea, societatea admira, Fără școală, salonul n'avea ce să susțină, nici societatea ce să admire.

Aceasta însemnează că sufletul „Junimii“ a fost *Titu Maiorescu*. El a fost nucleul împrejurul căruia a luat viață plasma. Iar această plasmă a fost constituită din trei corifei, reprezentanți fiecare a câte unui gen poetic: *Mihail Eminescu*, genul liric; *Creangă*, genul epic; *Caragiale*, genul dramatic. Au fost ei mai mulți. Un *Slavici*, un *Duiliu Zamfirescu*. Nu mai vorbesc de *Iacob Negruzzi*. Dar aceștia aveau numai talent, rareori scânteeri geniale. *Creangă*, *Eminescu* și *Caragiale* au avut genialitatea creatoare aproape permanentă.

„Amintirile din copilărie“ ale lui *Creangă* e o încântare perpetuă. Tot așa „*Capra cu trei ezi*“, „*Ivan Turbincă*“ și mai cu seamă „*Harap Alb*“. Nu însă, cum cred unii, și „*Popa Duhu*“, care e doar o istorisire anecdotică sau „*Dănilă Prepeleac*“, care e un simplu basm. Tot așa, pentru încântarea veacurilor a scris *Caragiale*. „*O scrisoare pierdută*“, este cea mai însemnată comedie din literatura lumii. Iar celelalte comedii

— și chiar drama „Napasta” — sunt scrise de o mână maiestră. Nu mai vorbesc de briliantele literare care sunt „Făclia de Paști” și „La hanul lui Mânjoală”. Cât despre *Eminescu*, poezia lui lirică din „Scrisoarea I”, „Luceafărul”, „Mortua est” se pune fără doar și poate lângă a lui *Goethe* și *Victor Hugo*.

Câte și trei acești scriitori nu sunt numai scriitori naționali, ci și universali.

Creangă, intraductibilul *Creangă*, tradus totuși în englezește, a încântat sufletele Englezilor. Vezi că au simțit că copilul Ion este altceva decât *David Cooperfield* sau decât *Lordul cel mititel*. Au simțit — cu toate că în traducere n'au putut prinde toate nuanțele minunatei proze a autorului, — că Ion are viața genuină, viața instinctiv copilărească, — nu e un copil văzut prin ochii maturității, ci un copil, care-și trăește viața lui, nestingerită de nici o considerație lăaturalnică. Am putea zice că cu Ion, copilul a intrat cu adevărat în literatură. Proza lui *Creangă* e poezie pură. Eroi lui sunt de-o perfectă plasticitate. Mama și tatăl lui Ion au viața completă estetică. Tot așa „hapsâna” de mătușa *Marioca*. Tot așa *Mogorogea*, moș *Boдрângă*, moș *Luca* și toți ceilalți. Toți sunt așa cum i-a încondeiat marele povestitor, având în ei o viață estetică veșnică. Ei trăesc, nu numai pentru noi, *Românii*. Ei trăesc pentru toate popoarele și pentru toate vremile. Sunt o realizare estetică desăvârșită.

Ce să zicem de *Caragiale*?

Vom spune tot ce-a spus *Maiorescu* despre el — și încă ceva pe de-asupra. *Maiorescu* a recunoscut că personagiile lui *Caragiale* nu sunt tinichea vopsită, ci existențe vii; dar n'a vrut să le recunoască decât o realitate locală, nu universală. Când însă s'a analizat, mai de aproape, capodopera „O scrisoare pierdută” și când s'a comparat cu capodoperele comediei universale, s'a văzut că ea are calități ce nu se găsesc în niciuna dintre ele. S'a văzut, de pildă, că ideea ei generatoare — ridiculul ambiției politice — este o idee universală. Ori unde sunt trei înși, unul trebuie să aibă proemi-

nența, Așa cere ambiția, așa cere interesul social. Și *Caragiale* i-a văzut partea rizibilă, ca nimeni altul. Dar nu e numai atât. În nici o altă capo-doperă a comediei nu întâlnim, ca în „O scrisoare pierdută”, ideia generatoare însuflețind toate personagiile. Căci toate personagiile din această comedie plesnesc de ambiție politică. Cațavencu vrea să fie numai decât deputat. Farfuride cel cu „trădarea, dar s'o știm și noi” vrea numai decât să afle secretele partidului. Brânzovenescu vrea ce vrea Farfuride, dar nù în formele lui violente. Tipătescu nu vrea pe Cațavencu deputat, dar vrea și mai mult să nu supere pe Coana Zoițica. Coana Zoițica vrea să nu se afle în niciun fel intrigile ei cu Tipătescu. Pristanda vrea să-și servească superiorii, dar nu fără a trage și el ceva foloase. Agamiță Dandanache vrea să intre, cu toți ai lui, în parlament. Până și Cetățeanul turmentat își are ambiția lui; să se vâre printre cei mari, ca să afle cu cine trebuie să voteze. Și, deși s'a spus că aceste personaje sunt copiate de pe natură și că deci e de admirat realismul lor, în realitate sunt de un clasicism pur, realitatea lor neșind la iveală, decât din câte două—trei trăsături caracteristice, care se împletesc cu o rară eleganță în tot cursul piesei. Nici un *deus ex machina*, nici un șurup. O motivare magistrală de la intrarea lui Tipătescu și Pristanda în scenă până la nemuritorul toast al lui Cațavencu. Din această pricină pierderea și găsirea scrisorii, și iarăși pierderea ei și găsirea ei de acelaș personaj, deși la prima vedere par artificiale, sunt totuși de un firesc desăvârșit, pentru că autorul are grija ca la fiecare dată să pună în relief, odată cu situația, caracteristica personajilor. O scrisoare pierdută e superioară *Avarului* lui *Molière*, e superioară „Mizantropului” și chiar admirabilei „Les femmes savantes”.

Ce putem zice de *Eminescu*?

Pesimist în „Mortua est”, „Epigonii”, „Egiptul”, „Impărat și Proletar”, „Veneția”, „Ce te legeni codrului”, în câteva poezii erotice și în „Scrisori”, *Eminescu* este optimist în unele poezii de dragoste, în

„Călin“, „Mitologice“, și olimpien în „Luceafărul“, „Glossa“ și „Inger și Demon“. Realist în erotica lui, ca niciun alt poet, e fantastic în alte poeme. Grațios în „Pajul Cupidon“ și „Ce e amorul“, e frumos în „Lasă-ți lumea ta uitată“ și „S'a dus amorul“, și sublim în „Împărat și Proletar“, în „Scrisoarea I“ și Scrisoarea III. Toate notele caracteristice se găsesc în poemele lui, care sunt adânci chiar când s'ar părea de suprafață. Marea și am putea zice divină lui putere este de a îmbina într'o singură cugetare două impresii contrarii. Nimic nu e mai repulsiv pentru conștiința omenească decât ideea peirii; și nimic nu e mai atrăgător decât frumusețile naturii, care sunt și ale vieții. *Eminescu* aureolează ideea peirii cu frumusețile vieții și naturii și ne-o face acceptabilă. Aceasta nu va să zică, cum cred unii, că poezia lui *Eminescu* te îndeamnă la moarte și te face să-ți sece dorul de viață. Poezia nu e îndemn, ci viziune; nu e imbold, ci cristal sufletesc. Noi nu învățăm din poezia eminesciană să fim pesimiști și să ne deprimăm. Aceasta se poate întâmpla aceloră ce nu înțeleg poezia. Poezia lui *Eminescu* ne arată o anumită stare sufletească superioară, pe care poetul a izbutit s'o cristalizeze în cuvântul armonic, care, prin imagini și aureolă sufletească, pune în relief o idee - ideea generatoare care strălucește în sufletul nostru fără să-l deformeze. Si de aceea poeziile lui *Eminescu* s'au răspândit, s'au popularizat și trăesc în sufletul tineretului, fără să i-l corupă. El e marele nostru profet, marele deșteptător de energii, — puternicul exponent al durerii românului de veacuri. Căci pesimismul lui conține un mare adevăr, pe care nimeni nu-l poate înlătura. Tot ce e astăzi, mâine nu va mai fi. Dar tot în poezia lui pipăim binele, care *poate fi azi* și energia supraumană prin care-l putem obține. La temelia pesimismului filosofic, la a cărei adâncime niciun alt poet nu s'a coborât, este un dor de existență neînfrânt. Iată marea originalitate a lui *Eminescu*, care-i dă un rang eminent în poezia lumii.

Și deci *Maiorescu*, impunând opiniei publice pe

Creangă și mai cu seamă pe *Caragiale* și *Eminescu*, a făcut un act de mare critic și a împodobit societatea, salonul și școala „Junimii” cu niște eminente nemuritoare. Acesta e marele merit al acestei adunări omenesti și el va dura cât va dura limba românească pe pământ.

Mihail Dragomirescu

MELANCOLIE

Părea că printre nouri s'a fost deschis o poartă,
 Prin care trece albă regina nopții moartă,
 O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie
 Și în mormânt albastru și'n pânze argintie,
 În mausoleu-ți mândru, al cerurilor arc,
 Tu adorat și dulce al nopților monarc!
 Bogată în întinderi stă lumea'n promoroacă,
 Ce sate și câmpie c'un luciul văl îmbracă;
 Văzduhul scânteiază, și ca unse cu var
 Lucesc zidiri, ruine pe câmpul solitar.
 Și țintirimul singur cu strâmbe cruci veghiază,
 O cucuvae sură pe una se așează,
 Clopotnița trosnește, în stâlpi isbește toaca
 Și străveziul demon prin aer când să treacă,
 Atinge'ncet arama cu zimții-aripei sale,
 De-auzi din ea un vaer, un aiurit de jale.

Biserica'n ruină

Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrână.
 Și prin ferestre sparte, prin uși ține vântul—
 Se pare că vrăjește și că'i auzi cuvântul.
 Năuntru ei pe stâlpi-i, păreți, iconostas
 Abia conture triste și umbre au rămas;
 Drept preot toarce-un grier un gând fin și obscur.
 Drept dascăl toacă cariul sub învechitul mur.

.....

Credința zugrăvește icoanele'n biserici
 Și'n sufletu-mi pusese poveștile-i feerici,
 Dar de-ale vieții valuri, de-al furtunei pas
 Abia conture triste și umbre=au mai rămas,
 În van mai caut lumea-mi în obositul crier,
 Căci răgușit, tompatic vrăjește trist un grier;
 Pe inima-mi pustie zădarnic mâna-mi țiu,
 Ea bate ca și cariul încet într'un sicriu.
 Și când gândesc la viața-mi, îmi parecă ea cură
 Încet repovestită de o străină gură,
 Ca și când n'ar fi viața-mi, ca și când n'ași fi fost.
 Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost.
 De-mi țiu la el urechea—și râd de cite=ascult
 Ca de dureri străine?... Parc'am murit de mult.

MÉLANCOLIE

Traducere de Al. Gr. Suțu

Dans la nue il semblait s'être ouvert une porte
 Que franchissait des nuits la blanche reine morte
 Parmi tous ces flambeaux, dors, ô dors doucement
 Dans ta tombe azurée et ton voile d'argent.
 Sous la voûte des cieux, dans ton fier mausolée
 Douce reine des nuits, des nuits reine adorée,
 Sur de vastes régions, au champ et au hameau,
 Le givre scintillant étend son blanc manteau
 L'espace rayonne et, comme à la chaux passée,
 Brille la ruine dans la lande esseulée.
 Le cimetière seul veille au sein de la nuit
 Sur une croix tordue un hibon s'accroupit.
 Dans le clocher battant la simaise résonne
 Le démon mystérieux fendant l'air qui frissonne
 Frôle l'airain sacré de ses ailes d'argent,
 L'église en ruines, dans la brune surgit
 Déserte et délabrée et pieuse et vieille
 Dans ses carreaux brisés le vent siffle et mugit
 De ses incantations il vient frapper l'oreille
 Pour n'en tirer que plainte et que gémissement,
 Au dedans, sur l'autel les murs et les décombres
 Rien que pâles contourä et rien que tristes ombres
 Son prêtre est un grillon, servant fin et obscure
 Son chantre est le ciron qui bat dans le vieux mur !

.
 La Foi dans l'Eglise peint nos chastes images
 Elle avait dans mon coeur gravé ses contes pieux.
 Mais des flots de la vie et des orages sombres
 Rien que pâles contours et rien que tristes ombres,
 Dans mon cerveau en vain je cherche la lumière
 Car le rauque grillon pontifie haletant
 J'applique en vain ma main sur mon coeur pantelant.
 Il bat comme frappe le ciron dans la bière.
 Quand je pense à ma vie, elle est là qui s'effrange
 Redite doucement par une bouche étrange,
 Comme étant à autrui, moi n'ayant pas vécu !
 Qui donc cette histoire conte par le menu ?
 Je prête l'oreille et... j'insulte à ma misère,
 Comme si j'étais mort depuis longtemps sur terre !

„MOȘ JAC”

În curând se va comemora la Iași: „Junimea”. Se va serba a 72-a aniversare a înjghebărei ei. Este prima aniversare dela care lipsește «Moș Jac». La împlinirea a 25 ani dela apariția „Convorbirilor Literare”, apoi la 40 ani și mai apoi la 60 ani el a fost față. Cu acest prilej ca și în cele trei aniversări amintite va apare—de data aceasta din nou la Iași—un număr festiv al „Convorbirilor”.

„Biet Iași” el găzduitorul celor dela 1864 cari, în el, au purces „Prelegerile populare” pentru răspândirea culturii, găzduitorul celor cinci dintâi «Junimiști»: Titu Maiorescu, Petre P. Carp, Teodor Rosetti, Vasile Pogor și «moș Jac». Iar la 1867 Martie 1, spre întărirea faimei și mândriei lui, a apărut primul număr al „Convorbirilor Literare”.

Toți cinci sunt acum adormiți pe veci. Iașul doară trăiește. De fama și mândria lui de azi este prudent a nu se cerceta. Din cei următori acestora, cari an după an s’au alipit la această inițiativă pentru a forma „Junimea”, din 101 membri mai viețuiesc trei: D-l Ion Pop Florantin, Moș Costachi Meissner și conu Alecu C. Cuza. Acești din urmă, mi-au hotărât ritos să scriu pentru acest număr festiv. Prea îmi sunt dragi, prea îi respect, prea sunt binevoitori cu mine pentru a nu considera dorința lor ca o poruncă și... mă supun.

Sunt patru ani de când «Moș Jac»—nonagenar—redactorul „Convorbirilor” dela Iași a trecut în lumea dreptilor. Colbul adus de vânturi mărește tot mai mult—mai precis—greutatea pământului pe mormântul său.

Gândurile mi se învâlmășesc și val peste val sbuciumă sufletul meu în încrucișări bizare.

Da—negreșit am prins a mă deprinde să nu-l mai văd pe «Moș Jac» și amintirile se tot îndepărtează, imaginile par a veni deformatate. Noroc că mi le împrăștează maldurile de hârtii—manuscrite—găsite și adunate de mine după moartea lui. M’am pus să le scotocesc cu răbdare, cu migăleală. Sunt multe. Toate interesante. Sunt minunate.

Jacob Negruzzi

În trei ani abia am ajuns să le fac o așezare pentru ca la timp și loc să le pot da în vileag cu nădejde că vor fi de întreg folos celor cari pun interes și dragoste în a cunoaște cât mai precis și amănunțit evoluția intelectuală și culturală din veacul trecut—a acestei țări, ca și credința că ei nu vor fi puțini, dat fiind dorul și mijloacele actuale de cultivare ale tineretului de azi.

Exemple?... «Un album» *cu totul inedit* din 1879-1885 în care fiecare membru al Junimei a fost obligat de «Moș Jac» să scrie; un vers, un aforism, o gândire, o părere, o glumă... «ceva» înșfârșit. Apoi manuscrisele literare ale Reginei Elisabeta, Alexandri, Costachi și Leon Negruzzi, N. Gane, Al. Philippide, două sonete de Petre Carp (nepublicate), apoi manuscrisele multe «corosive» de V. Pogor, M. Eminescu, I. Creangă, Miron Pompiliu și apoi altele de ale lui V. Conta, A. D. Xenopol, T. Maiorescu, A. Lambrior, A. Naum, I. Slavici, Gh. Panu, Ștefan Vârgolici, N. Beldiceanu, Al. Gr. Suțu, D. Olănescu... și câți și câți încă.

Clasându-le îmi dădeam sama de câtă voință, bătae de cap, prodigioasă sânguință și putere de muncă a fost la «Moș Jac» al meu, al Junimei, al Convorbirilor, al culturai. Și dacă celelalte două amintiri ce am scris despre el (vezi Conv. Literare anul 1927 și 1932) au fost impuse de situațiuni dureroase a anumitor momente, acum la aceasta a 3-a amintire voi pune strădanie și chibzuință rece pentru ca memoria și judecata să nu fie cât de puțin influențate. Trebuie pătrunsă această abundență de dragoste ce am avut pentru el, astfel numai voi putea descoperi fața limpede a vieței lui, înflăcărea lui pentru frumos, elanul său către lumină, voința lui hotărâtă care a atins fără preget la redeșteptarea celor mulți și neștiutori.

«Moș Jac» a fost un om cuminte. Era înzestrat cu ceva din alcătuirile cele mai reușite ca fire: blând, modest, conștiincios, devotat și de o voință și hărnicie remarcabile. Viața lui și-a însemnat-o programatic, program dela care nu s'a abătut până când, nonagenar, a închis deabinelea ochii. Te poți întreba dacă și această trecere întru Domnul nu a fost programată, dat fiind detaliul că a refuzat baloanele de oxigen ce i-ar fi putut prelungi viața întru cât-va, fie vorba chiar de o clipă numai.

Coborător din oameni cu vază—fiul Vornicului, scriitorului și cărturarului cu mare însemnătate Costachi Negruzzi—din timpul lui Mihai Vodă Sturza, Grigore Ghica și ministrul din Moldova al lui Vodă Cuza. Studiile liceale și Universitare le-a urmat și terminat la Berlin unde a fost trimis împreună cu fratele său mai mare Leon (tatăl meu) la anul 1852—deci la vârsta de 10 ani—sub direcțiunea și privigherea profesorului prusian Carol Fieweger. Drumul l'au făcut

cu căruța de poștă. Condițiunile contractuale cu acest profesor au fost fixate pe o hârtie obligă vizată de Consulatul prusac din Iași. Le redau în traducere mai jos în părțile lor esențiale judecându-le ca având real interes.

Iași 29 August 1852.

Contract între D=sa Vornicul Constantin Negruzzi deoparte și d-l Carol Fieweger profesor și șef de pensionat de altă parte.

Art. I.—Dată fiind insuficiența mijloacelor de a se instrui temeinic în Moldova, D=sa Vornicul Const. Negruzzi trimite cei 2 fii: Leon și Jacob la Berlin pentru a-și face studiile atât colegiale sau umanitariste, cât și profesionale și Universitare sub direcțiunea și supravegherea profesorului Carol Fieweger care în acest scop se obligă a avea la Berlin un pensionat de tineri moldoveni.

Art. II.—Pentru a pune pe elevii săi în măsură de a face o educație cu adevărat îngrijită și de a-și apropia o instrucție solidă și pozitivă de natură a le asigura în viitor o situație onorabilă în societate procurându-le mijloacele de a-și câștiga viața mulțumită cunoștințelor ce au capatat.—Directorul Pensionatului se obligă formal și solemn a exercita asupra elevilor săi și mai cu seamă asupra celor 2 fii ai D=lui Const. Negruzzi nu numai o supraveghere cu totul părintească și plină de bună voință dar și o acțiune atât de constantă, incisivă și energică așa încât să poată oferi tatălui elevilor săi toate garanțiile pentru a duce la bun sfârșit opera de educație care i-a fost încredințată. Prin urmare pentru a se ajunge la acest scop șeful pensionatului se obligă în particular: a se conforma în totul la stricta executare a planului de studii care a fost hotărât pentru elevii săi și care prescurtat este următorul: Până la deschiderea cursurilor semestrului de vară 1853, la Colegiul Francez din Berlin, fiii d=lui C. Negruzzi anume Leon și Iacob după ce vor fi intrat în Colegiu la epoca fixată adică 1 Aprilie 1853 vor urma regulat cursurile. Mergând la Colegiu și înapoindu-se la pensionat vor fi întovărășiți sau de Director sau de un pedagog al instituției. În pensionat la ore fixate pentru studiile lecțiilor zilnice și a temelor scrise, vor fi continuu supraveghiați și secundați de către Director și profesorul pedagog la examenul cărora vor supune temele scrise și cu cari vor repeta toate lecțiile pentru ziua următoare. În ceasurile de recreație atât la pensionat cât și în plimbări, la exercițiile gimnastice, la școala de înot elevii se vor găsi totdeauna în societatea Directorului sau a guvernatorului pensionatului. Cursurile colegiale terminate, Leon și Iacob vor trece examenul de maturitate altfel numit examen de bacalaureat și cu diploma respectivă capatată vor trece de îndată la studiile profesionale ale Univesității din Berlin.

Carierea specială ce o vor îmbrățișa va fi hotărâtă în acord cu tatăl lor, ținând seamă de dispozițiile particulare cari le-au manifestat în timpul studiilor colegiale.

D-l Carol Fieweger se angajează a pune în folosință toate mijloacele de care arta pedagogică dispune pentru a face din elevii săi nu numai oameni instruiți ci și oameni de inimă și caracter, astfel nu va înceta nici un moment a da atențiune constantă și susținută a tot ce poate exercita o influență asupra moralului elevilor săi. El nu va pierde nici un moment din vedere marele scop către care orice bună educație trebuie să tindă neconținut știut acel de a forma în elev : omul stăpân pe sine în întreaga accepție a cuvântului reunind în el toate condițiile pentru a fi fericit și folositor semenilor săi și lui însuși prin îndeplinirea conștiințioasă și cu inteligență a obligelor de care are a se folosi ca un bun maestru al culturii, în un cuvânt șeful pensionatului va chema în ajutorul său toți agenții la dispoziția educatorului pentru a vedea eforturile sale încununate de cel mai fericit succes inspirând eleviilor săi odată cu gustul studiilor — isvor al unei adevărate fericiri omenești — și dragostea binelui, a adevărului imprimând și caracterului sentimente loiale și de fermitate.

La sfârșitul fie cărui semestru profesorul Fieweger va trimite D-lui C. Negruzzi odată cu raportul său asupra stărei morale și intelactuale a elevilor săi Leon și Iacob și certificatele eliberate de Direcțiune și Profesorii Colegiului și mai târziu ai Universității dând seama de sârghiința, purtarea și progresele ce au făcut în diferite ramuri de instrucție...

(Urmează articolele privitoare la plăți, îmbrăcăminte, hrană etc.)

Ultimul articol sună astfel:

Prezentul contract făcut în dublu exemplar este valabil pe 7 ani neputând fi reziliabil în nici un fel nici de o parte nici de alta atât timp cât vor îndeplini cu strictetă condițiunile sus menționate.

Făcut la Iași la 29 August 1852

(ss) *Const. Negruzzi*
Vornic

(ss) *Carol Fieweger*
Profesor

Legalizat sub No. 146 de Consulatul Prusian din Iași

(ss) *Ebert*
Consul

Leon și Iacob au stat 11 ani la studii la Berlin.

.....
Acolo — la Berlin în atâția ani «Moș Jac» și'a apropiat rigiditatea firei Prusiane care altoită pe acea a obârșiei noastre a dat un

felicitabil rezultat, dacă nu ar fi să cităm de cât pe Maiorescu, Carp, Frații Costachi, Frații Negruzzi, M. Cornea, Meissner, A. C. Cuza, etc. Drumul măririlor îi era deschis în o măsură puțin obicinuită. «Moș Jac» mai devenise și Doctor în drept „magna cum laude” — lucru rar, foarte rar pe atunci. Și totuși el a ales Profesoratul Universitar, profesiunea liberă de avocat, literile, știința... la propunerea de ministeriat (1885) a lui Ion C. Brăteanu a răspuns fără ezitare și imediat negativ: — Junimea, Convorbirile literare, profesoratul, avocătura și apoi Academia Română pe care a prezidat-o în mai multe rânduri, iată ministeriatul lui «Moș Jac» unde nu poți ajunge de cât cu reale însușiri recunoscute.

«Moș Jac» era plin de demnitate și cuviință. Priveștiștea acestei vieți a fost pentru mine ceva ce nu am mai întâlnit, căci nu-mi pot închipui altă făptură care să-și fi fixat rostul vieții în cele mai amănunțite detalii, rost de la care nimeni și nimic nu l’au putut abate.

Și dacă în tinereța mea l’am judecat aspru pentru acest fel de a fi fost: de a-și fi însemnat — pichetat drumul vieții, fel care mi se părea anost, fad, palid, plicticos și chiar egoist — azi privind înapoi regret acele momente de ușoară judecată, când văd rezultatele rodnice ce a adus pe câmpul românismului, a științei, a literelor, această modestă și harnică furnică.

«Moș Jac» a fost un om de largă cultură, atât prin ascendenții săi cât și prin educația și studiile sale sever supravegheate de tatăl său direct sau prin Carol Fieweger și fratele său mai mare Leon, s’ar putea zice că a început a învăța... din leagăn, căci tatăl său a cetit mult... foarte mult.

Că pana lui «Moș Jac» nu a avut mari străluciri, poate fi adevărat. Dar că a avut marele merit de a fi înțeles repede și cu întreaga credință necesitatea unei noi concepțiuni, unei noi orientări în viața socială intelectuală și culturală a țării este absolut cert, de unde se deduce adevărata evlavie cu care s’a pus pentru înființarea și apoi în slujba „Junimii și Convorbirilor”.

Din acest punct de vedere „Moș Jac” — fără exagerare poate fi numit „Creator”.

Crâncenă i-a fost lupta. A învins — fără gloriei cu răsunet — dar a învins și odată bătălia câștigată s’a retras modest, putând doară privi în ultimii ani ai vieții lui rodul unei munci cinstit împlinită. Cu câtă sufletească mulțumire descoperea un nou talent, o nouă pană, pentru „Convorbirile lui”; Conta, Xenopol, Panu, Gane, Eminescu, Creangă, Slavici, Pompiliu... De nu ar fi existat Junimea și Convorbirile cu «Moș Jac» câte poate din aceste mari talente și valori diriguindu-și pașii vieții spre alte orizonturi

nu ar fi dat neamului și țării ceea ce face azi fala veacului trecut și care stă la temelie României de azi.

Negreșit Titu Maiorescu a fost mentorul „Junimeii”, dar tot negreșit «Moș Jac» a fost sufletul ei și iarăși negreșit P. P. Carp, V. Popor și Th. Roseti i-au secundat și complectat cu mari străluciri de cultură, inteligență, talent și dragoste de neam.

Sunt oameni cari, prin specificul lor, de fapt au un „Ceva”. Ce este acel „ceva”? Fără a-l putea preciza el îți deșteaptă o anume judecată și influențează vădit sentimentul, trezind un soi de curiozitate. «Moș Jac» era din acei cari după părerea mea posedă acel „ceva” care depășea felul meu de concepție a vieții.

Să fi fost pentru că era atât de metodic, socotit și măsurat în toate acțiunile lui încât să pară și din cauza modestiei lui sub valoarea lui reală și sub acel al sentimentului la fel? Nu aș putea preciza, nu aș putea hotărâ,

Era un om sfios? Era el mândru oare?

De fapt de la 1821 apoi 48 apoi 54 viața de stat a țărilor Românești s'a desfășurat în salturi mici sau mai mari, amestecând obiceiuri și pravile orientale cu acele aduse proaspăt din apus, producând fatal serioase tulburări a căror consecință au fost resimțite continuu și pare că azi s'au înmulțit, se vădesc și ne necăjesc mai precis.

Blandul și cumintele «Moș Jac» a înțeles altfel, de aceea a pășit cu osârdie acelaș drum de progres mai lent, dar sigur — fără salturi, luminând calea viitorului, nelăsându-se zăpăcit de vanități momentane, ci păstrând o singură mare vanitate, de a fi fost de întreg folos: cercetând, căutând, rădicând, încurajând, ajutând, talente și minți agere și sănătoase pentru desăvârșirea scopului ce-și propusese. Înțelepciunea lui a trebuit să dea un impuls de viață nouă urmând binefăcătoarea pildă a tatălui său — bunicul meu — Costachi Negruzzi.

Eliberarea din întunericul în care trăia — se sbătea neamul — afară de mici excepții din clasa conducătoare, trebuia obținută prin un plus de efort în energie și voință — caracteristice dovedite din prisos la cei dela „Junimea” și în special la «Moș Jac». El socotea stimularea valorilor de talent și inlelectuale ca o sfântă datorie, ca un imperativ. El nu se sinchisea de ingratitude, era de întreagă sinceritate. Ființa lui se concentrase în un singur scop: lumină, cât mai multă lumină. Iar prin copilul lui — singurul lui copil: „Convorbirile Literare” a adunat și ațâțat atâtea valori! — Să le mai enumăr? Colecția „Convorbirilor” este martură. Mai toți dorm somnul de veci sub 98 cruci pe tot întinsul țării formând formidabila temelie pe cari nici un explozibil ori cât de violent nu o poate dis-

ma din fire iritabilă se complicase prin însăși compoziția ei sufletească, diverse aptitudini în lumea abstracțiunilor brodate pe instinctele unei civilizații de prima generație. Evident că omul care trebuia să domine situația în o astfel de înjghebare avea trebuință de o dublă investitură: o netăgăduită prestanță intelectuală și anumite moșteniri sufletești ce putea pune la îndemână. Norocul a vrut ca toate aceste să le încarneze: Iacob Negruzzi...

Și apoi: „— Iacob Negruzzi a devenit de la început Majordomul Societății „Junimea“. Spiritul lui organizator. Soarta în adevăr îl predestinase acestui rol de chibzuită diriguire literară. Fiul lui Costachi Negruzzi aducea cu sine impulsuri familiare în dragostea de artă. Maiorescu reprezenta formula de gândire reformatoare, Iacob Negruzzi trăsătura de unire între elementele disparate menite să le reconsilieze pe aceeaș platformă de luptă“... și iarăși: „Dacă acest curs de înaltă pedagogie a unui neam și-a menținut linia dreaptă și caracterul de continuitate într-o țară unde îndemnul reformatoare se nășteau și mureau cu aceeaș ușurință, se datorește lui Iacob Negruzzi; neobositul animator de la masa lui de scris ca de la un post de comandă, a dirigit îndărătnicia și strălucita bătălie literară.

Și mai apoi: „Redactorul Convorbirilor Literare“ a privit în toate părțile și a angajat toate provinciile locuite de Români.

Și Octavian Goga termină: „Istoria țării și a depănat fețele sub degetele lui; din vârful celor 90 ani a văzut reapărând zilele de slavă: Unirea principatelor, Regatul, Plevna, Mărășești, ocuparea Budapestei... prea grea povară în goana unei singure vieții.

A ascultat «Moș Jac» la început cu timiditate, apoi cu neliște, splendida evocare a „Junimei“ și a trecutului lui cuvântat de acest ales fiu al neamului—descendent excepțional dar firesc alt rudei lor dela „Junimea“,—o fi gândit mândru moșneagul (!?)

A ascultat apoi adânc emoționat impunătoarea, frumoasa și măgulitoare cuvântare a Suveranului, Măria Sa stăpânitorul, căreia i-a urmat Domnescul gest de a-i îmbrăca pieptul cu Marele Cordon al Stelei României... Era atâta duiosenie în aer... în acea atmosferă evocatoare, suflul acesta creștea ca o flacără de lumină în sufletul bătrânului care sta încremenit înaintea Regelui Său, înaintea a tot ce are mai luminat țara; membrii Academiei Române, înaintea a tot trecutului lui... sta privind ca într-o aiurare. Un val de copleșire năvălește de-odată în sufletul său. Au prins a-i tremura îmbătrânitele gene și... picuri... picuri pornesc a cădea... lacrimi albe și calde pe cordonul roș al stelei României,

Da—Octavian Goga a avut întreagă dreptate: „Prea grea povară în goana unei singure vieți“.

Sosit acasă îl îmbrățișez. O duioșie caldă pare a-l învălui.—De ce a fost toată asta? mă întrebă «Moș Jac». Mi-am făcut oare mai mult decât datoria?... Și nici unul din «ei» să fi fost alături... nici biata Marie... am rămas prea singur, toți s'au dus... Și noi picuri prind a se ivi fecunde, cari lasate acum slobode se scurg domol de pe fața brăzdată, fără ca el să-și mai poată da seamă.

Au fost cele de pe urmă lacrimi.

Erau oare lacrimi de sufletească mulțumire?

Erau oare lacrimi produs al izolării în care vârsta prea înaintată îl așezase?

Un lucru însă știu: «Moș Jac» plângea rar.

Cum aş putea descrie bunătatea lui sufletească? firea lui blândă în viața de familie? O simplă scrisoare testament a tovarăsei lui de viață va dovedi din prisos și mai hotărâtor de cât ori ce aş putea evoca.

«Moș Jac» s'a căsătorit la 4 Iunie 1872 la Biserica Sf. Gheorghe nou din București cu Domnișoara Maria Radu Rosseti. Căsnicia a durat 55 ani în cea mai splendidă armonie pe care o minte omenescă ar putea-o descrie. Femea cultă, de o reală inteligență, de o fire fără seamăn de veselă. A murit în anul 1927.

Iată cuprinsul acelei scrisori testament:

Acesta este testamentul meu

Las toată averea mea zestrală iubitului meu soț Iacob C. Negruzzi. Această avere îi o las în deplină stăpânire, fără ca nimeni să i-o poată contesta. Mulțumesc de mij de ori și din inimă lui Jacques pentru dragostea și bunătatea ce a avut în tot timpul cât am trăit împreună. N'am avut de cât zile senine cu el. Singura mea durere de care nu m'am putut mângâia niciodată a fost lipsa de copii. De acolo veneau adeseori nervozitățile caracterului meu, pentru care rog pe Jăcușorul meu iubit să mă ierte și să-și aducă aminte de mine cu drag. Eu l'am iubit nemărginit. Rămâi cu bine Jacques dragă. Toată inima mea, toată gândirea mea sunt cu tine în acest moment ca totdeauna. Nu mă uita de tot.

Maria J. Negruzzi

Făcut și scris în 7 Oct. 1918.

Era în al 47-lea an de căsătorie.

Acum dorm amândoi sub aceeași piatră pentru totdeauna, aceste două ființi cari s'au iubit 55 ani... Maria Negruzzi pentru devotamentul și dragostea cu care a îndemnat, ajutat, încurajat pe «Moș Jac» în sarcina de luptă ce-și propusese a fost botezată de „Junimea”: „Mama Convorbirilor“.

«Moș Jac», „Junimea”—Serbarea evocatoare dela Iași... Mi-ați întors gândul și inima departe înapoi. În această noapte de primăvară răzbat până la mine amintiri din vremi trecute, umplându-mi sufletul de o ușoară umbră de melancolie.

Anii s'au scurs și ați plecat unul câte unul, ați plecat fără re-mușcări, fără căinți, cu puține desamăgiri, căci v'ați împlinit din pri-sos: chemarea. Înșușirile voastre de mărinimie și de avânt, duhul vostru de jertfă, imboldul firesc către ce este mareț, s'a îmbinat în voi în o adevărată armonie, pentru mulțumirea voastră și binele tu-turor. Apostoli cucernici, v'ați închinat frumosului în Cetatea liniș-tei și a uitărei „Iașul”.

Nimic nu a scăpat cercetărilor voastre aproape lacome, și ați purces mereu în căutare de zări mai adânci, adăpându-vă la isvoru tuturor cunoștințelor.

Prinos de recunoștință datorează orice bun român: „Junimei”, „Convorbirilor Literare” în general și în parte fiecărui membru și scriitor,

S'a oprit pana...

Purcese din cerdacul în care au stat, s'au plimbat, au privit și „ei”: Paharnicul Dinu Negruzzi acum 140 ani, și mai îndărăt socrul său Logofătul Iordachi Hermeziu acum 200 ani și Vornicul Costachi Negruzzi acum 90 ani și bunul și neprețuitul meu tată Leon Ne-gruzzi, «Prefectul Junimei» mai acum 50 ani... privesc încolo la răsari-t mândrele dealuri ale Basarabiei... Apoi spre miază-zi hăt încolo la Stânca Roznovanu: ca și ei atunci, cândva, când starea lor sufle-tească o fi fost cam ca și a mea acum, copleșit de atâtea amintiri duioase... copleșit de mândrie pentru tot trecutul sbuciumat dar răb-dător și încrezător al acestui neam vrednic și voinic.

«Moș Jac» stă în cerdac. Eu? un «pici» de 4-5 ani. Mă ia în brațe. Mă ține de subsuori și prinde a mă salta des—tot mai des și mai sus...:

Hop hop hop la galop când alerg calare

Hop hop hop la galop inima mea sare.

Mai hai «Moș Jac»... Încă odată «Moș Jac»... ti... log... Mă ia din nou... abia începe... întinde picioarele... lunec la vale... a ostenit calul?

Pare că a fost ieri...: hop hop la galop... au trecut zeci de ani peste zeci de ani... hop hop la galop... fără însă să obosească și to-tuși simt cum lunec la vale... tot mai la vale...

Cu respectuoasă dragoste închin memoriei tale «Moș Jac» a-ces-te amintiri, răsunset al unei iubiri firești ce ți-am păstrat după moartea atât de timpurie a biet tatălui meu, dragoste ce poate nu ai cunoscut-o atât de precis... o'ai bănuț poate... nu era însă în program.

Și a fost mai bine așa.

Semnele oamenilor mari

În dezvoltarea culturii românești, Junimea dela Iași are un loc deosebit. (Asta n'o mai poate nega nimeni). În sânul acelei societăți literare, s'au ivit câțiva oameni de un format superior predecesorilor și urmașilor,—cel puțin în latura poeziei, povestirii și a criticii. Cu timpul, s'ar putea ca istoria să găsească incontestabilă superioritatea junimiștilor și în ce privește educația publică a maselor, precum și toată îndrumarea statului în momentele, când cuvântul lor a fost hotărâtor. ¹⁾

Cum se explică apariția oamenilor mari și care sunt caracterele lor distinctive ?

La întrebarea aceasta a răspuns între alții și vestitul chimist Ostwald în cartea sa *Grosse Männer*, foarte citită odinioară. Savantul german da următoarea definiție: „Omul mare, zice el, este un aparat care poate să producă opere mai mari“. Ca și cum ai spune: măruț domnesc este un pom, care face mere mari... De bună seamă, cetitorul nu se va simți tocmai luminat asupra felului cum se ivesc oamenii mari și care sunt semnele lor caracteristice.

Să lăsăm deci pe chimist și să întrebăm pe cineva, care, prin natura cercetărilor sale, ar fi mai aproape de miezul problemei. De pildă pe Nicolle, autorul unei lucrări recente *Biologie de l'invention*. Naturalistul onorat cu premiul Nobel (1928) pentru medicină și lun-

1) Un lucru e sigur: punctul culminant în lunga domnie a regelui Carol I a fost tratatul din București (1913) sub guvernul lui Titu Maiorescu. Era cel dintâi act de politică europeană, în care România a avut o inițiativă proprie. Pacea încheiată atunci la București răspundea după 100 de ani tratatului din 1812, prin care jumătate din pământul Moldovei fusese răpit de Ruși, fără măcar să ne întrebe; după cum nu ne întrebaseră nici la 1878, când ni-au fost amulse cele trei județe basarabene. (E drept că, după 1913, a urmat întregirea hotarelor prin tratatul dela Versailles, dar și acela s'a încheiat alături de voința și drepturile noastre, ca o consecință a păcii umilitoare dela Buftea, când țara a fost ciuntită mai rău chiar de cât la 1812).

gă vreme director al Institutului Pasteur, ni se pare mult mai indicat pentru o astfel de consultare.

„Omul predestinat, zice Nicolle, este mai puțin complet, mai puțin echilibrat, mai puțin normal de cât oamenii dimprejurul lui, cu inteligență bine ordonată“. Cu alte cuvinte, o definiție negativă: ni se spune ce *nu* este, nu ce *este* omul mare. Iar în privința felului cum se manifestă geniul, autorul lucrării citate afirmă numai atât: că oamenii excepționali sunt un fel de „mutație“, adică un accident biologic.—În mijlocul lanului de grâu, cu milioane și milioane de spice la fel, iată unul cu boabe mai mărunte, mai mari, mai timpurii la coacere etc. Spicul acela devine cap de serie, adică părintele unei varietăți de grâu, necunoscută până atunci. Dar ce fel s'a petrecut această *mutație*, nici o lămurire.

Se înțelege, nimeni nu se va gândi la o creație *ex nihilo*. Temperatura, lumina, compoziția solului, umezeala, seceta sau cine știe ce altă împrejurare a determinat ivirea acelor boabe unice. Însă modul cum s'a produs fenomenul biochimic rămâne tot atât de puțin înțeles, ca și înainte de Nicolle, fie că e vorba de plante, fie că e vorba de om.

De aceea, lăsând pe sama viitorului explicarea misteriosului fenomen al mutației, să ne mărginim a înșira macar empiric caracterele prin care indivizii excepționali se deosebesc de restul omenirii.

*

Cercetând multe biografii, Ostwald făcuse următoarea observație: oamenii mari pot fi grupați în două categorii—clasici și romantici. (Ne grăbim a declara chiar dela început că acești doi termeni nu au aici nici o legătură cu vestita luptă literară din secolul trecut, ci e vorba de o caracterizare pur psihologică). Clasicii construiesc opera lor pe încetul. O fac și o refac timp îndelungat, privind'o pe toate laturile, înainte de a eși cu ea în public. Până în ziua și ceasul din urmă, li se pare că tot n'au luat încă destule măsuri, pentru ca lucrul lor să fie fără cusur. Romantici, din contra, lucrează iute, uneori pripit de iute și sunt nerăbdători să iasă cât mai repede cu isprava lor în publicitate. Cei dintâi vor să lumineze; acești din urmă voesc să strălucească...

De unde vine această deosebire ?

În ce privește actul psihic al invenției, părerea tuturor cercetătorilor e aceasta: atât la clasici, cât și la romantici, „creația“ se manifestă aproape subit. E ceva la fel cu un scurt circuit intelectual, care aduce în atingere imagini depărtate, din care răsar în minte raporturi nouă, întocmai ca scânteia ce se ivește în punctul de acumulare electrică. Dar actul mintal este atât de tainic, în cât matematicul Gauss a putut face mărturisirea paradoxală: „am de mai

mult timp o soluție, dar nu știu cum să ajung la ea! Iar Henri Poincaré povestește cum s'a trezit cu deslegarea unei probleme grele, tocmai în clipa, când punea piciorul pe scara vagonului, în zorul unei manevre militare...

Procesul intelectual este așadar nu numai subit, dar și aproape inconștient sau, mai exact, subconștient. Însă, îndată ce a trecut momentul aceluia scurt circuit, adică iluminarea pe care o numim de obicei „inspirație“, atitudinea muncitorilor intelectuali devine mai departe fundamental deosebită. Clasicii sunt atât de impersonali, în cât privesc opera lor calm, ca și cum ar fi fost făcută de alții, iar singurul lucru important e să verifice „descoperirea“, cât mai amănunțit și să-i urmărească, pe cât e cu putință, toate consecințele ei... Romanticii, din contra, sunt egocentrice, simt nevoia unei recunoașteri cât mai largi din partea contemporanilor, adică urmăresc ceea ce se cheamă succesul.—Am putea înșira multe exemple, dar ne vom mărgini pentru exemplificare la câțiva naturaliști.

Între savanții care și-au închinat viața lor numai studiului, numele vestitului Adanson ni se pare că ar putea fi amintit printre cele dintâi. El a trăit ca un adevărat mucenic al științei: botanist, zoolog, mineralog, fizician, meteorolog, geograf, cartograf, explorator... un fenomen de știință multilaterală. Lucra câte 18 ore pe zi, uitând uneori și grija de a se hrăni. A tratat în 27 de volume numai „raporturile generale“ ale fenomenelor naturii, a descris în alte 150 de volume 40.000 de specii; într'un „Vocabular Universal“ a explicat 200.000 de termeni științifici, sprijinind definițiile și comentariile sale pe un număr enorm de memorii speciale și însoțind cuvintele cu 40 de mii de figuri, după ce adunase el singur peste 30.000 de mostre din cele trei regnuri. (Un fel de supra-Aristotel). Revoluția franceză l'a lasat, ca pe mulți alți intelectuali, muritor de foame. În etate de 70 de ani, scriea bietul bătrân și noaptea, la lumina unui tăciune. Însă, cu toată sărăcia și suferința, mucenicul își vedea de lucru. Nu se preocupase o clipă de succesele lui Linneu și Buffon, emulii săi în cercetarea naturii.—Dacă n'ar fi fost ședințele Academiei, Parisul era pentru Adanson tot așa de pustiu, ca și Sahara...

Ce contrast cu viața lui Buffon! Biograful său (Flourens, secretar perpetuu al Academiei) ne spune din prima pagină a biografiei că „dorința de a se desfiinge era dominantă (le besoin de se distinguer) l'a îndreptat către știință... Închinat, e drept, unei mari lucrări, dar tot atât de închinat și idolului ce se cheamă *faima*. Titluri, ranguri, renume... toate îi veniseră din plin, dar tot nu i se păreau destul. Și tocmai nesațul acesta a dat la iveală adevăratul său timbru sufletesc.—La aritmetică stă scris un lucru foarte simplu: ori cât de

mari ar fi numerele pe care le înmulțești, dacă între ele se amestecă și unul mic-mic de tot, întregul „produs” se poate apropia de 0. Nu zicem că tocmai așa a fost cazul cu Buffon, dar iată unde l'a dus vanitatea, adică lipsa de impersonalitate—chiar în chestii pur științifice.

Mai întâi, a debutat certându-se cu Duhamel, cu care scrisese împreună două memorii botanice,—după ce se ocupase până atunci cu matematica. Dar munca sa principală a fost pe tărâmul zoologiei. Și iată în latura aceasta un fapt nu se poate mai caracteristic. La început, Buffon descria animalele numai după caracterele lor externe, bizuindu-se pe talentul său literar (ceea ce l'a îndemnat să se amestece și în literatură, scriind cunoscutul *Discours sur le style*). Alături de el, lucra subalternul său Daubenton, un cercetător foarte scrupulos, care „punea în toate studiile sale atenția cea mai concentrată și nu afirma de cât ce văzuse și pipăise, reluând de mai multe ori aceeași lucrare, până ce-l mulțumea pe deplin... Toate puterile sufletului păreau că se unesc spre a impune tăcere imaginației,—zice Cuvier, panegeristul său în fața Academiei.

Având aceste însușiri, Daubenton și-a dat seama că descrierea animalelor numai după caracterele externe nu este suficientă, ci trebuie să ținem socoteală și de organizarea lor internă. De aceea, el începu să facă nenumărate diseccții (la dreptul vorbind, el a deschis calea spre „anatomia comparată”), iar rezultatul observărilor sale îl punea la îndemâna și lui Buffon.

Ce s'a întâmplat? Indată ce vanitosul Buffon a băgat de seamă admirația cu care oamenii de știință priveau lucrările lui Daubenton, a luat o hotărâre nu se poate mai gravă: să se despartă de colaboratorul său, cum se despărțise și de Duhamel. A scos deci o nouă ediție din *Histoire naturelle*, dând afară toată partea împrumutată dela Daubenton. Rezultatul a fost deplorabil. Cuvier mărturișește că, „nu se mai puteau recunoaște animalele de care era vorba”, luându-se cineva numai după caracterele înșirate de Buffon. Cu alte cuvinte, opera astfel trunchiată se coborîse la nivelul descrierilor din epoca lui Pliniu și Aristotel, streini amândoi de luminile anatomiei comparate.

*

Cum se explică astfel de penibile scăderi la oameni cu merite superioare în latura creației?

Pentru a înțelege această ciudățenie, să observăm felul lor de a lucra, adică însușirea caracteristică a inteligenței lor. Ce este inteligența? Un neîntreput exercițiu de geometrie mintală, o continuă raportare între fapte sau între idei, spre a stabili gradul lor de potrivire ori nepotrivire. Cercetătorul impersonal (cum sunt de

obiceiul clasicii) asociază și disociază de zeci și de sute de ori aceleași elemente, verificând raporturile lor, până ce li se pare că n'a mai rămas nici o portiță deschisă pentru eroare. Iar propria persoană le este cu totul indiferentă. Singura lor dorință e plinătatea operei: să fie, dacă se poate, de o perfecțiune geometrică.

Așa se și explică deplina uitare de sine a unor astfel de oameni. Sentimentul relativității valorilor îi stăpânește în fiecare clipă. Ei știu că oricât de multe taine ar deslega cineva în știință, mai rămân alături tot atât de multe nedeslegate. Prin urmare este loc de muncă pentru toți și o scară destul de largă pentru toate meritele fiecărei epoci. Cât privește viitorul, ei sunt încredințați că în șirul nesfârșit al veacurilor se vor ivi de bună seamă opere cu mult mai aproape de perfecțiune de cât cele de azi, așa că vanitatea e o foarte vulgară nerozie.

Iată de ce rămân senini față de restul lumii. Impersonalitatea lor este ceva organic—e semnul unei mari sănătăți intelectuale. De aci și înalta lor concepție etică. Adevărul științific li se pare că trebuie să fie îngemănat cu binele practic. Ceea ce este armonie în lumea ideilor, li se pare natural să răspundă într-o armonie din lumea faptelor. Iar eroarea, pentru astfel de oameni, e ceva analog cu „pacatul” pentru sfinți. Nietzsche a și spus undeva că geniul adevărat tinde totdeauna spre sfințenie. Socrate, cum se știe, trăia muncind cu palmele și până în clipa din urmă a lucrat, cum a cugetat. Sau dacă pilda lui Socrate ni se pare prea depărtată, putem găsi și în timpurile moderne exemple de intelectuali aproape sfinți. Fizicianul Cavendish este cel dintâi muritor care a cântărit pământul; tot el este cel care a făcut cea dintâi analiză a atmosferei, dovedind că aerul nu este un „element”, ci un amestec de mai multe gaze și a deschis prin cercetările sale calea lui Lavoisier, întemeietorul chimiei. Locul său în dezvoltarea științelor este capital: după cum Neuton a alungat metafizica din cercetările fizicii, dându-i ca ultim criteriu de certitudine calculul matematic, tot așa Cavendish a alungat metafizica din chimie. „Până la jumătatea secolului al 18-lea, știința aceasta părea ue fel de azil al tuturor sistemelor și ipotezelor gratuite... El și cu Bergman... au curățat staulele lui Augias, copleșit de băligarul filosofiei ermetice” (Cuvier). Dar câtă muncă și câtă lepădare de sine i-a trebuit! Viața savantului s'a desfășurat cu o regularitate de ceasornic, Deși fiu de lord (ba încă urmaș al unui soț de arme al lui Guillaume cuceritorul), marele idealist n'a cunoscut altă mulțumire decât munca pentru știință. Programul său era cu adevărat eroid: să nu piardă nici o minută și să nu spună nici un cuvânt de prisos!... semnele îi erau destul. Cei dimprejurul lui știau după gesturi

ce trebuiau să facă. Sarac ca un anahoret, avea o singură haină, pe care o repara la timpuri hotărâte și, pentru simplificare, haina era totdeauna din acelaș postav și de aceeași culoare. Iar când s'a întâmplat că un unchiu îmbogățit în India i-a lasat câteva milioane, gândul cel dintăiu al savantului a fost să ajute pe tinerii de merit; a făcut donații pentru înaintarea științei și a întemeiat laboratoare și biblioteci, dela care împrumuta chiar el cărțile trebuincioase, semnând în registre, ca și streinii.

Savant—mucenic—sfânt.

Altfel e ritmul vieții celor cu temperament romantic. Momentul creației este, după cum am spus, și la ei acelaș: o iluminare subită. Nicolle îi zice „intuiție violentă”. Indată însă ce s'a produs acel scurt circuit intelectual, atitudinea lor e cu totul deosebită de a clasicilor. S'au apropiat și ei o clipă de planul cugetării dezinteresate, adică de impersonalitatea fără de care creația științifică sau artistică nu e cu puțință. Dar, în clipa următoare, romanticii pot cădea până la nivelul tuturor micimilor vieții, fiind stăpâniți de vanitate, invidie, lăcomie și alte scăderi ale oamenilor de rând.

— Lipsească din opera mea toată lumina pe care mi-o împrumutase cercetările anatomice ale tovarășului meu Daubenton..., renunț la înșirarea criteriilor scoase din organizarea internă a speciilor animale... numai să nu împart gloria cu altcineva. Știința... ca știința... Dar mai întâi de toate, ambiția mea de întăetate.

Evident, o inteligență care se mulțumește cu *adevăr mai puțin*, adică întoarce ochii dela lumină spre întunec, este și cantitativ, și calitativ, mai prejos de nivelul unei mărimi de ordinul întâi. Ii lipsește unui astfel de cugetător atât simțul relativității valorilor, cât și simțul etic (acea aplicare spre „sfințenie” de care amintea Nietzsche). Căci ce este la urma urmei *virtutea*, decât o *vârful* a sufletului? Pe când savantul ori artistul de factură clasică rămâne chiar după momentul fericit al creației într'un echilibru stabil, deasupra vulgarităților vieții, la romantici momentele bune sunt o excepție; sunt intermitente ca unda izvoarelor numite „izbuc” (fiindcă izbucnesc când și când). Opera științifică sau artistică pare la aceștia ca un fel de secrețiune bolnavă a crierului. Dacă ar fi permisă o comparație din sfera zoologică: pare ceva analog cu veninul unor specii animale, destinat nu să ajute buna funcționare a organismului propriu, ci să subjuge ori chiar să nimicească alte vieți. Ce de ornamente pe corpul și capul unor vipere...! Tot așa, capul din care răsar câteva raze de lumină, urmate apoi de marele întuneric al minciunilor și de veninul răutăților zilnice, e o adevărată primejdie socială. Căci ce trage mai mult la cântar? fărimța de adevăr (inevitabil de aci înainte prin însăși tehnica muncii științifice) ori pilda rea, ce turbură sufletul une

întregi generații! Cum între naștere și moarte e o singură viață, nu mai multe, e sigur că în scurta sa trecere prin eternitate, orice generație e gata să consimtă la amânarea multor descoperiri științifice și a multor opere de artă, numai să poată elimina din sânul ei vițiul câtorva intelectuali răi, vanitoși și agresivi, care mistifică lumea fără nici o rușine, numai spre a-și satisface egoismul, orgoliul și alte patimi vulgare.

Fără de voce, când găsim astfel de antipatice disonanțe în viața unor oameni ajunși la notorietate, ne apare înaintea ochilor figura strâmbă a lui Mefisto (care nu era nici el un imbecil), dar, din insuficiența sa sufletească, a devenit personificarea răutății. Ambiția nemăsurată l'a făcut să urască întreaga creațiune... numai fiindcă nu era opera lui, ci a lui Iehova. Iar cu această observare ne-am apropiat, credem, de aflarea adevăratului caracter deosebitor între oameni mari și cei care nu pot merita deplin acest atribut. Este vădit că în gloata omenirii găsim multe tipuri sufletești, dar două sunt fundamentale :

Tipul egoist, caracterizat prin energia apetitului (în înțelesul larg al cuvântului). La aceștia, verbul cel mai frecvent e *vreau*. Ei cer, cer, cer... până li se dă. Ambiția și nesațul este caracterul lor superlativ. (Un boa constrictor din menageria lui Hagenbeck a înghițit odată și pătura pusă să-l acopere peste noapte... și-a murit sufocat). Fi-rește, variantele apetitului sunt numeroase, dar substratul e acelaș : dilatarea eului, voința de dominare potențiată uneori până la agresivitate. Tot ce nu este *el*, e dușmanul *lui*. Ca fiara din Apocalips, e gata să-și muște propriile mâini, dacă nu l'au servit destul de repede... Grozavă contradicție a naturii, ca și reptila care își înghite coada..! Și tocmai egoismul acesta, umflat până la demență e însușirea pe care o întâlnim uneori chiar la oameni de reală notorietate.

Altul e tipul senin și echilibrat. La unii ca aceștia, puterea de creație, nefiind prea intermitentă, apetitul dela sine e temperat. Astfel de oameni sunt, în chip firesc, generoși adică altruști. Nu așteaptă lauda nimănui, nu se tem de concurența nimănui și nu se co-boară niciodată la atitudinea uneori mojică, alte ori lingușitoare și fără demnitate a lacomului care se teme să nu rămână flămând... Cine a dat lui Dumnezeu atributul de „atot-puternic“, prin aceasta chiar i-a dat și însușirea bunătății depline, deoarece răutatea e totdeauna semn de neputință. *Rău* nu poate fi de cât cel slab, fiindcă slăbiciunea naște panică în sufletul egoistului ce se teme că va rămânea nesatisfăcut...

Așa dar, pe scurt : cei cu temperament clasic sunt senini și echilibrați, fiindcă se simt în adevăr puternici ; romanticii sunt vanitoși, invidioși și uneori chiar agresivi, fiindcă în fundul conștiinței

lor stă sentimentul slăbiciunii care îi irită și deaceea sunt lacomi de toate satisfacțiile aparente. Neavând siguranța interioară a meritului real (a cărui valoare se teme s'o lase a fi măsurată de urmași), romanticul caută satisfacția exterioară și imediată a lumii dimprejur. De aceea, neputând face o statuie cu adevărat frumoasă, face zece aproximative: neputând scri o dramă bună, e în stare să scrie 40 rele: neputând închea o poezie superioară, îndrugă sute și mii de versuri goale.

Intr'un cuvânt: clasicii reprezintă din punct de vedere psihic o mutație spre *plus*, adică sunt oameni mari—aproape totdeauna: pe când romanticii pot nimeri numai întâmplător, iar după-ce trece momentul fericit al creației, ei devin nu numai mici, dar foarte mici—rușinos de mici, coborându-se uneori până la minciună, ură, vanitate, lașitate și răsbunare, ca orice gunoiu omenesc. Intermitența intelectuală și insuficiența morală merg la ei împreună.

Shematic am putea zice:

Unii sunt suflete simetrice, curate și frumoase; ceilalți—asimetrice, pătate și urâte.

Sau:

Clasicii sunt suflete drepte, eurithmice; romantici—șchioape, disonante și deci slute.

Cât privește cauzele ascunse, care explică această diferențiere sufletească, ele rămân să fie cercetate de fisiologi. S'ar putea ca cele două tipuri psihice să stea în legătură și cu dezvoltarea unor anume glande. (Pentru ce unii bărbați au calități mai mult feminine, iar unele femei au pronunțate însușiri masculine? Pentru ce unii psihologi contestă femeii puțința de a realiza opere geniale? Ceea ce se leagă de această paranteză privitoare la deosebirea dintre geniu, om mare, medioctru etc., rămâne pentru altă împrejurare). S'ar putea apoi, tot în legătură cu glandele endocrine să se explice deosebirea dintre clasici și romantici și prin dezvoltarea necompletă a facultăților psihice la romantici. Aceștia păstrează uneori însușiri juvenile (ca să nu zicem puerile). Au de pildă o memorie foarte puternică și o emotivitate foarte vie (ca a copiilor). Pentru nimica se bucură, pentru nimica se supără. La clasici, din contra, etatea biologică aduce cu sine și etatea psihologică corespunzătoare, ajung adică la maturitate rațională rece și la seninătatea ce se cuvine bărbăției sufletești.

Opera lui Nicolle (*Biologie de l'invention*) merită să fie citită de orice om de cultură, dar nici pe departe n'a deslegat problema genezei și caracterizării oamenilor mari și a aceea ce numim genialitate. Ne-am mărginit deci să înșirăm aci numai câteva observări, care să

facă pe cititor a deosebi macar empiric pe oameni mari de cei mărunți.

Ca o ultimă formulare (fiindcă se împlinesc aci două elemente: unul intelectual, altul volițional și deci etic), am putea zice:

Om mare e numai acela, care dovedește nu numai o deosebită putere de creație, dar are și desful echilibrul inferior (destulă omenie) pentru ca viața lui să poată fi pilduitoare pentru alții.

Ne grăbim să adăugăm că „luceafăr“ nu poate fi nimeni, de oare ce viața nu e o geometrie, ci o veșnică aproximație. Dar omul de format superior, până și în greșeli... rămâne impersonal. Poate luneca, fiindcă *errare humanum*, dar în adâncul cugetului, eroarea îi este totdeauna antipatică, nu numai în momentul creației științifice sau artistice, ci și traiul de toate zilele. Dorința sa sinceră e să facă chiar din propria viață o operă de artă, adică să se apropie de imperativul Nazarineanului și al lui Kant: lucrează așa încât viața ta să poată fi normativă și pentru traiul altora.—Dacă nu e luceafăr, omul cu adevărat mare nu simte niciodată dorința de a fi Lucifer. Apetitul de stăpânire peste alții, adică veninul care infectează sufletul omenesc până în adâncimile sale cele mai tănuite, (ca rest al animalității ancestrale) îi este nu numai strein, dar și total antipatic. Privind lumea telescopic și măsurând evenimentele cu măsuri mari de timp și de spațiu, tot ce este meschin și nemernic se evaporează în fața lui. Pentru el, *kalon kagathon* al vechilor filosofi nu-s vorbe deșarte, ci realități viu simțite.

*

După aceste observări prelimari, să ne întoarcem privirile spre câțiva bărbați reprezentați ai Junimei.

Pe la 1870, un student român trimisese din Viena câteva poezii la Convorbirile Literare. Cetirea viersurilor a provocat o adevărată uimire în auditorul junimist, deprins a lua ca unitate de măsură pe clasici și în deosebi pe Goethe (citit, tradus, comentat și zilnic amintit). *Mortua est, Imperat și prolefar* aveau rezonanțe faustiene. Dela versul popular cu „frunză verde“ și dela fluer ori cimpoi, pășiam acuma spre marea simfonie. Era vădit că începe o epocă nouă în scrisul românesc, iar Negruzzi, redactorul Convorbirilor, s'a și sprintenit până la Viena, să vadă mai iute cine este acel tânăr.

Însă și mai semnificativă a fost atitudinea lui Maiorescu. Intemeetorul criticei literare la noi și-a dat seama că se ivise între Români o minte cu adevărat excepțională. Ce avea el de făcut, ca îndrumător al tinerei noastre literaturi?

Logic ar fi fost să caute a înlesni noului poet calea spre nis-

caiva ocupații literare cum ar fi profesoratul de filologie sau ceva apropiat.

Dar lucrurile sau petrecut cu totul altfel. Înțelegând că e vorba nu numai de un mare poet, dar și de un cap cu înalte posibilități de cugetare abstractă. Maiorescu s'a gândit îndată să-i deschidă drumul spre o catedră de filosofie,—măcar că el însuși era profesor tocmai de filosofie și numai cu zece ani mai în etate decât Eminescu.

Planul acesta, după cum se știe, n'a ajuns la realizare. Impersonal nu numai ca artist, dar și ca om, tânărul student în loc să treacă iute obișnuitele examene, și-a croit un program uriaș de muncă. Scriitorul care netezea de zeci și sute de ori un vers, până ce găsea „cuvântul ce exprimă adevărul“, s'a cufundat într'un vast plan de cercetări, ca și cum ar fi fost el răspunzător de soarta filosofiei *sub specie aeternitatis*... Vorba din Faust: E drept că știu multe, dar ași vrea să le știu pe toate... (zwar weiss ich viel, doch möchte ich alles wissen). Ca un fel de nou Faust, el voi să îmbrățișeze tot orizontul cunoștințelor omenești. (Dealtfel e cunoscută împrejurarea că oameni de temperament clasic își îngustează de multe ori perspectivele vieții, tocmai din grija excesivă de a atinge perfecțiunea). Astfel, dorința criticului Junimeii nu s'a putut împlini. Dar, ca o ilustrare a celor spuse mai sus, nu se poate să nu rămânem impresionați și de înalta impersonalitate a lui Maiorescu: o clipă nu s'a gândit la ceea ce vulgar se chiamă concurența profesională. Filosofie? Dar în fața eternității e loc pentru orice minte omenească, să cugete *tot* ce poate, despre *toate* tainele universului...

„De-așa vremi se 'nvredniciră...“ contemporanii Junimii.

*

Sunt acestea exemple de oameni de un format în adevăr superiori?

Credem că da.

Cazul Eminescu-Maiorescu ni se pare că dovedește pe deplin dreptatea observărilor înșirate mai sus și lămurește îndeajuns pentru ce Junimea ocupă azi un loc deosebit în dezvoltarea culturii românești.

Critica senină și riguros demonstrativă a lui Maiorescu, poezia genială a lui Eminescu și proza de o clasică frumusețe a lui Creangă (un fel de sinteză a sufletului românesc) au însemnat fără puțință de îndoială trecerea spre o nouă epocă în dezvoltarea culturii autohtone. Că au contribuit la această mare prefacere și câțiva romantici, este adevărat, după cum și umbra ajută să vedem în plin relief părțile mai bogat luminate.

Incheiere: ca o dovadă că observările mai sus înșirate nu sunt departe de adevăr, e împrejurarea că s'a împlinit în exemplele ci-

tate și celălalt corolar din definiția oamenilor mari: adică viața lor să fie pildă de mare omenie.

În adevăr, ruralul Creangă a fost, după câte știm, și cel mai bun învățător, dintre cei pomeniți în istoria învățământului nostru.

Eminescu a fost nu numai un poet genial dar și cel mai adânc educator politic al acestui neam. După cum Bălcescu a scris cu sângele lui „Istoria lui Mihai Viteazul“, tot așa Eminescu a compus ca-theismul social și politic al neamului dintre Nistru și Tisa, cheltuind ca ziarist și cele din urmă fărâmituri de putere.

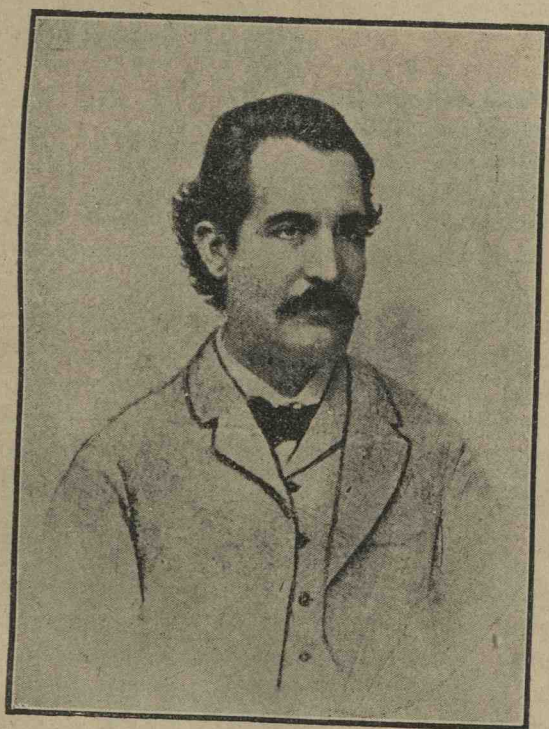
Tot așa Maiorescu: a fost nu numai un critic închinat adevărului, dar și un profesor exemplar, educator adevărat al tineretului și cel mai senin făptuitor politic¹⁾, desbrăcându-se de toate demnitățile (minister, șefie de partid, etc.), îndată ce munca pentru stat fusese isprăvită (pacea de la 1913).

Atâta e de adevărat, că „om mare“ nu poate fi decât acela, care, pe lângă puterea de creație, mai are și destulă omenie, pentru ca viața lui să rămână de pildă urmașilor.

S. Mehedinți.

1) Despre seninătatea lui Maiorescu și în latura practică a vieții, avem o dovadă singulară. Fiind îndepărtat pe nedrept din învățământ, împreună cu cel mai mare adversar al său, N. Ionescu, îndată ce a ajuns ministru a reintegrat pe dușman iar el a rămas timp de 13 ani departe de viața școlară. Pentru ce? Pentru că a îndrăsnit să-și execute mandatul de deputat. Mai târziu, tot din scrupul de conștiință, a renunțat de la avocatură, după ce a fost ministru de justiție, deși legea propusă de el în acest sens nu fusese votată.

M. Eminescu

Intr'o Vineri sară...

Fragment din CARMEN SAE-
CULARE, romanul lui M. Emi-
nescu, al treilea volum.

Casa lui Vasile Pogor se afla pe stradă boierească, tihnită, departe de vadurile neguțătorești cu a lor zarvă și forfotă a gloatei.

O cuprinsă așezare, adumbrită de arbori rotați și împresurată cu straturi de flori, din vremea părintelui său, Marele Vornic; dintr'un Iași plin de belșug și neatins încă de aripa morții, așa cum vechiul scaun domnesc al Moldovei știuse înaintea unirii să împace bătrânește tabieturile orientale, cu mai proaspetele gusturi subțiri, evropenești, aduse de feciorii purtați la școlile apusului.

Era deci, casă de târg și curte de țară.

Spre stradă, fațada arăta sumeț trepte de piatră, uși cu geamlâc și ferestrele saloanelor croite din larg, să încapă toată armia Junimei, îndelaolaltă frunțași, pontifi și caracude, subdespărțimântul celor trei români și al celor nelipsiți nouă care nu pricep niciodată nimic. Spre fundul ogrăzii se înghesuiau acarete cu o mai puțin nobilă destinație: droșcării, grajduri, cotețe de păsări, spălătorii și pătule de fân, hulubării și hambare, odăi pentru slugi și gârliciuri de pivniță. Noaptea hămăiau zăvozii ca la stână. Din întuneric răsbea un glas răstit de argat: Care-i acolo, măi?

Intr'o singură sară pe săptămână, Vinerea, dulăii rămăneau să se frământa cu legătoare pe loc. Sara de datină a adunărilor, îndeosebi decând Tit Maiorescu, mai numit și tata nebunilor, se strămutase la București și a ajuns Excelență.

În acel asfințit de April, chiar caracudele întârziiau. Bătea vânt de primăvară asupra Ieșilor, purtând pe uliți miresme de liliac. Pașii se leneveau fără voie. În dulceața amurgului plutea o nelămurită tristeță, s'ar fi spus tomnatecă, nu dintr'o lună cu pajiști jilav înverzite și grădini în fragedă floare. Sus, la Copou, la cazarmă, o goarnă suna melancolic stingerea cu note prelungi. Fălfaiau păsări de sară în foșnete moi, catifelate, de aripi. Suspina undeva o melodie de flaut. Pe urmă, într'o turlă neagră, a tânguit un clopot de denii.

Asemenea învăluri de tristeță, din fină urzeală de sunete, umbre și adieri, mergeau la sufletul oricărui ieșan. Nici o mirare că-și căutau calea cea mai ocolită, ca să soarbă din văduh până la istovire acest toropitor și totuși plăcut venin, cu nesafiul fumătorilor de opiu.

Nici vestea că a sosit Tit Maiorescu, ministrul, n'a întetșit nimănui pasul.

S'ar fi aflat un singur om, să se înfățișeze fără greș și întârziere, băgând ceasornicul în buzunar când a intrat pe poartă, cu mulțumirea școlarului sârguincios pe care nu-l turbură nici o ispită. Dar acel om, Ioan Slavici, era acuma la București, numit de Excelența Sa să poarte grija documentelor Hurmuzăchești; scăpase de balamucul Trei-Sfetitelor și de neliniștele câte nu-l slăbeau nici prin somn.

Casa lui Vasile Pogor, în van aștepta de-un ceas cu toate ferestrele luminate și ușile date în lături.

Când au răsunat cei dintâi pași, pe scări, mai apoi în pragul salonului, Vasile Pogor n'a ridicat ochii și n'a întors capul. Cu spatele întors spre ușă, tolănit pe sofa, cu picioarele cocoțate pe-o mescioară și nenumărate cultuce zidite sub solduri, citea grozav de încordat o carte cu școarțele galbene.

A întrebat pe nevăzute :

— Care-i gogomanul ?

Eminescu zâmbea, ținând pachetul de tutun între degete și pregătindu-și foia.

A răspuns pentru el, tot Pogor și tot fără să-și despartă privirea din carte :

— Dacă te-a răbdat inima să nu spui până acum nici o prostie, atunci tu nu ești Paicu, nu-ți sânt tată eu !

O nimerise mai bine de cum credea. El botezase cu

hâtre porecle măcar trei sferturi din gogomanii și negogomanii Junimei. Eminescu scăpase. Pe dansul îl cruța, fiindcă îl presimțise plămădit din altă humă omenească, deși nu se dădea în lături să-i parodieze felul «cantabil» de a citi stihurile sale și ale altora.

Eminescu zâmbea mai departe, răsucind țigara și căutând din ochi o cutie de chibrituri pe mesele risipite în unghere.

— Măă-ăi! se miră Vasile Pogor. Tare de fire-mi mai ești!...

Și înfărșit se suci într'un cot, privind răsturnat, peste cap, către ușă. Indată lepădă cartea deschisă alături și rosti cu glasul schimbat, bucuros și plin de prietenie:

Tu erai, Eminescule?... Ia'n așează-te lângă mine. Te anunț că am dat peste ceva extraordinar...

Mihai Eminescu și-a făcut loc. Trăgea din țigară cu ochii micșorați într'un surâs lăuntric acum. Inadins nu întreba și nu arăta nerăbdare să ridice cartea dintre pernele și cultucele sofalei. Știa cam ce putea fi acel ceva extraordinar. Vasile Pogor se însuflețea pentru ultima carte citită, o săptămână deslănțuia pe temeul ei cu îndrăcită vervă o sumedenie de teorii și sisteme, până când alt entuziasm îi lua locul. Așa, fusese pe rând fondatorul „Societății celor 13” după romanul lui Balzac; nascocitorul altei „Societăți pentru combaterea religiunii creștine” din norocire pentru posteritate, rămasă în stare de proiect, fiindcă nu după multă vreme înverșunatul dușman al creștinismului a trecut la cultul lui Chateaubriand, pe urmă al lui Bossuet, pe urmă al lui Renan... Mai presus de toate și mai statornic, se socotea însă budist. Ceiace nu-l împiedica să se convertească la filosofia lui Auguste Comte și să ia în derădere cărțile lui Schopenhauer; să descopere într'o dimineață că un tratat de creșterea gândacilor de mătase e mai pasionant decât, „Critica rațiunii pure” a lui Kant și într'o săptămână să părăsească gândacii de mătase, pentru „Orientalele” lui Victor Hugo.

Mărunt la stat, cu umerii strâmți, cu frumoși ochi negri, mari și scăpărând de viață, nu-și găsea astâmpăr de cum se desmorțea dintre pernele și pufurile canapelelor de cetanie. Astfel sări și acum, fluturând cartea în mână:

— După ce o termin eu, ți-o dau s'o citești neapărat, Eminescule... E o carte extraordinară!... Mi-a deschis ochii asupra multor mistere care ne înconjoară și despre care habar n'avem, ca niște gogomani ce sântem.. Ascultă. Așteaptă!...

Se întrerupse să bată din palme, chemând slugile după un vechiu obicei pământean.

— O gingirlicie pentru domnul Eminescu! porunci camerdinerului. Ceașcă mare, nu?

— Mare, cât mai mare! încuviință Eminescu, prețându-și cinstea aceasta deosebită care călca orânduiala Junimei, unde toți oaspeții aveau drept, într'o desăvârșită egalitate, la un singur ceai comun și la o anumită oră, după încheierea lecturilor.

Vasile Pogor așeză cartea pe meschioară și își frecă palmele ca un scamator gata să scoată un epure de urechi, dintr'o pălărie tare și până adineori, goală:

— Știi ce am eu aici, infame pesimist schopenhaurian?

— O carte cum nu s'a mai pomenit... rosti Eminescu, surâzând cu scepticismul bibliotecarului sătul de cărți și ceasloave.

— Ceva mai mult decât asta! Secretul, cheia fericirii omenești!

— Atunci nu mă interesează.. E o carte mincinoasă.

Pogor se indignă:

— Ce-ai zis?

— Nu poate fi decât o carte mincinoasă... Cum îl cheamă pe onoratul profesor de fericire?... A trăit în huzur?... A sfârșit el fericit, fiindcă nu-l mai încăpea lumea de bine? Acestea să ne întrebăm... Mă îndoiesc din parte-mi că a trăit și că a sfârșit fericit. N'ar fi simțit nevoia s'o strige în patru zări... Asemenea oameni care ne dau rețeta fericirii sânt ca vânzătorii de bilete pentru loterie. Îți recomandă numărul câștigător, jură cu mâna pe inimă că numai la dânsii găsești lozul cel mare.. Și ei mor de foame!... Știi ce, bădiță Vasile? Bate încăodată din palme să vie o slugă. Dă-i cartea s'o arunce în foc.

— Ba nici de cum! se frământă Pogor pe loc, punând latul palmei pe carte să și-o apere de rug. Pe foc să svârli Paralipomenele și Parergile tale. Aicea nu-i vorba de filozo-

fie și de bătut câmpii. Carte de știință, de observație, Eminescule băietel!... Nu zâmbi.. Ai răbdare și-mi vei da dreptate. Să te lămuresc în câteva cuvinte, înainte de a tăbări gogomanii... Mă rog, este ori nu adevărat că în unele case te simți mai bine decât în altele?

— Este! recunosc Eminescu, sorbind cu poftă cafeaua parfumată din felegean. Deopildă mă simt întotdeauna mai bine aici, la dumneata, decât la ședințele dela Iacob Negruzzi..

— Hai-hai! Nu mă depărta dela subiect și nu băga intrigi. Doar nu te cheamă Panu!... Vasăzică recunoști? Tot așa, te simți mai bine în anumite orașe decât în altele; sau mai bine în anumite cartiere din acelaș oraș!... De unele fugi, altele te atrag. Asta-i lege! Instinctiv a simțit-o și omul, înainte de a-și ticăloși instinctul de conservare, prin civilizație. Cunoști proverbul oriental? „Când se ține nenorocirea de tine într'un loc, schimbă de loc, altfel acolo ți-e mormântul“. Un proverb arab sau persan. Auzit-ai de el?

— N'am auzit. Dar pot spune că l-am experimentat fără să am habar de el, lăsând la o parte deocamdată capitolul ultim cu mormântul. L-am experimentat, ca unul care din copilărie tot schimb de loc...

— Tocmai. Vii la vorba mea. La vorba „mincinosului“ cu cartea de ici.. Toți au observat așadar acestea și nimeni n'a încercat să și-o explice. Mai mult.. Bagi de seamă că într'o odaie din aceeași casă, adormi îndată ce-ai pus capul pe pernă și te trezești odihnit, cu poftă de lucru și cu spor la lucru?... In odaia de alături, în aceeași casă, te sfârlogești muncit de insomnie. Te deștepți mai ostenit de cum te-ai culcat; nu ești bun de nimic toată ziua.. Pân'aici n'ai nimic de obiectat?

— N'am.. Mărturisesc că și eu, din instinctul cel neticăloșit de civilizație despre care pomeneai adineoarea caut anumite părți dintr'un oraș și anumite case unde să-mi car calabalăcul.. Nu le-aleg după frumusețe sau după cât par de îndemânatic. Ba dimpotrivă!.. Nimeresc la cele mai păraginite, care aduc mai degrabă a hanuri de olac și a chilii mânăstirești.. Ceva mai puțin acătării, decât odăile slugilor dumitale... Ce-mi pasă? Destul că din prima noapte mă simt

la mine.. Aiurea parcă's străin. Abia aștept să sfârșească luna să mă mut.

— Și nu te-ai întrebat, de ce?

— Atmosfera pur și simplu.. O fereastră care dă într-o grădină, liniștea, lipsa unei vecine care să sdrângăne la pian..

Vasile Pogor rosti cu dispreț:

—Gogomăanii!.. Mă miră la un poet ca tine, să n'ai această subtilitate. E altceva, cu totul altceva, băiete. Când ai spus atmosferă, am crezut că te-ai apropiat.. Pe urmă ai dat-o la acelaș cântec: fereastră, grădină, liniște. Argumente de poet!.. Gogomăanii!.. Secretul e aici, Eminescule, în cartea minciinosului.. Acest individ a studiat straturile de pământ compoziția solului. Și a făcut legătură între această structură geologică a terenului pe care e așezată o casă și între sănătatea trupească și sufletească a celor ce trăiesc în acea casă.. Peste cinci sute de observații pe teren.. Iar concluzia?.. Nu atmosfera din afară, ci razele nevăzute care străbat din pământ, magnetismul, dracul să știe cum să le numim, ele influențează asupra noastră... Ești sănătos sau bolnav, dispus ori morocănos, cu spor la muncă ori nu, după cum viețuiești ori nu pe un strat de pământ prielnic... Mâni schimb patul la peretele de miază-zi, dacă n'oi schimba cumva chiar odaia de dormit în celălalt capăt al casei... Fac proba!.. Gândește-te, ce-ar însemna pentru omenire să țină samă pe viitor de asemenea nimicuri în aparență... Înainte de a zidi o casă, să verifici terenul din acest punct de vedere magnetic... Orașe întregi ar trebui strămutate, străzi întregi părăsite. Poate de aceia unele orașe au prosperat și prosperează, pe când altele au căzut în ruină, de le știe nisipul de știre... Să luăm Iașii noștri, pe despărțiri... De ce nu, adică?..

N'a mai sfârșit cuvântul. Au răsunat alți pași pe scări și în antret. Eminescu înțelese că n'are să mai afle nicio dată pe ce temei se cuvine reconstruit planul Iașilor, fiindcă până la ședința viitoare erau destui sorți ca Vasile Pogor să cadă peste altă carte vrednică de înfocatul său entuziasm.

— Iaca și carul cu minciunile! isbucni propăvăduitorul noului cult magnetic.

I se schimbase toată înfățișarea cu o fantasmagorică

mobilitate. Tropăia de nerăbdare; ochii îi sclipeau de maliție.

Carul cu minciunile era Iacob Negruzzi. În urma lui intrase frate-său, Leon, uriaș negricios, cu mișcări încete și greoaie, poreclit din această pricină Tony, în amintirea unui elefant celebru dela un circ rătăcit odinioară prin Iași. Și după dânsul, Paicu, slab și jigărit în redingota prea largă, făptură osoasă, prelungă, cu capul cât o tărtăcuță și cu mărul lui Adam ieșit din guler ca o gălcă—tinzând parcă să devină al doilea cap suplimentar, o sucursală, după cum pretindea Vasile Pogor.

— Dă-i drumul! Deșartă carul cu minciunile, să isprăvim și să ne apucăm de chestii serioase! stăruia gazda, făcând semn camerdinerului să apropie scaunele.

Iacob Negruzzi își netezea musteața, ciugulea musca de păr de sub buza de jos. Își pregătea astfel efectul, întârziind răsturnarea carului cu palavre. El știa tot ce se întâmplă în Iași, în București, în țară, în Europa; în măhălăli și în lumea politică, în saloane și la universitate. Dar aștepta să se completeze auditorul, cu altă ceată rămasă în urmă, în stradă. Într'adevăr, pe dată s'a ivit în ușă Ștefan Vârgolici, zis negustorul de porci pentru înfățișarea-i dolofană, lucie și prosperă, atribuită îndeosebi numai acestei bresle prozaice; mai zis om și om, în memoria unei poezii de pomina, unde cătase a dovedi cât de amăgitoare e gloria unui rege, de oarece:

*...a lui putere, fală și mărire,
Ține numai ziua, el deștept fiind,
Dar vremea cât doarme nu-i deosibire
Între el ca rege și un om de rând.*

Poezia stârnise urletele caracudei. Depășea în banalitate chiar stihurile svârlite dela prima strofă la coș, de secretarul Convorbirilor. Iar ca să-i pună capac, duhliul Caraieni se ridicase cerând ascultarea:

— Fraților, vreți să auziți o cimilitură care spune acelaș lucru ca poezeaua lui Vârgolici, doar ceva mai scurt și mai cu haz?

— S'auzim!

— Iaca, fraților. Cinel, Cinel, ce nevoie îl face pe împărat să se coboare depe cal ca orișice om?

— Nevoie de om și om! a răspuns gloata și chiar cei nouă care nu pricep niciodată nimic.

După această strălucită isbândă literară, Ștefan Vârgolici a rămas om și om. S'a lepădat de poezie pe socoteala inspirației proprii, îndeletnicindu-se numai cu tălmăcirile poezilor din vreo șase limbi, fiind întru aceasta iscusit meșter; precum meșter era și la șlefuirea stihurilor trimise de începători, atunci când Junimea hotăra că se cuvin trecute sub gealăul lui Io Spaco, stoler clasa I.

Odată cu Vârgolici, s'a strecurat pe lângă perete, cu pași mărunți, pudicul Naum, trandafiriu la obraz și alb colilie la păr, dichisit și corect în straiul negru, cu piepții cămășii crohmoliți și cu fionc alb de cravată, ca un distins reprezentant al corpului diplomatic. Apoi, Samsune Bodnărescu și Melic Mirmilic, alegându-și toți locurile știute, în salonul larg, tapițat cu scoarțe, încărcat de portrete cu rame aurite. Din aceste cadre, în lumina uriașului candelabru și altor mai mărunte sfeșnice presărate pe mese și pe console, străbunii amfitrionului priveau cu oarecare nedumerire la ciudata adunare, în ciudatul ei amestec de chipuri, straie și firi. Erau venerabili boieri zugrăviți de iconarii altor timpuri: în anterie de atlas vișiniu, giubele de pambriu și brăuri de taclit, gugiumane de samur și hamgere cu mânerul de aur. Erau doamne cu umerii rotunzi și cu ochii migdalați, purtând în urechi cercei cât aluna. Spre nedumerirea lor, nimeni nu mai ridica ochii. Făceau parte acum din mobilele neînsuflețite. Oaspeții lui Vasile Pogor aveau griji, pe-o altă măsură, de vremuri schimbate.

— Mai întâi... începu Iacob Negruzzi, mai întâi vă pot anunța că luna viitoare sosește în țară Lecomte de Nouy, elevul lui Viollet Leduc. Domnitorul a hotărât restaurarea mănăstirii Curtea de Argeș. Incep lucrările...

Știrea a căzut ca o piatră în glod moale. Nimeni nu arăta nici un fel de interes sau mirare. Era firesc ca totul să meargă acum spre Muntenia. Restaurări de catedrale, castelul plănuț de Vodă la Sinaia... Moldova cu ruinele. Iacob Negruzzi, urmă:

— S'ar cuveni să-și ceară și Iașii dreptul lor. După ce s'o isprăvi cu Argeșul, să-l aducem și la Iași pentru a res-

taura Trei-Ierarhii lui Vasile Lupu. Să vorbim cu Titu. Un arhitect ca Lecomte de Nouy, nu-l prindem a doua oară în țară...

Pavel Paicu se răsuci pe scaun. Mormăia, scărpinându-și cu vârful unghiei mărunțul lui Adam.

— Ce-i, Paicule? Ai ceva împotriva lui Lecomte de Nouy?

— Am. Dece numaidecât el și nu Lebaron ori Lemarquis?

— Ce vrei să spui cu asta? N'am auzit despre nici un arhitect faimos, Lebaron sau Lemarquis...

— Chiar dacă n'ați auzit, există. Trebuie să existe! Cum vreți să-i cheme altfel pe elevii lui Leduc?... Dovadă, Lecomte de Nouy...

Nimeni n'a râș. Intotdeauna glumele lui Paicu erau jalnic trase de păr și mai încălcite decât cimiliturile Pitiei. În schimb, toți, în afară de pudicul Naum, au cârâit strigătele de cuviință, pe un singur glas:

— Prost îi Paicu! Prost îi Paicu!

Din cotlonul sofalei unde se cuibărise, Vasile Pogor a svârilit o pernă obuz în nenorocosul calamburist:

— Afară cu Paicu!

Pavel Paicu a prins perna din sbor, venind să o așeze liniștit la loc și anunțând fără urmă de supărare:

— Las'c'am să vă arăt eu alta, mai bună!...

— Minuni în ziua noastră nu cred să se întâmple! Pufni Pogor. Când ni-i arăta tu nouă una bună, are să se cutremure catapiteasma Mitropoliei și are să se despice a doua oară...

— Bine, bine! Așteptați!

Era o amenințare sigură de sine, întâmpinată cu acelaș gălăgios cor:

— Afară cu Paicu! Afară cu Paicu!

Iacob Negruzzi așteptă să se facă liniște, răsucindu-și inelul pe deget, cu o prefăcută modestie de primadonă, înainte de a da drumul la glas.

— Ați isprăvit? Lăsați-l pe Paicu, să trăiască și el. Și el îi om...

— Om și om! întări fratele lui Negruzzi, Leon, cătând spre Ștefan Vârgolici.

Negustorul de porci, replică ofensat :

— Socoteala!

— ...Ș'un coniac! a detunat corul general, la care se adăogară glasurile proaspeților veniți, în frunte cu Miron Pompiliu, Keșkemet, comandirul caracudelor.

Socoteala și coniacul își aveau povestea lor cu tâlc. La un memorabil banchet al Junimei, la care luase parte Alexandri, Carp și Todiriță Rosetti, închinările s'au prelungit până la ziuă. Iar vinovatul principal fusese Leon Negruzzi, fiindcă de îndată ce îndrăznea să strige cineva după socoteală, el mai cerea și-un coniac. Astfel din socoteală în socoteală și din coniac în coniac, zorile l-au prins pe uriașul Tony, învârtindu-se prin sala devastată a banchetului cu un pahar gol în mână, în căutarea ușei, care se învârtea și ea miraculos, cu perete cu tot, în sens invers. Socoteala!... ș'un coniac! De această pacoste era greu să mai scape sărmanul Tony, până la judecata de apoi.

Deocamdată, potolindu-se larma, Iacob Negruzzi, își deșertă cu metodă carul minciunilor. Erau știri mai deaproape și mai calde, din lumea Iașilor : uneltiri fracționiste, peripeții din bătaia electorală în vederea alegerilor generale de la 3 Mai, o nouă intrigă pusă la cale de vrăjmașul cel mai inverșunat al Junimei, profesorul Nicolae Ionescu și câțiva bărnățieni, de Andrei Vizanti și A. D. Holban; o logodnă în protipendadă și o despărțenie cu bucluc în corporația dascălicească. Sferturile de oră treceau repede. Nimeni nu se întreba de ce întârzie atâta Tit Maiorescu. Se afla în o-rânduiala adunărilor această discreție, față de omul cu oarecare slăbiciuni și pentru alte saloane, unde foșnea o rochie feminină.

Mihai Eminescu se trăsese ca deobiceiu pe-un scaun, la oparte. Răsfoia dosarul Junimei. Nu înțelegea asemenea ahtiere pentru clevetirile din politica mărunță a vânătorilor de slujbe, de catedre, de deputății; nici patima pentru bârfelile din lumea mai de sus și mai de jos, a târgului. Neasemuit mai vesel era faimosul dosar, unde harnicile furnici ale Junimei își aduceau agoniseala de-o săptămână, adică năsdra-

văniile tiparului, culese și tăiate cu foarfeca, lipite cu gumă și păstrate cu sfințenie în arhivă pentru desfătarea generațiilor ce vor să vină. Intorcând foaie cu foaie, citi:

Din Imparțialul No. 2, 17 Maiu 1873

Din cauză *de maladie*, jurnalul nostru n'a putut să apară până în momentul de față.

Din Perseverența, No. 42

Titlul scrierii D-lui Victor Cousin: Adevăr, Frumos, și Bine, trebuie să fie triada oricărui artist care înțelege înalta misiune a artelor. *Este o scăpare din vedere a lui Kant pe care nu i-o putem ierta.*

Gr. H. Grandea

Din Muza Românească de Cavalerul Const. Stamatî

Câteva cuvinte antice însușite în lingua română ce se par a fi dacice:

Adulmic: Urmărirea câinelui.

Bântuire: Asediul unei cetăți.

Tirța-pirța: Nihilist, om tiner, fanfaron, căruia îi lipsește o doagă. Ad. Lat. Terția parte, o a treia parte din om.

Din discursul Senatorului doctor Vârnab

Domnilor Senatori, scoateți ghimpele discordiei din Milcov, turnați ahiasma frăției din el, dați Milcovul în Dâmbovița, Dâmbovița în Olt și atunci veți avea o Românie.

Din Curierul de Galați

La revizia ce-am făcut azi la tăietoare, am dovedit că s'au tăiat 40 boi, împreună cu subcomisarul respectiv.

Din Românul, Proclamația D-lui D. Brătianu, primarul comunei București, la alegerea lui Vodă Carol

Români,

In mai puțin de două luni ați trăit mai mult de

doi secolii. Voi, născuți de eri la viața libertății, ați devenit *învățătorii lumii civilizate...* Frumoasa noastră revoluțiune a sforțat administrațiunea lumii. *Europa, uimită de înțelepciunea patriotismului nostru a suspens cursul lucrărilor sale și așteaptă tot dela voi, dela voi singuri, astăzi poporul Mesia al întregii omeniri gemânde de durere și palpitânde de speranță.,* Români, voi mai cu seamă, Bucureșteni, arătați-vă ceiace sânteți, *înainte mergători ai poporului inițiatorul popoarelor!* voi care prin a voastră umanitate ați uimit Europa, voi care prin credința voastră ați deschis bolțile cerului, *nu îngăduiți ca soarele să apuie înainte de a fi săvârșit opera voastră, devansați astăzi pasurile sale și soarele nu va mai apune în veci pe pământul României.*

D. Brătianu

Mulțumiri

Subsemnata Maria Vasiliu, suferind de o boală de facere, timp de 5 ani, și căutându-mă cu toți medicii din Iași și Vaslui, nu mi-a putut folosi nimic. In fine domnu medic american Ruseli în timp de șase săptămâni m'a curarisit. Aduc aceasta la cunoștința On. Public spre a cunoaște acest medic american.

Maria Vasiliu

Necrolog din Curierul de Iași

Săftica Vrânceanu născută Pleșescu, socie iubită nu numai de sociul ei.

Vasile Vrânceanu.

Dosarul era gros de trei degete, legat în scoarțe tari, cu o înfățișare severă, administrativă, de opis judecătoresc.

Mihai Eminescu, vechiu mânuitor de condici încă din vremea uceniciei de cinovnic la Isprăvnicia de Botoșani, întorcea foile cu o încântare pe care nu i-o dăduse — și pe drept cuvânt — nici un registru vreodată, nici acolo la cancelaria unde a lăsat un moșnegel de ispravă meșter în pregătitul cafelelor; nici la Agenția Română din Berlin și nici

acum, la Biblioteca Centrală. Il cunoștea amănunțit, filă cu filă, dar de fiecare dată tot nu-i venea a crede că tiparul a răbdat atâta răs și ocară. Și se gândea cât de mult ar fi pe placul prietenului său dela București, Iancu Caragiale, neogit pescuitor de asemenea perle.

Apoi a închis scoarțele și a rămas în visare, rezemat de spata scaunului, cu bărbia în pumn. Prăfira privirea îngustată printre gene asupra adunării. Oricât de larg era salonul, nu mai rămăsese decât un singur loc gol, al lui Tit Maiorescu. În răstimp se glotiseră și cei din urmă întârziați: Xenopol, tovarășul dela Putna; Binenutritul Caraiani, rotund și baloacheș ca un lăutar scăpat din taraful dela Pester; Papa Culiianu cu fuiorul bărbii de vlădică; cei trei români, Lambrior, Panu și Tasu în straiiele lor de șiac; Burlă și mai tânărul Phillipide, Hurul; Nicolae Gane, căpitanul celor nouă care nu pricep niciodată nimic și Grigore Buicliu, Buiuc, cea mai ageră iscoadă a năsbâtiilor vrednice de consemnat la dosar. Nu lipsea nici Neculai Gheorghiu, junimistul fără voie, care se pomenise invitat la un banchet de aniversare printr'o greșală de adresă, într'un târg cu prea mulți Ghiorghii. Și de atunci simțindu-se el mult onorat de această neașteptată atenție, nu scăpă o singură Vineri. Se așeza cuminte într'un colț, tăcea, asuda și iarăși tăcea. Iși luase și acum locul său, încrețea fruntea într'o cumplită încordare să înțeleagă tot, zâmbea când râdeau alții și roșea mai cumplit ca pudicul Naum, când o privire se oprea mai îndelung asupra-i. «Aista-i mascota noastră, gogomanilor! —spusese odată Vasile Pogor. Cât va trăi el, n'am nici o grijă de soarta Junimei. Cu adevărat, de va fi să se năruiască Iașii și să se risipească toți în cele patru vânturi, câtă vreme Neculai Gheorghiu, junimistul fără voie, se va înfățișa salutând ceremonios și luându-și în primire scaunul, ședințele puteau să înceapă. Chiar într'o casă pustie, în fața scaunelor goale, în chiotul vântului prin geamuri sparte»...

Mihai Eminescu lăsase pleoapele să astupe deplin lumina ochilor. Ca Sărmanul Dionis călătorea în timp...

Plăsmuirea lui dura o priveliște plină de jale și în aceeași vreme de-un comic macabru... Priveliștea unui Iași, de

peste o sută ori două de ani... Poate un Iași pentru totdeauna șters de pe hartă, cum cad cele mei strălucite capitale ale lumii să le îngroape nisipul deșerturilor; cum s'au dus în pulbere cetățile din Diorama lui; cum poate are dreptate Pogor să profetească soarta așezărilor omenești pe-un pământ viclean, cu germeul pieirii în el... Acuma n'a mai rămas aproape nimic. Câteva ruini, iarba crescută pe uliți, o turmă de mioare păscând sub copaci bătrâni, din alt veac... Un moșneag sprijinit în toiag. Nu știe carte, nu cunoaște nimic.. E surd și plurd. Dacă un drumeț străin îl întreabă ce 'nseamnă aceste ruini, strânge din umeri: «Ha ?.. Acum pricep.. Intrebi ce-s zidăriile iesești ?.. De, domnule... Trebuie să scrie prin cărți.. Cic 'ar fi fost odată un târg.. Eu nu l-am apucat... Da, noaptea, mă tem că umblă strigoii...» Drumețul s'a dus în calea lui.. A pogorît întunericul. Turma s'a aciuiat undeva la adăpost. Suflă un vânt umed din gurile surpate de hrube... Pe unde a fost o uliță, trece o umbră neagră, cu o pălărie tare în cap. A întârziat.. A intrat într'o ruină unde a fost o casă, salută ceremonios în dreapta și în stânga, se miră că nu-i nimeni să-i răspundă la salut, nici să-l întrebe: «Ce mai faci, domnule Ghiorghiu ?» Nu-i nimic. Pentru atâta nu se turbură. Se așează pe o lespede unde a fost odată un scaun. Scaunul lui. Tace și ascultă nimicul.. Se încordează să priceapă de ce întunericul acesta, pustiul acesta, de ce nu s'aude râsul lui Vasile Pogor, glasul lui Iacob Negruzzi, de ce nu întrerupe Nicu Gane, punând o întrebare în numele celor nouă care nu înțeleg nimic; unde e caracuda gălăgioasă, și cei trei români, și Eminescu să recite stihuri cu isonul lui cantabil? Unde sunt toți? Ce 'nseamnă tăcerea și pustiul acesta și noaptea aceasta? Dar fiindcă nu-i nimeni să-i răspundă, Neculai Ghiorghiu, strigoii, tace cu pălăria tare sprijinită pe genunchi și așteaptă cuminte, cum i-a fost firea în viața sa și rostul lui în viața Junimei... Așteaptă până ce un clopot fantomă bate miezul nopții. Se ridică... Salută ceremonios în dreapta și în stânga, unde au fost cândva scaunele lui Maiorescu, Gane, Negruzzi Iacob și Leon, Paicu, Naum și atâția alții de nimeni atunci știuți; unde a fost sofa năucului Pogor și celelalte sofale ale lui Teodor Rosetti și Carp. A plecat pășind grăbit pe înțelenitele găvane de pământ unde

au fost odată uliți, printre năruitele ziduri căptușite cu mușchiu, unde au fost odată case... Pe urmă nimic... Chiue vântul în guri negre de hrube... Va fi oare alta, soarta lor, a Junimei, peste o sută sau două de ani?.. Nimeni nu va pomeni nimic despre nimeni, fiindcă nimic nu va supraviețui după nimeni. Cel puțin Neculai Gheorghiu, junimist fără voie, din întâmplare și din politeță, tace, asudă, salută și pleacă la culcare, pentru ca a doua zi să-și vadă în tihnă de treburile sale ce n'au cătuși de puțin a face cu Junimea și Convorbirile, până la cealaltă Vineri sara. Ce-o fi spunând în lumea unde trăiește: prietenilor, nevastei, copiilor? Ce crede despre dâșii? Și cum se răstoarnă în cugetul unui asemenea om simplu și fără smintite năzuiri, peripețiile acestor sedințe și gălăgioase desbateri, noaptea, când ajunge acasă și rămâne pe marginea patului, cu picioarele spânzurând în papuci?... Poate că nici nu-și frământă mintea cu astfel de întrebări. Suflă în lumânare, își trage oghialul peste cap și în cinci minute începe a sforăi. Mai cuminte el de cât toți. Singurul înțelept dintre toți...

O tăcere nefirească s'a lătit după un scurt framăt, ca la K. K. Ober-Gymnasium, la intrarea profesorului în clasă. Eminescu a deschis pleoapele din somn, deși ar fi știut ce se întâmplă și fără să îndrepte ochii spre ușă.

Apăruse Tit Maiorescu.

Se oprise o clipă în prag, netezându-și barbișonul și cuprinzând încăperea cu o privire rotită. Bine legat, strâns în redingotă neagră cu o sângerie garoafă de decorație la cheo-toare, părea înalt și era scund, voia să zâmbească prietenos și zâmbea numai protector. Se întorcea între ai lui, la Junimea prin el mai cu seamă înfăptuită, și se înfățișa ca la tribună, ori la catedră. Poate credea din toată inima că și-a lepădat solemnitatea odată cu pardesiul și pălăria înaltă, în antret. Dar era numai închipuire zădarnică, aceasta. Nu-i stătea în putere să-și schimbe firea înăscută, rece, măsurată, aulică.

Ca întotdeauna, s'a îndreptat mai întâi spre scaunul celui mai neînsemnat din întreaga Junime, dovedind că aici nu înțelege să dea întâietate ierarhiilor:

— Bună seara, domnule Gheorghiu... Ce mai faci?..

Neculai Gheorghiu, roș ca para focului, a sărit depe loc, lipind călcâiele și îndoindu-se de mijloc, în unghiu drept:

— Am onoare să vă salut, domnule Ministru... Ce să fac! Bine mersi!

Pogor și Iacob Negruzzi își făceau semne ghidușe înăbușindu-și gălgâirile de răs.

Așa dar încă un pidosnic rezultat al celor mai mărinimoase intenții. Pretutindeni și în tot deauna, nu putea fi de cât domnule ministru domnule director, domnule profesor, domnule president, domnule doctor, domnule rector... O funcție, un grad. Neculai Gheorghiu nu se încumetă să se așeze jos; își șterge sudoarea depe frunte cu basmaua și păstrează zâmbetul de circumstanță convenit unei binevoitoare Excelențe, deși Excelența era acum întoarsă cu spatele.

Neclintit în ungherul său, Mihai Eminescu își spunea că nici un astfel de om, nu-i sortit să cunoască o adevărată fericire. Fericirea nu se îmbracă în straiu de ghiață. Gândea la aforismul întrebător, tipărit în Convorbiri, unde Tit Maiorescu se zugrăvise singur: «Oare pâraul de la munte ar fi așa de limpede, dacă n'ar fi rece?» Maiorescu adăogase: «și voios» Rece și voios! Voios isbutea să fie mai puțin. O statuie chiar când coboară de pe soclu nu-i voioasă.

— Aici erai, Eminescule?

— La datorie, domnule Min... domnule Maiorescu...

Se ridicase moale de pe scaun, cum se ridica în silă școlarul de altă dată, chemat la lecție de-un profesor ce nu știa de glumă. Și totuși Tit Maiorescu, prețuindu-l nemăsurat ca poet și minte cărturărească, ținea să-i arăte și acum, o simpatie pe puterile sale. Omul nepregătit pentru viață, îi era neînțeles și de osândă. Simțea obligația să-l îmboldască. Iar această îmboldire o voia lipsită de orice pedantlăc, voioasă. Punându-i mâna pe umăr, gest rar la el ca eclipsa în mersul aștrilor, rosti:

— Cititorilor nu li se prea pare că ești la datorie, cum îți se pare dumitale. Te cer. Te așteaptă. Suspina adoratoarele!.. Suspina și Negruzzi după o altă Veneră și Madonă, după alți Epigoni... Să-l întrebăm pe Jacques, ce spune? Convorbirile, ce spun?.. În doi ani, două poezii.. Cam puțin...

Eminescu murmură o scuză:

— Dacă nu-s ca Io Spaco, stoleriul, să scot în fiecare săptămână un dulap la gealău!..

— Asta nici n-o cer.. N-o cere nimeni.. Ar fi o crimă. Dar bănuiesc că e și puțină bohemie la mijloc.. Firește că toate pe lume au o cauză. Dar a explica, a invoca acea cauză, nu înseamnă întru nimic a justifica...

Iși ridică palma depe umărul poetului încet, cu nemulțămire de sine. Nu aceasta și nu așa ar fi voit s'o spună. Ii lipsea însă căldura și voioșia neprecuțată a unui Vasile Pogor, care altfel ar fi știut să aștearnă deadreptul în față, cele mai supărătoare adevăruri fără să supere, între o glumă, o pernă aruncată și un hohot de râs. Purta și el prin viață o osândă. Și nici pe aceia n'o scăpase din vedere. O pomenise tot în aforismele tipărite de convorbiri «Fulgii de zăpadă cad leneși pe pământ, sloiul de ghiață isbește».

Iacob Negruzzi ținea să-i împărtășească ultimele minciuni, din carul său încă nu pe deplin descărcat. Maiorescu a privit la ceas și a ridicat din sprincene:

— Domnilor, e neiertat de târziu.. Înainte de toate lectura.. Respectați tradiția...

— ...căpitanii mei! a complectat Vasile Pogor tologindu-se între perne și pregătindu-și la îndămână câteva proiectile, în vederea viitoarelor bombardamente.

Titu Maiorescu nu și-ar fi îngăduit în ruptul capului o asemenea destindere lenevoasă de seraiu. Țapăn și îndesat, s'a înfipt în scaunul tare, cu ceafa bine lipită de spătar, a dus batista păturită la gură să-și netezească mustățile și a pronunțat rituala poftire:

— Cine are ceva de scos, să scoată!

Bodnărescu, Naum, și Ștefan Vărgolici aveau întotdeauna ceva. Dar se codeau să ducă mâna la buzunar, cercetându-se din ochi și trecându-și unul altuia întâietatea.

— Arici odată! a strigat Popor, vânzolindu-se în cuiabar.

— ...de două ori! adăogi Iacob Negruzzi.

— ...și de trei ori! încheiase Caraiani, făcând semne spre pudicul Naum, veșnica sa victimă, păzită cu doi gealați din caracudă, ca să nu fugă, când începea a istorisi o snoavă fără perdea. Și de trei ori, Naum. Scoate-o! Te-am prins cu mâna la ea...

Anton Naum plecase în dușumele, ochi rușinoși de fată mare. Caracuda însă nu-l slăbia.

Scoate-o! Scoate-o la vedere!

Gealații îl și strâmtoraseră, deoparte și de alta:

— Să i-o scoatem noi?

Infricoșat de vrăjmășia alaiului, pudicul Naum trase dela piept foile împăturite, parcă și-ar fi scos inima s'o ofere plăpândă pradă unor păroși și varvari calăi.

Lectorul Junimei era îndeobște Mihai Eminescu, decând Maiorescu se depărtase de Iași. Lui Pogor i se înneca glasul de emoție după întâia strofă. Negruzzi citea încet și prost; Bodnărescu mieuna slab ca un pui de mătă lepădat. Astfel de multe ori soarta poeziilor se afla mai puțin legată de harul divin al autorilor, decât de măestria ori stropșala lectorilor.

Titu Maiorescu își lua cu voie bună vechiul său drept, cerând foile cu o mică, abea vizibilă clătinare încovoaiată de deget. Măsura din ochi, metodic, lungimea poeziei și lungimea versului, pentru a-și potrivi glasul. Tăcerea era desăvârșită...

Pe fereastra deschisă, atunci află cu cale să intre un fluture negru și mare, de noapte, atras de lumină, sburând amețit în jurul candelabrului, dănțuind o horă a morții printre flăcările lungi și săltate. Titu Maiorescu așeză calm, pe genunchi, manuscrisul, așteptând cu palma deasupra. Il aștepta să se așeze în tavan, să-și ardă aripele ori să plece îndărăt, în noaptea deafară. Eminescu admiră cu un fel de spaimă această desăvârșită și rece împietrire. Se vede că în acea clipă, pentru Maiorescu era tot una dacă aeriana viete se va scrumi în para lumânărilor ori se va întoarce la adierile primăverii de unde venise, să-și încheie destinul aiurea. Insemnat era să isprăvească mai repede sborul nălucit, de sinucigaș, ca ascultătorii să-și poată aduna atenția risipită. Vasile Pogor svârli cu o pernă, fără s'atingă ținta. Era singura dată când își cheltuia munițiile, neînsoțite de răcnet și de hohote. Pe el îl înduioșa și moartea unei gâze. Li părea monstruos că atâția oameni care frământă legile universului în cuget, pasionându-se pentru ideile unor zevzeci îngropați de acum două mii de ani și jelind moartea eroilor imaginari uciși de Homer sub zidurile Troiei, găsesc foar-

te firesc să privească fără nici un cutremur, cum o făptură de gingașe țesuturi vii, de pulbere catifelată, aripi și delicate antene, depășind tot ce-a făurit vreodată un pictor, un sculptor ori un poet, amenință să se prefacă într'un hidos cocoloș de mucozități pârjolite. „Nu se poate!“ rosti gata să-și acopere ochii ca să nu vadă svârcolirile găzei, când se va rostogoli cu aripa mușcată de flacări. „Nu se poate!“ a repetat. Și nimeni în afară de Eminescu n'a înțeles. Dar dorința i-a fost ascultată. După o ultimă svâcnire de salamandră în vâlvoi, cașicum deodată și-ar fi luat seamă că neînsemnata-i viață tot se mai cuvine încă trăită, fluturul și-a potolit sborul și a plutit lin pe fereastră, afară, aflând iarăși noaptea și primăvara umedă cu șuvoirea miresmelor de liliac. Vasile Pogor a răsuflat ușurat. Titu Maiorescu a ridicat foile depe genunchi și a început să citească:

*Taliarb, iubite oaspe, de când nu mai vii la mine,
sub povara înfrîstării chipul meu s'a ofilit,
und'e s zilele frumoase?... und'e s nopțile senine?..
Parcă'n doliu toată lumea de atunci s'a învelit!*

*Vai! nu-ți mai aduci aminte de trecuta fericire!
Taliarhe! Taliarhe! cât de grabnic te-ai schimbat!
tu-mi jurai că o să fie vecinică a ta iubire...*

Erau frumoase stihurile cu parfum antic, ale pudicului Naum. Mai minunat sunau încă, ritmate de vocea limpede, și însfârșit caldă, a omului care trecea prin viață apărat cu zale de ghiață. Se săvârșea încăodată miracolul prin care trăia Junimea. Acum nu mai șopotea nimeni. Vasile Pogor se înălțase într'un cot gata să lăcrămeze. Lungise gâtul și își încrețise fruntea, până și Neculai Gheorghiu. Panu uitase că avea de pus un fitil între doi prieteni, după un mai vechiu al său nărav. Toată caracuda și cei nouă care nu pricep niciodată nimic, înțelegeau, presimțeau, știau că astfel de scurte lunecări într'un alt univers diafan, răscumpără poreclele, bătăile cu perne, snoavele și asmuțările adunărilor de Vineri sara. Eminescu nu băgă în samă că i se stinsese țigara. Acum erau aproape de sufletul lui, și Anton Naum, omul singuratec și de-o discreție care îndepărta prieteniile; și Titu Maiorescu, în pofida ținutei statuare și auguste atât de străină

de dânsul. Anton Naum privea în jos, vinovat. Glasul lectorului se lărgea pregătind sfârșitul:

*Vino, liliacul fânăr a scos floarea lui frumoasă,
furfurelele la soare toată ziua gânguresc;
bobotesc prin peșteri fauni cu a lor nimfe posticioase,
păstorifele, păstorii în perechi se răsleşesc!*

*Vino! mi-am luat de noapte o tunică prevezie
cu mirt verde și cu laur patul l-am împodobit;
iar Lycisca fine gafa lângă cupa aurie,
amfora cu ouă foarte, cu vin vechiu pecefluif,*

Titu Maiorescu a mai păstrat un timp foile la înălțimea ochilor, privind peste ele într'un punct nevăzut. Apoi le-a îndoit încet, în două, și tot încet a vrut să le treacă autorului. Era fără îndoială și o reală emoție în aceste mișcări înadins prelungite; era și o nevoie de efect oratoricesc, după cum cereau celelalte îndeletniciri ale sale de tribună.

— Dă-le! a întins ghiare de hrăpareț zaraf, Iacob Negruzzi, cu lăcomia lui de totdeauna, când se ivea un manuscris mai prețios pentru Convorbiri.

Maiorescu a făcut un semn de răbdare cu latul palmei:

— Să așteptăm. Credem că n'are nimeni, nimic, de spus?

— Asta aș mai vrea s'o aud! bombăni Caraiani, bine-hrănitul, căutând să facă uitate așa toate caznele la care supune urechea pudicului Naum. Parcă-i altceva, cu totul altceva decât om și om!

Anton Naum fu el, cel ce-a îngăimat sfios:

— Aș avea eu ceva de spus. La cetirea cu glas tare mi s'au luminat oarecare modificări la penultima strofă... am să revăd manuscrisul.

— La corectură, la corectură! îl invită Iacob Negruzzi, înșfăcând foile împăturite dintre degetele lui Maiorescu. Nu dau vrabia din mână pentru cioara din par... Ne cunoaștem omul... Când începi a modifica, faci ca nepotu-meu când îi cade un creion în mână și începe să-l ascută... Ascute, ascute, pân' n'a mai rămas nimic..

— Totuși... încercă o protestare Naum.

— Faul! Faul! au strigat caracudele și cei nouă, căpătînd glas.

Autorul n'avea încotro. Așa hotăra gloata, în vreme ce Caraieni, trecând din nou în cealaltă tabără, amenința :

— Șezi binișor, Naume, că acum încep! Am eu o snoavă c'o țigancă...

În fața acestui suprem argument, Naum a șezut binișor.

Bătând cu podul palmei în brațul scaunului tare, de lemn, Maiorescu încăodată ceru liniște. Șopotelile rîndurilor din fund s'au curmat!

— Cine mai are ceva de scos, să scoată.

Samson Bodnărescu prinsese curaj. După isbânda lui Anton Naum, de a sa nu se mai îndoia. A scos la iveală un sul întreg.

— N'o fi o piesă? se înpăimântă Pogor.

— Nici un ciclu de cimilituri? a vrut să afle Caraieni.

— Piesă nu-i, cimilituri nu's... Dar un ciclu este... vesti Samsune, strămutându-și făptura coșcovă pe-un scaun mai apropiat de Maiorescu.

Și simțind curajul în scădere, crezu de cuviință să-și asigure blîndețea judecătorilor, înainte de a preda caetul sul, la cetire :

— Vedeți că... Adică nu!... Vreau să spun că e continuarea ciclului din Convorbiri, luna trecută... ba nu... acum cinci numere... dacă vă amintiți...

— Am înțeles! vorbi fără entuziasm, Iacob Negruzzi... E un ciclu, deci vrei să nu știrbim ciclul... Bune-rele să treacă...

— Il vedeți! țâșni Ștefan Vârgolici în picioare, sfredelit de viermele unei prefăcute invidii și arătându-l teatral cu degetul. Dumnealui cu aceste marafeturi ne umblă... Ba că e un ciclu și că treacă meargă... Ba că sânt niște poezii private, pe care nu se gîndește să le publice și vrea să fie citite numai ca să ne ridice moralul și să ne desmierde urechea. Priviți, cât șiriclic zace într'un panteist ca dânsul, care e gata, gata să se spulbere în mama natură ca puful de păpădie...

— Da ce ți-am făcut, omule? se tîngui Samson Bodnărescu.

— Mie, nimic... Nouă tuturor, ne-ai făcut. Ne asasi-nezi... Nu-i sară, să nu vii cu un ciclu... Intrebuințezi toate vicleniile, ca să ne prinzi în capcană...

— Șireclicul e arma slabilor! proclamă Leon Negruzzi, cu toată autoritatea uriașei zidiri.

Caraiani aflând prilej să-și puie în aplicare o scumpă teorie a sa filozofică, luă cuvântul:

— Domnilor, Leon Negruzzi are dreptate. Șireclicul e arma slabilor și decadenților. Mai sfrijit la trup și mai putred la inspirație ca Samsune nu-i nimeni printre noi. Și având în vedere că la toate popoarele intrate în decadentă, vocalele *a*, *o* și *e*, au după teoria mea tendința, să se prefacă în *i*, propun să-l numim pe viitor Simsin Bidniriscu.

— Și Pogor unde rămâne? Și Xenopol cum rămâne? glăsui caracuda.

— Foarte bine! Să se numească și ei, ca o ultimă expresie a degenerării, Pighir și Xinipili!

— S'au botezat robii lui Dumnezeu, Pighir, Simsin și Xinipili! binecuvântă pe nas Vasile Pogor, oficiindu-și singur slujba botezului.

Maiorescu aștepta neclintit în scaun, zâmbind înalt acestor copilărești sburdăciuni ale unor oameni în toată firea. Ingăduitoarea tăcere își avea însă o socoteală. Pentru el Samson Bodnărescu însemna o mare desamăgire și un poet sfârșit. Nu-l ispitesea lectura caietului amenințător de voluminos; dar nici n'ar fi vrut s'o arate deadreptul. Mult mai ușor, dela sine, căpăta deslegarea din partea întregii adunări. Lăsa caracuda și cei nouă să-și împlinească menirea. Când zarva s'a mai potolit, a întrebat, uitându-se peste capete, spre un anume jâlț:

— N'ai nimic de scos?

Eminescu se lepădă ca de Satana. O muștrătoare înălțare de sprinceană, i-a amintit că a mai căpătat o crestătură la robojul negru.

— Nici tu, Gane?

— Nici.

Neculai Gane avea măcar o temeinică scuză. Pava târgul cu asfalt englezesc.

— Nici dumneata, Xenopol?

— Anume ce voiți ?

Alexandru Xenopol, poreclit «Bonne à tout faire», avea un ghiosdan plin. Studii istorice, sociologice, filosofice, economice, recenzii, mustre din toate specialitățile, învelite și etichetate ca în lădița unui voiajor comercial. A ales după o scurtă chibzuială, iar lectura a urmat cu toate convenitele întreruperi și debateri, întrucât pe aceste tărâmurii pregătirea Junimei era mai întreagă și deosebită, cu două școli și tradiții în vecinic războiu : deoparte elevii Parisului, de alta doctorii Germaniei și ai Vienei. Titu Maiorescu păstra calea de mijloc, cu o ușoară aplecare către Berlin. Iși oprea drept la ultimul cuvânt. Și acel cuvânt cumpănea greu, nu numai fiindcă era rostit aforistic, definitiv, fără îngăduința unor vane întimpinări ; ci fiindcă într'adevăr, sub fruntea pătrată, masivă, lucra o minte ageră, cu toate cunoștințele alcătuite în neclătinate sisteme, limpezi, reci ca gheața, dar străvezii și luminoase ca gheața. Mihai Eminescu își apropiase jălțul pe rotile și din nou asculta cu o desăvârșită plăcere. Din când în când, înainte de a formula o interpretare în care se întretăiau mai multe sisteme străine în unul propriu, timpul cât își alegea cuvintele cele mai cristalice, ochii lui Titu Maiorescu se opreau asupra fugarului dela Berlin. Ii trecea o repede, neapăsată dojană în privire. Dintre toți, el era singurul care ar fi putut să-i stea alături, să-i preia rosturile dascălicești, să-i treacă poate înainte cu o altă, mai adâncă brazdă. Nu se învrednicise să ia un doctorat. Se mulțumea cu o slujbă mărunță de bibliotecar, amenințată și aceia de alții. Încă o desamăgire. Și totuși ochii spre el stăruiau, pentru a aștepta înțelegerea și încuviințarea, la o invocare a lui Schopenhauer, Hegel, Fichte sau Kant.

La despărțire, după ceaiul de datină, i-a pomenit, îmbrăcându-și pardesiul pe mâneci :

— Uitam ceva... Mi se pare că ai un dușman foarte tenace, aici. Petrino.

— Baronul ?

Eminescu a pufnit de răs.

— Da—da, Baronul. În locul dumitale n'aș găsi nimic de răs...

— Ce poate să-mi facă un dușman?... Mai ales unul, ca acest Baron de Trei Sarmale?...

Titu Maiorescu n'a strâns din umeri cu aceeași nepăsare. A vorbit, ca un pățit ce era:

— Orice dușman îți poate face un rău, ori cât ai fi ori numai te-ai crede de sus, oricât ar fi el ori l-ai crede de jos.

Apoi a coborât treptele late de piatră, urmat de glăsuitorul alaiu al Junimei.

Din capul scărilor, Vasile Pogor a strigat la argați:

— Ioane, Costache... Dați drumu la câinii ceialți, că aiștea au plecat!

Cezar Petrescu

Titu Maiorescu

(Amintire)

I.

Toamna, Universitatea din București, își deschise porțile, în anul acela.

Am fost cel mai asiduu și sârguitor student la filosofie.

Judecător de curând numit la Ocolul Sabar, jud. țul Ilfov, și-n dorul de a asculta prelegerile marelui Dascăl, spre a-mi mări cercul cunoștințelor, pe deoparte, iar pe de altă parte de a-mi petrece cu o ocupațiune folositoare lungile nopți de iarnă, în satul Domnești, reședința judecătoriei depărtată la 18 km. de București dincolo de fortificații,—posedând și stenografia, aveam cele mai complete notițe ale prelegerilor.

Cu acest prilej, cunoscuți pe *Titu Maiorescu*, prea cunoscutul Profesor, cu care legai cele mai strânse și prețioase legături spirituale.

Intr'o Mercuri, la curs, asistența feminină străină era prea numeroasă, așa că studenții ghemuiți în ultima bancă a amfiteatrului renunțaseră a lua note.

Dela precedenta lecțiune, mă instalasem la o meschioară lipită de catedră și stenografiasem „introducerea la filosofia pozitivistă a lui Auguste Comte“.

Era o prelegere introductivă în principiile generale ale filosofiei marelui cugetător pe care Titu Maiorescu o expusese magistral într'o elocuțiune superbă și o impresionantă formă literară. Stenografiasem complet, cuvânt după cuvânt, admirabila prelegere, așa că în urmă, vreme de o săptămână,

o transcrisesem și o reținusem bine. Observasem cu oarecare mândrie și plăcere studentească că Profesorul, în timpul cuvântării, privea spre mine și parcă rărea cuvântul înadins, spre a-mi îngădui prinderea expunerii în stenograme. Incât acum, când se sui pe catedră și mă văzu la locul meu cu hârtia dinainte și creionul gata de notat, un surâs neînțeles, cât o străfulgerare, îi trecu pe la colțul gurii laolaltă cu un sentiment de mulțămire ce se răspândi pe fața și-n adâncul ochilor săi. Mai în urmă am înțeles totul, ceea ce în clip'aceea nu-mi lămurisem. La aproape mijlocul orei, într'o scurtă perorație cu care de obicei mântuia prelegerea, Titu Maiorescu, spre marea surprindere a tuturor, rămase pe catedră.

Cu gestul lui măsurat și potolit, în tăcerea și mirarea generală, scoase ceasornicul, îl privi cu atenție, îl apropiă de ureche cașicum nu s'ar fi încrezut, mișcă din cap îndolnic, apoi hotărât, parcă atunci luase o decisiune, îl așeză pe catedră, în față, spre a-l cerceta la nevoie.

— Pentrucă astăzi, întâmplător, lecțiunea a durat mai puțin decât timpul hotărât de program, spuse el cu glasuri grav, serios, sever chiar, dar în care mijeia o ușoară ironie «și pentrucă mai avem încă douăzeci de minute, vom interoga».

Stupoare.

Studentii, ghemuiți sus, pe ultima treaptă a amfiteatrului, dispărură sub bancă.

Profesorul surise.

Publicul, feminin mai ales, fremătă.

Emoțiunea creștea.

Care era să fie victima care să încrucișeze spada cu acest maestru al logicei și al cuvântului?

Deja un sentiment de îngrijorare și chiar de milă se răspândi ca o adiere peste toată această mulțime așteptând cu incordare.

Eu, așezasem creionul asupra textului stenografiat, încrucișasem brațele, răzimasem spinarea de speteaza scaunului și urmăream cu o mare atențiune mișcările, figura și mai ales ochii adânci și surâsul fin din colțul gurii ca și șiretenia, ca să zic astfel, din privire — eram singurul student ce nu mă puteam ascunde, și nici ne aș fi făcut-o.

Mă privi o clipă : ochii tuturor îi urmăriră direcțiunea. Atunci grav, cu acea intonație care pătrundea cele mai mari adâncuri sufletești, privind sus spre banca golită de studenți spre a deruta pe acei ce îi urmăriseră privirea spre mine, zise scândând primele două cuvinte :

— «Dom-nul ju-de-că-tor, este dispus să ne spună ce-
eace am explicat în lecțiunea precedentă ?» Mirarea nu mai
avu margini.

Interesul, stârnit în gradul cel mai înalt cuprinse pe
toți : judecător și student ! Mă ridicai, depărtai mescioara și
rămăsei în picioare.

Ca prin farmec, ultima bancă a amfiteatrului se populă
de studenții curioși să-și vadă colegul magistrat. Tăcerea stă-
pânea adâncă ca într'o necropolă.

Interogarea apoi ținu douăzeci de minute.

Când sună, Titu Maiorescu descinse, îmi strânse mâna
satisfăcut și ieși din clasă.

— Imi faci plăcerea să iai ceaiul la mine, Sâmbătă, du-
pă ora șease ? îmi spuse grațios, Doamna Maiorescu. I-am
sărutat mâna.

Astfel am cunoscut pe Doamna și Titu Maiorescu.

II.

Dimineața, înainte de șase ore, Primul procuror scobo-
rî din tren în gara marelui oraș în care fusese avansat.
Drept la poștă, telegrafia Ministrului, apoi se instalează în-
tr'un hotel, aproape de tribunal, iar la ceasurile opt intră
pe ușa parchetului.

Bătrâneța de până atunci a Primului procuror scos la
pensie obișnuise altfel subalternii : Secretarul parchetului
abea sosise, aprodul curăța birourile, iar gardistul cu un muc
de țigară în colțul gurii, îl întrebă :

— Pe cine cauți, dumneata, la ora asta ?

Primul procuror încercă să intre în cabinetul său. Ușa
însă era încuiată.

— Domnul Secretar unde lucrează ?

Gardistul îi lua seama privindu-l bănuitor și trăgând
avan din chiostec.

— Moș Nichifor, orânduște în canțilarie hîrtille de azi, dar în van s'adună ele că n'are cine le lucra: Primul la pensiune, un domn procuror dus în anchetă, celălalt transfirat.

«Așteptăm și noi, că n'avem ce face».

— Du-mă la domnul Secretar.

— Poftește după mine, dar o să fie greu să stai de vorbă, își bea tutunul și-și soarbe gingirliia acum și se face foc și pară când îl turburi așa de dimineață, zice, că nu este ora canțilăriei. «Dar dumneata să încerci, că se pare că nu ești depe aici».

Gardistul se ridică greoi depe scaunul de lemn, merse înainte pe culoarul întunecos, deschise o ușă și zise sfios:

— Vezi, dom'le Nechifor, ce vrea dumnealui.

— Dumneta ești Secretarul parchetului?

Bătrânul îl privi pe sub lunetele groase. Apoi sorbi cu poftă din feligean, trase un fum din țigaretă de soc, îl mai socoti pe deasupra ochelarilor și nu răspunse. continuând a înregistra tacticos.

Primul procuror se așeză pe scaun și adăstă răbdător.

Secretarul înregistra, trăgea din soc, sorbea cu voluptate din cafea țuguind buzele și închizând ochii, lua din nou seama străinului pe sub ochelari la straele lui ponosite și lenjeria nu tocmai curată, încălțăminte veche, figura trasă și nedormită.

În urmă, după două-trei sorbituri și fumuri, se opri din scris, așeză tocul pe călimară și interogatorul începu:

— Dumneata, când ai intrat pe ușa parchetului, ai dat cu ochii de Marcu-gardistul?

Se răzima solemn de spătarul scaunului și privi pe sub ochelari.

Primul procuror răspunse:

— Da, domnule Secretar.

— Și l'ai întrebat de domnul Secretar al parchetului?..

— Nu, am voit mai întâi să întru în cabinetul Primului proc...

— Nu mă întrerupe.

...și că văzând ușa încuiată—cum era să fie dacă n'avem

Prim—atunci ai întrebat de domnul Secretar și Marcu te-a adus aici.

— Da.

— Apoi dacă, da, ce mă mai întrebași dacă eu sunt domnul Secretar al parchetului?

— Eu sunt...

— Nu mă întrerupe.

«Apoi intri la autoritate, nu dai bună dimineța, te poțtești singur pe scaun și întrebi: dumneata ești... poate «sunteți» voi ai să zici!

— Domnule, eu sunt Primul...

— Nu mă întrerupe.

...«apoi fără să te întreb, fără să-ți dau cuvântul, mă întrerupi mereu cu «eu sunt» și «eu sunt Primul...»

Impacientat, roșu la față, Primul procuror se sculă, s'apropiă de masă și zise hotărât:

— Eu am venit să'mi iau postul în primire, dar ușa este încuiată și nu pot intra. Te rog chiamă gardistul și dă-i cheia să-mi deschidă.

— Și ce cheie vei fi vrând dumneata? spuse Secretarul sorbind din cafea și privind ironic.

— Eu sunt noul Prim procuror» răspunse modest de parcă i-ar fi fost teamă să-și decline calitatea.

Secretarul amuzat începu să râdă.

Primul procuror îngălbeni.

Un pumn zdravăn pe masă: hârtiile zburară, ceașca se răsturnă, țigareta pe jos, iar râsul se slei pe buzele bătrînului șagalnic.

— Destul! domnule.

«Gluma a durat prea mult»

Secretarul spăriat sări de pe scaun.

— Trăiți! dom'le Prim.»

Acesta se frână, calmul îi reveni imediat.

Senin, cașicum nu s'ar fi întâmplat nimic, zise:

— Inregistrează, nu te deranja, fii bun dar și dă-mi cheia ca să pot intra la mine.

— Vedeți, că este o împedecare...

— Care?

— Acu se face curățenie.

- Nu, domnule. Curățenia să se facă din ajun.
- Vedeți că domnul Prim nu venea dimineața...
- Eu voi fi aici, totdeauna la vremea asta.
- Și în zilele de ședință?
- Mai ales atunci. Acum trimite-mi hârtiile nerezolvate.
- Poftiți, dom'le Prim...»

Secretarul voi să-l conducă.

— Nu. Dumneata să rămâi să-ți vezi de lucru.»

Luă cheia, ieși, descuiă ușa cabinetului și se apucă de muncă.

Totul reintră în tăcere.

Lucrările întârziate, procesele verbale și dosarele în suferință urmară calea procedurii. După prânz depuse jurământul, iar adoua zi plecă cu vaporul la Parchetul general să se prezinte Șefului ierachic.

V

Peste câteva săptămâni.

Vaporul deservind și porturile bulgare, pleca noaptea târziu.

Primul procuror primise denunț: soția unui învățător dela școala bulgărească făcea naveta între un țărm și altul purtând corespondență secretă.

În acea noapte, așteptă la debarcader, însoțit de doi agenți.

— Uite-o! dom'le Prim...»

La un ordin, fu oprită cu copii, înainte de a se urca pe paserelă.

Cufărul fu dus în biuroul agentului vamal.

Percheziție.

Femeia se tânguia, copii plâneau.

Pe fundul cufărului, sub o tingire de aramă răsturnată cu fundul în sus, se găsisse mai multe caete de școală pentru teme.

— Ce sunt astea?

— Caetele copiilor,» țipă femeia «nu mi le luați»

Copii urlau.

— Luați-le.»

Agenții le ridicară.

Fiind scrise în limbă străină, translatorul oficial trebuia să le traducă, ceea ce făcu cu mare greutate. Ingenios mijloc de a corespunde.

Fiecare temă dintr'un caet, conținea în contextul ei cuvinte răzlețe, singuratic, fără nici o legătură sau înțeles cu frazele între care erau intercalate, iar cifrarea paginilor, întâia și ultima, indicau caetul și numărul temei care completa cuvântul sau propozițiunea ce urma.

Era pe timpul conflictului cu bulgarii, mergând însă spre aplanare.

Conform unui ordin circular, parchetul urmărea aprig toate mișcările bulgarilor din localitate. Ministrul de externe care-l provocase plecase în concediu, Titu Maiorescu luase interimatul.

Firește, represaliile contra supușilor bulgari și afiliaților lor, considerați periculoși, erau legitime.

Deaproape supraveghiați și urmăriți, atât în oraș cât și la gară, dar mai ales la debarcader, erau obiectul preocupărilor parchetului. Caetele erau în număr de zece — cu mare muncă s'a putut afla cheia.

«Faceți tot posibilul ca Bogdanoff să fie achitat.

«Contrar răpiți-l.

«Ridicați dela bancă sumele necesare.

«Comitetul»

Apoi urma răspunsul pe care îl ducea femeia :

«Condamnarea sigură, toți jurații români.

«Răpirea grea.

«Trimiteți instrucțiuni.»

Stoian Bogdanoff omorîse cu toporul—armă de predilecție bulgărească—pe un compatriot, cetățean român, învinuit de trădare și urma în curând să fie judecat de Curtea cu jurați.

Primul procuror primind dosarul translatorului, telegrafia Ministerului ;

«Respectos comunic: sosesc imedint în interesul serviciului pentru relatări și instrucțiuni conform circulării No...»

Dela Minister, când sosi fu trimis acasă la Ministru, în strada Mercur.

Când intră, Primul ministru sta în capătul biuroului, Ministrul de culte și instrucțiune publică în partea dreaptă iar cel de justiție în picioare ținând o hîrtie în mână.

— Ce v'aduce, domnule Prim procuror?»

Acesta prezentă dosarele și toate caetele.

În câteva cuvinte explică mecanismul corespondenței, cuprinsul ei, raportă starea procesului și sorocul judecării și așteptă instrucțiuni.

— Era nevoie să-mi raportați personal?

— Da, în cazurile grave, conform instrucțiunilor.»

Titu Maiorescu își privi colegii.

Atât: se înțeleseră.

— Te vei servi de toate actele acestea, numai în acuza dela jurați.

«Nimic mai mult.»

Ordin scurt și precis: ordona Șeful tuturor parchetelor din țară!

Primul procuror avu o clipă de răzvrătire: aceasta era răsplata muncii lui de săptămâni împreună cu translatorul pentru aflarea cheii corespondenței?

Fu înțeles de ochiul pătrunzător al Ministrului. Atunci cum Primul ministru se ridicase de pe scaun și conform obiceiului său, începu să se plimbe tăcut, cu capul în jos, monoculul în ochiul drept, mânilor subsuoară și degetele vârate sub jiletcă, iar Ministrul cultelor și instrucțiunii publice, nemîșcat pe scaun își netezea musteața lungă și neagră, Titu Maiorescu temându-se de răscoala ce cetise în ochii subalternului și spre a-l obliga să se pronunțe, ridică de pe biurou telegrama primită:

— Dumneata ai expediat telegrama aceasta?

— Da, domnule Ministru.

— Dumneata ai conceptat'o?

— Da.

— Vasăzică: «sosesc imediat» ai zis?

— Da.

— Atunci, când ai telegrafiat, ai și sosit?

«Cuvântul «imediat» cuprinde noțiunea spontaneității, înseamnă că în clipa când ai telegrafiat ai și sosit: imediat egal imediat și nu mai târziu, nu peste o oră peste două, peste 24 de ore cum ai sosit dumneata.

«Exact?

— Da, domnule Ministru.

— Cum trebuia atunci să zici?»

Primulprocuror privi împrejur: Primulministru, îngândurat până atunci, se oprise din mers și sardonice, privea scena, Ministrul de culte și instrucțiune publică amuzat își răsucea musteața cătând ironic la magistrat, Titu Maiorescu, cu ochii în ochii Primului procuror, aștepta: urmărirea bulgarilor trebuia să înceteze, treptat-treptat însă, nu «imediat», căci devenea inoportună față cu tendința de aplanare a Ministrului «ad interim» la Externe.

Cel mai mare dialectician și capul cei mai logic avea să găsească el formulele necesare împăcării, fără sacrificarea prestigiului și demnității statului român, căci un război n'ar fi dus la nici un rezultat—așa hotărâseră «marile puteri.»

Atunci, cu privirea înțelegătoare că se va supune ordinului, cu toată nemulțumirea ce nu ascundea, rezemnat răspunse:

— Indată, trebuia să zic

— Vezi, așa!» exclamă Maiorescu satisfăcut.

Audiența era terminată.

Lazăr Bădescu

Consilier onorar de Casație

Cum i-am cunoscut

Mici amintiri despre: Mihai Eminescu, Nicolae Beldiceanu, Ioan Creangă, A. D. Xenopol, V. Pogor, Anton Naum, Gheorghe Panu, C. Leonardescu, George Negruzzi, Nicu Gane, Todirită Buiuciu, Iancu Ianov, Al. Philippidi, Nicolae Volenti, Grigore, Abgar și Jean Buiuciu, I. P. Florantin, Dr. Max, P. V. Grigoriu (Budușcă), A. Cuza și C. Meissner.

Există un geniu loci. D-rul N. Leon în „Amintiri“¹⁾ spune că între localitățile de felul acesta este *Iena* în Germania și *Iașul* în România.

Ambele stăpânite de un „geniu“ sub influența căruia s'au desvoltat diferite forțe creatoare: În Iena au trăit și s'au format Goethe, Schiller, Haeckel, Schleiden, Oken, Hegel, Abbe, Gegenbaur etc.

Ceia ce este Iena pentru Germania este Iașul pentru România; adică patria celor mai mari poeți și cugetători ai noștri: Alexandri, Cogălniceanu, Negruzzi, Eminescu, Creangă, Conta, Gane, Cobălcescu, Panu, Lambrior, Beldiceanu și alte multe personalități marcante dintre cari „unii au trăit apoi în București, dar n'au mai produs nimica de prima calitate după ce au părăsit Iașul“. Acest oraș este plin încă de amintiri din vremea „Junimei“ și a cercului dela „Contemporanul“, „revista cea mai îndrăzneată și mai incisivă care a fost vre'odată în țară“²⁾.

Iașul este asemănat astăzi cu o văduvă remăritată. „Foarte fericită în căminul ei reconstituit, dar căreia gloria și mărirea noului soț nu vor reda nici odată tinerețea pierdută și ardoarea care transmit sufletului primele focuri ale dragostei“.

1) Amintiri vol. I. pag. 26.

2) N. Leon, Amintiri vol. I. pagina 29.

Georges Oudard termină astfel reflecțiile sale asupra Iașului: „Leagănul Culturii și Literaturii românești“¹⁾

În acest leagăn m'au adus părinții la școala marelui pedagog Karakaș, una din cele mai cunoscute din Moldova și Basarabia întreagă. A trecut de atunci mai bine de o jumătate de veac. Când aștepti veacurile îți par clipe. Când îți amintești clipele îți par veacuri²⁾.

Eram extern, locuiam la „gazdă“ și aveam prilejul să fiu în apropierea unora din cele mai mari personalități din acele timpuri.

Mai târziu, — pela 1890 — când am intrat funcționar la Banca Națională, după terminarea școlii Comerciale, mulți dintre membrii „Junimei“ veneau cu diferite afaceri la Bancă. Grație Doctorului Christi-Buicli, fost pe vremuri intern la Paris, medic primar la Iași, care mă cinstea cu prietenia lui, puteam cunoaște de aproape pe mulți dintre „Junimiști“ deși eram foarte tânăr. D-rul Buicli îmi dădea posibilitatea să intru în societatea lor, fie la cafeneaua terasă și restaurantul „Traian“, fie la fabrica de bere din Păcurari sau la berăria din Piața Unirii de al cărei nume nu-mi mai aduc aminte.

Stăteau de vorbă până noaptea târziu. Eu ascultam glumele lor, discuțiile, poveștile lor și mă plimbam cu ei.

M'am gândit că este bine să spun câte ceva din cece m'a impresionat din copilărie sau tinerețe.

Am luat tabloul reprodus de dl. N. A. Bogdan în „Orașul Iași“ (pag. 499). Din membrii societății literare „Junimea“ am cunoscut pe: N. Beldiceanu, T. Nica, Gh. Roiu, V. Castan, C. Meissner, St. Vârgolici, V. Burlă, A. Naum, I. Buicliu, T. T. Burada, C. Leonardescu, Th. Rossetti, P. P. Carp, Mihail Eminescu, V. Pogor, I. Negruzzi, Dr. E. Max, I. Caraiani, N. Gane, N. Culianu, I. Ianov, Gr. Buicliu, C. P. Constantiniu, L. Negruzzi, D. G. Rossetti, P. Paicu, T. Buicliu, A. D. Xenopol, P. T. Missir, Dr. A. Peridi, X. Gheorghiu, A. Philippide, N. Volenti.

Afară de cei din tabloul cu fotografii, am mai cunoscut

1) L'Europe Vivante, Portrait de la Roumanie. Iassy Paris Plon 1935.

2) Paul Bourget in „Le Sens de la Mort“.

pe profesorul meu de economie politică la Universitatea din Iași A. C. Țuza, G. Panu, P. V. Grigoriu (Budușcă).

În „Amintirile Ieșene“¹⁾ am pomenit pe mulți dintre membrii „Junimei“ cu prilejul evocării timpului cât am fost elev și student sau raporturile pe care le-am avut cu ei pe când funcționam la Banca Națională.

De unii m'am apropiat mai mult, de alții mai puțin. Fiecare om vede lumea din colțul în care se găsește. Așa i-am văzut și eu din colțul meu. Poate că vor sluji într-o zi aceste amintiri pentru ca adunându-se impresiile tuturor, să se facă istoricul „Junimei“ și a străluciților săi componenți.

În articolul de față voi complecta cele scrise în „Amintirile Ieșene“.

André Maurois²⁾ spune: „Impresiile și Amintirile“ sunt mai mult contactul dintre tine și un oraș, mai mult decât descrierea lui.

Nu portretul unor persoane ci contactul între ele și tine.

În mediul în care mă găseam pe atunci, — sunt peste 50 de ani,—am putut să văd și să cunosc pe *Eminescu*.

El nu era pe atunci în stare normală. Locuia la hotelul „Moldova“ lângă Mitropolie, în strada Baston. Aveau grija de el câțiva prieteni, între care și Humpel, profesor la Conservator, cumnatul lui Maiorescu. Eminescu nu avea manii periculoase, afară de aceia că-i plăcea să spargă geamurile. O altă manie—pe care trebuie s'o spun—era aceea că-i plăcea să ciupească femeile. Mergea încet cu bastonul subsuară și cum trecea o femeie, fie că era una de rând, fie că era cineva din elită—o ciupea. Aceasta era una din manille lui în timpul nebuniei.

Cu toate că era ras, își scotea firele din barbă cu bri-ceagul.

Eram mic și mă trimetea să-i cumpăr plăcintă din strada Sf. Vineri, căci lui Eminescu îi plăcea mult plăcinta cu carne și cu brânză.

O altă manie a lui era să-și strângă buzele și să cânte doina. Apoi Eminescu se juca cu un cățeluș mic și făcea mari eforturi să-i poată vâra în gură cutia mea cu boiele.

1) Amintiri ieșene, București Tipografiile „Unite“.

2) Rouen.

Altul pe care l'am cunoscut era *Nicolae Beldiceanu*, tatăl scriitorului Beldiceanu, care a ținut pe D-ra Nădejde. Era arheolog. A avut dureri familiare, dintre care cea mai mare a fost atunci când i-a murit un copil care se chema Sorin. Imi amintesc de versurile lui :

O dac'a fost ca să te duci
 În lumea tristelor năluci
 Dece frumosule pribeag
 Ai mai trecut al vieții prag ?

Beldiceanu a scris povestea pământului. El avea versuri admirabile. Beldiceanu trăia retras la hotelul Vanghele în dosul Mitropoliei unde a trăit în mizerie în ultimul timp al vieții sale.

Grație faptului că eram la școala de Comerț aveam profesor pe Eduard Gruber. Acesta a ținut de nevastă pe D-ra *Micle*, fata *Veronicăi Micle*. El era profesorul nostru de geografie.

Mi-aduc aminte de *Ion Creangă*, mai ales de participarea lui la un congres cooperativ. Pe atunci cooperația avea un pronunțat caracter naționalist. Congresul s'a ținut, mi se pare, prin 1884—1885 în sala Teatrului Național dela Copou.

Discursurile erau lungi și toate se terminau cu :

- Trăiască Majestatea Sa Regele Carol I.
- Trăiască Majestatea Sa Regina Elisabeta.
- Trăiască Familia Regală.

Intr'o seară, aproape de masă, era la tribună, mi se pare un farmacist cu un vraf de hârtii. La un moment dat, Creangă se scoală și în mijlocul tăcerii generale strigă :

- Știți ce D-lor ? Trăiască Majestatea Sa Regele Carol I.
- Trăiască Majestatea Sa Regina Elisabeta.
- Trăiască Familia Regală !—și hai să mâncăm.

La sfârșitul anului 1889, mi se pare, a murit Ion Creangă și a fost înmormântat la cimitirul Eternitatea, în ziua de 30 sau 31 Decembrie pe o zi de viscol. Pe atunci aveam 16 ani. Am participat grație îndemnului profesorului Eduard Gruber la înmormântarea lui Creangă câțiva inși. Eram doi sau trei elevi, fiul lui Creangă, care făcuse hârtia de țigară, „Țața Lina” și avea restaurantul „Ca la mama acasă” și apoi 5-6 profesori. Numai aceștia în liniștea cimitirului dela Iași, urmau sicriul celui care lăsase tezaurul prozei românești.

Creangă era singurul mare prozator pe care-l înțelegeau învățătorii basarabeni, veniți la cursurile de pregătire dela Școala Normală din Galați în 1919. Prin scrierile lui el făurise unirea moldovenilor înainte de unirea politică.

Trec la alte figuri ilustre: *A. D. Xenopol* mi-a făcut cinstea să ia masa la mine în vila Cuza Vodă cu întregul comitet pentru strângerea fondurilor necesare ridicării statuii lui Eminescu la Galați. În seara de 24 Ianuarie 1910 de aniversarea „Unirii” am învărtit hora Unirii împreună cu istoricul ei, în casa lui Cuza din Galați.

A. D. Xenopol era în consiliul de Scont al Băncii Naționale. Câte farse nu-i făcea *Conu Ionică Bogdan*, tatăl *D-rului Gh. Bogdan*, directorul sucursalei Iași, semnând, numele lui *Xenopol*.

Vasile Pogor, venea adesea la Banca Națională pe când era primar al Iașilor. Avea depozitele de efecte ale Municipiului Iași destinate construcției teatrului și abatorului.

Păcat că nu pot povesti conversația dintre *Conu Vasilică Pogor* și *Scarlat Șișcală* când acesta se lăuda cu „puterea lui” virilă.

Anton Naum venea adesea pe la Banca Națională, avea bonuri pe care le lăsa în „depozit liber” sau se împrumuta asupra lor.

Mi-a dăruit două volume de versuri cu dedicația slovei sale delicate. Poate că optimismul meu se datorește unui vers de *Anton Naum*, care m'a impresionat în tinerețea mea.

„Poetul este sol de bine

„El este preotul ales

„Iar nu un sceptic trist și rece

„Un visător neînțeles!

Mi se pare că aceste versuri sunt dintr'o poezie „*Lui Leopardi*”. (citez totul din memorie).

Eleganța cu care *Anton Naum* se îmbrăca m'a impresionat. Guler alb deschis, așa că i se vedea gâtul, cravata legată cu artă, ac la cravată, jiletcă de catifea. Părul capului și mustața-i albă, fața rumenă, nu prea cadrau cu ceia ce se spunea despre „*pudicul Naum*” și despre glumele dela *Hotel Binder* la agapele *Junimei*.

„Dar când fuse ca să fie
„El făcea filozofie!

Imi amintesc din copilăria mea de lupta pe care conseruatorii și celelalte partide, ca partidul radical având șef pe Gheorghe Panu, o duceau împotriva partidului liberal, până când l'au răsturnat la 1888 prin coaliția „oposiției unite“. Semnalul de răsturnare a fost alegerea lui Gh. Panu și a lui Miltiade Țoni la Colegiul al II-lea din Iași. Pe atunci, erau trei colegii de cameră. Știți care era cenzul ce se cerea ca să fie în colegiul I. de cameră? Era venitul de 1.200 de lei pe an.

Cine avea acest venit, era alegător în colegiul I. și reprezenta bogăția—oligarhia țării românești. La colegiul al II-lea votau funcționarii și mica burghezie, iar la colegiul al III-lea țăranii. Colegiul al II-lea de cameră din Iași a ales ca deputat la 1888 pe Gheorghe Panu și Miltiade Țoni, profesor de matematici. Gheorghe Panu devenise celebru pentru că a scris câteva articole împotriva Regelui Carol I. Intre ele se află și cel intitulat „Ulanul Prusian“, din pricina căruia Panu a trebuit să fugă. Când a revenit, i s'a făcut o primire cum nu s'a făcut nici odată Regelui. El a fost anunțatorul doborârii dela putere a partidului liberal. Partidul acesta stătuse la cârmă 12 ani și numai după o luptă extraordinară a putut fi dărâmat.

Pe când eram funcționar la Banca Națională am fost și contabil la „Institutele Unite“—director fiind Novleanu.

Dintre profesorii de aici, citez pe povestitorul fără pereche I. Caraiani, papa Culianu, Filipide, *Leonardescu*. Apropos de acesta îmi amintesc de un elev Știubei, cam leneș în școală. La psihologie era profesor Leonardescu. Știindu-l pe Știubei, avea obiceiul să-l anunțe din vreme când are să-l asculte. Odată i-a spus: „Știubei! Te ascult Joi la psihologie“. Il iau băieții pe Știubei și-l învață pasagiul asupra acțiunilor pe care omul nu e stăpân, actele reflexe, dându-i-se anumite exemple și teorii ale lui Schopenhauer.

Joia fatală sosește și Leonardescu îl chiamă la lecție pe Mihalache Știubei și-l întreabă exact ceea ce îi explicaseră colegii, din „Actele reflexe“. Dar, din toată explicația, Știubei nu știa să răspundă decât atât: „Lui Topenhauer“ (Știubei era cepeleag) i-a părut rău că nu s'a născut la Londra“.

Când eram în gazdă la hotel „Moldavia“, locuia într'odăe și avocatul *George Negruzzi*.

El primea diferite reviste. Din etajera lui luam pe ascuns „Convorbiri literare“. Mă pasiona Don Quichotte de Cervantes tradus de Ștefan Vărgolici.

George Negruzzi era fratele lui Iacob și Leon Negruzzi. Era un om de o inteligență rară; deși avocat eminent nu prea practica meșteșugul barei.

Pe Conu *Nicu Gane*, l'am cunoscut pe când eram funcționar la Banca Națională din Iași. El era administratorul succesiunii Alcaz și adesea venea la Bancă spre a depune sau ridica diferite sume de bani.

Blândețea vorbei lui, delicatețea ființei sale, conștiinciozitatea pe care o punea în gestiunea sa bănească, m'a făcut să mă simt apropiat de talentatul nuvelist. Mă sfătuia să fac politică. „Vei avea prieteni mai puțini, dar mai buni“.

Cum nu trăește Conu Nicu să vadă sinceritatea prietenilor politici.

Un tip interesant era Conu Todiriță Buicliu, pe care l'am avut profesor de caligrafie și desen la școala comercială din Iași.

(De ce oare numele lui Buicliu nu merge fără Conu Todiriță?)

Mic, slab, cu un palton de culoare deschisă în toiul iernei, cu o pălărie cu borurile mari, cu o bărbuță neagră, sorbind totdeauna dintr'un muc de țigară.

Țigara o confecționa în clasă sub catedră, loc unde își făcea și „cassa“ numărând cei câțiva gologani ce-i avea în buzunar. Nici odată n'avea parale. Mare peisagist, Conu Todiriță vânduse Primăriei din Iași celebrul său tablou „Lunca din Mircești“. Adesea aducea cu trăsura de un cal (25 bani cursa) diverse tablouri la Banca Națională unde era sediul unei mici case de economii a profesorilor dela școala de comerț și a funcționarilor Băncii și le amaneta pentru 20 sau 40 de lei.

Rare ori ajungea până la 100 de lei, pentrucă profesorul și șeful meu Constantin Petrescu, foarte sgârcit, aprecia la o valoare mică tablourile în care Conu Todiriță punea avântul și talentul său.

Bine monșer! Omul aista mă înebunește. Era exclamația profesorului Buicliu.

Conu Todiriță avea specialitatea poveștilor turcești. Băiatul de turc închinându-se la malul apei și rugându-se lui Alah să-i moară mama; barcagiul dela Constantinopole și altele. Am regretul că nu le pot reproduce decât când mă aflu între bărbați. Prea sunt pipărate.

O altă figură interesantă era Conu Iancu Ianov. El ne povestea de mitropolitul Partenie, de modul cum se uita la capul lui Conu Petrache Carp în Senat.

— „Ce te uiți așa Iancule?”

— „Ne uităm la capul d-tale, șefule. Pare că ai avea două capete. În momentul când mă chemai, spuneam lui Papadopol: „ce curioasă formă de cap. Pare că ar avea două capete” și adăugam: dacă în loc de două capete ar avea două „fețe” ce treabă ar face în țara românească.

Era odată un banchet mare la Iași. Asistau: Prințul Ferdinand, mitropolitul Partenie, Conu Iancu Ianov și alții.

La un moment dat mitropolitul spune lui Iancu Ianov pe care-l cunoștea dela Senat:

— Ia mai spune ceva Coane Iancule!

— Doamne, Înalt Prea Sfințite, ce am visat eu azi noapte!

— Ce, Coane Iancule?

— Pare că, ferească Dumnezeu, Sfinția Ta ai murit. S'au deschis de îndată porțile raiului și ai intrat deadreptul acolo. Un evreu care vroia să intre și el, ce s'a gândit? A luat o fată tânără, frumoasă, a costumat-o în Eva și inhățând-o în spate, dă să intre pe poartă.

— Nu e locul d-tale aici, îi spune sentențios Sf. Petru.

— Lăsați-mă vă rog să trec „urgent”, sunt cu bagajele, mitropolitului Partenie. Nu suferi întârziere.

Ce frumos și plastic povestea profesorul Alexandru Philippidi despre căsătoria lui cu o poetă din Occident, aceleia căreia i-a spart pianul cu toporul.

Vorbind de unii prieteni adăuga Philippidi:

— „Tare ași pleca măi! Să vie la gară toți să-mi spună: „drum bun la revedere, au revoir” și eu să le arunc din tren vre'o două ciubere de lături.

D'apoi chestia cu magnum etimologicum. A venit odată ordin dela Regele Carol, să se întrebuițeze numai cuvinte românești și nici o expresie străină.

Ce vrea Măria Sa, ne spunea Dl. Philippidi „să dau pantalonii” deoparte ca să rămân în ismene în fața Măriei Sale?

Nicolae Volenti, consilier la Curtea de Apel era distins și elegant. Avea pasiunca bicicletei. Pe când eram funcționar la Banca Națională, făceam multe excursii cu biciclete. *Nicolae Volenti* era în frunte. Versurile sale erau cetite de ieșeni. Volumul său era intitulat „In Neant”.

„In neantul deapururi te apleci așa de bine”.

Gheorghe Roiu, era pe vremuri avocat. Locuia în strada Unirii astăzi Victor Place. Mai târziu s'a mutat în strada Păcurari. Cânta din flaut. Era autorul muzicii romanței „Te chiamă privighetoarea”, ale cărei cuvinte au fost scrise de dl. profesor A. C. Cuza, mi se pare.

Făcea parte din „Junimea” și *Grigore Buiucliu*, marele jurisconsult, avocat și apoi consilier la Curtea de Casație, prieten bun cu *Conu Petrache Carp*.

De asemenea erau membrii acestei societăți *Jean și Abgar Buicliu*. Porecla lui *Jean Buiucliu* era *Conu „Jenică Pachețel”*, pentru că totdeauna mergea spre casă ieșind dela Societatea de Asigurare „Națională”, unde era funcționar, — cu un pachețel în care ducea nepoatelor sale bomboane și prăjituri dela *Georges sau Tuffli*. I se mai spunea și „*Oncle Jean*”.

Abgar Buicliu era avocat. Păstrez o caricatură de *Livaditi*, în care *Abgar Buicliu* e înfățișat conducând o cămilă având drept cap pe Dl. profesor *Iorga* iar profesorul A. C. Cuza în chip de evreu încălecat pe ea. Caricatura este intitulată „voiaj de plăcere la Palestina”. Aluzie la antisemitismul lui *Abgar Buicliu*, tovarăș de luptă pe atunci cu d-nii profesori *N. Iorga* și *A. C. Cuza*.

Nu știu dacă *I. P. Florantin*, bătrânul profesor, actualmente prin *București*, a fost sau nu membru la „Junimea”. În „Iașii de odinioară”¹⁾ e pus și el între întemeietorii „Junimei”. Pe la 1885, ținea în aula vechei Universități din Iași (azi Facultatea de Medicină), conferințe asupra școalei froebeliane. Iși încrucișa mâinile și repeta. îmi aduc bine aminte, cântecul întovărășind tăiatul lemnelor.

„Mișcă, mișcă brățișoare
„Tai mămăiții lemnișoare”.

1) *Rudolf Suțu* Vol. I. pag. 170.

O figură interesantă a Iașului din acele timpuri, era *D-rul Max*, tatăl lui de Max artistul dela Paris. Vă veți mira când vă voi spune că D-rul Max mă îngrija de anemie când eram la școala primară și-mi indicase Roncegno, un regim de biftec, vin și o cură de supra alimentare. Pe atunci făceam și călărie. Acestea toate ca să mă înzdrăvesc. Astăzi, mi se recomandă să mă duc la Marienbad ca să slăbesc !...

Intre „Junimiști“ era și *Petre Grigoriu*, zis și Budușcă. Avea un talent extraordinar de a improviza. Se știe că Iașul, care fusese Capitala țării, considera cea mai mare cinste ziua când venia familia regală. Se organizau atunci banchete, recepții și defilări. Cine credeți că improviza poezii în românește și în franțuzește la primirea reginei Elisabeta? Era Petre Grigoriu. Dacă s'ar fi colectat cel puțin scrisorile prin cari Grigoriu cerea 20 de lei cu împrumut și încă am fi avut câteva capo d'opere. Pentru 20 de lei cheltuia multă materie cerebrală. Azi se cer milioane fără scrisori frumoase, fără talent și avânt. Grigoriu pentru 20 de lei te ridica în înălțimea cerului, dar să te fi ferit Dumnezeu să-l refuzi, căci atunci o pățeai.

Grigoriu era prieten cu un dascăl dela gimnaziul „Alexandru cel Bun“, anume Vârgolici. Vârgolici era profesor de istorie. Era înalt și avea o bărbuță mică de Otelo, ciupit de vărsat, un păr negru și îi plăceau chefurile,

Intre chefurile dinainte și cele de azi e o mare deosebire. Chefurile erau pe atunci isvor de spirit, de inspirație, pentru literați. Chefurile de azi sunt o depresiune. Lumea chefuia atunci la „Bolta Rece“, la „Frigăroi“, la „Luțu și Sofica“ sau la „Pavilion“. Erau doi lăutari renumiți: Borteanu violonist și Ionică Barbu, fiul lui Barbu lăutarul. Pasiunea lui Vârgolici era „Trovatore“. Dimineața dela chef se ducea la școală, dar înainte puneă pe Borteanu și Ionică să-i cânte creația lui Verdi. El ieșea în balcon și își trecea mâna prin părul său mătăsos și striga la toată lumea de pe stradă să vină să asculte „Trovatore“.

Intre Grigoriu și Vârgolici a avut loc într'o zi următorul dialog :

Grigoriu îl prezenta pe Vârgolici :

— „Vă prezint pe Vârgolici răzeș din jud. Vaslui. Vârgolici, profesor de istorie la Alexandru cel Bun“ !

Era mândru Vârgolici.

Apoi Grigoriu spunea :

„Profesor cu multe gradații și nenumărate degradații!”

Am găsit o scrisoare de a lui Petre V. Grigoriu către,
Conu Iancu Ianov.

*Te rog fă-mi bine cu încă 40 de lei, Căci n'am lescaie
chioară, și-mi scapără scânteii.*

Dorind o halbă dulce, bea un pahar de-a dușcă

Bea pentru tine și pentru acel amic... Budușcă”.

Ca student, am cunoscut pe profesorul meu de economie
politică domnul A. C. Cuza.

Am fost apoi colegi în parlament unde am putut admira
zi de zi cunoștințele sale, talentul, spiritul, verva și prompti-
tudinea replicei.

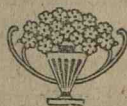
În sfârșit *Constantin Meissner*, președintele care semnează
în numele comitetului de organizare a comemorării Societății
Literare, „Junimea” din Iași.

Cu Dl. *Constantin Meissner* am fost colegi în cabinetele
prezidate de Dl. Mareșal Averescu. Ce laude i-ași putea aduce?

A tant uomo null' ellogio !

Gr. L. Trancu-Iași

Președintele Cercului Ieșenilor

ORIGINEA SPIRITUALĂ A SOCIETĂȚII «JUNIMEA» și a „Zacherlinelor“ adversarului ei B. P. Hasdeu

Domnul C. Meissner, președintele Comitetului instituit de d. Osvald Racovitză, primarul Municipiului Iași, spre a pregăti și înfăptui, în Ianuar 1936, comemorarea vechii societăți literare «Junimea» întemeiată în acest oraș, a binevoit a-mi trimete și mie o scrisoare prin care îmi solicită colaborarea cu un articol despre «Junimea». Îi împlinesc bucurios dorința, nădăjduind că adevărurile ce voi arăta aci mai jos nu vor face neplăcere, nici d-lui Meissner, nici d-lui Primar, nici nimănui altuia.

Inițiatorul propriu zis al Cercului sau Societății «Junimea» în anul 1864 a fost, se știe, răposatul Iacob Negruzzi, cu toate că el a pus la cale aceasta și cu colaborarea lui Teodor Rosetti, Titu Maiorescu, Petre Carp, Vasile Pogor, prietenii săi cei mai apropiați atunci.

Scopul spiritual al acestui Cerc era : de a îndruma, prin *critică, limba literară și producțiile noastre literare*, și chiar *istorice* pe o cale sau «*direcție nouă*», acea, anume, a formelor conforme cu spiritul și natura limbii române poporane, pe calea măsurii și a cumpătării în exprimare și încă, spre a ne moderniza cultura în deobște, pe calea adevărului obiectiv, — adică fără de preocupări și tendințe patriotico-naționaliste, așa cum făceau marile literaturi apusane, pe cari «Junimea» le recomanda ca modele de urmat. Se cunoaște, în acest de urmă criteriu de conducere (streinofil, de i-ași putea zice astfel), reacția de mai târziu a adversarului «Junimii» B. P. Hasdeu, în poezia acestuia «La noi e putred mărul» care,

printr-o păcăleală, s'a publicat, fără să se știe dela cine venea, chiar în revista Cercului «Convorbiri Literare».

Din aceste criterii sau note caracteristice, cari erau socotite noi de întemeietorii Cercului, consta, în general, spiritul «noii direcții» a celor ce aveau să se adune și se adunară mulți ani apoi, după 1864, în «Societatea Junimea» la ședințele ei. Iar expresie acestor vederi principiale ale «Junimii» dete la început Titu Maiorescu în articole de ale sale, ca «Direcția nouă», «Beția de cuvinte» etc., cu privire la limbă și literatură, și mai târziu alții, între cari cu deosebire Al. Lambrior pentru limbă mai cu seamă și Gheorghe Panu pentru istorie.

Acele ședințe ale «Junimei» însă, alături de discuțiile lor serioase de *critică ideologică de fond*, se mai caracterizau și prin unele note mai mult sau mai puțin *formale* în cadrul cărora se făceau acele discuții, anume: prin *familiaritatea* prietenească, prin *libertatea* sintetizată de Junimism în cunoscuta formulă „intră cine vrea, rămâne cine poate”, și prin *lipsa* de observare, între membrii Cercului, a *ierarhiei sociale* deosebite în cari se găseau fiecare: toți trăiau între dânsii în camaraderie amicală, deși aveau felurite poziții sociale și origini diferite fiecare. Dar se mai caracterizau aceste ședințe, nu numai prin seriozitatea problemelor de limbă, literatură și istorie cari le preocupau în criticele lor; nu numai prin această camaraderie amicală, care se practica spontan și în chip aproape principal de membrii Cercului între dânsii, ci încă și printr'o *notă de veselie tinerească și glumă prietenească*, cari se manifestau prin *porecle* ce își dădeau unii altora s. ex. Caracudă, Cei 3 Români, etc.), prin anecdota glumeață, care—după expresia consacrată în Cerc—„prima”, și chiar prin perne aruncate de către neastâmpăratul Vasile Pogor în capul altora din cei ce veneau la ședințe.

Exponenții acestei „noui direcții” spirituale erau, între alții, repet, la început mai cu seamă Titu Maiorescu și mai apoi Al. Lambrior și Gheorghe Panu.

Aceste note caracteristice—unele ideologice, adică de fond, și altele formale—ale Cercului „Junimei” și ale ședințelor lui le știm din însemnările publicate de însuși Iacob Negruzzi și de

alții, între cari de Gheorghe Panu în ale sale „Amintiri dela Junimea“, iar acum în urmă de prof. Torouțiu.

E interesant de observat, însă, că toate notele caracteristice arătate—și cele ideologice adică de *fond* și cele de cadru camaraderesc și veselie, adică *formale*—cari constituiesc individualitatea Cercului sau Societății „Junimea“, alcătuiesc și individualitatea unui Cerc literar *rusesc* care se numea *Arzamas* și își desfășură activitatea în Petersburg, în Rusia, între anii 1815-1818. Acest Cerc rusesc era și el compus de tineri, ca Pușkin, Jukovski și alții, cari vor deveni mari personalități literare. Ca să se vadă identitatea de constituție și tendințe spirituale a acestor două cercuri „Arzamas“ și „Junimea“, traduc din rusește și prezint aci datele despre „Arzamas“, pe cari le cuprinde concentrate cartea scrisă de P. V. Evstafiev: *Novaja russkaja Literatura* (= Literatura rusească nouă), ediția 23-a, St. Petersburg 1909, p. 99. Iată aceste date cu sublinierile asemănărilor făcute de mine: „Societatea literară „Arzamas“ a existat în total trei ani (1815-1818); însă talentații ei membri au adus mult folos *dezvoltării spirituale a societății rusești*. În mijlocul Arzamas-iștilor (rus.: Arzamascev) s'a elaborat justa privire de cum să se facă critica și despre însemnătatea socială a literaturii. Unul dintre cultii Arzamasiști, anume graful Uvarov, a caracterizat, în urmă, în următorul chip direcția și însemnătatea activității acestui cerc literar: *direcția* (rus.: napravlenie) acestei societăți, sau, mai bine zis, a acestor conversații *prietinești* (rus.: etich priatel'skich besëd), a fost mai cu seamă *critică* (rus.: preimuștvenno kritičeskoe). Persoanele cari o compuneau se îndeletniceau cu severa *analiză* a producțiilor literare, prin aplicarea la *limba și literatura patriei* a tuturor *izvoarelor vechi* și a *literaturilor străine* (strogim razborom literaturnykh proizvedenij, primëneniem k jazyku i slovesnosti otečestvennoj vsëch istočnikov drevnej i inostrannykh literatur), prin căutarea principiilor cari slujesc de temelie puternicei, independentei *teorii a limbii* și altele. În acea vreme și sub influența Arzamas-ului au scris versuri Jukovski, Batiușkov, A. Pușkin; și această influență s'a manifestat, poate, și la unele pagini ale *Istoriei* lui Karamzin. Cu toată *seriozitatea* îndeletnicirilor acestui Cerc, raporturile între membrii lui erau curat *prieti-*

nești (rus.: *prosto prijatelskija*); între membrii lui nu era nici umbră de vre-un fel de raporturi *formale sau ierarhice*. Fiecare membru se numea la fel: excelența sa geniul Arzamasului (rus.: *ego prevoschoditelstvo genij Arzamas*). Fiecărui nou membru, la intrarea lui în Societate, îi dădeau nume (porecle) din baladele lui Jukovski. Numele se alegea după vre-o asemănare și câte odată și, din potrivă, după lipsa oricărei asemănări. Jukovski însuși avea, în Arzamas, porecla Svietlana, Batiușkov pe cea de Achile, A. S. Pușkin porecla Sverčka ¹⁾, graful Uvarov porecla Starușka ²⁾, cneazul T. A. Viazemski porecla Asmodei, etc. Ședințele și îndeletnicirile societății se distingeau prin o deplină *libertate și veselie* (rus.: *otličalis' soveršennoj neprinuždennost'ju i veselost'ju*). Protocoloalele ședințelor le scria Jukovski în versuri exametrice. Tonul lor era câte odată solemn și câte odată glumeț. Pușkin a luat din Arzamas privirea-i serioasă la poezie și raporturile acesteia cu viața reală.

Astfel ne prezintă autorul rus Evstafiev societatea „Arzamas”, în alcătuirea căreia tot el ne spuse că intrau tineri, între cari Pușkin care avea deja un renume literar, cu toate că în 1815 era deabea în vârstă de 18 ani.

Din acest pasagiu se vede că, întocmai ca „Junimea”, *Arzamas* era un cerc literar compus și el din tineri; că acest cerc urmărea, prin critică, să dea literaturii rusești o îndrumare sau *direcție* nouă în *limba literară*, în producțiile *literare și istorice*, pe cari le îndrepta spre utilizarea „izvoarelor vechi” rusești, dar, pentru a le moderniza, și spre „literaturile străine”. Prin expresia „izvoarele vechi” se înțelegea, se știe, formele și spiritul limbei rusești poporane cari se găseau în vechile producții literare.

Aceasta e partea spirituală de fond, serioasă, a „Arzamas”-ului, la fel cu partea corespunzătoare a „Junimei”. Dar această asemănare sau aproape identitate dintre ele se vede și mai expresiv în partea spirituală a formii „Arzamas”-ului, unde constatăm că acest Cerc rusesc, întocmai ca „Junimea”, încadra activitatea-i serioasă de fond în *libertatea, camarade-*

1) Adică românește «greere»

2) Adică românește «băbușca».

ria amicală și egalitatea deplină între membri, precum și în veselia ședințelor lor și în poreclele de „greerul“, „băbușca“ etc., ce-și dădeau unii altora, întocmai ca la „Junimea“ unde membrii se porecleau „caracadă“, „cei trei Români“ «pântecosul», «Agamemnon», «Ghelburda», «Herodot», «Papă» etc.

Când acestea sunt astfel, nu cred că s'ar putea susține solid și obiectiv că spiritul și tendințele „Junimei“ împreună cu poreclele, veselia și glumele din ea, identice toate cu cele din „Arzamas“, s'au născut independent și fără ca Iacob Negruzzi, inițiatorul Cercului românesc din 1864, să știe de Cercul rusesc din 1818, de individualitatea distinctă a acestuia și de notele ei caracteristice arătate mai sus.

Dar întrebarea e: de unde putea ști Iacob Negruzzi, inițiatorul „Junimii“, de „Arzamas“ tocmai la 1864? Răspunsul e: dela tatăl său, literatul Costache Negruzzi, care a cunoscut personal pe Pușkin, când acesta a fost exilat (în 1820-1824) de guvernul din Petersburg în Basarabia, unde a scris poezia „Șalul negru“ tradusă în românește de Costache Negruzzi și poemul „Țigani“ care, deasemeni, a fost tradus în limba noastră de Al. Donici în vremea chiar contemporană lui Pușkin. Se poate că Pușkin știa chiar, sau învătă românește în cei patru ani de exil al său în Chișinău (cum crede fosta mea studentă Virginia Vericeanu, azi d-na profesoară Virginia Anițescu, în „Arhiva“ din Iași, vol. XXXIII, anul 1926 p. 58-59; cf. vol. XXXI, a 1924, p. 52). Pușkin, care, dealtfel, vorbea și scria perfect și franțuzește, în întâlnirile sale cu Costache Negruzzi, va fi comunicat, desigur, acestuia, cu descrieri sugestive, despre Cercul „Arzamas“ în care el trăise la Petersburg, despre caracteristicile de mai sus ale acestui cerc, care determinase o mare mișcare critică, spirituală și literară în Rusia, și din care făcuse parte, împreună cu Pușkin, alți tineri scriitori de seamă ca Jukovski, Batiușkov, etc. și oarecari nobili de cultură deosebită ca graful Uvarov, cneazul Viazemski și alții. Iar Costache Negruzzi, care rămăsese impresionat de compoziția, valoarea și tendințele literare și culturale ale cercului „Arzamas“, va fi însemnat în minte sau pe hârtie și va fi transmis sugestiile lui Pușkin—lui Iacob Negruzzi, care căută să le aplice la noi în „noua direcție“ ce întreprinse la 1864. E

de notat, de altfel, că Costache Negruzzi a murit în anul 1868, adică după patru ani dela întemeierea „Junimei“. Așa trebuie să fi fost originea acesteia, pentru că prea e mare asemănarea notelor caracteristice ale individualității ei cu cele ale individualității „Arzamas“-ului. Dar chiar dacă originea „Junimei“ izvorăște din spiritualitatea și tendințele aceluia Cerc literar rusesc, nu i se poate tăgădui influența pe care, —împreună cu alte cercuri, de altfel.—a avut-o asupra mișcării literare și culturale românești a vremii când ea (Junimea) s'a născut și mult timp după aceea.

Se poate că aceste spuse ale mele vor nemulțumi pe cei cari au făcut sau fac parte din acel Cerc al „Junimii“, între cari și pe d-l C. Meissner, cari se obișnuiseră să vadă în „Junimea“ o inițiativă și spiritualitate culturală și literară originală. Zic se poate, fiindcă îmi vine în minte nemulțumirea, ba la unii chiar revolta, ce-a stârnit-o îndrăzneala fostului profesor al Universității din Iași (azi al celei din București) Ch. Drouhet, care a arătat mai de mult, documentînd, în revista „Viața Romînească“, adevărul că Vasile Alexandri, în operele sale, nu e chiar așa de original, cum se crezuse, ci că a luat multe din autori francezi. Dar, astfel, d-l Drouhet umbrea oarecum o tradițională glorie națională, cum i se reproșa. Cei ce se răzvrătiră atunci contra d-lui Drouhet, însă, nu-și dădeau seama că sentimentele și nevoile patriotice, așa cum le înțelegeau dânsii, e una, dar, că adevărurile cerute de știință e alta. Iată de ce mi-ar părea rău să stârnesc și eu nemulțumiri pentru adevărurile noi ce-am descoperit și arătat aci despre „Junimea“: că nici notele caracteristice ale individualității ei și nici tendințele spirituale ale acestor note nu sînt creații proprii, adică originale, cum se crede de mulți, cu toate că ele au multe merite pentru cele ce au făcut la noi, în mișcarea noastră culturală. M'ar îndurera, firește, dacă mi s-ar reproșa și mie că—prin dorința mea de a restabili un adevăr, ceea ce se cere imperativ omului care se îndeletnicește cu știința—am umbrît și eu o altă, socotită de mulți, glorie națională: „Junimea“.

Totuși, pentru ca să îmbunzez oarecum pe cei ai «Junimei», cari poate nu ar înțelege deplin această râvnă a

mea de om de știință pentru adevăr, și, din punct de vedere al patriotismului rău înțeles, mi-ar lua în nume de rău cele ce-am spus mai sus, am s'arăt acum ceva la fel și despre formidabilul adversar al «Junimei», B. P. Hasdeu.

B. P. Hasdeu a scris, în *Revista Nouă* din a. 1893, al cărei director era, patru articole cu titlul *Zacherlina* fiecare. Cuvântul acesta nu se află în dicționarele noastre, nici chiar în „Dicționarul Enciclopedic Ilustrat”-„Cartea Românească”, cu toate că eu cred că s'ar fi convenit ca aci să fie, pentru că aceste patru articole constituiesc deja un mic capitol din *Istoria Criticei literare românești*. Cuvântul însemna un praf, ce era la modă deja pe atunci și servea pentru distrugerea sau îndepărtarea puricilor, cari tulburau, pișcând, pe oameni. Prin pompare cu un pulverizator în care se afla praful numit „Zacherlin”, se împroșca praf de acesta pe așternuturi, etc., unde trăiau pureci, pe cari îi omora sau îi gonea. După numele acestui praf și-a botezat Hasdeu pomenitele sale articole. Prin puricii pe cari îi împroșca cu Zacherlinele, Hasdeu înțelegea pe criticii cari îl atacau pe dânsul și scrierile sale; pe acești critici cu atacurile lor, îi considera însă, disprețuitor, față de marea lui personalitate, așa de neînsemnați și mici ca pe niște purici și pișcăturile acestora. Spun în treacăt că acei critici-purici erau Anton Bacalbașa, C. Mille, Gherea, N. Petrașcu etc. Ideea însă de a asemăna pe criticii săi cu puricii nu e originală a lui Hasdeu, ci el a luat-o dela rusul *Sumarokov*, scriitor de seamă și șef conducător al unei școli literare în Rusia veacului XVIII-lea (a trăit între anii 1718-1777). Acest Sumarokov, care era și membru al Academiei rusești din Petersburg, scrise, în a. 1760, în rusește, articolul cu titlul *Blochi*, adică pe românește *Puricii*. În acest articol spune, între altele, referindu-se la cei ce-l atacau pe dânsul cu criticele lor, următoarele: „Cine nu poate suferi puricii, acela nu poate fi autor. Dacă cineva are capacitatea de a fi autor și caută să se ocupe cu aceasta [cu scrisul], pe acesta puricii îl neliniștesc toată viața lui; și cine, neavând această capacitate, devine autor împotriva voinței muzelor și a lui Apollon—acesta va fi el însuși purice și veșnic va căuta să neliniștească pe alții... Puricii cari plictisesc pe autori sunt de două feluri: erudiți și ignoranți,

Această citație din *Blochi* lui Sumarokov se poate vedea și în cartea lui S. M. Soloviev: *Istoriya Rossii*, cartea VI, tomul 26, p. 25. Vtoroe izdanie. S. Petersburg.

E învederat că ideea fundamentală din titlul și cuprinsul *Zacherlinelor* scrise de B. P. Hasdeu în a. 1893 e aceea din cuprinsul și titlul articolului lui Sumarokov *Blochi* din a. 1760. Sumarokov era o mare personalitate culturală în Rusia de atunci; conștient de aceasta, privea disprețuitor pe criticii săi pe cari îi socotea, față de dânsul, mititei, adică neînsemnați, ca niște purici. Iar atacurile acestor adversari critici le socotea tot așa de neînsemnate, ca pe niște pișcături de purici, cari pot să plictisească, să sâcăie, dar nu să răstoarne pe un om de însemnătate lui. Aceeaș idee fundamentală este și în «Zacherlinele» lui B. P. Hasdeu, care știa rusește și avea chiar o bibliotecă cu cărți literare rusești, pe care, la mutarea-i din Iași la București, a dăruit-o bibliotecii universității din Iași, unde se află și astăzi. Dar, firește, că chiar dacă ideea fundamentală a articolelor sale a luat-o Hasdeu din *Blochi* lui Sumarokov, acest lucru nu întuneacă, totuși, valoarea critică și literară a „Zacherlinelor” sale.

La fel stă lucrul și cu „Junimea”; căci, precum am arătat mai sus și repet aci, și notele caracteristice ale individualității ei și tendințele spirituale ale acestor note nu sunt proprii, adică originale ale compunătorilor ei, ci sunt luate dela cercul literar rusesc „Arzamas”, prin transmiterea lui Pușkin și mijlocirea lui Costache Negruzzi, tatăl lui Iacob, inițiatorul «Junimei».

Prof. Ilie Bărbulescu

NOTĂ.—Odată cu trimiterea acestui articol, autorul scrise subsemnatului, sub data de 24 Dec. 1935, că: „Dacă, din vreun motiv, nu se poate publica”, mă roagă să i-l trimit *îndată* înapoi. Iată și răspunsul meu, expediat la 26 Dec. 1935:

„Mulțumesc că ai ținut seamă de invitația mea și mi-ai trimis articolul „Originea spirituală a societății «Junimea» și a «Zacherlinelor» adversarului ei B. P. Hasdeu”. Pe mine personal nu mă supără asemănările dintre «Arzamas» și «Junimea». Imi amintesc dictonul: „Les grands esprits de rencontrent”. Ceea ce se întâmplă între oameni de seamă, se poate întâmpla și între două societăți de seamă,

ără ca una să fie copia celeilalte. E o ipoteză a D-tale. Cu siguranță apodictică nu se poate susține, numai pe temeiul că Costache Negruzzi, bătrânul, cunoștea pe Pușkin, că «Junimea» s'a născut pentru că «Arzamas» a existat cu vr'o 50 de ani înainte. Crezi D-ta cu tot dinadinsul că de nu era «Arzamas» nu putea fi «Junimea» cu fondul ei, cu forma în care se lucra într'insa? Afirmația ar fi cam hazardată.

O repet: eu sunt *pentru* publicarea articolului. După serbători i se va da cetire în comitet. Nu decid eu singur.

Sper că nu voi întâmpina vre-o dificultate. Intr'un asemenea caz, fii sigur că-ți înapoiez manuscrisul. Indată acum n'o pot face".

Comitetul, în ședința dela 10 Martie 1936, a acceptat articolul în unanimitate, hotărând ca publicarea să fie însoțită de copia scrisorii de mai sus.

C. MEISSNER

A m i n t i r i

După sacrificiul cel mare, Iașii au început să decadă; totuși și după aceea, a avut o epoeă de strălucire unică în viața sa, întocmai ca o lumânare care înainte de a se stinge aruncă o ultimă văpae mai luminoasă decât toate.

Atunci a apărut în Iași pe scena vieței politice, Mihailache Cogălniceanu, Costache Negri, Petre Mavrogheni, Petre Carp, iar în ogorul literaturii și al științei, figurile cele mai proeminente ale neamului nostru, ca Vasile Alexandri, Costache Negruzzi, Vasile Conta, A. D. Xenopol, Ioan Creangă, Grigore Cobălcescu, Gh. Panu și alții încă....

Maiorescu, încă poate fi revendicat ca ieșan, pentru că aici și-a petrecut tinerețele și aici și-a manifestat mai ales activitatea de critic și îndrumător al limbei și literaturii românești.

În Iași el, cu Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, Teodor Rosetti și alți câți-va tineri, entuziaști și culți, au înființat și susținut acel vestit cenaclu care va rămâne pururi ca o glorie a Iașilor de odinioară, cercul Junimei și al revistei Convorbirilor literare.

Fără Junimea și Convorbirile literare, nu am fi avut pe cei mai de seamă dintre literații noștri din trecut. Nu am fi avut pe povestitorul Creangă și ar fi fost cea mai mare pierdere pentru literatura noastră populară; nu am fi avut pe nuvelistul Slavici care în tinerețe a fost susținut la studii și încurajat de cercul Junimei; nu am fi avut poate nici pe Xenopol care de asemenea și-a complectat studiile în străinătate cu sprijinul material al câtorva junimiști ieșeni, și cine știe dacă am fi avut pe Eminescu!

Am fost și eu junimist în copilărie.

Era pe vremea când după mutarea lui Maiorescu și Iacob Negruzzi în București, întrunirile săptămânale ale Junimei, ce rămăsese credincioasă Iașilor, se făceau la Vasile Pogor și mai des poate la noi acasă.

Din sufrageria cu parmaclâcul de geamuri, am văzut urcând scările pe toți junimiștii ce veneau Sâmbătă seara la întrunire. Așa am văzut sau mai bine zis am întrezărit odată silueta lui Vasile Alexandri, am văzut pe Carp, pe Eminescu, de multe ori pe Creangă, pe Vasile Pogor, Leon Negruzzi, Alexandru Lambrior, Ion Ianov, Anton Naum, A. D. Xenopol, Petre Missir, Vasile Burlă, Miron Pompiliu, Const. Meissner, Ștefan Vârgolici, Alex. Philippide, N. Volenti și alții încă.

Activitatea mea de junimist o desfășuram la pregătirea ceaiului cu rom și a cozonacilor tradiționali, unde cu toți frații și surorile, aveam grija să curățim cozonacii de strafide, și dacă se putea să ne înfruptăm și din celelalte bunătăți ce se duceau acolo, și de unde știam că nu se mai întoarce nimic.

Vestita caracudă cu fălcile clefăitoare de sub șefia lui Miron Pompiliu, nelipsită dela acele întruniri, nu avea doar altă treabă!....

Tot cam pe atunci, o cât de mult e de atunci, îmi amintesc a fi asistat odată și la o repetiție a teatrului de păpuși ce se organiza în taină de către Petre Missir și tatăl meu, pentru cea de a 20-a aniversare a Junimci.

Scena reprezenta o ședință literară, principalii actori fiind Maiorescu, Iacob Negruzzi, Petre Carp, Ion Creangă, Samson Bodnărescu, Anton Naum, tatăl meu și alții.

Păpușile ce înfățișau pe acești junimiști erau pe cât cu putință asemănătoare, iar Petre Missir își luase și sarcina să le facă să joace, în care scop învățase rolul fiecărei păpuși.

Tatăl meu povestește cu haz această unică reprezentație ce a avut loc în sala cea mare a hotelului Binder în ziua de 26 Octombrie 1883, îndată după banchet.

La ridicarea cortinei se vedea o păpușă care sta pe

un scaun picior peste picior într'un colț al scenei, sub chipul lui Nicu Gane.

„Bună ziua, Domnii mei, zicea păpușa ¹⁾, eu sunt președintele celor nouă, care nu înțeleg nici odată nimic. Am venit să mă procopsesc în mijlocul mintoșilor și învățaților din această onorată adunare. Să ascultăm deci sfânta evanghelie a lui Samson cetire și să ne ascuțim mințile spre a o înțelege“.

În același moment apare pe scenă o a doua păpușă care după ce se închină în dreapta și în stânga începe:

„Eu sunt Samson, vestitul Samson, nu cel cu plete mari, ci cel cu minte mare, autor de anaforale ²⁾ și epigrame cunoscute prin clara lor adâncime.

Iată o epigramă pe care o vor înțelege și eei nouă :

„Sus pe Olimp ori pe Tempe înflorită, mă chiamă a mea zină.

„Colo pe pisc între amândouă pe plai te voi duce“.

Alta :

„Sboară pământul din veacuri în veacuri și tot pe acea cale.

„Dar și scânteea divină în noi liberă fi-va ca dânsul“.

„Ce? nu ați înțeles?“ întreabă Samson intrigat.

„Nu!“ răspunse președintele celor nouă.

Atunci altă păpușă mai ochioasă și cam pleșuvă se arată pe scenă cu un barbișon lung și tufos și niște musteți groase ce-i acopereau buzele.

E Maiorescu!

„Voi profanilor, nepricepuților! zice el, nu plătiți nici o ceapă degerată. Sunteți niște analfabeți. Iată adevărul adevărat :

„La început a fost voința și voința a fost la început. Lumea nu-i decât o reprezentare. Piară ochii noștri și lumea va pieri. Să vă între odată în creerul vostru obtus, că totul e nimic și nimic e totul. Iar în spațiu și timp ce există nu există, numai pare că există. Ați înțeles voi kurzsichtige Philister?“

Președintele celor nouă iarăși răspunde ;

„Nu am înțeles!“

1) Zile trăite de N. Gane.

2) Aforismelor li se zicea la Junimea anaforale.

„Pace vouă tuturor! strigă cu voce adâncă de bas pântecosul Creangă, care vine pe scenă cam cu chef. Ce vă bateți capul cu împărățiile și umblați să cercați marea cu degetul! Să vă spun eu unde doarme peștele! Știți voi povestea lui Ion cel prost care a intrat ziua mare pe fereastră în casa popei? Nu!... Să v'o spun eu!“...

Dar se pare că povestea lui Ion cel prost nu era pentru noi copii, fiindcă înainte de a o începe, am fost scoși din odae, așa că repetiția s'a urmat fără de noi.

Ce păcat însă că a dispărut manuscrisul piesei!

Succesul Convorbirilor ca și faima Junimei a fost chiar dela început așa de mare, încât din toate colțurile țării, răsăreau ca ciupercile după ploaie, literați ce țineau să-și vadă publicate operele în această revistă.

Fiindcă tatăl meu, folticenean de baștină, scria nuvele la Convorbirile literare, toți folticenenii lui râvneau să ajungă noveliști ca dânsul.

Unii din ei și-au văzut chiar tipărită proza în Convorbiri. Așa a fost Dumitrache Morțun care a scris novelele: „Șoimul, harmăsarul banului de Craiova“, „Tudor și Fevronia“, și „Movila lui Dobreanu“.

De asemenea Iorgu Grecianu a publicat povestea „Stanca“, iar Vasile Forescu novela „Andrei Ciobanu“.

Dar ce bătae de cap pe bietul tata, să șlefuiască operele concetățenilor săi, înainte de a le trece prin critica fără de cruțare a Junimei și în special al aruncătorului de perine Vasile Pogor, și iarăși câtă diplomație era silit să întrebuințeze ca să nu se supere autorul, când novela îi era refuzată.

Odată Dim. Morțun i-a trimes descrierea unei excursii pe Ceahlău care începea cam astfel:

„Cu câțiva tineri din Fălticeni doritori de a ne scâlda în aerul răcoros al munților, am decis să facem o excursie pedestră la Ceahlău. Consecvenți hotărârei luate..... angajărăm o trăsură“...

Dintr'o scrisoare a tatălui meu către Iacob Negruzzi, publicată de d-l Torouțiu în interesanta corespondență a membrilor Junimei, se vede în adevăr grija lui de a nu su-

păra pe novelistul Morțun care se întâmpla să fie și.... a-
legător în colegiul I de Cameră.

„Eu plec mâine la Fălțiceni și voi spune lui Morțun că
novelele lui se va publica. Este necesar să se publice novela
lui Morțun.

Înțelegeți pentru ce!...

30 Martie 1877

Iar Iacob Negruzzi într'un moment de dezesperare scria
tatălui meu :

„Nenorocitul de Morțun mă ucide cu novelele lui ! Ba-
tă-l să-l bată că rău mai scrie!—Ba încă a făcut și o poezie
de care am râs în Junimea—cum se râde la Junimea!..

2 Mai 1868

Mania scrisului o zeflemisește de altfel cu mult spirit
Iacob Negruzzi în vestitele corespondențe ce se publicau la
sfârșitul revistei ca răspuns autorilor refuzați.

Spicuesc între altele :

D-lui M. în Folt.

„După matură cugetare, declarația juraților în conști-
ință și în unanimitate este : *Nu*, nuvela *Dvs.* nu poate fi pu-
blicată.

D-lui V. B. în Folt.

„Ne amenințați că nu vom scăpa numai cu cele trimise ?
O ! fiți îndurător !“

D-lui I. B.

„Ai voit să cânti natura
Și te-ai dus, te-ai dus de-a dura !

D-lui E. I. P.

„C'asa mi-a fost soarta
„Ca febla-mi ființă.....»
Feblă ființă, feblisimă încercare !

D-lui X în Vas.

„Ar fi bine dacă n'ar fi rău, dar ar fi și mai bine dacă
n'ar fi de fel.»

D-lui L. A.

Păcatul mărturisit e pe jumătate ertat, însă numai a-
tunci când păcătuirea nu mai urmează.

D-nei Smaranda Iași.

„Colinele stau dese ca capite de vidre..
Fi ! Smărăndițo !“

Corespondența aceasta apărută chiar dela primul volum, dovedește imboldul ce-l dădea revista mișcării noastre literare. Era brazda cea dintâi, ce o trăgea în pământul înțelenit în care atâția se grămădeau să arunce o sămânță.

Cine știe dacă, dintre toți acei anonimi ai corespondenței Convorbirilor, nu a răsărit mai târziu, sub pilda cea bună, și un adevărat talent cu care s'a fălit literatura noastră...

O amintire de la foasta Junime, ce o păstrez și astăzi cu sfințenie, este o poezie scrisă de însăși mâna lui Eminescu pe care am găsit-o pe biuroul tatălui meu, cu alte manuscrise cetite în ajun la întrunirea săptămânală a Junimei ce avusese loc în casele noastre.

E cunoscuta poezie: *La steaua care a răsărit...*

Deși, desigur la acea vârstă nu-mi dădeam încă seama de faima marelui poet, totuși se vede că poezia mi-a plăcut așa de mult, iar gloria lui o presimțeam, căci am copiat-o repede și, oprind originalul, s'a trimis tipografiei copia scrisă de mâna mea.

Interesant în manuscrisul ce-l posed sunt mai ales cele câteva corecturi făcute poeziei în Junimea, și care nu sunt de mâna lui Eminescu, dar pe care el de față fiind le-a primit, căci cu acele corecturi a apărut poezia în Convorbirile literare din 1 Decembrie 1886.

Au dispărut de mult întrunirile Junimei, căci s'au dus rând pe rând și toți sau aproape toți membrii acelei vestite societăți literare.

Cei puțini care au mai rămas încă în viață, rătăcesc pe o lume ce nu mai este a lor.

Junimea s'a dus!... Dar a rămas după ea opera literară a junimiștilor care a însemnat o redesteptare a bunului gust și a bunului simț în artă, operă care, cu siguranță, nu-i cu nimic inferioară literaturii de azi.

După Junimea a mai rămas încă, ceea ce e și mai important, o limbă românească curățită de toate buruienile străine ce o înădușeau.

Alexandru N. Gane

Două poezii ale lui Alecsandri, rămase necunoscute și ceva despre poeziile sale din anul 1848

Frământările politice din anul 1848, începute la Februarie în Franța, au cuprins și țările române. Cum, însă, în acestea, stările politice și sociale erau, la acel timp, mai mult sau mai puțin, osebite, și frământările politice din fiecare din ele s'au fost desfășurat în chip osebit și în margini osebite. Un simț numai le-a fost Românilor la fel: acel al naționalității lor și de libertate.

Nu este în menirea acestor rînduri de a face istoria a-celor frământări, ci numai de a lua aminte cititorilor asupra a două din poeziile lui Alecsandri rămase, după cât ne-am putut încredința, încă necunoscute, deși sunt publicate. Aceasta, însă, nu o vom putea face mai bine decât în unire cu toate poeziile lui Alecsandri din anul 1848; astfel vom înțelege și rostul lor.

Alecsandri a fost și el prins, ca mulți alții, în mrejele mișcării din Moldova. Indată, însă, după începerea ei, mișcarea fu înăbușită de cârmuire, iar părtașii împrăștiați, surgu-niți sau deșerați. Alecsandri fuge la Hangu din județul Neamțului, moșie veche a familiei Cantacuzen, și de acolo trece munții. La April 1848, el se afla la Cernăuți, la bunii lui prieteni, frații Hurmuzaki, de veșnică amintire pentru noi; la dâșii el întâlnește Români din țările în fierbere. Acolo compune el tînguitoarea poezie „Adio Moldovei“.

La Maiu, Alecsandri este în Brașov, la timpul când Ardealul era în plină revoluție a Ungurilor. La Viena, revoluția izbucnise la 1/13 Martie și, cu acest prilej, Kossuth se

duce acolo de cere guvernului împărătesc ca Ungaria să fie unită cu „Marele principat al Transilvaniei“, sub un singur guvern ungar. Kossuth găsește împotrivire; atunci, pentru îndeplinirea totuși a țelului urmărit, el ridică revoluția în Ungaria și în Ardeal; aci, el cheamă la conlucrare chiar pe Români. Românii, însă, se pun de partea legitimității, a Împăratului; ocârmuirea împărătească din Marele principat, văzând această credință din partea lor, se îndreptează către dinșii pentru o împreună lucrare în potrivea revoluționarilor Unguri. Românii primesc și chiar izbutesc întru cât îi privește, dar se și folosesc de împrejurare pentru a se întruni, în mare număr adunați din toate părțile, la Blaj spre a-și arăta și cere, și de astă dată, deplinirea drepturilor lor politice și sociale.

La Brașov, dar, Alecsandri se afla de față la mișcarea Românilor Ardeleni, Bănățeni și Ungureni. El găsește acolo pe Românii din loc, precum și Români din Moldova și Țara Românească, veniți pentru împrejurare. Intre Românii din loc trebuie să însemnăm pe George Barițiu, care scotea de mulți ani, „Gazeta Transilvaniei“, cu suplimentul ei săptămânal „Foaie pentru minte, inimă și literatură“. Prin aceste publicații, ca și prin altele, Bariț stătea, de mai mult timp, în legături cu inteligența română din Moldova, din Țara Românească, Oltenia, Bucovina și chiar din Basarabia, aci mai puțin din pricina cenzurei rusești. Poesia „O plimbare la lună“, publicată în „Foaie...“, anul 1842, p. 131, sub semnătura „A...i“, poate că este de Alecsandri; sigur rămâne că altă poesie, cu titlul „Tria arcași sau altarul mînăstirii Putna, 6974, Iulie 10“, publicată în „Foaie...“ pe anul 1846, p. 221, semnată numai cu inițialele „V. A.“, este a lui.

De la Brașov, Alecsandri se duce în Franția. Ori cât însă, de departe sau aproape se va fi dus el, inima lui nu a încetat a bate puternic pentru neamul românesc. Tocmai din acel timp, geniul său ne-a dat câteva din cele mai frumoase ale sale producții poetice.

Poesiile lui Alecsandri, din anul, 1848, sînt în număr de șapte; din ele, numai trei au fost date la lumină în chiar anul 1848, iar din aceste trei, două au rămas încă necunos-

cute. Celelalte patru poezii au fost publicate mai târziu.

Poesia „Adio Moldovei“, de care am amintit la început, pentru că cu dînsa începe șirul, a fost publicată în 1849, în ziarul „Bucovina“ din Cernăuți; poetul este în mare întristare :

Scumpă țară și frumoasă,
Oh Moldovo, draga mea!
Cine pleacă și te lasă,
E pătruns de jale grea.

.

După această tînguitoare poezie, însemnăm pe cele trei publicate în chiar anul 1848. Publicarea lor se face chiar la Brașov, și anume în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ a lui Barițiu.

În No. 19, de Luni 10 Maiu, este publicată poezia semnată „Un român“; o dăm aci în întregime :

15 Maiu 1848

Fraților, nădejde bună! Fiți cu toți în veselie!
Cerul însuș ocrotește scumpa noastră Românie!
Azi e ziua de'nviere a românului popor,
Care singur își urzește dulce, mândru viitor.

Priviți cerul cum se'ntinde ca o mare'nseinată;
Priviți soarele ce-aruncă o lumină'nflăcărată;
Priviți văile'nflorite, codrii, munții înverziți!
Cerul, soarele, pământul astă-zi sunt împodobiți.
Căci e ziua mult dorită, căci e ziua mult măreață,
Unde falnic se ridică România îndrăzneată.

Fraților, nădejde bună! Azi sub cerul fără nori,
Libertatea, România se'ntilnesc pe câmpi de flori,
Și'noiesc în fața lumii a lor vecinică'nfrățire,
Dup'o lungă, dureroasă și fatală despărțire!

Fraților, nădejde bună! Viitorul ce urziți,
Va fi vrednic de trecutul a strămoșilor slăviți!
Bărbăția și unirea între noi de-acum domnească,
Și strigați în libertate: România să trăiască!

Un român

In No. 21, de Luni 24 Maiu, aflăm o altă poezie sem-

nată „V. Alecsandri“, sub titlul „Cătră Români!“, din care dăm aci strofa întâia :

Voi ce stați în adormire ! Voi ce stați în nemișcare,
N'auziți sunând puternic acel glas triumfător,
Ce se naltă pân' la ceruri, din a lumii deșteptare,
Ca o falnică chemare
Unui falnic viitor ?

Poesia poartă data de „Februarie 1848“ ; ea este, de atunci, bine cunoscută și, de aceea, nu o mai dăm aci în întregime.

În No. 24, de Luni 14 Maiu, aflăm altă poesie, semnată ca cea dintâiu, „Un Român“ ; o dăm și pe aceasta în întregime.

Hora Ardealului

Hai să dăm mână cu mână
Cei cu inima română
Să'nvirtim hora frăției
Pe pământul României !

Au sosit ziua dreptății,
Ziua sfint'a libertății !
Tot creștinu'nveselește,
România 'ntinerește !

Ardelean copil de munte
Ean rădic' acum cea frunte
Și te'nsuflă de mândrie,
Că ești fiu de Românie !
Ardeleni ; lumea ne vede !
România'n noi se'n crede,
Căci de-acum Român'u'n lume
Va fi vrednic de-al său nume !

Ura frați în fericire !
Ura frați într'o unire,
Să'nvărtim hora frăției
Pe pământul României !

Un român

Strofa întâia este întocmai și în „Hora unirii“, din 1857, semnată încă din acest an, de poet, cu numele său deschis,

și compusă pentru a cânta unirea Moldovei cu Țara Românească, ce tocmai se urzea prin acel timp. Nu încape, dar, nici o îndoială că acel „român“ dela 1848, care în „Hora Ardealului“ și, cu puțin mai înainte, în chemarea „Cătră Români“, semnată cu numele plin, cântase unirea tuturor Românilor, este însuș Vasile Alecsandri.

Unirea cântată, la 1848, de poet, nu s'a putut îndeplini atunci. Istoria, însă, și-a urmat cursul, și iată că, opt ani mai târziu, o auroră luminează prielnic, de astă dată pe cele două țări române surori, din jos de Carpați, spre unire. Atunci, acelaș Alecsandri cântă la 1857, în parte cu versurile din 1848, unirea acestor din urmă țări surori, pusă încă de mult la cale, dar neîndeplinită până la acel timp. Ba poetul, împreună cu mulți alți patrioți Moldoveni, cărora veșnică mărire se cuvine să le închinăm și acum, ia de astă dată partea cea mai activă și fără conținere, la îndeplinire unirii; el este acela pe care „Comitetul unirii“, înființat la viea lui Petru Mavrogheni, de la Socola de lângă Iași, îl trimite la București pentru a se pune în legătură cu „frații Munteni“ pentru desăvârșirea unirii. Cu poesia „Hora unirii“ după care Milcovul, slab despărțitoriu urma a fi, „secat dintr'o sorbire“, Alecsandri pleacă la București.

De vreme ce, dar, nu mai poate încăpea îndoială că „românul“, autor al poesiei, „Hora Ardealului“, din 1848, este însuș Alecsandri, apoi tot el este acel „român“ autor al poesiei de mai înainte, „15 Maiu 1848“. În acestea două, ca și în „Cătră Români“, publicată între dînezele, cu numele deschis al autorului, este acelaș suflet care răsuflă, aceiaș inimă care bate. Poesiile acestea, dar, anonime până acum, își capătă, de aci înainte, tot dreptul a fi scoase din nou la lumină spre a fi înregistrate între lucrările poetice ale poetului de frunte al tuturor Românilor, Vasile Alecsandri.

Dar trebuie să ne oprim ceva asupra acestei din urmă poesii.

Tot în „foaie pentru minte...“ din Brașov, însă cu o lună mai târziu (No. 25, de Luni 21 Iunie), aflăm, sub semnătura „a. m....u“, publicată poesia cu titlul „Răsunet“, ce începe cu versul:

Deșteaptă-te române din somnul cel de moarte,

Este cunoscuta poezie a lui Andrei Mureșanu. Cuprinsul ei învederează că este cu adevăr un „răsunet“ al Ardeleanului la chemarea „cătră români“ a Moldovanului, și că, prin urmare, ea a fost însuflețită de acesta.

Trecem la altă însemnare.

Poesia „Cătră Români“ a mai fost publicată, în 1848 și în foi „răzlețe“, zicem noi, sau „volante“, zice Academia română, când sub titlul de „Cătră Români“, fără semnătură, când sub cel de „Deșteptarea României“, cu numele deschis. Academia română are câteva exemplare, înregistrate în „Creșterea colecțiilor“ sale din 1911, la „foi volante“ (p. 292). Este, tot pe atunci, și o traducere germană: „An die Romanen (übersetzt aus dem walachischen)“, începând cu:

Wollt ihr fort im Schlaf verharren ?

Care, dar, din cele două titluri are întâietatea, și unde a fost publicată poezia mai întâiu ?

Credem că titlul „Cătră Români“ are întâietatea și că întâietatea locului tipăririi o are Iași și, anume, în foi răzlețe și fără semnătură. În Iași era fierberea, căci era Domn Mihail Grigore Sturdza, încât poate că poetul se va fi ferit a se da pe față. Traducerea germană cu „An die Romanen“, publicată tot în foi răzlețe și fără semnătură, se va fi făcut la Brașov, după exemplarul din Iași. La Brașov, poetul și-a tipărit poezia cu numele său deschis, în „Foaie pentru minte“ și, apoi, după abdicarea Domnului, și la Iași în foi răzlețe, dar cu titlul schimbat în „Deșteptarea României“ și cu numele deschis.

Oricât, însă, ar fi adevărat un lucru numai vine de-i slăbește puterea: poezia „Cătră Români“, ast-fel cum e publicată în „Foaie pentru minte...“ din 24 Maiu 1848, poartă data de „21 Febr. 1848“, adică la 9 zile după ce izbucnise la Paris revoluția, 12/24 Februarie; telegraf nu era pe atunci în principate ca să se poată de îndată și la noi cunoaște rostul și amănuntele acelei revoluții, iar la Viena revoluția izbucnește abia 1/13 Martie. Să-și fi compus, oare, Alecsandri poezia din o simplă inspirație, fără de vre-o știință despre cele întâmplate la Paris, sau după ce Români de la Paris, îndată după izbucnirea revoluției, vor fi venit

în grabă în țară, aducând știrea? Pentru așa ceva ar fi mărturie Ion Ghica, în scrisoarea sa către Alecsandri, cu data Londra, 25 Octomvrie 1886. Nu ne mai ostenim a lămuri,

Intre textele poesiei „Cătră Români“ sau „Deșteptarea României“, publicate în foi răzlețe sau în „Foaie pentru minte...“, sau în „Opere complete“, pe care Alecsandri și le editase însuș la 1875, sunt oarecări schimbări de cuvinte în versuri, și chiar de strofe de la locul lor. De oarece poetul a vroit așa, nu suntem îndreptățiți a cerceta cum ar fi trebuit să rămâie; asupra unei singure schimbări numai ne credem îndreptățiți a o face.

În textul publicat de Alecsandri în „Foaie pentru minte...“, strofa 8 are cuprinderea următoare:

Sculați frați de-aceiaș nume, iată timpul de frăție,
Peste Molnița și Milcov, peste Prut, peste Carpați,
Aruncați brațele voastre cu-o puternică mândrie,
Și de-acum, pe veșnicie, cu toți mânilor vă dați!

Alecsandri arată, aci, granițele din acel timp, ale Moldovei, ce urmau a fi desființate în vederea unirii tuturor Românilor. Mai târziu, însă, poetul face o schimbare în versul al 2-lea, zicând:

Peste Molna, peste Milcov, peste Prut, peste Carpați,

Nu știm ce va fi îndemnat pe poet să facă asemenea schimbare. Mai aproape de adevăr pare a fi că, după publicarea cu riul „Molnița“, care e la granița de atunci, a Moldovei cu Bucovina, poetul î-și va fi adus aminte, sau poate că cineva i-a spus, că este, în Moldova, și riul „Molna“, spre Bucovina; luând numirea de „Molnița“, drept deminutiv de la cea de „Molna“, va fi găsit mai nimerit a pune această numire ca reprezentând granița pe o lungime mai mare; cu acest chip, s'ar păstra și simetria cuvântului „peste“ în întreg versul. Ori care ar fi fost, însă, îndemnul la această schimbare, rămâne că schimbarea nu e nimerită. Molna este ce e drept, spre granița veche, dar nu era chiar linia de graniță; râul acesta este în județul numit, pe atunci, Suceava (acum Baia), și se varsă înlăuntrul țării în Moldova; pe

când graniță era râul Molnița, din județul Dorohoiu, se varsă în Siretiu, și are de afluent, înlăuntrul țării, pe riușorul Molnicioara.

Alecsandri mai face din nou greșala în al său „dicționar grotesc“, la cuvântul „vergură“ pentru „virgină“, când zice :

Aș da toate sistemele limbistice de peste Milcov, de peste Molna... și să studiez..., conformarea titvei din care a eșit *vergura...*

„Titva“ s'a și arătat în persoana lui B. P. Hijdău, care scrie, în „Columna lui Traian“, pe anul 1877 (p. 83), articolul intitulat „Alecsandri linguist“; Hijdău probează, aci, cu citații din vechi texte românești, că totuș cuvântul de „vergură“ era de mult timp folosit în limba noastră.

În sfârșit, „Ștefan Molna“ semnează Alecsandri poesia sa, din 1875, cu titlul „Răpirea Bucovinei“.

Așa dar, versul :

Peste Molnița și Milcov, peste Prut, peste Carpați,
rămâne cel potrivit, precum scrisese poetul de la început.

Tot din anul 1848, mai avem de la Alecsandri trei poezii, publicate, însă, mai târziu :

Sentinela română (poem istoric)

Din vârful Carpaților,

Din desimea brazilor,

.

Poemul poartă data „Munții Carpați, 1848“ și e publicat în „România literară“ din 1855. În acest poem, bardul dela Mircești, cu o pătrundere adîncă în istoria de urzire a poporului român, și într'un lirism de o frumuseță neîntrecută, ne dă viu icoana vieții acestui popor, pe teritoriul Daciei colonizat de Traian, după părăsirea lui de sub Aurelian (27 5d. H.) și tot timpul cât a durat migrarea de popoare străine (și nici adevărat cuvântul „barbare“ nu este potrivit), venite d'inspre miază-noapte și răsărit, prin țările noastre, parte ca stătătoare, parte în trecere mai departe spre apus. Poetul întitulează unul din capitole: „Apa trece, pietrele rămân“;

așa și este; apa a trecut, pietrele au rămas, și acestea sunt poporul român.

Altă poezie din 1848, a lui Alecsandri, este cea sub titlul: „Moțul și Secuiul“, cu însemnarea: „scenă din munții Ardealului, 1848“:

Moțule,
Măi hoțule,
.....

Poesia e datată „Brașov, 1848“, și a fost publicată pentru întâia oară, în „Revista română“ din 1862, a lui Odorescu.

În sfârșit, însemnăm poezia „Pe albumul unei copilițe parisiene“ în ideologia poeziei „Adio Moldovei“; ea poartă data „Paris, 1848“, și e publicată în ediția „Opere complete“ din anul 1875:

Copiliță albă! este'n lume-o țară.
Dulce și frumoasă ca o primăvară.
.....

După ce au trecut frământările politice din anul 1848 cu ce au stârnit, în urma lor, în țările românești, Alecsandri se întoarce în țară; înturnarea îi este tot prin Bucovina. De atunci avem de la dînsul poezia „Întoarcerea în țară“, cu data „1849, Bucovina“; este publicată în ediția de la Paris, 1853:

Pe muchi de prăpăstii lunecând ușor,
Cu corbii de iarnă mă'ntreceam în zbor.
.....

Toate aceste 7 poezii din anul 1848 ale lui Alecsandri, fac la o laltă un întreg; ele pornesc din acelaș îndemn, sunt făurite la acelaș foc al inimei, cu aceeaș putere a minții și cu aceeaș iubire de întregul popor român.

M. N. Burghel

Ideologia „Junimii“

Generația junimistă n'a fost produsul unei anumite culturi. Totuși ea s'a format mai ales prin influența culturii germane, la care s'a adăogat și oarecare influență a culturii engleze. În adevăr unii Junimiști ca: T. Maiorescu, I. Negruzzi, M. Eminescu, A. D. Xenopol, C. Dimitrescu Iași, C. Meissner ș. a. și-au desăvârșit studiile în centrele germane, alții, ca P. P. Carp, au studiat și în Anglia.

„Junimea“ s'a născut și s'a manifestat mai mult la Iași. Reprezentantul ei teoretic a fost pătrunzătorul critic Titu Maiorescu, principalul ei organ de publicitate a fost «Convorbirile literare», iar scriitorii, care au ilustrat ideologia ei, au fost în primul rând: M. Eminescu, I. Negruzzi, A. Lambrior, I. L. Caragiale, I. Greangă și I. Slavici și într'o oarecare măsură V. Alexandri, A. D. Xenopol, G. Panu, V. Conta și alții.

Generația Junimistă a avut o ideologie opusă celei patruzeciopliste, curentului italianist al lui Eliad și celui latinist. Această ideologie se poate rezuma în următoarele propoziții.

a) *Criticismul*, adică selecția și asimilarea instituțiilor adoptate, în opunere cu imitația servilă, după modele exclusiv franceze.

b) *Evoluționismul* opus agitației revoluționare și reformelor radicale ale limbii și instituțiilor de stat. Ca urmare, un temperat sistem ortografic (între etimologismul și fonetismul extrem), adoptarea moderată a neologismelor, precum și a unor legiuiri și instituții străine (precum: monarhia consti-

tuțională), care răspundeau trebuințelor istorice ale neamului nostru.

c) *Scepticismul* și uneori pesimismul față de materialismul, care a urmat iluziilor patruzecioptiste (N. Nicolescu, M. Eminescu, I. Negruzzi, I. L. Caragiale).

d) *Prețuirea limbii și datinilor populare* nezmintite de «civilizația» apusană (memento: V. Alecsandri, I. Creangă, A. Lambrior, I. Slavici, T. T. Burada), într'un cuvânt, un pronunțat *Tradiționalism* față de modernizările patruzecioptiste (comp. mai ales articolele politice ale lui Eminescu).

e) *Maturitatea gândirii*, opusă frazeologiei deșarte și adoptarea stilului concis (memento: T. Maiorescu, P. Carp, I. L. Caragiale).

f) *Oarecare realism literar* (prin «Amintirile» lui Creangă, «Nuvele din popor» ale lui I. Slavici, «Scrisorile» lui Eminescu, «Copiile» lui I. Negruzzi și comediile lui Caragiale) opus romantismului excesiv al generației anterioare.

g) *Atitudinea estetică* și în genere *filosofică* față de viață. Așa dar condamnarea tendințelor politice (mai frecvente erau cele liberale și patriotarde) în literatură și mai ales în poezie și-o privire senină față de mizeriile vieții. Aici se poate aminti și *ținuta academică* a «Junimii» față de violența luptelor noastre politice.

h) *Știință dezinteresată* și prin urmare dezbrăcată de orice tendință politică. În adevăr cele mai neiertate erori filologice și istorice ale vremii se datorau șovinismului cărturarilor latiniști.

i) *Cultul formei* opus redactărilor improvizate (Comp. numeroasele «variante» ale lui Eminescu și Caragiale precum și mărturisirea lui T. Maiorescu în privința greutăților ce le întâmpină la redactarea ideilor).

j) Activitatea literară *Specializată*, în opoziție cu producția enciclopedică a generației anterioare.

l) *Critica literară lipsită* de orice *indulgență*, cel puțin în epoca de criză a culturii noastre.

m) *Simțul ridicolului* față de exaltarea și emfaza uneori teatrală a generației patruzecioptiste, cu deosebire a «roșilor».

n) *Spiritul autocritic* în producțiile literare și ca urmare, limitarea acestei producții pe terenul publicității.

Ideologia „Junimii” a stârnit împotrivirea dâră a curentelor combătute și a fost atacată până în... viața particulară a membrilor ei. Astăzi însă patimile detractorilor „Junimii” au amuțit, iar numărul detractorilor este atât de restrâns, încât pentru onoarea lor, îi trec în umbra tăcerii.

Radu Manoliu

Neojunimea și Al. Philippide

Dela început, sunt dator să dau lămuriri cititorilor asupra denumirii *Neojunimea* din capul acestui articol.

Odată cu mutarea lui I. Negruzzi în Capitală s'a mutat—precum se știe—și sediul Junimei și al Convorbirilor Literare. În Iași au rămas un număr însemnat de membri ai Junimei, mai vechi și mai noi, care tânjeau de dorul ședințelor pline de însuflețire ale grupării din jurul Convorbirilor literare, la ale cărei ședințe, ce aveau loc în București, numai întâmplător puteau lua parte.

Aceste împrejurări au contribuit la îndemnul firesc de a se aduna într'un cerc restrâns vechii membri ai Junimei, întovărășiți de câteva elemente tinere, și păstrând legătura spirituală cu Centrala ale cărei practice se sileau să le păstreze. Inițiatorul creării acestui copil sufletesc al Junimei, pe care îl numesc *Neojunimea* a fost regretatul consilier de Curte N. Volenti, având colaboratori pe C. Meissner, P. P. Negulescu, Al. Philippide, P. Missir, T. Antonescu, M. și C. Negruzzi, Al. Gane, I. Paul, Gh. Kirileanu și a.

Ne întruneam săptămînal în locuința ospitaliară a lui Volenti, din str. Săulescu. Se făceau lecturi din reviste, cum și din lucrările—poezie și proză—ale membrilor cercului, se încingeau discuții interesante, iar anecdota—cași la Junimea—avea prioritate. Când lipsea Philippide ședința era mai puțin interesantă; în schimb când Philippide lua parte, seara întreagă era ocupată de verva și umorul său neîntrețut, cu care povestea, fie chiar și banalități.

* * *

Era pe timpul când Academia Română, sub imboldul

Regelui Carol I, căuta un alt filolog în locul lui Hajdeu, care să ducă la bun sfârșit Dicționarul Limbei Române. Alegerea Nemuritorilor căzu asupra învățatului dela Iași; în acest scop I. Kalinderu a primit însărcinarea de a stabili împreună cu Philippide condițiunile, în care urma să fie înfăptuit Dicționarul.

Abia terminase tratativele cu Kalinderu, când Philippide întâlnește la magazinul de coloniale al fraților Smirnov pe I. Carajani, cunoscutul povestitor de anecdote, între care s'a angajat convorbirea de mai jos—pe cât mă ajută memoria—după povestirea făcută de însuși Philippide la una din ședințele Neojunimei.

— Știi Carajani, îl întâmpină Philippide pe colegul său, că am primit din partea Academiei însărcinarea să alcătuesc Dicționarul limbei Române.

— Bine Philippide, în cât timp te obligi să-l termini? Câți colaboratori îți plătește Academia?

— Au voit să-mi dea 10 ani până la isprăvire. Mi-am luat angajamentul să termin în cinci ani. Deși nu-mi trebuiesc colaboratori, totuși Academia plătește 4 tineri, care să mă ajute.

La această manifestație de încredere în sine, Carajani răspunde cu următoarea anecdotă:

Ci-că într'un magazin de coloniale intră un șoltic, care făcu comerciantului propunerea că e dispus să mănânce 1 Kg. strafide și dacă se ține de cuvânt, al lui să fie întreg sacul cu strafide. La care propunere comerciantul întrebă: dar dacă nu te ții de făgăduială? Eu nu am ce să dau, răspunde șolticul, însă să mă scuipați toți câți sunteți aici de față. Negustorul primi condițiile și cântări 1 Kg. strafide, pe care îl puse la dispoziția băiatului. La început acesta mânca cu poftă din strafide, în curând însă începu a le înghiți cu o vădită silă. Abia consumase cam $\frac{1}{2}$ Kg. și ținându-se cu mâna de stomac, se adresă celor de față: haideți scuipați-mă mai repede, că nu mai pot răbda.

Vai! cine ar fi crezut că angajamentul lui Philippide de a întocmi Dicționarul limbei Române trebuia după câțiva ani să illustreze anecdota lui Carajani.

D. M. Cădere

Un episod din viața lui Eminescu

Si eu l'am cunoscut pe Eminescu ! Eram elev al Școalei Normale Superioare din Iași și student la litere. Eminescu era bibliotecar și ne servia pe noi studenții cu cărțile, care ne trebuiau. Cum el era cam beteag de picioare și apoi era studios, învățând limba Sanscrită, pe care ajunsese a o ceti în original, eu unul nu-l supăram să se scoale de la biuroul lui, ci—cu voia lui—mă duceam în sălile cu depozitul cărților și după ce-mi alegeam după listă cărțile necesare, le trecea în condica de împrumuturi de cărți și cu slova lui frumoasă, scrisă cu penița gotică, imi luam cărțile la Normală, cu bilețelul directorului școalei d. C. Dumitrescu-Iași.

Nouă studenților ni era drag Eminescu și admirația noastră era întovărășită și de o melancolie, ce-ți provoca căută-tura lui, starea lui generală în raport deandosele cu valoarea lui artistică. Eșise în volum versurile lui editate de Maiorescu la librăria Socec și nu puține ceasuri petreceam cu lectura poeziilor lui, uneori cu voce tare, iar unii din noi începeau a le memoriza. O adâncime de judecăți, o iubire a trecutului—anul 1400—o satirizare a prezentului și un imn armonios cântând iubirea !

Iar în cariera mea profesorală zilnic aveam prilej să citec poezii din Eminescu, iar în clasa ultimă nu arare ori în înțelegere cu elevii mei luam pe Eminescu ca autor clasic de cetit pe deantregul tot anul !

* *
*

Inchinătorii, cari veneau și se prosternau la racla cu moaștele prea cuvioasei Paraschiva, care pe atunci era așezată în

biserica 3 Ierarhilor pe postamentul anume întocmit întru aceasta, cu frumoasa inscripție slavonă de însuși Vasile Lupu, aveau a trece supt înalta clopotniță, azi dărămată și cuprinsă în largul uliței mari; cum intrai în ograda bisericii aveai în stânga clădirea cu 2 rânduri, unde era Școala Normală, internatul; în dreapta alt rând de clădiri pentru slujitorii altarului, și unde pe vremuri a stat cu chirie însuși ministrul Instrucțiunii de supt Gr. Ghica Vodă, *Grigore Cuza*.

Pe stânga venea sala Gotică, unde erau instalate clasele, ca și în casa de alături foste ale egumenatului, unde am funcționat și eu 2 ani ca profesor între 1889-1891, când s'a mutat școala la Pester. În fund veniau casele direcțiunii școalei, cancelaria profesorilor, casa în care a stat și Titu Maiorescu, cât timp a fost director al Școalei Preparandale și în care au fost ținute primele ședinți ale societății Junimea.

Dincolo de biserică, între casele direcțiunii și a claselor o cărarușă ducea la o porțiță în zid, de pe care eșiai în dos, în mahalaua Trei Sfetitelor. O uliță îngustă ducea în fund la casele Coanei Roza Vizanti și Coanei Frosa Roșianu, mătușa lui A. D. Xenopol; iar în fața porțiței la 2 sau 3 metri distanță erau niște case joase, vechi, străvechi cu o privire închisă spre ogradă: Erau casele Coanei Zoița Gheorghiu născută Codreanu. Aceste case erau zidite în 1782—căci hotarnica din 1783 a vornicilor de poartă Ioan Gordul și C. Stăncescu, le cuprinde cu locul lor, și anume 4 stânjeni latul la uliță și 6 stânjeni lungul din ulița din deal, la ulița ce ducea în mahalaua Feredeor, pe din dosul 3 Ierarhilor.

Locul se cumpărase în 1792 dela mazilul C. Borș, care stăpâneă și locul cu casa din fund. Cumpărătorii Zamfira și Chiriac Stavăr *suiulgi* s'au și apucat să facă casă, pe dânsul și din cauza locului prăvălit se prăbuși și sunt siliți să facă altele în 1783, case cari trăesc până în vremile noastre. În 1785 Stavru *suiulgiul* își vinde casele lui Lazăr Vlasii *cupeț* (neguțător) și femeii sale Maria. Casele trec apoi la Ștefan făclierul; dela aceasta rămân clironomie la fiul său Panaite și soția lui Catinca; aceasta în 1818. După 2 ani stăpân era Ioan șlicar Codreanu, zestre de la soția sa, fata lui Constantin *proin* (fost) balbașă; pentru 3000 lei datorii cătră paharnicul Enachi A-

dam pune amanet casele sale din *mahalaua Feredeelor*; aceasta în 1820.

Fiul său Ștefanachi Codreanul slujând în casă la C. Conachi log. capătă danie dela el în 1849 Februarie 25 un loc sterp în ulița dincolo de poarta din dos a curții domnești, pentru fiul său C. Codreanul, de la care rămâne apoi fiicei sale Zoița măritată Gheorghiu.

* * *

Spre ulița îngustă din dosul zidului 3 Ierarhilor, venia păretele spre *răsărit*, înfundat cu un cerdac înalt cu parmaclâc. O portiță înaltă închidea vederea în ogradă, și nu aveau puțința de intrat înlăuntru de cât cei ce binevoia a-i primi stăpâna casei.

Pe lângă Eminescu, care era primit des, mai aveau intrare păr. *Conon Aramescu*, profesorul de Religie la Școala Normală de fete; apoi *Miron Pompiliu* profesorul de l. română la aceeași școală. În colo barbați nu intrau alții, căci Mihai Gheorghiu avea această ținută cu familia lui: „*paza bună trece primejdia rea*“.

Odată portița deschisă, te scoborai pe 2-3 trepte în cerdacul din fața casei despre *amiazăzi*; pe niște scări de lemn te scoborai jos în grădinița foarte îngust împrejmuită spre ulița din vale de un gard de nuele, streșinat cu cătină bogată și deasă. Supt sol o hrubă mare pentru adăpostit *ciuveele* gospodăriei. Intrat în casă, aveai o săliță îngustă, în dreapta o odăe, iar în fund bucătăria și cămara, pe stânga erau 2 odăi încăpătoare pentru menajul oriental al stăpânului casei!

* * *

Se hotărâse să se dea o masă bogată pe ziua de 14 Octombrie, *Vinerea mare*. În ograda bisericii era puzderie de lume! Toți își așteptau rândul să sărute poala raclei și să primească vata sfințită, bună pentru orice boală!

Printre mulțime se strecurau prin portița din dos: păr. *Conon Aramescu*, *Miron Pompiliu* și *M. Eminescu*, musafirii zilei. În casă erau alți musafiri *femești*, cari așteptau cu nerăbdare pe musafirii *bărbătești*: Păr. *Vartic* era parohul casei; *Coana Frosa* și *Roza*, *Coana Zoița* și *Maria*, *coana Elena Coroi*, *coana Catinca Teodoru* cu cele ale ei 2 fete; *Ruxanda* și *Măriuca*; *d-na Maria Gheorghiu* cu soțul ei *Mihai Gheorghiu*. Erau dar musafiri 5 bărbați și 9 femei.

Marușca unguroaica, bucătărița, dase din zori să fie gata cu mâncărurile la ceasul mesei. Și a fost. Cele 2 surori: Profira și Ileana făceau serviciul la masă, iar Marița țiganka căra farfuriile și îngrijea de curățitul lor și a tacămurilor!

Și vorbele curgeau gărlă; păr. Vartic vesel și cam fără perdea în glumele lui, nu se temea de mosafirlicul femeesc; de și erau și 2 fete acolo la masă! Coana Ileana Coroi, era plină de vervă spunând din tinerețele sale petrecute supt Gr. Ghica Vodă, care n'a nesocotit-o. Incurcată într'un proces de bigamie a bărbatului său de la Dorohoi, a imblat des drumul la sf. Mina să se roage pentru el, de și nu avea în mare cinste sfinții bărbați, ci mai mult se închina la icoana Maicii Domnului, căci ea scosese vorba că *câine cu câine ține*, vorbind de sfinții bărbați!

Cele 4 bătrâne mai rezervate la vorbă făceau haz de glumele spuse la masă, în urmă, adânc mulțumite că au putut da o masă la 14 persoane! Pompiliu știa să spuie anecdote și românești—culese din folklor—și Ungurești și Nemțești. El mai desmetici fruntea păr. Conon și a *posacului Eminescu*! Fire dispusă la dragoste își pusese ochii pe una din fetele Coanei Catinca, pe Mândica, fire mai sprintenă, dispusă la glumi și să hărățase la dragoste chiar pe un om bolnav ca Eminescu! În desele vizite făcute în Tatarăși la casele Coanei Catinca, el nu se opri de a cere de la mamă mâna fetei.

Sfat mare se făcuse; nu puținii erau din cei care o sfătuiau să-l ia de bărbat, că doar așa s'ar putea îndrepta din greaua boală, ce dăduse peste dânsul!

Se zice că poetul s'ar fi gândit să dedice Mândicii Teodoru una din poeziile sale, care poate să fie *Peste vârfuri*, cu aceste versuri, care ar lămuri refuzul ei de a-l lua de bărbat:

„De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine 'ntorn?!“

* * *

Soarta Mândicii Teodoru a fost vitregă; trăind o bucată de vreme cu C. Filipescu șef de gară; s'a măritat cu avocatul Petre Popescu din Huși; iar ea a murit în Iași în urma unei boale crude de nervi; pe când poetul a avut soarta, ce o știe o țară întreagă, căci a fost Eminescu.

† Gh. Ghibănescu

Isvorul de lumină

Ce zodie neînțeleasă a putut aduna într'o singură epocă a culturii românești atâția luceferi ai gândirii și artei? Să fi fost un vânt al zenithului, care numai atunci i-a adunat, numai atunci a atins cu aripa sa siderală constelația cerului românesc?

E poate o enigmă, dar poate și o soartă ce-și lasă întrezărită poruncile.

Înăuntru unui popor ca și între popoarele lumii istoria repetă acest eveniment. Odată, o singură dată a fost în Europa *epoca renașterii*, a renașterii celei mari, epocale. După aceea cursul marilor lumini ale spiritului a sclipit și sclipiște sporadic, străbătut până astăzi—cu voe sau fără voe—de scânteerile aceluia veac.

În țara noastră o asemenea epocă a renașterii a însemnat anii, scumpii ani, ai *Junimei* dela Iași. Ba poate și mai mult. Am putea spune că ea a însemnat însăși nașterea culturii literare și filosofice, căci până la dânsa nimic nu se ivise, care să fi pierit și să se fi renăscut atunci. Este desigur o prețuire încă mai deosebită, încă mai elocventă.

Istoria literară a neamului nostru atunci și-a scris prima ei pagină, și a scris-o cu litere de diamant, într'un chenar de pietre scumpe și rare, care veșnic vor sclipi în sute de irizații, pentru oricine va deschide tartajele acestei cronici fără seamăn.

Atâta esență pură, atâta filtru de rafinată exigență, atâta izvodire a revărsat peste plaiurile gândirii artistice,

încât dacă neamul nostru ar fi pus punct după ultima filă a acelei activități, încă ar avea dreptul să stea veșnic alături, în aeropagul culturii, cu cele mai înzestrate neamuri.

Acest lucru nu trebuie să-l uite purtătorii condeiilor de azi. În peregrinarea lor pe sub umbre și ispite, care fără a renova, tulbură și rătăcesc, aceștia ar trebui să-și întoarcă din când în când cu pietate, cu grațitudine, privirile lor, spre izvorul de lumină, care a fost Junimea lui *Maiorescu*, *Alexandri*, *Eminescu*, *Creangă*, *Conta* etc., diamantele gândirii românești, și atunci ar simți în spiritul lor rășfrânte sclipirile pline de înțelepciune, adevăr și frumos ale înainte-mergătorilor lor, ce stau de veghe, de dincolo de hotarele mărginitei noastre vieți.

Să li se prostearnă și să-i urmeze.

C. Manolache

LENE

*Ce soare cald mă'nvăluie deodată
Și ce albastră-i lumea... ce albastră !..
Povestea'ncepe iar... „a fost odată”
Și-i ca o lume rumenă... măiastră.*

*Un vânt ușor alunecă la vale
Și gădilă copacii în barbă verde
Miresma albă-a florilor din cale
Spre cer pornește lin ca să-l desmierde.*

*Adoarme și gândirea lângă tine..
Nu o trezi că se trezește Timpul
Cu tot norodul său de vești bătrâne
Ascultă basmul bun...*

*Dar de ce plângi?.. Știu eu !.. Era o fată
Cu ochii mari... frumoasă la fereastră..
Ce frig pustiu mă'nvăluie deodată,
Și ce sihastră-i lumea, ce sihastră !...*

Mai 1936. Paris.

Leon M. Negruzzi

Titu Maiorescu și „Gura Lumii“

Pe la începutul anului 1915, Titu Maiorescu era încă în deplină puteri. De altfel, până aproape de ultimele clipe, acest Hercule al cugetării și-a păstrat limpezimea minții. Mai înainte de a se da învins, în fața puterilor ireductibile și fatale ale firii, a ținut parcă să le înfrunte, ca să le poată observa și analiza mai bine în esența lor.

Mă duceam din când în când să-l văd. Fiindcă, după moartea soției sale își vânduse casele din str. Mercur, locuia acum la nepotul său N. Racotă în str. Lustrului, acolo unde astăzi e instalat Ministerul Muncii. Era mai slab, dar nu și îmbătrânit. Din potrivă, căpătase multă vioiciune în mișcări, iar amabilitatea sa înăscută primise o amplificare instinctivă, pornită parcă dintr'o anumită presimțire, pentru-ca intimitii lui să-l iubească și să-i simtă în urmă golul și mai mult.

Era pentru mine o adevărată jenă să-l văd cum mă conduce până în vestibul și cum—în potrivă tuturor protestelor—stăruia să-mi ajute, ținându-mi paltonul să mă îmbrac. Pildă neasemuită de superioară urbanitate și aleasă creștere, care ar folosi nespus de mult celor care te îmbrâncesc azi ca să ți-o ia înainte, sau duc un deget leneș la pălărie, când tu le faci cinstea să-i saluți cuviincios.

Intr'o dimineață din luna Martie 1915 ne aflam în biroul său, d. S. Mehedinți și cu mine. La un moment dat, Maiorescu deschide saltarul mesei, scoate o revistă și ne întreabă dacă știm ceva despre ea, despre conducătorii ei.

Apoi, începe să ne citească rar, cu acea vibrație care îmi reamintea liniștea și seriozitatea orelor de logică și de istoria filosofiei din vremurile bune ale entuziasmului anilor tineri:

„Gura Lumii,

„Bărbat de stat venerabil. Indeplinește toate condițiile te-meinice ale unui respect universal; barbă albă, trecut pedagogic și literar, pensionar. E tare de-o ureche și slab de inimă, slab ca un adolescent. Incercând să astâmpere cea mai turbulentă și mai orientală peninsulă din Europa, și-a câștigat un renume atestat pe medalii de bronz și pe mii de cărți postale ilustrate, dar a rămas de-atunci cu o groază balcanică atât de violentă încât a trebuit să-și facă geamantanele, să renunțe la toate carierele strălucite, reunite în olimpica-i personalitate, și să plece, să plece repede și definitiv, ca un om surprins în flagrant delict cu politica externă.

Apoi doliu, nenorociri. Sucombarea subită a soției, lichidarea gospodăriei, risipirea unei biblioteci însemnate, vânzarea de-a valma și pe oricât a resturilor unui cenaclu ilustru. Activitatea fostului profesor de filosofie întru a nimici în câteva ore și sumar, imaginea fizică a trecutului, mărturisesc o pasiune de a se degaja de cele pământești, ideală.

Lumea se aștepta cu tristețe la o dezlegare dramatică a acestei situații sufletești, la un act extraordinar, la o conversație istorică, la ceva în raport cu o intelectualitate dusă într'adevăr la perfecție și de niște dimensiuni excepționale.

Lumea se înșeală. Filosoful s'a... căsătorit“.

* * *

Când isprăvi de citit, închise broșura și fără să mai aștepte părerea noastră, cu un surâs amar, începu să ne povestească :

„Nu-mi aduc aminte câți ani sunt de atunci. Eram senator. Int'o dimineață primesc vizita mareșalului Filipescu. De și îl cunoșteam de aproape, n'avea obiceiul să vie pe la mine, mai ales la ora aceia. Faptul m'a surprins, dar m'am gândit : Poate Regele Carol I l-a trimis să vadă ce fac, îngrijorat, că trecuse mai bine de o săptămână și întârzasem să mă duc—cum obișnuiam—la Palat. Și nici din convorbirea lui plină de banalități, n'am bănuț ce vrea. Atât am observat că Mareșalul vorbind cu mine, părea că mă studiază.

După masă, pe la patru, altă vizită neașteptată : Un senator—mi se pare de la Brăila—d. Pațuris. Și acesta, tot așa,

mi-a făcut impresia că mai mult mă cercetează decât își justifică prezența pentru întâia oară în casa mea.

Seara, mă pomenesc la mine cu Carp:

—Maiorescule, prepară-te să ții mâine un discurs la Senat. Nu mă întrebă pentru ce. Așa cer împrejurările. Uite, ți-am adus și dosarul. Studiază-l. E vorba de neregulele dela o Prefectură.

Firește, m'am supus.

A doua zi, Senatul plin. Dar nu numai atât: Senatorii în loc să stea la locurile lor, s'au strâns grămadă în jurul tribunei, mai atenți ca de obicei, măsurându-mă, cercetându-mă cu multă curiozitate.

Seara, a venit din nou Carp la mine:

— Maiorescule, tu știi pentru ce te-am chemat să vorbești ?

— ?

— Pentru-că s'a răspândit zvonul că ai inebunit. Ba încă se dau și amănunte... Se spune că prima furie ți-a venit în cofetărie la Tănăsescu și că tu, cu un baston, ai vrut să spargi capul patronului.

Cofetăria era aproape de mine, în fața grădinei Episcopiei, azi a Ateneului.

Am luat pe Carp și am mers la Tănăsescu. Bietul om, când ne-a văzut, a rămas încremenit.

— Domnule Tănăsescu, ne cunoști ?

— Vai, Domnule Carp, Domnule Maiorescu, dar nu știu cărei întâmplări dătoresc cinstea de a vă vedea în prăvălia mea.

I-am spus tot.

A început omul să se închine, să se jure pe fetele lui că nu știe nimic, că nici măcar n'a auzit de acest zvon.

Era o născocire interesată a unor adversari politici de pe atunci.

Apoi, marele critic ne arată cu un gest ușor revista care-l defăimase și zise.:

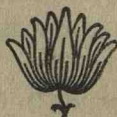
„Era cu putință să mă insor la vârsta mea, mai ales după atâția ani de viață lângă femeea pe care numai cine m'a cunoscut de aproape știe și cât am prețuit-o și cum am prețuit-o?”

Apoi. după o pauză :

— Ei, dar e așa de lesne să defăimezi. Mai ales în zilele turburi de acum...

Și cu fineța de spirit, care-l caracteriză, schimbă repede subiectul convorbirii, ca să ne facă poate să uităm, sau de teama de a nu cădea în monotonie, de care mintea lui superioară s'a ferit întotdeauna.

I. A. Bassarabescu

Din scrisorile lui Titu Maiorescu

În publicația d-lui I. E. Torouțiu „Studii și documente literare“ (vol. V, 1936) s'au tipărit câteva scrisori adresate de Titu Maiorescu d-lui I. A. Brătescu-Voinești în anii 1893 — 1907. Din aceste scrisori se vede grija și dragostea cu care urmăria Titu Maiorescu cei dintâi pași ai tinerilor scriitori adunați în jurul „Convorbirilor literare“.

Prin bunăvoința d-nei Eugenia Vârgolici putem da la lumină alte scrisori ale lui Titu Maiorescu adresate fostului său elev Teohari Antonescu ajuns profesor de arheologie la Universitatea din Iași.

În aceste scrisori din anii 1898—1899 este vorba despre studiile publicate în „Convorbiri literare“ și apoi adunate în volumul intitulat: *Lumi uitate*, Iași 1901, precum și despre alte articole menite a se publica în revista „Convorbiri literare“.

G. T. Kirileanu

București, 1/14 Mai 1898.

Iubite Doamnă Antonescu,

Articolul întâi „din lumea chaldei“ (nu *chaldeană*, cum zice prosteste coperta „Convorbirilor“) și articolul al doilea, cu epoea lui Izdubar, sunt încântătoare. De mult n'a mai apărut în revistele noastre o scriere așa de frumoasă și importantă și în alte priviri. Importantă, fiindcă ne trezește deodată atenția și ne ține în curent cu descoperirile noi, care întind cu atâta farmec viața istorică și culturală a omenirii peste mii de ani înapoi; importantă și pentru legitimarea D-tale și a catedrei D-tale care ne mai ridică spre nivelul preocupărilor de artă și de știință ale Europei culte; importantă și pentru „Convorbiri“, care se arată din ce în ce mai chierate și mai capa-

bile de a fi adevăratul organ al reprezentării culturale în mișcarea noastră literară.

(A propos de un studiu anterior al D-tale: ai cunoștință de articolul lui Alfred Fouillée: *le peuple grec* în *Revue des deux Mondes* dela 1 Mai 1898? Rezumă și confirmă *indirect* teoria D-tale cu coborîrea culturii arice dela noi spre Grecia).

Observări la art. din „Convorbiri“ dela 15 Aprilie (pentru o viitoare ediție în broșură sau volum).

Pag. 306 sus: „Canale—purtătoare mărilor încărcate“. Ce e asta? Adecă era atâta apă în ele, încât ele purtau oarecum mări întregi încărcate cu vase plutitoare? Cam îndrăsneată expresie și nu tocmai clară. Propun alte cuvinte, mai clare.

Tot pag. 306, ceva mai jos: „Cavalerii de care“. Ce-o fi asta?—Nu merge.

Pag. 311, jos: „Niniveh a fost arsă, ear peste dânsa îndreptându-se matca fluviului Tigru, orașul a dispărut *) pentru totdeauna de pe fața pământului“. Totuș (pag. 321 la mijloc) Layard l-a descoperit, a desgroaf palatul întreg al regelui Assurbanipal, etc. Nu e vorbă, se poate ergota. Orașul ca oraș. a dispărut, dar etc. etc. Însă e mai bine să se rectifice expresiile prea absolute „a dispărut pentru totdeauna“. încât să nu fie în contradicere cu ceea ce zici despre descoperirile lui Layard, dar să se potrivească și cu ceea ce zici la pag. 311 despre prorocia lui Nahum.

Incolo tot articolul admirabil. Păcat de greșelile de tipar. Pag. 322, „Merspero“ în loc de „Maspero“, pag. 323 „isvoru-i voi frînge“, în loc de „ivăru-i voi frînge“ etc.

Observări la manuscriptul: Epopea lui Izdubar (pe care ți l-am paginat, fiindcă uitaseși cu desăvîrșire numerotarea paginelor). După învoirea D-tale, am înlocuit în multe locuri cuvinte prea neologiste cu cuvinte mai arhaice, fiind pentru impresia noastră stilistică mai potrivită față de un text așa de străvechi. De „șituația era desperată când apărură Izdubar“—starea era desnădăjduită, când se ivi Izdubar: „Distrugă“—nimicească, „acțiune“—lucrare „să inspire groază“—să însuflească etc. etc.

Două neologisme supărătoare nu le pot face să dispară fără participarea D-tale.

*) Adaos cu creionul, probabil de T. Antonescu: aproape.

1) Din tablita 12: „Cu mireisme mirositoare tu nu te vei mai parfuma“. Ce s'ar putea zice ca să rămâe în stil biblic? Stropi? sau chiar *afuma*, fiindcă urmează

„Încât ca un nor să te'nvăluie“.

2) Ultimul cânt, felul de Walhalla chaldeu.

„Pe o sofa moale stăntins“.

N'ai putea zice, în loc de teribila sofa, *pe un pat moale stăntins*?

Te rog, răspunde de urgență, ca să pot da manuscrisul la tipar. Dar mai ales răspunde la următoarea obiecțiune *capitală*. D-ta sfinșești tot articolul prin „conclusia finală“ după suvenirile clasice helene asupra filosofiei etice a chaldeilor, însă această concluzie este așa de *trivială* sau cel puțin cam trivial exprimată, încât strică tot efectul grandioasei poeme și se pune în contradicție cu ea. D-ta scrii: „Bucură-te de fericirea momentului“ (bine), „gustă plăcerea atât cât respiri pe pământul acesta, în această vale a plângerii“ (ce *plăcere* cât respiri în valea plângerii?), „căci, precum spune poetul (care poet? unde?) „dacă te bucuri și trăești numai în idealurile tale, curând vei găsi amăgirea“ etc. (Cum e admisibil să se combată *idealurile* ca rezultat al unei epopee, unde tocmai sfârșitul arată, cum Izdubar nu poate trăi fără a vedea măcar duhul prietenului său Eabani, și e mistuit de dorul de a ști, ce e după moarte. Toată poema e năzuință *ideală*).

Îți propui dar următorul sfârșit:

„Bucură-te de fericirea momentului câtă o poți prinde
„în această vale plină de plângeri, căci la sfârșit vei înțe-
„lege că tot ceea ce ai făcut pe pământ, e zadarnic și tot
„ceea ce a mângâiat sufletul tău, o himeră“.

Precum vezi, înțelcsul final nu se alterează; dar dispare prea violenta contradicție și dispare mai ales pericolul (pentru noi Românii îndoit de pericolosul) și de altminteri, nejustificatul atac încontra *idealurilor*.

Primești?

Al D-tale

T. Maiorescu

Cum se află Negulescu?

Ce știi de la Mehedinți?

București, 28 Noemvr. 1898,

Iubite Domnule Antonescu,

Excelent articolul asupra Upanișadelor, interesant, frumos, documentat. Firește, e cel mai nemerit studiu pentru „Convorbiri“ *). Termină cât mai curând partea II. Aceste articole și cel despre Assyro-Babylonieni sunt o îmbogățire a culturai noastre literare, și când vor apărea întrunite în volum, vor dovedi un progres în generația D-tale peste ceea ce putea face generația mea.

Dau mâine articolul d-lui Dragomirescu pentru a-l publica, probabil în numărul „Conv.“ de la Decemvrie.

Mi-am permis, în fuga lecturii, două mici modificări de stil.

Al D-tale, în grabă

T. Maiorescu

București, 12/25 Martie 1899.

Iubite Domnule Antonescu,

Mai întâi sincere felicitări pentru logodirea D-tale cu D-ra Vârgolici; foarte bine ai făcut, și din parte-mi:

QUOD BONUM, FELIX FAUSTUMQUE !

Îți poți închipui, că nu m'am înstrăinat cu desăvârșire de ceea ce privește pe vechii noștri junimiști din Iași, cu toată strămutarea mea din acest frumos oraș; și așa am aflat de la prieteni, că D-ra Vârgolici este inteligentă și cuminte, este frumoasă și este prea tânără. Că este inteligentă și cuminte—aceasta e principalul; că e frumoasă, e un accesoriu: or ce om inteligent are frumusețea sa proprie, tocmai prin expresia inteligenței; că e prea tânără, e un defect, care se îndreptează zi cu zi.

Bine ai făcut! Și e bine pentru Școalele din Iași, că te statornicești la Iași,

Lucrarea lui Popovici? —Am cetit-o, și cu vr'o 6-7 suprimări de pasage cred că s'ar publica în „Convorbiri“. Fă bine trimete-mi adresa lui (e în Lipsca?), ca să-i scriu despre suprimări și să-i cer învoirea. Lucrarea e vederat serioasă, și dacă o aprobă Philippide, trebuie să fie și conformă cu filologia adevărată. Dar spune-i prietenului Phi-

*) S'a publicat în Convorbiri Literare anul 33 (1899) sub titlul: *Pri-viri asupra filosoției Upanișadelor.*

lippide, că prea sunt „într'oparte", adică țicniți și mai ales țivnoși, toți filologii eștia. Firește, amicus Plato, sed magis amica veritas. Firește, filologul își iubește și își apără mai ales limba maternă, precum câinele credincios își apără casa. Dar câinele să-și păzească ograda ca un dulău frumos, iar nu ca o javră lătrătoare. Dar wahre Hund ist eine treue *vornehme* Seele, der Kläffer ist ein gemeiner Kötter, sau pe românește : una e câinele credincios și alta e javra lătrătoare.

Are Weigand meritele sale efective sau e numai un șarlatan, a cărui lucrare trebuie desprețuită ? În cazul din urmă, desprețul produs încontra lui e un merit ; în cazul dintâi, e o nedreptate.

Eu am impresia, că Weigand e un om de merit efectiv (cum era d. e. și Cihac). Are multe erori ? Se vede, Erorile trebuiesc rectificate ? Fără îndoială și fără cruțare ; dar atunci obiectiv, fără atacuri personale, fără provocare la despreț.

Popovici să păzească, precum păzește câinele ; dar să nu latre ca o javră. Și de aceea aș vrea să las în articolul lui toată paza câinelui și să scot toată lătrarea javrei.

Și apoi iar șovinismul cu lauda „minunatului Mangiucă" (un cârpaciu prost) și mica lovire, fără nici o întemeiere arătată, încontra lui Dan ?

Scrîindu-mi adresa lui Popovici, te rog scrie-mi și părerea lui Philippide. Trebuie să știi de altminteri, că eu sunt un om esențial modest și disciplinat. Oi fi știind și eu ce-oi fi știind ; dar mai ales știu, *ce* nu știu. Și filologie nu știu, și mă supun aici fără da și poate lui Philippide. Dacă zice el, că Weigand e fără valoare, dau articolul lui Popovici tale=quale la „Convorbiri", fără ștergeri *).

Al D=tale

T. Maiorescu

București, 9/21 Apr. 1899.

Iubite Domnule Antonescu,

Am primit o scrisoare dela junele filolog Iosif Popovici, dar îmi spune că pleacă la Viena și nu-mi dă adresa.

Curioși sunt filologii, la toți par'că le lipsește o doagă.

*) Articolul lui Iosif Popovici nu s'a publicat în «Convorbiri literare».

Ce mă fac cu scrisoarea lui Popovici fără adresă? Eu vreau să suprim câteva pasaje din interesantul și folositorul său articol asupra lui Weigand, dar nu o pot face —din princip—fără consimțământul lui expres. Prin urmare îmi trebuie adresa omului, ca să-i scriu, ce anume și pentru ce anume trebuie suprimat, și să am și răspunsul lui.

Vă rog dar, procurați-mi mai întâi o adresă exactă a lui Iosif Popovici, „candid. philolog“.

Al D-tale

T. Maiorescu

Firește „Upanișadele“ la „Convorbiri“. Mai puțin firește, dar treacă meargă! și articolul acelei domnișoare asupra poeziei populare române. Sunt bune exemplele, dar textul e o frazeologie fără miez. Nimic caracteristic. Ce spune d-sa despre poezia *română* populară se poate spune despre or ce poezie populară, și atunci a fost adeseori spus și mai bine spus*),

*) Este vorba despre articolul intitulat: Câteva observări asupra poeziei populare de Calypso Dimitriu, publicat în «Convorbiri literare» anul 33 (1899).

O scrisoare de-a lui V. Alecsandri

În ziua de 9 Noembrie 1933 am avut prilejul să văd la Do-rohoi o scrisoare autografă de-a lui V. Alecsandri. Ea se păstrează cu pietate între hârtiile d-nei și d lui I. Alexandrescu prin a căror amabilă bunăvoință pot da aici câteva lămuriri în atenția cercetătorilor literari.

Transcriu *întocmai*, textul :

«Domnișoară Aglae Jora,

Eram în trista mea singurătate
Privind omățul căzut din nori
Eară în a sale mâni înghețate
Lipea de geamuri albile-i lori

Și eu în timpul cel de ninsoare
Sub cerul negru plin de furtuni
Visam la paseri veselitoare
D'a primăverei scumpe minuni.

Visam la acele țări depărtate
Pe unde fost-am eu călător,
Țărmuri frumoase și neuitate
De poezie și amor !

Un dulce oaspe veni atunci,
Un dulce, gingaș, trumos portret,
Trimes de tine ca se'mi arunce
Flori de lumină, flori de poet.

El îmi adusă a ta gândire,
Dorul tău june și virginal,
Care'mi șoptiră cu 'nduioșire
De'al poeziei plaiu ideal.

Ș'atunci natura încântătoare
Unde pe buză-ți ¹⁾ blânde zâmbiri
Și'n ochi-ți ¹⁾ veseli un dulce soare
Și pe-a ta față vii trandafiri.

Ear eu, ferice și'n admirare
Gândind la tine, am zis cu dor :
Oh, tinerețe, cine te are,
Are un farmec triumfător...

1 Dech. 1871, Mircești.

Manuscriptul are forma unei scrisori expediate prin poștă. Cine era Aglae Jora ? Știm din izvoarele timpului, și mai ales din Radu Rosetti, *Amintiri din prima tinerețe* (pg. 221) că Aglae era fiica lui Alecu Jora și a Sultanei Manu. De-o rară frumusețe, ea se căsătorește în 1875, cu St. John, consulul englez din Iași. Este vară primară c'o altă frumoasă Jora : Alice, fiica lui Mihai Jora, luptătorul pentru Unire. Dealtfel tatăl Aglaei noastre, Alecu Jora, este fratele Caterinei Jora, soția lui M. Cogălniceanu.

În ce privește textul, cine va compara originalul cu poezia lui Alexandri publicată în 1875, (cfr. vol. III p. 170) având titlul : „Pe albumul domnișoarei A. Jora“, va constata importante deosebiri. Între altele, în ediția citată, ultimele două versuri sunt :

„O ! tinereță ! cine te are,
Are un farmec învingător !“

ceiace denotă că, la publicare, poetul însuș a făcut unele schimbări.

Cred că există, în colecții particulare, încă multe autografe dela V. Alexandri.

În „România Ilustrată“ (an. III nr. 10 pe Oct. 1905 p. 296)

1) În text, fără liniuță.

s'a dat la iveală o dedicație asemănătoare „Doamnei Maria G. Sturza, născută Ghica” :

Insă, Doamnă, câte-odată
Plimbă ochii tăi încet,
Pe cea luncă răsfățată
Ce'nverzește pe Siret.
Un amic de-al tău părinte
Viețuiește 'n acest loc
Și-ți urează 'n dulci cuvinte
Zile multe cu noroc..

așa scrie Alexandri. privind din Mircești, în 1877, spre castelul bătrânesc din apropiere, unde fiica lui Ion Ghica :

Cu-a sa mână mult dibace
Scrie pagini de-admirat..

Culese, date la lumină și comparate, astfel de mărturii interesează nu numai pe biografii lui Alexandrii. Ele cuprind aduceri-aminte despre privesți, oameni și fapte dintr'un trecut moldovenesc foarte important, deși ni se pare atât de apropiat.

Scrisoarea lui Alexandri, din 1 Dec. 1871, către fiica lui Alecu Jora din Roman, s'ar cuveni să fie cumpărate de-un Iubitor de cultură, pentru colecțiile Academiei Române.

Econ. D. Furtună

Cum am cunoscut pe Tit Maiorescu

Încă de pe când elev în clasa a cincea a școlii normale „Vasile Lupu“ din Iași (1894-1895) m'am apucat să strâng cântece populare. După ce, la 1 Octombrie 1895, am fost numit învățător la școala din Tătăruși, jud. Suceava—astăzi Baia—pe lângă îndatoririle serviciului, aveam grijă să scriu ceea ce va fi chip, în legătură cu folklorul. La 27 Decembrie, 1896, dând peste moșneagul Toader Mihaiu Buchilă, am pus pe hârtie—de la dânsul,—multe cântece și multe povești. Din cântecele culese am fost făcut un volum hăt mărișor.

De prin 1906 m'am gândit că n'ar fi rău să dau la lumină culegerea de cântece, nu pentru bîcîsnicia de a mă numi alcătuitor de cărți folkloristice, ci avînd marea dorință să scot dela peire acest fel de material folkloric. Eram străin și nu știam la care librar, la care editor să alerg spre a lua în sarcină tipărirea manuscriptului meu.

În vara anului 1907, aflîndu-mă la munte pe moșia regală Broșteni—satul Holda—m'am luat de vorbă cu bunul și marele meu prieten, d. Gh. T. Kirileanu—și i-am spus dorința mea. D-sa a zis că după ce mă voi întoarce acasă la Tătăruși, să cercetez bine culegerea mea de cântece, să le pun în bună rînduială, să le grupez după cuprinsul lor și să aștept până pe toamnă, că-mi va trimete răspuns ce-i de făcut.

La 3 Decembrie 1907 am trimes manuscriptul la București d-lui Kirileanu, urmînd ca d-sa—la timpul potrivit—să-l deie Academiei Române. A umblat multîșor d. Kirileanu, frămîntîndu-se fel și chip, doar va izbîndi să poată căpăta făgăduința că Academia va tipări cântecele mele. Lucrurile păreau că vor sta pe loc, ori vor zăbovi o bună bucată de vreme.

La 24 Martie 1908, iată ce-mi scrie între altele, d. Kirileanu: „Duminică, 16 Martie, fiind poftit la masă la d. Maiorescu, mi-a arătat un manuscris voluminos al unui Pompiliu Pârvescu profesor la Buzău, care sistematizase oarecum diferitele ramuri ale folklorului românesc, presărându-l cu povestiri introductive la fiecare capitol (descânțece, povești, cântece, urături etc.) și încheindu-l cu o culegere de melodii populare. Acest manuscris îl avea d. Maiorescu dat în cercetare din partea Academiei. Am adus atunci vorba de culegerea ta și d. Maiorescu și-a arătat dorința să i-l dau să-l vadă. Și i l-am dus eri, însoțindu-l cu o scrisoare în care i-am lămurit cine ești tu și cum privesc eu culegerea ta”.

Scrisoarea aproape în întregime este publicată în Analele Academiei Române Seria II Tomul XXX, a. 1907-1908 p. 218.

Și așa, ziua de 16 Martie 1908 este zi de samă pentru mine, căci atunci Tit Maiorescu a auzit că un învățător din Tătărușii Sucevei are o culegere de cântece populare.

Nu mă rabdă inima de a nu arăta cu câtă dragoste, Tit Maiorescu a primit scrisoarea d-lui Kirileanu însoțită de manuscrisul meu.

A doua zi, 25 Martie 1908—la ciasurile 12 din zi, dl. Kirileanu iacă ce-mi scrie: „Chiar în clipa asta am primit de la d. Tit Maiorescu următorul răspuns cu privire la culegerea ta de poezii populare: „A fost deajuns—scrie Tit Maiorescu—să cetesc astăzi în ședința secției literare a Academiei Române scrisoarea cu care ai însoțit poeziile populare culese de bunul învățător Al. Vasiliu, din comuna Tătăruși, pentruca toți membrii să fim deopotrivă de încălziți de cele spuse de d-ta și, secția să ia *stante pede*, următoarele hotăriri:

1) Colecția Al. Vasiliu să se tipărească în ediție folkloristică a Academiei, format octavo și anume păstrându-se graiul satului așa cum l-a transcris d. Vasiliu.

2) Nu numai să se îngăduie, dar să se oblige d. Vasiliu de a ne trimite îndată (d. e. tot prin d-ta) cele 50 sau fie și mai multe melodii populare corespunzătoare cântecelor anume indicate din colecție, ca să fie tipărite împreună.

3) Tipărirea se va face după terminarea publicării colecției Pârvescu, pe care ai văzut-o la mine Duminica trecută și a cărei editare fusese mai dinainte hotărâtă.

4) Dl. Al. Vasiliu va primi, conform regulamentului Academiei, câte 50 lei de fiecare coală tipărită, după terminarea volumului”.

M'a bucurat peste măsură de mult vestea d-lui Kirileanu, că poeziile mele populare vor fi tipărite de Academia Română; dar mult mai mare mi-a fost bucuria că hotărîrea acestei tipăriri s'a făcut după cuvântul lui Tit Maiorescu.

* * *

Eram în clasa a doua a Școlii Normale „Vasile Lupu”, a. șc. 1891-1892, când directorul de pe atunci d. C. Meissner mai da din biblioteca școlii—de citit—elevilor câte un volum din „Convorbiri Literare”. De atunci am auzit vorbindu-se de Tit Maiorescu și Jacob Neguzzi. Și acum după 16 ani—în 1908—acest Tit Maiorescu a vorbit la Academia Română despre „bunul învățator Alexandru Vasiliu”.

După primirea veștii celei bune trimeasă de d. Kirileanu—chiar în ziua de 25 Martie,—sărbătoarea „Buna Vestire”, la 31 Martie am scris lui Tit Maiorescu o scrisoare așa cum m'a dus mintea și capul, mulțumindu-i respectuos că de la înălțimea la care se afla, s'a scoborit la un umil învățator, prețindu-i munca și arătând că de și-i profesor Universitar, fost în mai multe rânduri sfetnic al Tronului—Ministru— n'a uitat că a fost profesor și director al Școlii Normale de învățatori „Vasile Lupu”. Dar nu numai atâta: Eu i-am scris la 31 Martie; iar la 2 Aprilie mi-a răspuns. Păstrez scrisoarea aceea ca pe un prețios document din viața mea de învățator. O dau aici în copie, să se vadă cum știa acest mare om, și să ne urce pe noi la înălțimea sa, spre a-l cunoaște; dar și să se scoboare în inimile noastre ale celor mai mici între cărturarii neamului.

Iată-o:

„București, 2/15 Aprilie 1908.

Stimate Doamnă Vasiliu,

E bun gândul d-tale să adaogi la culegerea de poezii din Tătăruși, un mic glosar al cuvintelor „prea dialectale”. Te rog să-l trimiți și pe acesta D-lui Gh. T. Kirileanu, cu rugămintea din parte-mi să-l încredințeze îndată d-lui Bianu, cu care m'am

înțeles astăzi în privința tipăririi la sfârșitul poeziilor. O „tablă de nume, lucruri, obiceiuri și a.“ n'ar fi rea dacă ar fi înlesnicios alcătuită, n'ar fi prea întinsă și n'ar întârzia prea mult.

Rămâne să scrii d-ta d-lui Kirileanu, iar d-sa să chibzuiască împreună cu dl. Bianu, de cumva aș fi eu absent din București; căci mâne trebuie să plec pe vr'o 4 săptămâni la Viena.

Toți cei ce înțeleg însemnătatea folcloristicii române, vor prețui lucrarea d-tale după cum merită și din parte-mi am fost mulțumit că i-am putut mijloci, primirea printre publicările Academiei Române.

Cu deosebită stimă

T. Maiorescu"

Prin Iunie 1908 s'a început tipărirea poeziilor populare din Tătăruși, urmând apoi o întinsă corespondență—privitoare la tipărire—între mine și alt stâlp puternic al Academiei, Ioan Bianu, până la sfârșitul lui Februarie 1909. La 11 Martie 1909, am primit înștiințare de la I. Bianu, că mă pot duce la Academie pe Vineri sau Sâmbătă înainte de Florii, ca să primesc suma bănească hotărâtă ca drept de autor.

Așa am făcut. În dimineața de Sâmbătă 21 Martie am fost în București. Duminică m'am dus la Academie.

Luni dimineață—23 Martie,—după o mai dinainte înștiințare, m'am dus la Tit Maiorescu să-i mulțănesc pentru cuvântul cel bun. Până aproape de casa din strada Mercur am fost însoțit de dl. Gh. T. Kirileanu.

Cunoșteam chipul lui Maiorescu, din mai multe cărți eșite la lumină pe vremuri: «*Culegeri Literare*» din 1891, «*Un calendar din 1896*», „*Lui Tit Maiorescu omagiu*“ din 1900 și dintr'un nr. jubilar al „*Convorbirilor Literare*“ a. 1906, nr. 3-5 (Martie, Aprilie, Mai).

În cele dintâiu trei cărți este arătat având părul negru și barba neagră. În nr. Jubilar din 1906, el se află la mijloc între alți 4 Junimiști, cari atunci erau în viață: P. Carp, Th. Rosetti, Iacob Negruzzi și V. Pogor. Dintre acești cinci, Tit Maiorescu și Th. Rosetti arătau mai trecuți.

Când am intrat în casa „sufletului Junimii“ atunci la 23 Martie, l-am găsit în sala bibliotecii, stând la birou. Se-

măna în totul cu chipul lui din „Convorbiri”. Statura nu prea înaltă, părul cărunt alb. M'am înfățișat cuviincios înaintea lui și i-am mulțămît că numai mulțămîta cuvântului său spus la timp și cu greutate, poeziile mele populare din Tătărăuși au văzut lumina tiparului în culegerile Academiei Române.

— Imi pare bine că am avut prilej—zice Tit Maiorescu —să spun cuvinte bune despre d-ta și munca d-tale, d-nule Vasiliu.

Ii vedeam fața și-i auziam graiul cam ascuțit și apăsător, dar spus cu multă bunătațe, și nu mă încredeam că eu un biet învățător stau în fața lui și împreună începusem a pune țara la cale. Eu, câte odată, mai spuneam citate (rostiri) din Apostolul Pavel; Tit Maiorescu, din Schopenhauer.

— Ai citit „*Criticile*” mele, d-le Vasiliu?

— Le-am cetit, fiindu-mi date cu împrumut.

— Dacă nu te „incomodează”, să ți le dau eu, în cea de pe urmă ediție a „*Minervei*”.

— Ce să mă incomodeze, Domnule Profesor Maiorescu? Nu știi cum să vă mulțumesc de atâta mare și multă bunătațe!

Și ia cele 3 volume de „*Critici*”, ediția „*Minervei*” din 1908 și scrie pe fața I-a volumul I cu mâna sa aceste cuvinte:

„D-lui Alexandru Vasiliu, învățătorul folclorist din satul Tătărăuși

T. Maiorescu

București, 23 Martie 1909”.

Bucuria și mulțămirea mea nu le pot tălmăci cu cuvinte.

Mai avea pe biurou două volume din lucrarea „*Graiul nostru*” de I. A. Candrea, Ov. Densușianu și Th. D. Speranția.

— Dar cărțile acestea le-ai cetit d-le Vasiliu?

— Nu le-am cetit, că pe la noi nu se găsesc, Domnule Maiorescu.

— Dacă nu te incomodează, iaca ți le dau eu.

I-am mulțămît respectuos și pentru acestea.

— Dar material folcloric, mai ai D-le Vasiliu?

— Povești am mai multe, D-le Maiorescu, dar încă nu sunt scrise pe curat.

— Silește-te și le scrie și ni le trimite să le dăm la Academie, că doară noi ce păzim aici?

Gândiam că nu calc pe pământ de bucurie. N'am mai stat mult și și mi-am luat ziua bună. Tit Maiorescu m'a petrecut până la ușă.

A trăit după aceasta, mai bine de 8 ani; dar de la 23 Martie 1909, n'am avut parte să-i mai văd fața și să-i mai aud graiul.

În anul 1910 s'a retras la pensie. A făcut atunci „cel din urmă drum prin țară“, viind la Iași, să mai vadă școlile pe unde fusese profesor, împrăștiator de lumină, în anii tinereții. Despre întâmplările și sărbătorile acestea au scris ziarele vremii.

Se știe partea ce a luat la cârmuirea țării, dela începutul anului 1911, până la sfârșitul anului 1913.

Eram pe câmpul de războiu—la Mărășești—când am cedit în ziarele de atunci că prin Iulie 1917, Tit Maiorescu ne-a lăsat sănătate fiind rămas în București unde l-a găsit „ocupația“ germană.

Măcar că mă găsiam la acela loc și la acela timp, mărturisesc cu inimă curată că s'a făcut un gol în mine, când am aflat că s'a dus de pe lume, puternicul stâlp al Junimei, bunul profesor și bunul sfătuitor la cele bune, al tuturor celor cari-i călcau pragul și-i cereau sfatul...

La 6 Ianuar 1932 s'a dus de pe lume și bunul Iacob Negruzzi, alt stâlp puternic al Junimei și al „Convorbirilor Literare“.

Noi cei cari deacum începem a ne număra cu bătrânii—fiind pășiți peste 60 de ani a vieții—eram deprinși să știm în viață și la locul lor pe Tit Maiorescu și alți oameni de frunte ai neamului românesc. Ne este mare jalea că s'au dus de pe lume și gândim că anevoie se vor găsi oameni cari să-i ajungă.

Ducându-ne cu mîntea la vremea când au trăit și au muncit Tit Maiorescu și alți fruntași de la „Junimea“, cari au lăsat dăre luminoase în urma lor, mai că ne vine să zicem ceea ce-a scris Grigore Alexandrescu în vestita lui poezie „Umbra lui Mircea la Cozia“ :

„Noi cetim luptele voastre, cum privim vechea armură

Ce un uriaș odată în războaie a purtat;
Greutatea ei ne-apasă, trece slaba-ne măsură,
Ne'ndoim dac'asa oameni întru adevăr au stat“.

Niște slabe însemnări despre legăturile mele cu Tit Maiorescu, acest om mare al gândirii și scrisului românesc și puternicul stâlp al vestitei „Junimi“.

Alex. Vasiliu

Invățător Pensionar
Com. Tătăruși, Jud. Baia

4 Februarie 1936.

D. Aug. Laurian

(Schiță)

...idealul meu este de a vedea o Românie având un rol preponderant în Orient, fiind Statul fără care să nu se poată zice nimic la Dunăre, Statul care să joace în Orient rolul la care vrea să aducă pe Ungaria ministrul Kalay.

(Din discursul său din Camera dela 1888).

I.

Un junimist—un învins !

Și cu toate acestea ce înaltă intelectualitate și ce tezaur neprețuit de cugetări.

Un șceptic.

Totuș, câtă armonie în însușirile lui spirituale și cât ideal măreț în prelegerile lui cu atât de bogată rezonanță în sufletele noastre.

„Nu vă abateți din calea dreaptă a adevărului“

„Jertfiți-vă pentru împlinirea datoriei“.

Postulatele acestea ne-au buciumat în inimă pe toate căile vieții—postulate grăite de el, profesorul nostru de filosofie, într'o Sâmbătă după prânz tîrzie de toamnă, în clas'a șaptea a liceului Sfântu-Sava, din București, iar cu vorba împletea și gestul, amenințându-ne părintește cu degetul dăscălesc, aprins ca un jar.

Un apatic.

Ar fi dorit'o, dar nu i-a îngăduit marea resemnare și îndelunga bunătate și iertare a inimei.

Un înțelept.

Da, căci înțelepciunea este înmlădită cu resemnarea ca rezultat final al înfrângerii în viață.

Sunt acum aproape treizeci de ani decând Constantin Banu, fostul Ministru de Culte, a spus despre D. Aug. Laurian :

„Dela întâia vedere te isbea prin expresiunea figurii lui : ochii aceia în care scânteia atâta belșug de viață, surisul acela enigmatic în care nu știai de este mai multă bunătate de cât ironie, mai multă milă decât dispreț și în care, poate era câte ceva din toate acestea.

„Cu acest suris a trecut el prin viață.

„A văzut prostia trufașă înălțându-se și luându-i cu insolență înainte-i—el a suris.

„A văzut prostia smerită târându-se și lăsându-l înapoi—el a suris.

„L'au numit unii șceptic, și s'au înșelat, l'au numit alții apatic, și iarăș s'au înșelat.

„În realitate el a fost un om înțelept, cu multă indulgență pentru alții și cu multă resemnare pentru sine.

„Dar dacă resemnarea i-a fost nețărmurită, indulgența i-se sfirșea atunci când binele general îl socotea primejduit. Acei care l'au cunoscut știu cum se încălzea, cum vibra Laurian oridecâte ori îi părea în joc vreuna din chestiunile scumpe inimei lui de român bun, de cetățean luminat, de om politic cinstit.

„Un astfel de om n'a putut fi șceptic.

„Știa, negreșit, că adevărul era greu de atins, dar era încredințat că ne putem apropia de el ; știa că eroarea și răul își croesc calea cu ușurință, dar era convins că, în cele din urmă, tot adevărul și binele vor birui ; respecta opiniunile sincere ale altora, dar rămânea nestrămutat în ale sale.

„A părut apatic, pentrucă n'a confundat activitatea cu agitația, pentrucă în totdeauna a avut sentimentul măsurii și al ordinii. Nu a fost niciodată indiferent față de ceea ce îl înconjură și nu i-a lipsit energia morală atunci când a socotit-o de trebuință. I-a lipsit însă, și nici n'a dorit-o, energia compromisurilor, a urzirilor meschine și a acomodărilor cu conștiința. De-ar fi avut-o, ar fi mers mai departe și n'ar fi murit sărac.

„A făcut politică, dar n'a crezut, ca atâți alții, că politica este arta șireților de a se ridica pe umerii naivilor. A primit

totdeauna locul ce i s'a indicat și, cât a stat într'nsul, a stat cu pricepere, cu cinste, cu demnitate și cu folos pentru treburile publice".

Nu mai este nimic de adăogat acestui portret.

Doar atât, că de atunci de când a apus, figura lui a devenit nebuloasă, ireală ca tot ceea ce mai rămâne din vraja trecutului.

S'a idealizat.

Dar ce bogată clironomie a lăsat inimilor și sufletelor noastre.

Este adevărat că ne cam nelinișteau câteodată cugetările lui în clipe de abatere sufletească :

„Nu răătăciți în zbor deșert după fericire, n'o veți atinge „niciodată, pentru că nu este decât iluziune.

„Suntem aici pe pământ—nella citta dolente.

„Valea plângerilor“ !..

Și noi eram abea în clasa a șaptea de liceu !

Dar acesta era un nour ușor ce s'abătea pe piscurile cugetării lui o clipă—pentru ca imediat să fie risipit de razele vii, strălucitoare ale soarelui înțelepciunii, umanității și misiunii lui de învățător.

Infățișarea era mai mult decât modestă, neîngrijită chiar ca a unui boem, dar ce comoară de simțiri nobile ascundea întocmai ca piatra prețioasă tănuită de gangă.

Ne înfiora câteodată premisele lui :

„Cine știe, mâine, ce amestecătură chimică se va face din cărnurile în descompunere...“

Dar curând ne liniștea concluzia :

„Din procesul de distrucțiune însă, este scăpat ceva : quintesența cugetării“ ..

Rămâneai abătut și-n suflet ți se năruiau toate năzuințele, când formula cugetarea :

„Materie ! urmează transformările tale“ !

Dar îndată venea consolarea ca un vânt de primăvară peste omăturile topite și un stol de speranțe renăștea în inima abătută :

„Te-ai stins prea de vreme, dar te-ai stins după ce ai revărsat valuri de lumină în cugetarea românească“.

Dela un capăt la celălalt al vieții, un sentiment însă a

predominat în actele și pe deasupra tuturor vicisitudinilor ei : bunătatea.

Despre această însușire sufletească precumpănitoare, oricât ar trece timpul și oricâte valuri ale vremii s'ar revărsa peste amintirea lui, toți elevii ca și toți câți l'au cunoscut și au venit în contact cu el, își vor aduce aminte cu pietate și cu recunoștință.

Mi-aduc aminte de o șcenă petrecută la una din lecțiunile sale și descrisă de actualul nostru Ministru la Madrid :

„Iată clasa a șasea dela Sfântul Sava.

„Curs de filosofie. Laurian îl făcea atât de interesant, atât de atrăgător, atât de presărat cu glume și plin de exemple, încât mai nimeni nu învăța după carte. Numai după modul cum explica el, lecția îi intra în cap și n'o mai desprindeai de acolo, de parcă era prinsă cu ace.

„Odată, incurcat de cine știe ce tovarăși ștregari lipsisem dela curs și în ziua următoare când apărui în clasă, pentru întâia oară nu știam de loc lecția de filosofie. Laurian parcă dăduse cu bobii. După ce observase într'o tăcere mormântală catalogul, strigase răspicat :

— Florescu T. Ion, la lecție !

„Îngălbenisem. Răsuflarea mi se tăiase. Fatalitatea mă ochise și mă nimerise ! O pauză mare. Laurian repetă încă odată numele meu. Se zice că disperarea e mama eroilor : cu un tupeu infernal mă ridic dela locul meu și apăsas, răspund tot eu :

— „Florescu este absent”.

Clasa incremenită își înăbușe risul.

Profesorul insistă :

— „Este absent ? Eu repet și mai apăsas :

— „Da. Este bolnav la noi la pension, la Novian.

Laurian care avea reputația că nu cunoaște pe băeți, din atitudinea mirată a sălii, din vorba mea prea apăsată, avu fulgerul unei bănueli. Cu un suris drăcos pe buze îmi zise :

— „Atunci, ieși dumneata la lecție, care ai vorbit pentru dînsul.

„Fuse un moment teribil ! Colegii care mă iubeau, înghețară : eram prins !

O nouă pauză. Inghiții în sec de două ori și cu un curaj și mai infernal, răspunsei :

— Eu sunt un simplu auditor, domnule profesor, nu sunt înscris în clasa asta și am venit numai să vă ascult.

Laurian păru dezarmat, el făcu o strimbătură admirativă, surise cu nițică șiretenie și tuși de două ori ca un om care-și zice : bine, bine, am să ți-o fac eu.

Apoi strigă la lecție pe un altul.

Eram salvat !

La ieșire, clasa îmi făcu ovații, iar eu mă crezui colosal !

Trecură trei zile.

La lecția următoare, mă preparai bine după notițele ce luasem și stătui liniștit la locul meu.

Cum se așeză pe catedră, Laurian își netezi fruntea puțin, se uită spre locul unde ședeam eu, păru un moment că reflectează, apoi surizând enigmatic, strigă :

— Florescu T. Ion, la lecție !

Eram sigur că mi uitase chipul dela o lecție la alta și ieșii plin de încredere din bancă.

Băeții tremurau să nu fiu recunoscut.

Spusei lecția ca pe apă. Laurian mă examina de sus în jos și de jos în sus, dela dreapta spre stânga și dela stânga spre dreapta. Râdea încet pe infundate, ca un copil și părea că nu ascultă ce spuneam eu. Când am terminat, apucat de o poftă de ris nebună pe când eu mă făcusem roșu ca un rac, înfricoșat ca un mic bandit căzut în laț, căci pricepusem că am fost recunoscut, el isbucni tare, cu lacrimi de ris în ochi :

— Bravo ! Bravo ! Florescu T. Ion ! Ești mai bine ca elev regulat decât ca auditor !

— Bravo, vezi să nu te mai îmbolnăvești altă dată !

Și râdea, râdea cu lacrimi, de a început clasa întreagă să se zgudue de ris.

Aceasta era bunătatea lui Laurian.

Dar în această privință o caracterizare și mai largă a fost făcută și de actualul nostru Ministru plenipotențiar la Geneva, domnul C. Antoniadă :

„Era plăcut lucru să ascuți pe Laurian ! Era un fermecător *causeur*. Nimic pedant, nimic dăscălesc la dânsul. În chestiunile cele mai aride, în logica formală de pildă, știa așa

de bine să învioreze subiectul, să-l dramatizeze uneori, încât noi uităm totul, uităm că suntem în clasă și că ascultăm o lecție de învățat, uităm și că timpul trece...

Mi-amintesc de o lecție de etică. Sunase de mult clopotul. Directorul văzând că se face patru și jumătate, cinci, cinci și jumătate și nici un semn de viață din clasa șaptea, îngrijat vine să vadă dacă nu cumva ne-am asfixiat cu toții. Aproape cu spaimă deschide ușa.—ca să vadă o clasă atentă ascultând pe Laurian...

— Dar bine, Take, n'ai mai isprăvit cu palavrele tale? Lasă băeții să plece acasă!

Palavre i-se părea directorului *causeria* lui Laurian. Ce e dreptul, nici el nu da mare importanță celor ce spunea. Cu toate astea noi, elevii lui, văzurăm în omul acesta atât de bun și inteligent, care făcea lecții atât de frumoase și ne spunea anecdote atât de spirituale, ceva mai mult decât un profesor: văzuserăm un om care cugetă și care ne deschidea și nouă porțile cugetării.

.....

Și acum, o amintire pe care cu cât am admirat-o ca toți ceice eram de față, cu atât am slăvit-o și o port în inimă ca pe o nestemată de cel mai mare preț.

Eram judecător la București.

Foarte adeseori mă duceam la Ministerul de instrucțiune și culte după ce sfârșeam judecarea proceselor și mă așezam pe un scaun în dreapta lui Laurian, Secretarul general al Ministerului. Asistam astfel la primirea audiențelor și la rezolvarea cererilor.

Era o încântare.

Toți, fără nici o excepție, chiar cei refuzați, părăseau cabinetul satisfăcuți.

Era o minune.

Intr'o zi, audiențele se prelungiseră așa că dispuse într'un târziu să intre toți ceice mai rămăseseră. N'ar fi părăsit el Ministerul, Doamne ferește, ca să nu primească și pe ultimul solicitator.

Intraseră deci toți odată cei ce trebuiau să mai fie primiți și se orânduiseră semicerc în fața lui.

Erau peste douăzeci.

Secretarul general, cu acea distincțiune înăscută, cu răbdare îngerească și cu acea delicateță în graiu care-l făcea atât de apropiat, se adresă celui ce sta înfipt și îndrăzneț în frunte.

— Imi pare rău, tinere, că mata insiști și iar te-ai deranjat până la mine. Ți-am spus și acum câteva zile că cererea dumitale nu se poate admite. «Nu s'a schimbat nimic, ca astăzi să devină admisibil ceea ce acum trei zile era oprit».

Și o mare părere de rău tremura în glasul lui părintesc.

Tânărul, cu petiția în mână, privea ironic și nu fu impresionat de regretul ce păstra fața, ochii și graiul lui Laurian care, în picioare lângă el, aștepta răspunsul ce nu se făcu așteptat.

— Și cu toate astea, domnule Secretar general, ceva s'a schimbat... șueră un glas atât de inveninat încât toți asistenții și cel dintâi Laurian, furăm impresionați.

Cu un gest de comandă, cu o satisfacțiune adâncă și glas poruncitor, lipsit de deferență, îi întinse petiția, adăogând: «Vă rog, să executați ordinul domnului Ministru!»

Laurian îl privi: o mare bucurie ce nu mai încăpea, exprima chipul tânărului atât de răutăcios și așa de imprudent.

Urmăream toți figura Secretarului general într'o adâncă tăcere și încordare sufletească,

Un zâmbet de o mare îngăduință și iertare pentru jignirea ce i s'aducea în fața atâtor solicitori, dar și o nobilă indignare în ochi, strunită totuș de frâul voinței.

Tremuram pentru tânărul veninos: lecțiunea avea să-i fie crudă! Niciodată demnitatea unui înalt slujitor al Statului care era de astădată Laurian, nu fusese atinsă mai sângeros și mai nemeritat.

Primi petiția, își infipse monoculul în arcada ochiului stâng, ceti în gura mare rezoluția ministrului ca să fie auzit de toți, apoi înapoindu-se la biou, luă tocul, îl muiă în cerneală, rămase cu el suspendat câtva asupra hârtiei, cugetă, în urmă cu un gest delicat, trase cinci-șase linii groase verticale deasupra rezoluției și scrise el alta alături «de respingere».

Se întoarse către tânăr și cu aceiaș părere de rău în voce, îi repetă dându-i petiția:

— Imi pare rău, tinere, că mata ai insistat și te-ai mai

deranjat până la Ministru. Ți-am spus și acum câteva zile că cererea Dumitale nu se poate admite.

Apoi se adresează următorului petiționar cașicum nimic nu s'ar fi întâmplat.

Tânărul ieși furios în dezaprobarea generală și în murmur de admirațiune pentru înaltul demnitar.

Ce admirabil gest și ce lecțiune frumoasă și înălțătoare, pentru păstrarea prestigiului și autorității morale a profesiunii.

II.

După moartea lui familia mi-a încredințat sarcina de a cerceta unele hârtii rămase prin cutiile biuroului său.

Am găsit scrisori foarte interesante și prețioase documente pe care de comun acord cu Doamna Laurian, le-am restituit celor care i-le scriseseră.

Erau dela P. P. Carp, Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, C. C. Arion, Duiliu Zamfirescu și alții care de mult s'au stins.

Un discurs, scris în întregime fără nici o ștersătură, mă înfiorat: cuprinsul lui «profetic» și «viziunea» zilelor istorice pentru înfăptuirea idealului nostru de veacuri pe care noi le-am trăit și pe care Laurian le-a întrezărit depe patul de moarte.

«Cuvântarea» cum o intitulase el, nu a ținut-o, căci moartea nu i-a dat răgaz.

Nu mă pot opri de a o mai transcrie ca să rămână deapuri în analele *Junimei*.

Frați ardeleni,

«Bine ați făcut de ați trecut pragul Carpaților: bine pentru dumneavoastră și bine și pentru noi. O să ne cunoașteți mai bine; o să vă cunoaștem mai bine.

«De sigur în aste câteva zile, ați aflat despre frații din România mai mult decât știați din cărți și din jurnale.

— Ne-ați auzit graiul și cântecul și ați văzut că nimic nu ne deosebește în suflet pe unii de alții.

— Ați văzut progresele realizate în toate direcțiile vieții românești, și inima noastră de frați a tresăltat de bucurie.

— Ați văzut frumusețile Capitalei și mândrețea Expoziției jubiliare, și ați constatat, că e o țară muncitoare, bogată și cu viitor.

— Și o să vedeți mâine în drumul către Constanța, uriașul pod de peste Dunăre, plănuit și studiat de inginerii noștri, construit sub direcția și privigherea noastră și incredințat de iubitul nostru Rege, spre pavăza Vânătorului și Dorobanțului dela Plevna.

«Și o să mai vedeți teritoriul nostru maritim cu mărețul port al Constanței, unde fâlfâie atâtea drapele străine, dar mai mândru pentru fiecare din noi e tricolorul românesc, care duce mărfurile noastre și faima regatului peste atâtea mări.

«Și vasele României spintecă grav valurile Mărei-Negre și ale Marmaralei, trec mândre prin Dardanele, șerpuesc prin Archipelag și se opresc un moment la Alexandria Egiptului, pentru a face schimburi cu țara Faraonilor. Și de acolo nu se sfiesc de a spinteca Mediterana, de a saluta pe Sultanul de Maroc, de a se strecura prin Gibraltar și de a urca coastele Apusului pe valurile oceanului Atlantic, de a străbate pasul de Calais spre a poposi tocmai în porturile Olandei.

«Câte cuceriri făcut-a mintea și munca românească. Puteți fi mândri de casa fraților voștri, care în definitiv este și casa voastră.

«Ce e al nostru, e și al vostru; căci ceea ce e al vostru e și al nostru. Eu decâteori am fost în Ardeal și în Bucovina parcă mă simțeam la mine acasă. Acelaș graiu și acelaș cântec, acelaș port și aceleaș moravuri, acelaș gând și aceleaș simțiri. Și dacă n'ar fi fost un punct vama pentru vizarea bagajului și a pașaportului, mai nu bănuiam că ar fi acolo graniță între țări.

«Și aveți să ne cunoașteți și mai bine de-ți veni mai des, de-ți sta mai mult de vorbă cu noi: și avem și noi să vă cunoaștem mai bine.

«Știm cât datorim fraților din Blaj. Ei au aprins făclia conștiinței de neam.

«Ei ne-au trimis, după câteva veacuri dela descălciătoarea politică a lui Negru-Vodă și Dragoș-Vodă, descălciătoarea culturală a lui Lazăr și Asaki. Ei ne-au trimis apoi atâția apostoli ai luminei, care au înălțat aci inimele și au câștigat în străinătate procesul latinității poporului ce locuște dela Istru până la Tisa.

«Și după ce acest proces a fost câștigat, o generație

întreagă a întins cu pietate tezaurul de cultură al acestor giganți, l'a prelucrat cu unelte noi puse de știință la îndemâna omului și arzându-l în văpaia simțirii poporului, au scos la lumină acel giuvaer al limbei românești care a ajuns limba tuturor, a săteanului ca și a Suveranului, a Reginei-poete ca și a țărăncuței dela munca câmpului. Și din această limbă dulce și bogată, limba basmelor și a doinelor, a eșit o literatură îmbelșugată, care a acoperit repede domeniul poeziei, și ne-a dus din triumf în triumf până-la dobândirea premiului ginteii latine.

«Și această operă colosală, căci nu este gen literar în proză și în versuri unde Românul să nu-și fi afirmat personalitatea sa, este opera voastră și a noastră.

«Conștiința latinității a venit dela voi la noi; formele românești au trecut dela noi la voi; astăzi scrim cu toții la un fel, astăzi grăim întocmai; astăzi poeții și prozatorii voștri obțin premiile Academiei Române, care documentează astfel cât de puternică este unitatea noastră culturală.

«Și fiindcă pomenii de Academia Română, trebuie să noțez un adevăr. D-voastră, cu «Asociațiunea»... ați apucat și aici înaintea noastră în munca pentru cultura și literatura poporului român.

«Mi-aduc aminte, cum acum patruzeci și patru de ani, tatu-meu m'a dus la Brașov, ca să fiu și eu de față la o ședință a Asociațiunii. Mi-aduc aminte, că am văzut atunci în hainele lor de sărbătoare, pe Mitropolitul Șuluț, acel sfânt al neamului, și pe Mitropolitul Șaguna, care a cucerit autonomia bisericii creștine-orientale din Ardeal. Din această Asociațiune a eșit peste câțiva ani «Academia Română», de progresele căreia dumneavoastră trebuie să vă simțiți cu deosebire mândri.

«Dar dacă vă cunoaștem din trecut și din Carte, vă cunoaștem și mai bine acum, că ați venit pe la noi.

„Am văzut pe învățătorii și preoții dumneavoastră cu ce drag călcat-au pe pământul Regatului. I-am auzit vorbind, cu inima palpândă de entuziasm, dinaintea oricărui lucru vrednic de neam. Am ascultat corurile dumneavoastră, și nu știam ce să admirăm: puterea de simțire care a prezidat la organizarea

acestei manifestări a sufletului românesc, ori măestria și pasiunea, cu care ați adunat și intonat cântecul românesc?!

„Iar când cele 2000 de glasuri au intonat imnul Regal, am rămas pierdut pe gânduri ce mă duceau departe...”

Acesta a fost D. Aug. Laurian.

Ardeal 1936 Martie

CUPRINSUL:

	<u>Pag.</u>
Cum s'a desfășurat serbarea comemorativă a Junimii	III
Cele două „Junimi“ dela Iași	XIV

PARTEA I-a

Cuvântările

Cuvântarea D-lui Osvald Racovitză	3
Cuvânt rostit de d-l Traian Bratu	6
Cuvântarea d-lui Constantin Meissner	9
„ „ Prof. S. Mehedinți	16
„ „ „ Ioan Petrovici	23
„ „ General Mihai Negruzzi	28
„ „ Cezar Petrescu	35
„ „ Ioan Filitti	37
„ „ I. A. Bassarabescu	43
„ „ Prof. Octav Botez	46

PARTEA II-a

Pagini comemorative

Ion Creangă	33
Ceva despre Maiorescu	65
Și sufletul ca nouorul	74
Structura Junimistă	76
Pagini omagiale	79
Clipe prinse din viața lui Eminescu și Maiorescu	81
Sufletul „Junimii“	89
Mélancolie (traducere de Al. Gr. Suțu)	94
„Moș Jak“	96

	<u>Pag.</u>
Semnele oamenilor mari	106
Intr'o Vineri sară...	117
Titu Maiorescu	141
Cum i-am cunoscut	150
Originea spirituală a societății „Junimea”	161
Amintiri	170
Două poezii ale lui Alecsandri	176
Ideologia „Junimii”	185
Neojunimea și Al. Philippide	188
Un episod din viața lui Eminescu	190
Izvorul de lumină	194
Lene	196
Titu Maiorescu și «gura lumii»	197
Din scrisorile lui Titu Maiorescu	201
O scrisoare de a lui V. Alexandri	207
Cum am cunoscut pe Tit Maiorescu	210
D. Aug. Laurian	217

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017

VERIFICAT
1987

NOTĂ. Dintr'o eroare de paginație, s'au omis semnăturile articolelor: la pag. 79 : Tudor Vianu și la pagina 227 : L. Bădescu.